Perlė Bak

GEROJI ŽEMĖ

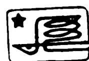
Perlė Bak

GEROJI ŽEMĖ

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
K. BORUTA

Trečiasis leidimas

VILNIUS „MINTIS" 1993

UDK 820(73)-3
Ba-161

Versta iš leidinio:
Pearl S. Buck. THE GOOD EARTH
Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1961

Redaktorė Vida TUNAITYTĖ
Viršelio dailininkas Adomas MATULIAUSKAS

ISBN 5-417-00647-5

I

Tai buvo Van Luno vestuvių diena. Iš pradžių, pramerkęs akis, lovos uždangos tamsoje jis negalėjo suprasti, kodėl šito ryto sambrėška ne tokia, kaip kitas dienas. Namuose viešpatavo tyla, kurią pertraukdavo tiktai seno tėvo bejėgiškas kosulys. Jo kambarys buvo priešais sūnaus, atskirtas vidurinio kambario. Senio kosulys visada pirmas sutrikdydavo ryto tylą. Van Lunas gulėdavo klausydamasis jo ir pajudėdavo tik tada, kai kosulys imdavo artėti ir sugirgždėdavo tėvo durys, sukdamosi ant medinių vyrių.

Bet šį rytą jis nelaukė. Pašokęs praskleidė lovos uždangą. Vos vos brėško rausva aušra, ir pro mažą keturkampę lango angą, kurioje vėjas plaikstė popieriaus skutus, suspindėjo bronzinio dangaus gabalas. Jis priėjo prie lango ir popierių nuplėšė.

— Dabar pavasaris, ir man tai nereikalinga,— tyliai pasakė pats sau.

Jis drovėjosi garsiai ištarti, jog nori, kad šiandien namuose būtų švaru. Pro langą vos lindo ranka, ir jis ją iškišo norėdamas sužinoti, koks oras. Šiltas, drėgnas vėjas dvelkė iš rytų, kartais sušiurendamas ir švelniai paglamonėdamas odą. Tai buvo geras ženklas. Dirvoms reikėjo lietaus, kad jos galėtų duoti derlių. Šiandien dar bus giedra, bet po keleto dienų, jei vėjas nenutils, ims lyti. Tai gerai. Jis dar vakar tėvui sakė: jei tokia begėdiška saulės kaitra užtruks keletą dienų, tai kviečių varpos liks tuščios. O dabar dangus lyg tyčia pasirinko tokią dieną jį pasveikinti. Žemė duos derlių.

Jis skubiai įžengė į vidurinį kambarį, maudamasis viršutines mėlynas kelnes ir rišdamasis mėlynos medvilninės medžiagos juostą. Iki pusiaujo dar liko nuogas, kol susišildys vandens ir nusipraus. Jis nuėjo į pašiūrę, kur buvo virtuvė. Tamsoje prie durų, kampe, jautis pasuko į

jį galvą ir dusliu balsu sumykė. Virtuvė, kaip ir visas namas, buvo pastatyta iš žalių plytų, didelių molio kvadratų, iškastų savam lauke, ir dengta savų kviečių šiaudais. Senelis iš savo lauko molio buvo pastatęs ir krosnį, kuri, per daugelį metų ant jos verdant, buvo išdegus ir aprūkus. Ant šito molio statinio stovėjo apvalus ir gilus ketaus katilas.

Šitą katilą jis pripylė artipilnį, semdamas vandenį puse moliūgo iš molinio indo. Sėmė labai atsargiai, nes vanduo buvo brangus kaip auksas. Paskui, kiek padvejojęs, staiga pakėlė indą ir išpylė visą vandenį į katilą. Šiandien jis nusipraus visas — nuo galvos ligi kojų. Nuo pat kūdikystės, kai jis sėdėdavo ant motinos kelių, dar niekas nematė jo kūno. O šiandien jį pamatys moteris, ir jis norėjo būti švarus.

Jis nuėjo į užkrosnį, iš virtuvės kampo paėmė saują sausų žolių ir stagarų ir, rūpestingai dėdamas kiekvieną žolelę, gražiai sutaisė prakurą krosnies žiotyse. Paskum senu titnagu ir skiltuvu įskėlė ugnį, pakišo po šiaudais, ir ugnis suliepsnojo.

Šiandien paskutinį kartą jam tenka pačiam kurti ugnį. Jis kas rytas kurdavo ugnį nuo to laiko, kai prieš šešetą metų mirė jo motina. Kiekvieną rytą kurdavo ugnį, virindavo vandenį ir, prisisėmęs puodelį, nešdavo į tėvo kambarį, kur senis kosėdamas sėdėdavo ant lovos ir, kojomis po grindis grabaliodamas, ieškodavo batų. Visus tuos šešerius metus senis kas rytas laukdavo, kol sūnus atneš jam karšto vandens nuraminti kosuliui. Dabar tėvas ir sūnus galės pailsėti. Į jų namus ateina moteris. Van Lunui nereiks žiemą ir vasarą keltis auštant ir kurti ugnį. Ir jis galės gulėti lovoje ir laukti, kol ir jam atneš puodelį vandens, o derlingais metais — ir arbatos. Kai kuriais metais taip būdavo.

O jeigu moteris pavargs, tai ugnį galės pakurti jos vaikai, tas būrys vaikų, kurį ji Van Lunui pagimdys. Van Lunas nustojo kūręs ugnį, kai įsivaizdavo, kaip po jų tris kambarius lakstys vaikai. Trijų kambarių juodviem su tėvu buvo per daug, ir nuo motinos mirties jų namas buvo pustuštis. Reikėdavo nuolatos gintis nuo giminių, kurie daug ankščiau gyveno — nuo dėdės, kuris turėjo visą pulką vaikų, įkalbinėjimų:

— Ir kam tiek vietos dviem vienišiem vyram? Kodėl gi tėvui nemiegoti su sūnumi vienoje lovoje? Senis tiktai

mažiau kosės, jeigu jaunas sūnus savo kūnu jį sušildys.

Bet senis visada atsakydavo tą patį:

— Aš saugau savo lovą vaikaičiui. Jis sušildys mano kaulus senatvėje.

Dabar bus ir vaikaičių, visa krūva vaikaičių! Reikės pastatyti lovas pasieniais ir viduriniame kambaryje. Namai bus pilni lovų.

Van Lunui svajojant apie lovas, atsirasiančias jų pustuščiuose namuose, liepsna krosnyje užgeso, ir vanduo katile pradėjo aušti. Tamsi senio figūra pasirodė tarpduryje, jis ranka prilaikydamas... priturėjo neužsegtus drabužius. Smaugiamas kosulio ir atsikrenkšdamas, jis suvaitojo:

— Kodėl iki šiol nėra vandens, ir aš neturiu kuo susišildyti krūtinės?

Van Lunas nustebęs žiūrėjo į tėvą ir paskui atsipeikėjęs susigėdo.

— Kuras sudrėkęs,— sumurmėjo jis užkrosnyje.— Šiandien drėgnas vėjas...

Senis visą laiką be perstojo kosėjo, kol užvirė vanduo. Van Lunas pripylė puodelį verdančio vandens ir, truputį padvejojęs, atidengė ant krosnies krašto stovintį glazūruotą ąsotį, paėmė iš jo keletą sausų, susisukusių į tūteles žolių ir įmetė į vandenį. Senio akys godžiai žybtelėjo, bet jis ėmė aimanuoti:

— Kam tos nereikalingos išlaidos? Gerti arbatą — tas pat, kas sidabrą švaistyti.

— Šiandien ypatinga diena,— atsakė susijuokdamas Van Lunas.— Gerk ir džiaukis!

Senis, kažką murmėdamas, tarsi unkšdamas, sugriebė puodelį raukšlėtais, sukumpusiais pirštais. Jis žiūrėjo, kaip atsivynioja lapai ir išsiskleidžia vandens paviršiuje, ir vis nesiryžo gerti brangaus gėrimo.

— Atauš,— priminė Van Lunas.

— Tiesa, tiesa,— pasakė staiga susirūpinęs senis ir pradėjo dideliais gurkšniais gerti karštą arbatą.

Jis gėrė kaip ištroškęs gyvulys, kaip vaikas, įnikęs į savo valgį. Bet vis dėlto tiek neužsimiršo, jog nepastebėtų, kad Van Lunas dosnia ranka pila vandenį iš katilo į gilią medinę geldą. Jis pakėlė galvą ir įsmeigė akis į sūnų.

— Tiek vandens užtektų visam daržui! — pasakė jis staiga.

Van Lunas nutylėjo ir sėmė vandenį ligi paskutinio lašo.

— Pakaks, aš tau sakau! — suriko tėvas.

— Aš visas dar nė karto nesiprausiau nuo Naujųjų metų,— tyliai atsakė Van Lunas.

Jam buvo gėda pasakyti tėvui, kad jis nori būti švarus, kai į jo kūną žiūrės moteris. Jis tiktai pasiskubino ir nusinešė geldą į savo kambarį. Jo kambario durų stakta buvo pakrypusi, ir durys sandariai neužsidarydavo; senis atitupseno į vidurinį kambarį ir, pridėjęs lūpas prie durų plyšio, sušuko:

— Blogai bus, jeigu mes taip stengsimės įtikti moteriškei: iš pat ryto arbata ir šitas prausimasis!

— Tai tik šiandien! — šūktelėjo atsakydamas Van Lunas.— O vandenį, kai nusiplausiu, išpilsiu ant žemės, ir jis veltui nepražus.

Senis nutylėjo, o Van Lunas nusijuosė juostą ir nusimetė drabužius. Pro langelį krintančiame šviesos ruože jis nugręžė karštame vandenyje suvilgytą rankšluostį ir pradėjo stipriai trinti savo tamsų lankstų kūną. Nors oras ir atrodė šiltas, bet, kai ėmė praustis, pasidarė šalta, ir jis, smarkiai judėdamas, pamerkdavo rankšluostį į vandenį ir nugręždavo, kol visas jo kūnas paskendo lengvų garų debesyse. Paskui jis priėjo prie skrynios, kuri pirma buvo jo motinos, ir išsiėmė naują mėlyną medvilninės medžiagos eilutę. Šiandien galbūt jam bus šalta be vatinio žiemos drabužio, bet jam staiga pasidarė nepakenčiama vilktis tokį ant švaraus kūno: drabužis buvo suplyšęs ir nešvarus, ir iš skylių karojo pilki susigulėję vatos gabalai. Jis nenorėjo, kad moteris jau pirmą dieną jį pamatytų nešvariais drabužiais su kyšančia pro skyles vata. Paskui jai teks ir skalbti, ir lopyti, bet tiktai ne šią, pirmutinę, dieną. Ant mėlyno medvilninio švarko ir kelnių jis dar apsivilko tokios pat medžiagos ilgą apsiaustą, kurį vilkėdavo tiktai per šventes, ne daugiau kaip dešimt kartų per metus. Tada mikliais pirštais išpynė ilgą kasą, nukarusią per nugarą, ir, paėmęs iš mažo klibančio stalo stalčiaus medines šukas, pradėjo šukuotis plaukus.

Tėvas vėl priėjo arčiau ir priglaudė lūpas prie durų plyšio.

— Ar man taip ir neteks šiandien pavalgyti? — skundėsi jis.— Jeigu aš iš ryto nepavalgau, tai man visus kaulus gelia.

— Einu, einu! — atsakė Van Lunas, greitai lygiai supindamas kasą ir jos galą perrišdamas juodu šilkiniu raišteliu su kuteliais.

Valandėlę pasvarstęs, jis nusivilko ilgą apsiaustą ir, apsivyniojęs kasą apie galvą, išnešė geldą su vandeniu. Jis visai pamiršo apie pusryčius. Iš kukurūzų miltų jis užmieš su vandeniu košę ir duos tėvui. Jis pats valgyti nenorėjo. Svyruodamas atnešė geldą ligi slenksčio, čia pat už durų išliejo ant žemės ir tik tada atsiminė, kad visą vandenį iš katilo išprausė ir dabar vėl reiks iš naujo kurti ugnį. Jį paėmė pyktis ant tėvo.

„Tas senas kvailys tik ir tegalvoja: valgyti ir gerti",— murmėjo jis krosnies pakuron, bet garsiai nieko nesakė. Šiandien jis paskutinį kartą taiso seniui valgį. Atnešęs kibirą vandens iš šulinio, kuris buvo čia pat už durų, jis įpylė tik ant katilo dugno. Vanduo greitai užvirė, jis įmaišė košę ir nunešė seniui.

— Šiandien vakare, tėve, valgysim ryžių,— pasakė jis.— O dabar pasrėbk kukurūzų.

— Pintinėje liko jau visai mažai ryžių,— pasakė senis, sėsdamasis viduriniam kambary prie stalo ir lazdutėmis maišydamas tirštą geltoną putrą.

— Tai kas, mažiau jų valgysim per pavasario šventes,— atsakė Van Lunas.

Bet senis negirdėjo. Jis garsiai srėbė iš dubenio.

Van Lunas nuėjo į savo kambarį, vėl užsivilko ilgą mėlyną apsiaustą ir paleido kasą. Paskui perbraukė ranka per skustą galvą ir skruostus. O gal dar kartą nusiskusti? Saulė vos tiktai teka. Prieš vykdamas į namus, kur jo laukia būsimoji žmona, jis dar suspėtų nueiti į Barzdaskučių gatvę nusiskusti. Jeigu turėtų atliekamų pinigų, tai ir nusiskustų.

Van Lunas išsitraukė iš už juostos mažą, nešvarų, pilkos medžiagos maišelį ir suskaičiavo pinigus. Iš viso buvo šeši sidabriniai doleriai ir sauja variokų. Jis dar nesakė tėvui, kad pasikvietė svečių vakarienei. Pakvietė pusbrolį, jaunesnįjį dėdės sūnų, ir patį dėdę, nes jis buvo tėvo brolis, ir trejetą kaimynų, savo kaimo ūkininkų. Jis buvo nutaręs šį rytą parsinešti iš miesto kiaulienos, nedidelę žuvį ir saują kaštonų. Galėtų dar nupirkti truputį jauno pietų krašto bambuko ir jautienos, kurią būtų skanu iššutinti su kopūstais iš savo pačių daržo. Bet tik tuo atveju, jeigu dar liktų pinigų nusipirkus pupų alyvos ir

sojų. Jeigu jis nusiskus galvą, tai tikriausiai pritrūks jautienai. Bet vis dėlto jis nusiskus galvą,— staiga nutarė Van Lunas.

Nė žodžio nepasakęs seniui, jis išėjo iš namų. Buvo ankstyvas rytas. Padangėje žėravo tamsiai raudona aušra, pro debesis tekėjo saulė, ir jos spinduliai žibėjo miežių ir kviečių rasotuose želmenyse. Van Lunas, kaimiečio papročiu pasilenkė pažiūrėti plaukėjančių javų: varpos dar buvo tuščios ir laukė lietaus. Jis pauostė orą ir nerimastaudamas pažvelgė į dangų. Tamsūs, sunkiai slenkantys debesys pranašavo lietų. Jis nupirks smilkalų lazdelę ir uždegs ją Žemės dievo mažame šventnamyje. Tokią dieną pravartu tą padaryti.

Jis ėjo laukais vingiuotu ir siauru takeliu. Priekyje kilo pilka miesto siena. Už šitos sienos vartų, pro kuriuos jis įeis, yra didelis Chuanų namas, kur nuo pat mažumės gyvena vergystėje jo būsimoji žmona. Kai kurie sako: „Verčiau vienam gyventi negu iš didelio namo paimti vergę už žmoną." Bet kai jis paklausė tėvo: „Argi aš niekad neturėsiu žmonos?",— tėvas atsakė:

— Šiais laikais vestuvės labai daug atsieina. Visos moterys dar prieš ištekėdamos reikalauja auksinių žiedų ir šilkinių drabužių. Tad vargšui nieko kito nelieka — tiktai vesti vergę.

Tada jo tėvas tuojau išsirengė ir nuėjo į Chuanų namus paklausti, ar kartais nėra atliekamos vergės.

— Tiktai ne per daug jaunos ir — svarbiausia — nelabai gražios,— pasakė senis.

Van Lunui buvo skaudu, kad ji turi būti negraži. Būtų gera turėti gražią žmoną, kad kiti vyrai sveikintų jį ir pavydėtų. Tėvas, matydamas jo nepatenkintą veidą, suriko:

— O kam mums graži moteris? Mums reikia tokios moters, kuri prižiūrėtų namus ir, net vaikus gimdydama, dirbtų laukuose. Ar graži moteris visa tai darys? Jai tiktai rūpės, kaip prie savo veidelio prisiderinti gražesnius apdarus. Ne, mums gražios moters nereikia. Mes kaimiečiai. O be to, ar girdėjai, kad graži vergė, dirbdama turtinguose namuose, kada nors būtų išlikusi mergelė? Jaunieji ponai ligi valiai su tokia prisižaidžia. Tai jau geriau būti pirmutiniam su negražia moterim negu šimtajam su gražuole. Ar nemanai kartais, kad tavo sudiržusios nuo darbo rankos gražiai moteriai patiks labiau kaip turtuolio

sūnaus švelnios rankelės, o tavo nudegęs veidas jai pasirodys gražesnis nei auksaspalvė oda tų, kurie paimdavo ją pasmaguriauti?

Van Lunas žinojo, kad tėvas sako tiesą, tačiau vis dėlto jam teko išgyventi sunkią kovą su savimi. Paskui jis griežtai pasakė:

— Jeigu ji bus raupuota ir su kiškio lūpa, aš jos nevesiu.

— Pažiūrėsim, ar yra iš ko pasirinkti,— atsakė tėvas.

Moteris pasitaikė ne raupuota ir ne su kiškio lūpa. Tą jis žinojo, bet tik tiek. Jis su tėvu nupirko du sidabrinius paauksuotus žiedus ir auskarus, kuriuos tėvas nunešė tos moters šeimininkui kaip sužieduotuvių ženklą. Ir Van Lunas daugiau nieko nežinojo apie savo būsimąją. Nebent tiek, kad šiandien jis galės nueiti ir ją parsivesti.

Jis įėjo po tamsiais ir vėsiais miesto vartų skliautais. Pro vartus visą dieną zujo vandenvežiai su karučiais, prikrautais didelių vandens kubilų, ir vanduo iš kubilų visą laiką taškėsi ant grindinio. Ilguose vartuose, kurie buvo storoje molio ir plytų sienoje, visada buvo vėsu ir drėgna,— net vasaros vidurdienį čia būdavo vėsu. Ant grindinio moliūgų pardavėjai sukraudavo savo prekes: perpjautus per pusę moliūgus, kurie savo sultingu ir vėsiu minkštimu greitai numalšindavo troškulį. Moliūgų dar nebuvo, dar ne jų metas, bet pasieniais stovėjo pintinės kietų, smulkių, dar neprinokusių persikų, ir pardavėjai šūkavo:

— Pirmieji pavasario persikai, pirmieji persikai! Pirkite ir valgykite, išvalykite iš savo skilvių žiemos nuodus!

Van Lunas nusprendė: „Jeigu ji juos mėgsta, tai nupirksiu jai saują, kai eisime atgal".

Jam sunku buvo įsivaizduoti, kad, grįžtant pro šituos vartus, paskui jį seks moteris.

Už vartų jis pasuko į dešinę ir greit atsidūrė Barzdaskučių gatvėje. Taip anksti pirma jo buvo atėję nedaug žmonių — tik keletas valstiečių, kurie iš vakaro atvežė daržovių, kad galėtų jas dar auštant parduoti turguje ir laiku sugrįžti lauko darbams. Per naktį, drebėdami nuo šalčio, jie prasnaudė susigūžę ant savo pintinių, o dabar tos pintinės stovėjo prie jų kojų. Van Lunas pasuko į šalį, kad jo nepažintų, nes jis šiandien nenorėjo klausy-

tis jų juokavimų. Per visą gatvę, išsirikiavę ilga eile, prie savo stalelių stovėjo barzdaskučiai. Van Lunas priėjo prie paties galutinio, atsisėdo į kėdę ir pamojo barzdaskučiui, kuris stovėjo čia pat, plepėdamas su kaimynu. Barzdaskutys tuojau pribėgo ir iš stovinčio ant ugnies arbatinuko įpylė vandens dubenėlį.

— Visą nuskusti? — paklausė profesionalo tonu.

— Veidą ir galvą,— atsakė Van Lunas.

— Ausis ir šnirpšles pravalyti? — paklausė barzdaskutys.

— O kiek už tai reikės primokėti? — atsargiai pasiteiravo Van Lunas.

— Keturis pensus,— atsakė barzdaskutys, karštam vandeny pradėdamas tirpdyti juodo muilo gabalą.

— Duosiu du,— pasakė Van Lunas.

— Tai aš išvalysiu tau vieną šnirpšlę ir vieną ausį,— greitai atšovė barzdaskutys.— Katrą nori: kairę ar dešinę? — Jis padarė grimasą, žiūrėdamas į gretimą barzdaskutį, ir tas pratrūko juoku.

Van Lunas suprato patekęs į pokštininko rankas, ir, kažkodėl laikydamas save žemesniu už visus miestelėnus, net jei jie tik barzdaskučiai ir patys paprasčiausi žmonės, jis nedelsdamas pratarė:

— Kaip padarysi, taip...

Neprieštaraudamas leido barzdaskučiui save muilinti, šveisti ir skusti, o šis buvo vyras smagus, tai priedo, vikriai pliaukšėdamas plaštaka per nugarą ir pečius, dar pramiklino jam raumenis. Skusdamas Van Lunui viršugalvį, jis taip postringavo apie jo išvaizdą:

— Vyras iš jo būtų pogražis, jeigu nusikirptų plaukus. Dabar nauja mada — kirpti kasą.

Jo skustuvas švaistėsi taip arti Van Luno neskusto pakaušio, kad jis net suriko:

— Ne, ne, aš negaliu kasos kirpti nepasiklausęs tėvo!

Barzdaskutys nusijuokė ir jo pakaušį paliko ramybėje.

Nusiskutęs ir atskaičiavęs pinigus į išmirkusį barzdaskučio delną, Van Lunas staiga persigando. Tokios išlaidos! Bet, eidamas gatve ir jausdamas vėją švelniai kutenant švariai nuskustą odą, pats sau tarė: „Juk tai tik kartą gyvenime!"

Paskui jis nuėjo į turgų, nupirko du svarus kiaulienos ir žiūrėjo, kaip pardavėjas vynioja pirkinį į sausą lotoso lapą, kiek pasvyravęs, dar paprašė šešių uncijų jautie-

nos. Kai visko buvo nupirkta, net sojų varškės kvadratukų, drebančių kaip ant lapo drebučiai, jis užėjo į žvakių parduotuvę ir ten nupirko dvi smilkalų lazdeles. Paskui, baisiai drovėdamasis, jis pasuko Chuanų namų link.

Kai priėjo prie namų vartų, jį suėmė siaubas. Kodėl gi jis vienas atėjo? Reikėjo drauge pasiimti tėvą arba dėdę, arba kaimyną Činą ar ką nors kitą. Jam dar niekad neteko būti dideliuose namuose. Kaipgi dabar įeiti su vestuvių puotos pirkiniais rankose ir pasakyti: „Aš atėjau pasiimti moteries"?

Jis ilgai stovėjo vienoje vietoje, žiūrėdamas į vartus. Dideli mediniai, juodai nudažyti ir geležimi apkaustyti suveriami vartai buvo sandariai uždaryti. Du akmeniniai liūtai iš šonų stovėjo vartų sargyboje. Ir nė gyvos dvasios, tiktai jis vienas. Jis pasuko atgal, pritrūkęs drąsos įeiti.

Staiga jam pasidarė silpna. Reikia pirma užeiti kur nors pavalgyti. Jis gi dar nieko burnoj neturėjęs — visai užmiršo valgį. Įėjo į mažą gatvės valgyklą ir atsisėdo padėjęs ant stalo du pensus. Nešvarus patarnaujantis berniokas su žvilgančia juoda prijuoste priėjo arčiau, ir Van Lunas jam šūktelėjo:

— Du dubenėlius lakštinių!

Paduotus lakštinius jis godžiai rijo, grūsdamas juos į burną bambuko lazdelėm, o berniokas stovėjo greta ir purvinose rankose vartė variokus.

— Dar atnešti? — paklausė jis abejingai.

Van Lunas papurtė galvą. Atsitiesęs jis apsidairė. Mažam ir tamsiam, stalų prigrūstam kambary nebuvo nė vieno pažįstamo. Keletas žmonių sėdėjo valgydami arba gerdami arbatą. Tai buvo vargšų valgykla, ir jis tarp visų atrodė švarus, tvarkingas, net pasiturintis, ir praeidamas elgeta sustojo ties juo ir ėmė verkšlenti:

— Pasigailėk, mokytojau, duok man smulkų varioką, aš mirštu iš bado.

Ligi šiol dar nė vienas elgeta neprašė jo išmaldos ir niekas jo nevadino mokytoju. Tai jam labai patiko, ir jis numetė du smulkius variokus į elgetos dubenį, o šis tuojau juos sugriebė juoda kaip paukščio koja ranka ir paslėpė savo skarmaluose.

Van Lunas sėdėjo, o saulė kilo vis aukštyn ir aukštyn. Patarnaujantis berniukas nekantriai mindžiukavo nuo vienos kojos ant kitos.

— Jeigu daugiau nieko neužsakysi,— pasakė įžūliai,— tai reikės tau užsimokėti už kėdę.

Van Luną supykino toks akiplėšiškumas, ir jis jau norėjo pakilti, bet, prisiminęs, kad reikia eiti į Chuanų didžiuosius namus nuotakos, jis visas suprakaitavo, tarytum laukuose dirbdamas.

— Atnešk arbatos,— pasakė jis neryžtingai.

Nespėjo net apsidairyti, kai arbata jau garavo ant stalo, ir vaikis užgaulingai paklausė:

— O kur pinigai?

Van Lunas, nors ir siaubo apimtas, turėjo vėl traukti iš už juostos varioką, nes nebuvo ką daryti.

— Tai plėšikavimas,— sumurmėjo jis, nenoromis skirdamasis su pinigu. Bet čia pamatė į valgyklą įeinant savo kaimyną, kurį buvo kvietęs į vestuves, todėl paskubomis padėjo pinigą ant stalo, vienu sykiu išgėrė arbatą, greitai išėjo pro šalutines duris ir vėl atsidūrė gatvėje.

„Nieko neveiksi, reikia eiti",— neradęs dingsties delsti, pats sau pasakė ir iš lėto nuėjo didžiųjų vartų link.

Šį kartą, kadangi jau buvo po vidudienio, vartai buvo praviri, ir vartininkas, sėdėdamas ant slenksčio, po pietų tingiai krapštė bambuko šipuliuku dantis. Tai buvo aukštas vaikinas su apgamu ant kairiojo skruosto, iš karpos augo trys ilgi juodi plaukai, kurių jis, matyt, niekada nekirpo. Kai pasirodė Van Lunas, vaikinas, manydamas, kad savo pintinėje jis atnešė ką nors parduoti, šiurkščiai suriko:

— Na, o tau ko reikia?

Van Lunas vargais negalais pralemeno:

— Aš Van Lunas, kaimietis.

— Tai ko gi tau reikia, Van Lunai kaimieti? — atšovė vartininkas, kuris buvo mandagus tiktai su savo šeimininko ir šeimininkės turtingais bičiuliais.

— Aš atėjau... aš atėjau...— užspringo Van Lunas.

— Tai aš matau,— pasakė vartininkas, apsimesdamas esąs kantrus ir sukdamas ilguosius karpos plaukus.

— Čia yra moteris,— pasakė Van Lunas, prieš savo valią imdamas kuždėti. Ant jo veido saulėje spindėjo prakaitas.

Vartininkas garsiai nusikvatojo.

— Štai kas tu esi! — suriko jis.— Man sakė, kad šiandien ateis jaunikis. Bet aš tavęs nepažinau su šia pintine rankose.

— Tai maistas,— pasakė Van Lunas, lyg atsiprašydamas ir laukdamas, kad vartininkas jį vestų į namus.

Bet tas nesijudino. Pagaliau Van Lunas nerimaudamas paklausė:

— Ar man vienam eiti?

Vartininkas apsimetė labai išsigandęs:

— Tada senasis ponas tave užmuštų!

Paskui, matydamas, kad Van Lunas visiškai nepritYręs, pridėjo:

— Sidabras — geras raktas.

Van Lunas suprato, kad vartininkas iš jo nori gauti kyšį.

— Aš vargšas žmogus,— pasakė jis gailiai.

— Duokš, aš pažiūrėsiu, kiek tu turi pajuostėje? — įžūlavo vartininkas.

Jis net išsišiepė, kai Van Lunas — toks negudrus — iš tikrųjų, padėjęs pintinę ant grindinio ir pasikėlęs apsiausto skverną, išsitraukė iš už juostos piniginę ir iškratė į kairiąją ranką visa, kas buvo likę apsipirkus. Ten buvo viena sidabrinė moneta ir keturiolika variokų.

— Aš paimsiu sidabrą,— kuo ramiausiai pasakė vartininkas, ir, Van Lunui nespėjus nė paprieštarauti, jis jau žengė pro vartus, slėpdamas sidabrą rankovėje ir garsiai šaukdamas: „Jaunikis, jaunikis!"

Van Lunas, nors ir buvo piktas taip apiplėštas ir baisiai nusigandęs, kad jo atvykimas taip garsiai skelbiamas, neturėjo ką kita veikti, kaip, pasiėmęs savo pintinę, eiti paskui, nesidairydamas nei į kairę, nei į dešinę.

Nors ir pirmą kartą jis matė didžiūno rūmus, vėliau nieko negalėjo prisiminti. Jis ėjo per kiemus nuleidęs galvą ir liepsnojančiu veidu, o jo priešakyje griaudėjo vartininko balsas ir šalimais kikeno žmonės. Paskui, kai jam jau rodėsi, kad jis perėjęs ne mažiau kaip šimtą kiemų, vartininkas staiga nutilo ir įstūmė jį į mažą prieškambarį. Ten Van Lunas liko vienas, tačiau vartininkas, nuėjęs į vidinius rūmų kambarius, netrukus grįžo ir pasakė:

— Senoji ponia tau liepia eiti pas ją.

Van Lunas puolė į priekį, bet vartininkas jį sulaikė ir bjaurėdamasis pasakė:

— Su šita pintine negali pasirodyti poniai. Čia ir kiauliena, ir sojų varškė! Kaipgi tu poniai nusilenksi?

— Tiesa, tiesa,— sutiko jaudindamasis Van Lunas.

Bet jis nesiryžo dėti pintinės ant žemės, bijodamas, kad iš jos ko nors neišvogtų. Jam ir į galvą neatėjo, kad ne kiekvienas gali susigundyti tokiais skanumynais, kaip pora svarų kiaulienos, šešios uncijos jautienos ir maža tvenkinio žuvis.

Vartininkas, pastebėjęs jo baimę, su begaline panieka pasakė:

— Mūsų namuose tokia mėsa šunis šeria.

Pagriebęs pintinę, jis užkišo ją už durų, o Van Luną pastūmė pirma savęs.

Perėję siaurą ir ilgą verandą, kurios stogą rėmė dailūs išraižyti stulpai, jie įėjo į salę, kokios Van Lunas dar nebuvo matęs. Dvidešimt tokių kaip jo namų buvo galima sutalpinti salės viduje, ir vis tiek nė žymės nebūtų — tokia erdvi buvo salė ir tokios aukštos jos lubos. Nustebęs pakėlė galvą pažiūrėti į išraižytas ir nudažytas sijas, bet užkliuvo už aukšto slenksčio ir būtų pargriuvęs, jeigu vartininkas būtų jo nesugriebęs už rankos ir nesurikęs:

— Gal tu būsi toks mandagus ir lygiai taip pulsi prieš senąją ponią?

Susigėdęs Van Lunas pažvelgė į priekį ir pamatė kambario viduryje ant paaukštinimo labai seną moteriškę: jos menkas ir liesas kūnas buvo apvilktas žvilgančiu pilku, perlų atspalvio atlaso drabužiu, o šalia ant žemo suolelio stovėjo, mažos lemputės kaitinama, opiumo pypkė. Ji žiūrėjo į Van Luną juodomis ir judriomis kaip beždžionės akutėmis, giliai įdubusiomis raukšlėtame sudžiūvusiame veide. Rankos, kuria ji laikė pypkę, oda, aptempusi plonus kaulus, buvo glotni ir gelsva kaip paauksuoto stabo paviršius. Van Lunas puolė ant kelių ir galva sudavė į grindų plytas.

— Pakelk jį,— išdidžiai pasakė senoji ponia vartininkui.— Tokio pagarbos rodymo nereikia. Jis atėjo pasiimti moteries?

— Taip, garbingoji ponia,— atsakė vartininkas.

— Kodėl gi jis pats nekalba? — paklausė senė.

— Todėl, kad jis kvailas, ponia,— atsakė vartininkas, sukdamas karpos plaukelius.

Tai įžeidė Van Luną, ir jis piktai žvilgtelėjo į vartininką.

— Aš prastas žmogus, garbingoji ir kilnioji ponia,— pasakė jis.— Aš nežinau, kokius žodžius reikia tarti tokios ypatos akyse.

Senoji ponia atidžiai ir rimtai į jį pažiūrėjo, lyg norėdama su juo kalbėti, bet paskui nusigręžė, pirštais sučiupo pypkę, kurią jai įdegė vergė, ir, atrodė, visai pamiršo Van Luną. Ji pasilenkė, godžiai patraukė pypkę, ir jos žvilgsnio griežtumas dingo: akys lyg dūmais apsitraukė. Van Lunas taip ir liko prieš ją stovėti, kol jos žvilgsnis vėl stabtelėjo ties juo.

— Ką čia veikia šitas žmogus? — paklausė ji, staiga supykusi. Atrodė, kad ji jau viską užmiršusi.

Vartininko veidas nė nesujudėjo. Jis tylėjo.

— Aš atėjau moteries parsivesti,— atsakė nustebęs Van Lunas.

— Moteries? Kokios moteries? — pradėjo senė, bet šalia stovinti vergė, prie jos pasilenkus, kažką pakuždėjo, ir ponia vėl prasiblaivė.

— Ak taip, aš buvau ir užmiršus tą reikalą. Tu atėjai pasiimti vergės, vardu O-lana. Atsimenu, mes prižadėjome ją išleisti už vyro, už kažkokio valstiečio. Tu ir esi tas valstietis?

— Taip, tai aš,— atsakė Van Lunas.

— Pašauk greičiau O-laną! — įsakė senoji ponia vergei.

Ji, lyg nebetekusi kantrybės, norėjo greičiau atsikratyti šio reikalo ir vėl pasilikti viena su opiumo pypke didžiosios salės tyloje.

Netrukus grįžo vergė, vesdama už rankos stambią, gana aukštą moterį, apsivilkusią švaria mėlyna medvilnine striuke ir kelnėmis. Van Lunas tiktai kartą į ją pažvelgė, paskui nudūrė akis, o jo širdis pradėjo smarkiai plakti. Tai buvo jo būsimoji žmona.

— Eikš čia, verge,— atsainiai pašaukė ponia.— Šitas žmogus atėjo tavęs pasiimti.

Moteris priėjo prie ponios ir atsistojo prieš ją, nuleidusi galvą ir sunėrusi pirštus.

— Tu pasiruošusi? — paklausė ponia.

Moteris atsakė lėtai kaip aidas:

— Pasiruošusi.

Van Lunas, pirmą kartą išgirdęs savo moters balsą, pažvelgė į jos nugarą, nes ji stovėjo priešais jį. Balsas buvo beveik malonus, ne per garsus ir ne per tylus, lygus ir nepiktas. Moters plaukai buvo tvarkingai ir lygiai sušukuoti, o drabužiai švarūs. Jis kiek nusivylė pamatęs, kad jos kojos neapraišiotos.

2. Užsak. Nr. 514.

Bet ilgai apie tai mąstyti neteko, nes senoji ponia jau sakė vartininkui:

— Išnešk jos skrynią už vartų, ir tegu jie keliauja.

Paskui ji pašaukė Van Luną ir pasakė:

— Kol aš kalbėsiu, stovėk greta jos.

Ir kai Van Lunas žengtelėjo į priekį, ji tarė:

— Šita moteris pateko į mūsų namus būdama dešimties metų ir gyveno ligi šio meto, kai jai sukanka dvidešimt. Aš ją pirkau badmečiu, kai į pietus atvyko jos tėvai, nes neturėjo ko valgyti. Jie buvo iš šiaurės, iš Šandunio, ten jie ir grįžo, ir aš nieko daugiau apie juos nežinau. Tu matai, jos kūnas stiprus, o veidas platus, kaip ir dera jos luomui. Ji gerai dirbs laukuose, nešios vandenį ir viską tau darys, ką norėsi. Ji negraži, bet gražios tau ir nereikia. Tiktai dykinėtojams reikia gražių moterų, kad juos linksmintų. Nėra ji ir protinga. Bet padaro viską, kas jai įsakyta, ir ramaus būdo. Kaip žinau, ji dar mergelė. Ji ne tokia graži, kad sugundytų mano vaikus ar anūkus, net jei būtų tarnavusi ne virtuvėje. Jeigu kas nors atsitiko, tai gal su kokiu tarnu. Bet kiemuose bėgioja tiek daug gražių vergių, kad aš abejoju, ar galėjo kas nors ja susigundyti. Paimk ją ir gražiai su ja elkis. Ji gera vergė, nors šiek tiek nerangi ir apyžioplė. Jeigu aš netrokščiau užsitarnauti dangaus palaimos savo tolesniam gyvenimui rūpinimusi, kad į pasaulį ateitų kuo daugiau gyvybių, pasilikčiau ją pas save: virtuvei ji gana gera. Bet aš visada išleidžiu savo verges už vyrų, jeigu atsiranda, kas nori jas imti, o ponams jos nepatinka.

Moteriai ji pasakė:

— Klausyk jo ir gimdyk jam sūnus, daug sūnų. Pirmą kūdikį atneši man parodyti.

— Taip, garbingoji ponia,— nuolankiai atsakė moteris.

Jie stovėjo niekam nesiryždami, ir Van Lunas labai nesmagiai jautėsi nežinodamas, ką jam kalbėti ar veikti.

— Na, eikite, ko gi jūs! — nekantriai pasakė senoji ponia.

Ir Van Lunas, skubom nusilenkęs, apsisuko ir išėjo, moteris nusekė paskui jį, o jiems iš paskos ėjo vartininkas, nešdamas ant pečių skrynią. Šitą skrynią jis padėjo ant grindų tam kambary, kur Van Lunas užėjo pasiimti savo pintinės,— toliau nesiteikė jos nešti — ir, netaręs nė žodžio, dingo.

Tada Van Lunas atsigręžė į moterį ir pirmą kartą į ją pasižiūrėjo. Jos veidas buvo platus ir doras, trumpa, plati nosis didelėmis juodomis šnirpšlėmis, o burna — tarsi platus plyšys veide. Jos akys buvo mažutės, blausiai tamsios spalvos, ir jose spindėjo kažkoks neaiškus liūdesys. Jos veidas tikriausiai visada buvo sustingęs ir nieko nesakantis, tarytum jis nieko nebūtų galėjęs išreikšti, kad ir būtų norėjęs. Moteris kantriai pakėlė Van Luno žvilgsnį, nesigėdydama ir į jį nepažvelgdama, tiktai laukdama, kada jis ją visą apžiūrės. Jis pamatė, kad jos veide iš tikrųjų niekas nebuvo gražu,— prastas, saulėje nudegęs, nuolankus veidas. Bet tamsi oda nebuvo duobėta nuo raupų ir lūpa nebuvo perskilus. Jos ausyse jis pamatė auskarus, tuos pačius paauksuotus auskarus, kuriuos jai nupirko, o ant pirštų buvo užmauti jo padovanoti žiedai. Jis nusigrįžo nuo jos, širdyje džiaugdamasis: jis turi žmoną!

— Štai skrynia ir štai pintinė! — šiurkščiai pasakė jis.

Ji, nė žodžio netardama, pasilenkė, pakėlusi skrynią už vieno galo, užsivertė ant peties ir, svyruodama nuo skrynios svorio, mėgino išsitiesti. Jis stebėjo, kaip ji tą darė, ir staiga pasakė:

— Aš paimsiu skrynią. Štai, imk pintinę.

Ir jis užsivertė skrynią ant pečių, nepaisydamas, kad buvo apsivilkęs savo geriausią drabužį. O ji, vis dar žodžio nepratardama, paėmė už pintinės lanko. Jis prisiminė tą šimtą kiemų, kuriuos reikės pereiti, taip kvailai susilenkus po šitokia našta.

— Kad taip būtų kur šalutiniai varteliai...— sumurmėjo jis.

Ir ji, truputį pagalvojusi, lyg išsyk nesupratusi jo žodžių, linktelėjo galvą. Paskui nusivedė jį per mažą, apleistą kiemą, apaugusį laukinėm žolėm ir su apmaurojusiu tvenkiniu. Ten, po sulinkusia pušimi, buvo seni varteliai. Moteris atsklendė skląsti, ir jie išėjo į gatvę.

Porą kartų jis atsigręžė. Ji atkakliai žengė, keldama dideles kojas, ir atrodė lyg būtų taip žygiavusi visą savo gyvenimą. Jos platus veidas buvo be minties.

Miesto vartuose jis abejodamas sustojo ir viena ranka ėmė ieškoti juostoje likusių variokų, o kita laikė ant peties skrynią. Ištraukė du variokus ir už juos nupirko šešis mažus žalius persikus.

— Imk juos ir suvalgyk,— šiurkščiai pasakė.

Ji godžiai kaip vaikas pagriebė persikus ir, nieko netarusi, sugniaužė juos saujoje. Jis pažiūrėjo į ją dar kartą, kai jiedu ėjo kviečių lauko ežia: ji patylomis krimto persiką, bet, pamačiusi, kad jis žiūri, vėl jį užgniaužė saujoje, ir jos žiaunos liovėsi judėjusios.

Ir taip jie ėjo, kol priėjo savo vakarinį sklypą, kur buvo Žemės šventnamis: žmogui ligi peties pastatėlis, sumūrytas iš pilkų plytų ir uždengtas malksnom.

Van Luno senelis, visą savo amžių dirbęs tuose laukuose, kuriuos dabar dirbo Van Lunas, pastatė šitą šventnamį, karučiu suvežęs iš miesto plytas. Sienos iš lauko pusės buvo tinkuotos. Vienais derlingais metais jie pasamdė kaimo dailininką, ir jis ant balto tinko nutapė kalnų vaizdų ir bambukų. Bet per ilgus metus lietus nuplovė šitą tapybą ir iš jos teliko tiktai vos vos įžiūrimas bambuko šešėlis, o kalnai visai išnyko.

Šventnamio viduje po stogu jaukiai sėdėjo du moliniai iškilmingi dievukai, nulipdyti iš to paties molio, kur apie šventovę. Tai buvo dievas ir jo žmona. Jų drabužiai buvo iš raudonos ir aukso spalvos popierių, o dievas dar turėjo retus, nukarusius ūsus, padarytus iš tikrų plaukų. Per Naujųjų metų šventes Van Luno tėvas nupirkdavo keletą lapų raudono popieriaus, rūpestingai sukirpdavo ir suklijuodavo šiai dievų porai naujus drabužius. Kasmet po šventovės pastoge įsiverždavo lietus ir sniegas, o vasarą kepindavo saulė ir sugadindavo apdarus. Tačiau dabar drabužiai buvo dar sveiki, nes neseniai buvo prasidėję nauji metai, ir Van Lunas didžiavosi jų puošnia išvaizda.

Jis paėmė iš moters rankų pintinę ir atsargiai pažiūrėjo po kiauliena, kur buvo padėtos smilkomosios lazdelės. Jis bijojo, kad jos nebūtų sulūžusios, nes tai blogas ženklas, bet jos buvo sveikos. Jis paėmė jas ir įsmeigė į senų smilkomųjų lazdelių pelenus — prieš dievukus jau buvo krūva pelenų, nes visa apylinkė garbino šituos du stabukus. Susiieškojęs titnagą ir skiltuvą, Van Lunas įskėlė ugnį į sausą lapą, o ne į pintį, ir uždegė smilkomąsias lazdeles.

Vyras ir moteris stovėjo greta prieš savo laukų dievus. Moteris žiūrėjo, kaip dega ir virsta pelenais smilkomųjų lazdelių galai. Kai didelis galas jau buvo pavirtęs pelenais, ji pasilenkė ir smiliumi pelenus nužėrė. Paskui, tarsi išsigandusi to, ką buvo padariusi, greitai žvilgtelė-

jo savo nebyliomis akimis į Van Luną. Bet Van Lunui kažkas patiko jos judesyje. Atrodė, ji pajuto, kad smilkomosios lazdelės priklauso jiems abiem,— tą akimirką ir įvyko jų jungtuvės. Visiškai tylėdami, jie stovėjo greta, kol lazdelės pavirto pelenais, ir kadangi saulė jau leidosi, Van Lunas užsivertė skrynią ant pečių, ir jie nuėjo namo.

Prie namų durų stovėjo senis ir šildėsi besileidžiančioje saulėje. Pastebėjęs Van Luną pareinant su moterim, jis nė nekrustelėjo. Būtų savęs pažeminimas kreipti į ją dėmesį. Jis apsimetė žiūrįs į debesis ir šūktelėjo:

— Iš šito debesies, kuris plaukia pro jauno mėnesio kairįjį ragą, matyt, kad bus lietaus! Turėtų imti lyti ne vėliau kaip rytoj naktį!

O paskui, matydamas Van Luną imant iš moters rankų pintinę, dar kartą šūktelėjo:

— Ar daug pinigų išleidai?

Van Lunas padėjo pintinę ant stalo.

— Šiandien bus svečių,— trumpai pasakė jis, nešdamas O-lanos skrynią į tą kambarį, kuriame jis miegojo, ir dėdamas ją šalia savo drabužių skrynios. Keistu žvilgsniu jis dirstelėjo į skrynią.

Senis priėjo prie durų ir prašneko:

— Šiuose namuose išlaidoms nėra galo!

Širdyje jam patiko, kad sūnus pasikvietė svečių, tačiau jam atrodė, jog vien padorumo dėlei jis turi bartis girdint marčiai: kad ji jau nuo pirmų dienų nepasidarytų per daug išlaidi. Van Lunas, nieko neatsakęs, nunešė pintinę į virtuvę, o moteris nusekė paskui jį. Jis išėmė pirkinius, padėjo ant krašto nekūrentos krosnies ir pasakė:

— Štai kiauliena, o čia jautiena ir žuvis. Valgys septynetas. Ar mokėsi pagaminti vakarienę?

Jis nežiūrėjo į moterį, nes žiūrėti būtų buvę nepadoru.

— Aš buvau virtuvėje tarnaitė nuo to laiko, kai patekau į Chuanų namus. Ten tris kartus per dieną tiekdavo mėsą.

Van Lunas linktelėjo ir paliko ją vieną. Ir jos niekas nematė, kol susirinko svečiai: linksmas, gudrus ir amžinai alkanas dėdė, dėdės sūnus — penkiolikos metų įžūlus berniokas ir nerangūs, iš nedrąsumo rodantys dantis valstiečiai. Du valstiečiai buvo iš gretimo kaimo, jie keisda-

vosi su Van Lunu sėklomis ir padėdavo vieni kitiems pjūties metu, o trečiasis — Činas buvo artimiausias kaimynas, mažas, ramus žmogutis, kuris kalbėdavo nenorom ir tiktai esant būtinam reikalui. Kai jie, iš mandagumo ilgai atsikalbinėję ir varžęsi, susėdo viduriniame kambaryje prie stalo, Van Lunas nuėjo į virtuvę ir liepė moteriai paduoti valgį.

Jis buvo patenkintas, kai ji jam pasakė:

— Aš paduosiu dubenis, o tu padėk juos ant stalo. Man nepatinka rodytis vyrams.

Van Lunas širdyje pasididžiavo, kad ši moteris priklauso jam ir nebijo jam pasirodyti, o kitų vyrų nenori matyti. Prie virtuvės durų jis paėmė iš jos rankų dubenis ir, pastatęs viduriniame kambaryje ant stalo, garsiai pasakė:

— Valgykit, dėde ir broliai!

O kai mėgstąs pajuokauti dėdė paklausė, ar jie nepamatysią juodaakės nuotakos, Van Lunas tvirtai atsakė:

— Mes dar nesam vienas kūnas. Netinka, kad svetimi vyrai ją matytų, kol dar neįvykusios jungtuvės.

Ir jis kvietė juos valgyti, o jie noriai ir pasigardžiuodami valgė gerai patiektus valgius. Vienas gyrė tamsų žuvies padažą, o antras — gerai iškeptą kiaulieną. Van Lunas vis atsakinėjo vieną ir tą patį:

— Tai menkas valgis ir blogai pagamintas.

Bet širdyje jis didžiavosi tais valgiais, nes moteris pridėjo cukraus, acto, truputį vyno ir sojų padažo, ir mėsa, pagaminta su tokiu išmanymu, buvo labai gardi, ir pačiam Van Lunui tokio gardaus valgio dar nebuvo tekę ragauti ant savo draugų stalo.

Naktį, kai vyrai, prisisėdėję prie arbatos, baigė savo linksmas kalbas, O-lana vis dar triūsė apie krosnį. O kai Van Lunas, išlydėjęs paskutinį svečią, įėjo į virtuvę, pamatė ją susigūžusią miegančią ant šiaudų krūvos, šalia jaučio. Jis pašaukė ją, ir ji greitai pakėlė ranką, lyg norėdama apsiginti nuo smūgio, o kai jis ją pakėlė, jos plaukuose buvo prilipę šiaudų. Kai ji atmerkė akis ir pažiūrėjo į jį keistu nieko nesakančiu žvilgsniu, jis pasijuto lyg stovėtų akis akin su kūdikiu. Paėmė ją už rankos ir nusivedė į tą patį kambarį, kur dar šįryt jis dėl jos prausėsi, ir ant stalo uždegė žvakę. Prie šitos šviesos, būdamas vienas su moterimi, jis staiga pasidarė drovus, ir jam teko pačiam sau priminti: „Tai mano moteris. Rei-

kalas privalo būti atliktas". Ir jis ėmė nusirenginėti, o moteris užėjo už uždangos ir tyliai ėmė ruoštis patalan. Van Lunas šiurkščiai tarė:

— Kai gulsi, užgesink šviesą.

Paskui jis atsigulė, užsitraukė ant pečių storą vatinę antklodę ir apsimetė miegąs. Bet nemiegojo. Jis visas virpėjo, kiekvienas jo kūno nervas buvo įsitempęs. O paskui, kai jau praėjo nemaža laiko, žvakė buvo užpūsta ir šalia jo tyliai įsitaisė moteris, jį apėmė toks džiaugsmas, kad jis vos galėjo tverti. Tamsoje jis kimiai susijuokė ir prisitraukė prie savęs moterį.

II

Gyventi tapo vienas smagumas. Kitą rytą jis gulėjo lovoje ir stebėjo, kaip rengiasi moteris, kuri dabar jam priklausė. Ji atsikėlė ir ištaisė susiglamžiusius drabužius, susisegė ligi pat kaklo, standžiai susiveržė apie liemenį, visa tai darydama lėtai ir rūpestingai. Paskui įkišo kojas į audeklinius batus ir stipriai užraišiojo raiščius, kurie painiojosi užpakalyje. Pro mažą plyšelį ant jos krito šviesos ruožas, ir jis, nors ir nelabai aiškiai, matė jos veidą. Veidas buvo toks pat. Tai Van Luną nustebino. Jam atrodė, kad jis per šią naktį pasikeitė, ogi šita moteris iš jo lovos keliasi lygiai taip, kaip keldavosi kas rytas visą savo gyvenimą. Priešaušrio tamsoje skardėjo senio kosulys, ir Van Lunas pasakė žmonai:

— Pirmiausia nunešk tėvui puodelį karšto vandens. Tai gelbsti nuo kosulio.

Ji paklausė, ir jos balsas skambėjo lygiai taip, kaip vakar:

— Į puodelį įdėti arbatžolių?

Šitas paprastas klausimas nesmagiai sudrumstė Van Luną. Jis būtų norėjęs pasakyti:

— Žinoma, įdėk arbatžolių. Gal tu manai, kad mes ubagai?

Jis mielai būtų parodęs moteriai, kad ir jų namuose arbatžolės nebranginamos. Chuanų namuose, žinoma, nuo arbatžolių žaliuoja kiekvienas puodelis. Ten turbūt paprasto vandens negertų net vergė. Bet jis žinojo, kad tė-

vas supyks, jei pirmą dieną moteris vietoj vandens paduos arbatos. Be to, jie ir iš tikrųjų buvo neturtingi. Todėl jis šiurkščiai atsakė:

— Arbatžolių? Ne! Nuo arbatžolių jis dar labiau kosti.

Paskui jis sušilęs ir patenkintas gulėjo lovoje, o moteris virtuvėje užkūrė ugnį ir virino vandenį. Dabar jis būtų galėjęs dar primigti, bet jo kvailas kūnas, per visus tuos metus įpratęs anksti keltis, nors ir galėjo, niekaip nebeužmigo, ir jis gulėjo lepindamasis ir neatsidžiaugdamas tokia prabanga.

Jis vis dar gėdijosi galvoti apie savo žmoną. Ėmė galvoti apie savo laukus ir kviečius, ir apie tai, kokį gaus derlių, jeigu bus lietaus, ir apie baltųjų griežčių sėklas, kurių jis norėtų pirkti iš kaimyno Čino, jeigu susitartų dėl kainos. Bet į šias jo mintis, kurios nė vieną dieną neišeidavo jam iš galvos, įsipynė nauja — apie tai, koks dabar bus jo gyvenimas, ir staiga, prisiminęs praėjusią naktį, jis įsigeidė sužinoti, ar jinai jį mylinti. Tai buvo naujas noras. Lig šiol jam vis rūpėjo, ar ji jam patiksianti, ar bus tinkama lovoje ir ūkyje. Nors jos veidas buvo negražus, o rankų oda šiurkšti, tačiau jos stambus kūnas buvo lankstus ir nepaliestas, ir jis, pagalvojęs apie ją, staiga susijuokė, kaip praėjusią naktį tamsoje. Jaunieji ponai tesugebėjo pastebėti tik negražų virtuvės vergės veidą. Jos kūnas buvo gražus: nors ir stambių kaulų, bet švelnus ir apvalus. Ir staiga jam kilo noras, kad ji pamiltų jį kaip savo vyrą, o paskui jį apėmė gėda.

Durys atsidarė, ir ji įėjo tylėdama, rankose nešdama garuojantį puodelį arbatos. Jis atsisėdo lovoje ir paėmė puodelį. Vandens paviršiuje plaukiojo arbatos lapeliai. Jis greitai žvilgtelėjo į ją. Ji staiga nusigando ir pasakė:

— Seniui arbatos aš nedaviau, padariau, kaip sakei, bet tau...

Van Lunas suprato, kad ji jo bijo, ir tai jam patiko; pirm negu ji baigė kalbėti, jis pasakė:

— Gerai, gerai, man patinka,— ir ėmė gerti arbatą, garsiai čiaupsėdamas iš didelio malonumo.

Jį apėmė naujas džiaugsmas, ir jis gėdijosi net pats sau prisipažinti: „Mano žmona mane labai myli".

Vėliau jam atrodydavo, kad pirmuosius mėnesius jis nieko daugiau neveikė, tiktai stebėjo savo žmoną. Bet iš

tikrųjų jis dirbo visus darbus kaip dirbęs. Užsimetęs ant pečių kauptuką, eidavo į savo žemės sklypus ir kaupdavo eilėmis pasėtus kviečius; pasijungęs į arklą jautį, jis suarė vakarinį lauką svogūnų ir česnakų sėjai. Dirbti buvo smagu, nes, kai saulė pasiekdavo dienovidį, jis eidavo namo, o ten jau laukdavo išvirti pietūs. Nuo stalo dulkės būdavo nušluostytos ir tvarkingai sustatyti dubenėliai su bambuko lazdelėmis. Lig šiol, sugrįžęs iš lauko, jis pats turėdavo virti pietus, kad ir kažin kaip būtų pavargęs, jeigu tik pirm laiko išalkęs senis neįmaišydavo košės arba neiškepdavo neraugintų paplotėlių su česnakais. Dabar šiokie ar tokie būdavo tie pietūs, bet visada laiku pagaminti, ir Van Lunas, parėjęs iš darbo, galėjo sėsti prie stalo ir valgyti. Grindys būdavo iššluotos ir kuro krūva nuolatos papildyta. Rytais, kai jis išeidavo, žmona, pasiėmusi bambuko grėblį ir virvę, vaikščiodavo po apylinkes sugrėbdama kur žolės žiupsnį, kur šakelę, kur sausų lapų, ir priešpiečių metu, kai grįždavo namo, jau būdavo surinkusi pakankamai kuro pietums išvirti. Vyras buvo patenkintas, kad nereikia daugiau pirkti kuro.

Po pietų, pasiėmusi pintinę, kauptuką ir užsimetusi juos ant pečių, ji išeidavo į vieškelį, vedantį į miestą, kur traukdavo apkrauti mulai, asilai ir arkliai, rinko jų mėšlą, nešė namo ir krovė į krūvą laukams tręšti. Visa tai ji darė pati, nelaukdama jo įsakymų. Ir kai diena pasibaigdavo, ji niekados neguldavo, kol nepašerdavo virtuvėje jaučio ir jo nepagirdydavo, pasėmusi iš šulinio vandens ir prikišusi kibirą prie pat jo snukio.

Ji surinko suplyšusius drabužius ir, bambuko rateliu iš medvilnės vatos suverpusi siūlų, sutaisė juos, sulopė ir paruošė žiemai. Patalynę išnešė ant slenksčio saulėje pravėdinti; apvalkalus nuvilko, juos išskalbė ir padžiovė ant bambuko karties. Susigulėjusią ir per ilgą laiką pajuodusią vatą iškedeno, išgaudė giliose garankštėse knibždančius vabzdžius ir padėjo patalynę kaisti saulėje. Diena po dienos, pabaigusi vieną darbą, ji ėmėsi kito, ir trys kambariai tapo švarūs ir net atrodė kone turtingai apgyventi. Senis pradėjo mažiau kosėti ir, sėdėdamas prie namų saulės atokaitoje, sušilęs ir patenkintas, nuolatos snaudė.

Bet ji niekados nekalbėdavo — tiktai apie būtiniausius reikalus. Van Lunas ją stebėdavo, kai ji iš lėto ir atkakliai judėjo kambariuose, patylomis žiūrėdamas į jos buką,

keturkampį veidą, sugaudavo jos neaiškų ir lyg bailų žvilgsnį, bet negalėjo jos suprasti. Naktį jis pažindavo jos kūną, švelnų ir stamantrų. Bet dieną visa tai, ką jis pažinojo, uždengdavo drabužiai, paprasta mėlyna striukė ir prastos medvilninės medžiagos kelnės, ir ji atrodė esanti tiktai ištikima, tyli tarnaitė, ir niekas kitas. Netiko net jos klausti: „Ko gi tu tyli?" Pakako jau to, kad ji atlieka savo pareigas.

Kartais, daužydamas laukuose grumstus, jis galvodavo apie ją. Ką ji yra mačiusi tuose šimtuose kiemų? Koks buvo jos gyvenimas, apie kurį ji niekada neužsimindavo. O paskui jis susigėsdavo savo smalsumo ir tokio susidomėjimo. Juk galiausiai ji buvo tiktai moteris.

Bet ne taip jau daug darbo trijuose kambariuose, kad moteris galėtų būti visą dieną užimta, o ypač moteris, kuri buvo vergė dideliuose namuose ir yra įpratusi dirbti nuo ankstyvo ryto ligi vėlaus vakaro. Kartą, kai Van Lunas labai skubinosi kaupti kviečius ir per dienas būdavo lauke, kol nugara imdavo gelti iš nuovargio, jos šešėlis krito ant vagos, kurią jis susilenkęs kaupė, ir jis atsigręžęs pamatė ją stovint su kauptuku ant peties.

— Ligi vakaro namie nėra ką veikti,— trumpai pasakė ji ir, tyliai perėjus į kairiąją vagos pusę, iš lėto ėmė kaupti.

Buvo ankstyva vasara, saulė negailestingai degino, ir jos veidas greitai apsipylė prakaito lašais. Van Lunas nusimetė švarką ir dirbo pusnuogis, o ji buvo apsivilkusi plonais drabužiais, kurie permirko prakaitu ir lipo prie pečių lyg antra oda. Drauge su ja ritmingai dirbdamas, be žodžių, valanda po valandos, Van Lunas jautė, kad juos abu pagauna vienas darbo ritmas, ir todėl darbas tampa lengvesnis. Jo galvoje nebuvo jokios aiškesnės minties, jie tiktai visiškai sutartinai vertė žemę į saulę, žemę, iš kurios buvo pastatyti jų namai, kuri juos maitino ir kuri sukūrė jų dievus. Žemė buvo puri ir tamsi ir lengvai subyrėdavo nuo kauptuko smūgių. Kartais pasitaikydavo koks plytgalys arba aptrūnijęs sienojas. Tai nesvarbu. Kažkada, labai seniai, čia buvo palaidoti žmonės, stovėjo namai, paskui visa sugriuvo ir sugrįžo į žemę. Taip ir jų namai kada nors sugrįš į žemę, ir jie patys į tą žemę atsiguls. Visa kam žemėje ateina eilė. Jie dirbo toliau,

drauge judėjo, drauge dirbo žemę ir buvo tylūs sutartinai judėdami.

Kai saulė nusileido, jis ištiesė nugarą ir pažiūrėjo į žmoną. Jos veidas, drėgnas nuo prakaito ir žemėtas, buvo toks tamsus, kaip ir žemė. Nuo prakaito pajuodę drabužiai aplipo jos stambų kūną,— ji palengva baigė kaupti paskutinę vagą. Paskui ji pasakė kaip visada paprastai ir tiesiai, jos balsas vasaros tyliame ore skambėjo vienodai ir net mažiau reikšmingai kaip kitais kartais:

— Aš esu nėščia.

Van Lunas stovėjo nejudėdamas. Ką gi į tai pasakyti?!

Ji pasilenkė, pakėlė nuo vagos plytos gabaliuką ir nusviedė jį į šalį. Jai buvo tai lygu kaip pasakyti: „Aš atnešiau arbatos" arba „Einame pietų". Tai jai atrodė pats paprasčiausias dalykas. Bet jam — jis negalėtų pasakyti, ką jam tai reiškė. Jo širdis pradėjo smarkiai plakti ir staiga sustojo, tarsi pasiekusi kažkokią ribą. Pagaliau atėjo jų eilė šioje žemėje! Staiga jis paėmė iš jos rankų kauptuką ir užkimusiu nuo susijaudinimo balsu pasakė:

— Užteks šiandien. Diena jau pasibaigė. Eime ir pasakysime seniui.

Jie nuėjo namo, ji penketą žingsnių nuo jo atsilikusi, kaip ir pritinka moteriai.

Senis stovėjo prie durų, nekantriai laukdamas vakarienės, kurios dabar jis pats nevirė, nes namuose buvo moteris. Jis buvo alkanas ir jiems suriko:

— Aš per daug senas ir negaliu taip ilgai laukti vakarienės!

Bet Van Lunas, praeidamas pro jį į kambarį, pasakė:

— Ji jau nėščia.

Jis norėjo tai pasakyti nerūpestingai, kaip pasako, pavyzdžiui: „Aš šiandien užsėjau vakarinį lauką", bet negalėjo. Nors ir tyliai pasakė, jam atrodė, kad jis šaukiąs garsiau kaip reikia.

Senis iš pradžių tik mirkčiojo, o paskui suprato ir pradėjo juoktis.

— Che-che-che! — kreipėsi jis į marčią, kai ta priėjo arčiau. Vadinasi, netrukus ir pjūtis!

Sutemose jos veido nebuvo matyti, bet ji atsakė ramiu balsu:

— Tuojau išvirsiu vakarienę.

— Taip, taip, vakarienę,— susigriebė senis, sekdamas

paskui ją lyg vaikas. Kaip anksčiau, užsigalvojęs apie vaikaitį, jis užmiršo vakarienę, taip dabar, prisiminęs valgį, jis užmiršo kūdikį.

Bet Van Lunas atsisėdo tamsoje prie stalo ir nuleido galvą ant sukryžiuotų rankų. Štai iš šito kūno užgims nauja gyvybė!

III

Kai prisiartino gimdymo metas, jis pasakė žmonai:

— Mums reikia pasirūpinti tam reikalui pagalbininkę, gal kokią moteriškę?

Bet O-lana papurtė galvą. Ji plovė po vakarienės puodelius. Senis jau miegojo, ir jie vieni buvo prietamsėj. Juos apšvietė tiktai skardinės lemputės mirksinti šviesa. Lemputė buvo pripilta pupų alyvos, kurioje plaukiojo iš medvilnės nuvytas dangtis.

— Moteriškės nereikia? — vėl paklausė jis, nesusivokdamas, ką reikės daryti.

Dabar jis jau pradėjo apsiprasti su tokia jos kalba, kai ji pasitenkindavo galvos arba rankos mostelėjimu, daugiausia — vienu dviem žodžiais, kurie šykščiai krisdavo iš jos burnos. Jo jau nebevaržė tokie pasikalbėjimai.

— Namuose tiktai du vyrai, ir tai netinka! — kalbėjo jis toliau.— Mano motina pasikviesdavo moterį iš kaimo. Aš apie tokius reikalus nieko nenusimanau. Argi nesusirastum didžiuosiuose namuose kokios nors senos vergės, su kuria tu draugavai, ir ar negalėtum jos pasikviesti?

Pirmą kartą jis prasitarė apie namus, iš kurių ji atėjo. Ji atsigręžė į jį — tokios jos jis dar nebuvo matęs: siauros akys išsiplėtė ir veidas paraudo iš piktumo.

— Tiktai ne iš tų namų! — suriko ji.

Iš jo rankų iškrito pypkė, į kurią jis kimšo tabaką, ir jis nustebęs pažvelgė į ją. Bet jos veidas ir vėl buvo toks pat kaip visada, ji tylėdama rinko nuo stalo lazdutes.

— Štai kaip! — pasakė jis, iš nuostabos apstulbęs. Paskui kalbėjo toliau: — Mes, vyrai, apie šituos reikalus nieko neišmanome. Tėvui netinka eiti į tavo kambarį, o aš dar net nesu matęs, kaip veršiuojasi karvė. Mano nevik-

rios rankos gali tik pakenkti kūdikiui. O kas nors iš didžiųjų namų, kur vergės nuolatos gimdo...

Ji sudėjo tvarkingai ant stalo į krūvą lazdutes, pažiūrėjo į jį ir patylėjusi atsakė:

— Kai aš eisiu į tuos namus, tai eisiu su savo sūnum ant rankų. Jis bus apvilktas raudonu apsiaustu ir kelnėm su raudonais žiedais, o ant galvos aš jam uždėsiu kepuraitę su prisiūtu priešakyje mažučiu paauksuotu Buda, o kojas apausiu batukais su tigro galvom. Ir aš pati apsiausiu naujais batais ir apsivilksiu nauju juodo šilko apsiaustu, ir nueisiu į virtuvę, kur pražuvo mano jaunystė, ir nueisiu į didžiąją salę, kur sėdi senė ir rūko opiumą, ir pati jiems pasirodysiu, ir parodysiu sūnų.

Jis niekad dar negirdėjo, kad ji tiek daug kalbėtų. Jos žodžiai plaukė nors ir lėtai, bet atkakliai ir nenutrūkstamai, ir jis suprato, kad jau seniai ji pasirinko šitą planą. Dirbdama drauge su juo laukuose, ji savo planą apgalvojo. Nuostabi moteris! Taip ramiai ji diena po dienos dirbo laukuose, kad atrodė visiškai negalvojanti apie savo kūdikį. Tačiau ji matė savo kūdikį jau gimusį ir nuo kojų ligi galvos aprengtą ir save, kūdikio motiną, naujais drabužiais. Jis negalėjo ištarti nė žodžio ir, pirštais kruopščiai susukęs tabako žiupsnį, pakėlė nuo žemės pypkę ir prikimšo ją tabako.

— Tau turbūt reikia pinigų,— pagaliau pasakė apyšiurkščiai.

— Jeigu tu man duotum tris sidabrines monetas...— pasakė ji nedrąsiai.— Tai labai daug, bet aš apskaičiavau ir nė vieno penso neišleisiu veltui. Aš priversiu medžiagų pardavėją atiduoti man visa ligi paskutinio colio.

Van Lunas pasirausė juostoje. Vakar jis rinkoje pardavė pusantro vežimo nendrių iš tvenkinio vakariniame lauke ir juostoje turėjo truputį daugiau negu ji prašė. Jis padėjo ant stalo tris sidabrinius dolerius. Paskui, kiek pasvyravęs, padėjo ir ketvirtą, kurį saugojo, jeigu kurį nors rytą kiltų noras arbatinėje palošti kauleliais. Bet jis visada bijodavo pralošti ir todėl tiktai ilgai stoviniuodavo prie stalų, klausydamas, kaip į stalą bilda kauleliai. Dažniausiai savo laisvą laiką jis praleisdavo pasakininko palapinėje, kur buvo galima paklausyti senos pasakos ir užmokesčiui įmesti tiktai vieną pensą į dubenį, kai jį paleidžia per rankas.

— Geriau paimk dar vieną monetą,— pasakė jis, degdamasis pypkę ir įpūsdamas popieriaus gabalėlį, kad įsidegtų.— Iš šilko medžiagos likučių tu pasiūsi jam apsiaustėlį. Juk jis mūsų pirmasis.

Ji ne tuoj paėmė pinigus, ilgai stovėjo žiūrėdama į juos sustingusiu veidu. Paskui pasakė beveik kuždėdama:

— Pirmą kartą aš turiu rankose sidabrinių pinigų.

Staiga ji pagriebė pinigus ir, užgniaužusi juos saujoje, greitai išbėgo į miegamąjį.

Van Lunas sėdėjo ir rūkė galvodamas apie sidabrą, kuris ką tik gulėjo ant stalo. Tie pinigai buvo paimti iš žemės, šitas sidabras — iš žemės, tos žemės, kurią jis dirbo, arė ir sėjo. Jis gyveno iš žemės: jis laistė ją savo prakaitu ir iš jos plėšė grūdus, o iš grūdų — sidabrą. Kiekvieną kartą, kai tekdavo kam nors atiduoti sidabrą, jis jautėsi lyg lengvabūdiškai atiduodąs savo gyvenimo dalį. Bet šiandien jis pirmą kartą jį atidavė be skausmo. Jis matė ne sidabrą, atiduodamą į svetimas miesto pirklio rankas, bet sidabrą, kuris tapo vertingesnis kaip sidabras,— jis tapo drabužėliais ant sūnaus kūno. Ir šita nepaprasta moteris, jo žmona, kuri kiauras dienas tylėdama dirbo, tarsi nieko aplink save nematydama, pirmoji įsivaizdavo kūdikį, aprengtą šitais drabužėliais.

Ji nepanorėjo, kad tuo metu kas nors jai pagelbėtų. Tas metas atėjo vakare, tik ką nusileidus saulei. Ji dirbo su juo laukuose valydama javus. Kviečiai nunoko ir buvo nupjauti, laukai užlieti ir juose pasodinti jauni ryžiai, o dabar ir ryžiai jau davė derlių, jų varpos, vasaros lietaus gausiai palaistytos ir dar karštos ankstyvo rudens saulės įšildytos, prinoko ir subrendo. Per visą dieną Van Lunas drauge su žmona rišo pėdus, pasilenkdami ir trumpa dalge pakirsdami ryžių stiebus. Jai buvo sunku susilenkti, nes buvo atėjęs metas gimdyti, ji judėjo lėčiau už vyrą ir dirbo nelygiai: Van Luno nupjauta pradalgė nueidavo į priekį, o jos — atsilikdavo užpakalyje. Ir kai diena vis labiau slinko vakarop, ji vis lėčiau ir lėčiau pjovė. Jis nekantraudamas atsigręžė ir pažiūrėjo į ją. Tada ji sustojo ir išsitiesė, ir dalgė iškrito jai iš rankų. Jos veidas vėl apsiliejo prakaitu, ir tai buvo naujos kančios prakaitas.

— Štai jau laikas,— pasakė ji.— Aš eisiu namo. Tu neik į kambarį, kol aš tavęs nepašauksiu. Atnešk man

nuvalytą ir perskeltą nendrę, kad būtų kuo atskirti vaiko gyvybę nuo mano.

Ji nuėjo per laukus namų link, tarsi nieko neturėjo įvykti, ir jis, pažiūrėjęs jai įkandin, nuėjo ant tvenkinio kranto, išrinko ploną, žalią nendrę, stropiai ją nuvalė ir perskėlė dalgės ašmenimis. Greitai temo rudens vakaras, ir jis, užsimetęs dalgę ant peties, nuėjo namo.

Įėjęs į namus, pamatė ant stalo padėtą karštą vakarienę; senis jau sėdėjo prie stalo ir valgė. Ji ir gimdymo kančiose pasirūpino išvirti jiems vakarienę! „Nelengva rasti kitą tokią moterį!" — pasakė pats sau. Jis priėjo prie jos kambario durų ir ją pašaukė:

— Paimk nendrę!

Jis palaukė tikėdamasis, kad ji paprašys paduoti nendrę. Bet ji pati priėjo prie durų ir, iškišusi ranką, paėmė nendrę. Ir nepasakė nė žodžio, bet buvo girdėti, kaip sunkiai alsuoja. Taip alsuoja užplaktas gyvulys.

Senis pakėlė galvą nuo dubenėlio ir pasakė:

— Valgyk, nes visa atauš! — ir paskui pridėjo: — Kol kas nėra ko nerimauti — tai negreit pasibaigs. Aš gerai atsimenu: kai gimė mano pirmasis sūnus, tai baigės tiktai auštant. Ir štai iš visų vaikų, kuriuos aš pradėjau ir tavo motina pagimdė,— jų, rodos, apie dvidešimt buvo, o kiek iš tikrųjų, tai ir pamiršau,— tiktai tu vienas gyvas išlikai! Štai kodėl moteris privalo gimdyti ir gimdyti be galo!

O paskui jis dar pridėjo, lyg ta mintis būtų staiga kilusi jo galvoje:

— Rytoj šiuo laiku aš galbūt turėsiu vaikaitį.

Ir staiga pradėjo juoktis ir, liovęsis valgyti, ilgai sėdėjo ir šypsojosi sutemusiame kambaryje.

Bet Van Lunas stovėjo prie durų, įsiklausydamas į žmonos sunkų kaip gyvulio alsavimą. Pro plyšius tvokstelėjo kraujo kvapas, kuris aptulžino jo širdį ir jį baugino. Už durų moters alsavimas pasidarė garsus ir tankus, pasigirdo lyg verksmas pakuždom, bet balsiai ji nedejavo. Kai jis jau nebegalėjo iškęsti ir norėjo įsiveržti į jos kambarį, pasigirdo plonas, klykiantis riksmas, ir jis visa užmiršo.

— Berniukas? — sušuko jis, pritrūkęs kantrybės ir užmiršdamas žmoną.

Riksmas ir vėl pasigirdo, klykiantis ir atkaklus.

— Ar berniukas? — vėl sušuko jis.— Pasakyk man tiktai berniukas ar ne?

Ir silpnas kaip aidas moters balsas atsakė:

— Berniukas.

Tada jis priėjo prie stalo ir atsisėdo. Kaip greitai tai pasibaigė! Vakarienė jau seniai ataušo, ir senis, sėdėdamas ant suolo, užmigo, tačiau vis dėlto tai pasibaigė greitai! Jis papurtė senį už pečių.

— Berniukas! — riktelėjo jis iškilmingai lyg nugalėtojas.— Tu senelis, o aš tėvas!

Senis staiga pabudo ir pradėjo juoktis, kaip juokėsi užmigdamas.

— Taip, taip, žinoma,— kikseno jis,— senelis, senelis...

Jis pakilo ir, vis dar juokdamasis, nuėjo į savo lovą.

Van Lunas prisitraukė atšalusių ryžių dubenėlį ir pradėjo valgyti. Jis staiga išalko ir vos spėjo ryti valgį. Girdėjo, kaip sunkiai juda kambaryje moteris ir kaip skardžiai klykia nenutildomas kūdikis. Kai lig soties pavalgė, jis ir vėl priėjo prie durų. O-lana pašaukė jį, ir jis įėjo. Šilto kraujo kvapas dar tvyrojo ore, bet niekur nebuvo jo ženklo, neskaitant medinės geldos. Bet ji pripylė ją vandens ir pastūmė po lova, kad jos beveik nebuvo matyti. Šalia žmonos, to krašto papročiu įsuktas į senas Van Luno kelnes, gulėjo jo sūnus.

Jis priėjo arčiau ir nė žodžio negalėjo ištarti. Krūtinėje pradėjo smarkiai plakti širdis, jis pasilenkė prie kūdikio ir ilgai žiūrėjo į jį. Kūdikis buvo apvalus, labai tamsaus raukšlėto veidelio, ilgais ir drėgnais juodais plaukais. Jis liovėsi klykęs ir gulėjo užmerkęs akis.

Van Lunas pažvelgė į žmoną, ir ji atsakė jam žvilgsniu. Jos plaukai buvo dar drėgni nuo iškentėtų kančių, o siauros akys įdubusios. O šiaip ji buvo tokia pat kaip visada. Šitaip gulinti, ji jaudino jį. Jo širdis buvo kupina jų dviejų, ir jis, nežinodamas ką sakyti, pratarė:

— Rytoj aš nueisiu į miestą ir nupirksiu svarą raudonojo cukraus, ištirpdysiu jį vandenyje ir duosiu tau atsigerti.

O paskui, dar kartą pažiūrėjęs į kūdikį, jis pasakė staiga, tarsi ši mintis tik dabar būtų kilusi jo galvoje:

— Mums reikės nupirkti pilną pintinę kiaušinių ir juos raudonai nudažyti visam kaimui. Tegu visi žino, kad man gimė sūnus.

IV

Kitą dieną po kūdikio gimimo moteris atsikėlė ir, kaip visada, pagamino jiems valgį, bet į laukus su Van Lunu nėjo, ir jis ligi priešpiečių dirbo vienas. Paskui jis apsivilko mėlyną apsiaustą ir išėjo į miestą. Nuėjo į rinką ir nupirko kapą kiaušinių, nelabai šviežių, bet vis dėlto sveikų, po vieną pensą už kiaušinį, ir dar nupirko raudono popieriaus kiaušiniams dažyti. Paskui, sudėjęs kiaušinius į pintinę, nuėjo pas saldumynų pardavėją, nupirko daugiau negu svarą raudonojo cukraus ir žiūrėjo, kaip tas rūpestingai įvyniojo cukrų į pilką popierių, aprišo šiaudiniu raiščiu ir šypsodamas padėjo po ryšuliu raudoną popierių.

— Tai turbūt naujagimio motinai?

— Pirmagimio! — atsakė didžiuodamasis Van Lunas.

— Ak šitaip! Sveikinu! — abejingai pasakė pardavėjas, jau žiūrėdamas į gražiai apsirengusį pirkėją, kuris ką tik buvo įėjęs į parduotuvę.

Šiuos žodžius pardavėjas daug kartų buvo sakęs. Beveik kasdien jam tekdavo ką nors pasveikinti, bet Van Lunui atrodė, kad tai buvo pasakyta tiktai jam, ir jis buvo patenkintas pardavėjo mandagumu, todėl, išeidamas iš parduotuvės, daug kartų nusilenkė. Eidamas dulkėta gatve, svilinant karštiems saulės spinduliams, jis tarė, kad nėra už jį laimingesnio žmogaus.

Iš pradžių apie tai jis galvojo su džiaugsmu, o paskui jį apėmė baimė. Negerai, jei žmogui per daug sekasi gyvenime. Ore ir žemėj pilna piktų dvasių, kurios neapkenčia mirtingųjų, o ypač vargšų, laimės. Jis staiga pasuko į žvakių parduotuvę, kur pardavinėjo smilkalus, ir nupirko keturias smilkomąsias lazdeles — po vieną kiekvienam šeimos nariui, ir su šitom keturiom lazdelėm nuėjo į Žemės dievų mažutį šventnamį ir įkišo jas į išblėsusius pelenus tų smilkomųjų lazdelių, kurias aukojo dievams drauge su savo žmona. Žiūrėjo, kaip smagiai liepsnoja keturios lazdelės, ir paskui nusiraminęs nuėjo namo. Kokią didelę galybę turėjo šitos dvi mažutės statulos, tos dvi globėjos, kurios ramiai sėdėjo po mažo dievnamio pastoge!

Netrukus moteris jau ir vėl drauge su juo dirbo laukuose. Pjūties metas praėjo, ir jie kūlė javus ant gren-

dymo, kieme, prieš namus. Jis drauge su žmona kūlė juos spragilais. Kai grūdai buvo iškulti, jie vėtė juos, didelėmis plokščiomis bambuko pintinėmis paskleisdami ant vėjo, ir dideli pelų debesys lekiojo ore. Paskui reikėjo sėti žieminius kviečius, ir jis, pajungęs jautį, suarė lauką, o žmona ėjo paskui ir kauptuku daužė žemės grumstus.

Dabar ji per dienas dirbo, o vaikas, įsuptas į seną vatinę antklodę, gulėjo ant žemės ir miegojo. Kai jis pradėdavo verkti, moteris mesdavo darbą ir, atsisėdusi ant žemės, prie vaiko burnos prikišdavo nuogą krūtį, ir juos abu šildydavo saulė,— ta atkakli vėlyvo rudens saulė, kuri nenori persiskirti su vasaros kaitra, kol žiemos šalčiai jos neįveikia. Moters ir vaiko kūnai buvo tamsūs kaip žemė, ir jie buvo panašūs į nulipdytas iš molio statulas. Laukų dulkės dengė moters galvą ir kūdikio švelnius juodus plaukus.

Bet iš didelės, rusvos moters krūties tekėjo vaikui pienas, baltas kaip sniegas pienas, ir kai vaikas žindo vieną krūtį, tai iš kitos krūties pienas srovele tekėjo ant žemės, ir moteris leido pienui laisvai tekėti. Pieno buvo daugiau negu reikia, kad ir godžiai žindo vaikas, bet pieno būtų užtekę daugeliui vaikų, ir ji nerūpestingai leido jam tekėti, žinodama, kad jo su kaupu pakaks. Juo daugiau žindo vaikas, juo daugiau buvo pieno. Kartais ji pakeldavo krūtį, kad pienas tekėtų žemėn ir nešlapintų drabužių, ir pienas susigerdavo į žemę, palikdamas tamsią, drėgną dėmę. Kūdikis, maitindamasis iš neišsenkamo gyvenimo šaltinio, savo motinos, tapo storas ir linksmas.

Atėjo žiema, ir jie buvo jai pasirengę. Derlius buvo toks, kaip dar niekada: trys maži namų kambarėliai lūžo nuo pertekliaus. Po šiaudinio stogo gegnėm buvo sukabinta virtinės džiovintų svogūnų ir česnakų, o viduriniame, senio ir jų pačių kambaryje stovėjo nendrių pintinės, pilnos kviečių ir ryžių. Didžiąją pertekliaus dalį Van Lunas paskyrė parduoti, bet, kadangi buvo santūrus, nešvaistė kaip jo kaimynai pinigų lošimui kauleliais ir saldiems valgymams, todėl nepardavė grūdų kaip aplinkiniai tuojau po pjūties, kada kainos žemos. Jis laikydavo grūdus pas save ir juos parduodavo jau tiktai sniegui iškritus arba po Naujųjų metų, kai miestelėnai už grūdus mokėjo kiek prašydavai.

Jo dėdei visada tekdavo parduoti dar nenunokusius javus. O kartais, kad gautų bent truputį pinigų, jis par-

duodavo net pasėlius, kad nereikėtų vargti — pjauti ir kulti. O ir dėdės žmona buvo kvaila moteriškė, stora ir tinginė, mėgdavo saldžiai pavalgyti ir nuolatos tai šio, tai to reikalaudavo, pirkdavo mieste naujus batus. Van Luno žmona pati siūdavo batus ir sau, ir vyrui, ir seniui, ir vaikui. Ką jis darytų, jeigu ir ji panorėtų batus pirkti mieste?!

Ant pusiau sugriuvusio dėdės namo gegnių niekados niekas nekarojo. O Van Luno sąsparoj kabojo net kumpis, kurį jis pirko iš kaimyno Čino: šis paskerdė kiaulę, kuri ėmė prastai ėsti. Kiaulę paskerdė laiku, ji dar nebuvo sulysusi, ir kumpis buvo nemažas. O-lana pasūdė jį ir pakabinusi džiovino. Be to, palubėje dar kabojo dvi pačių papjautos, išdarytos, iš vidaus pasūdytos ir su plunksnom išdžiovintos vištos.

Ir štai su tokiu perteklium jie sėdėjo namie, kai pradėjo pūsti šiaurės vakarų žiemos vėjai — žiaurūs ir žvarbūs dykumų vėjai. Kai vaikui sukako mėnuo, tai tą dieną atšventė dubeniu lakštinių, kurie lemia ilgą gyvenimą. Ta proga Van Lunas vėl sukvietė visus tuos, kurie buvo per jo vestuves, ir kiekvienam padovanojo po dešimtį kiaušinių, išvirtų ir raudonai nudažytų, o visiems, kurie iš kaimo atėjo pasveikinti, davė po du kiaušinius. Visi džiaugėsi jo sūnum, dideliu ir storu kūdikiu apvaliu kaip mėnuo veidu ir plačiais kaip motinos skruostikauliais.

Dabar, kai prasidėjo žiema, jį pasodindavo ant vatinės antklodės, patiestos ne ant žemės, bet ant plūktos aslos, ir, kad būtų šviesiau, atidarydavo duris, kurios buvo pietų pusėje, ir namuose švietė saulė, o šiaurės vėjas veltui blaškėsi apie storas plūkto molio namo sienas.

Vėjas greitai nuplėšė prie durų augančios datulės palmės lapus, nudraskė ir nuo žilvičių ir persikų medžių, kurie augo galulaukėje. Tiktai į vakarus nuo namų styrančioje išretėjusioje bambukų giraitėje lapai dar laikėsi ant šakų, nors vėjas ir su dviguba jėga lankstė medžių kamienus, bet lapai vis dar laikėsi.

Kol pūtė šitas sausas vėjas, kviečių grūdai, pasėti į žemę, negalėjo išdygti, ir Van Lunas nerimaudamas laukė lietaus. Ir vieną ramią apsiniaukusią dieną, kai nutilo vėjas ir buvo tyku ir šilta, visai netikėtai pradėjo lyti. Patenkinti ir nurimę visi sėdėjo namie, žiūrėdami, kaip krinta sunkūs, dideli lietaus lašai ir susigeria laukuose už kiemo ir kaip bėga vanduo nuo šiaudinio stogo, kuris

ties durimis buvo lygiai pakirstas. Nustebęs vaikas, ištiesęs rankeles, gaudė krintančio lietaus sidabrinius siūlus ir juokėsi, ir su juo drauge visi juokėsi. O senis, ant kulnų atsitūpęs prie vaiko, kalbėjo:

— Kito tokio vaiko nerasi ir dešimtyje kaimų! Mano brolio bambliai nieku nesidomi, kol neišmoksta vaikščioti.

Laukuose išdygo kviečių grūdai, ir ant juodos, drėgnos žemės iškilo gražūs, žali želmenų ašmenys.

Tokiu metu kaimiečiai svečiavosi vieni pas kitus, nes matė, kad dangus jais rūpinasi ir palaisto jų pasėlius, todėl nėra ko lenkti nugarą ir nešioti, persimetus per pečius naščius, vandenį laukams laistyti. Jau iš pat ryto jie susirinkdavo vienuose ar kituose namuose ir gerdavo arbatą, ir basi, prisidengę taukuoto popieriaus skėčiais, vaikščiojo ežiomis iš vienų namų į kitus. Moterys sėdėjo namie, taupiosios siuvo batus, taisė drabužius ir galvojo, kaip geriau pasiruošti Naujųjų metų šventėms.

Tačiau Van Lunas su žmona retai kada eidavo į svečius. Kaime, kur buvo pustuzinis netvarkingai išmėtytų namų nebuvo kitų tokių namų, kur būtų taip šilta ir sotu kaip pas juos, ir Van Lunas bijojo per daug draugauti su kaimynais, kad jie nepradėtų prašyti paskolos. Artėjo Naujieji metai, o kas gi turėjo pakankamai pinigų drabužiams ir vaišėms? Jis sėdėjo namie ir, kai žmona siuvo ar lopė, pasiėmęs bambuko grėblius, juos apžiūrinėjo ir, jei kur buvo nutrūkusi virvelė, įpindavo naują, nuvytą iš savo paties užaugintų kanapių, ir vietoje nulūžusio danties vikriai įdėdavo naują.

Kaip jis taisė lauko darbų padargus, taip jo žmona O-lana rūpinosi namų reikmenimis. Jeigu molinis indas įtrūkdavo, tai ji to indo neišmesdavo, kaip kitos moterys, ir nekalbėdavo, kad reikia įsigyti naują. Ji išminkydavo molio, užtepdavo juo plyšį, palengva kaitindavo prieš ugnį, ir indas vėl tapdavo kaip naujas.

Todėl jie sėdėjo namie ir džiaugėsi vienas kitu, nors beveik niekada nieko nekalbėjo, nebent pratardavo keletą, atrodytų, nesvarbių sakinių, kaip antai: „Ar palikai sėklai didžiojo moliūgo sėklų?" arba: „Mes parduosime kvietinius šiaudus, o krosnį kūrensime pupų stagarais".

Retkarčiais Van Lunas pasakydavo:

— Šiandien gardūs lakštiniai.

Ir O-lana, nukreipdama kalbą, atsakydavo:

— Šįmet turime gerų miltų.

Tais derlingais metais Van Lunas, pardavęs javus, gavo saują sidabrinių dolerių daugiau, negu reikėjo jiems išleisti, ir šituos pinigus jis bijojo laikyti už juostos, ir niekam, be žmonos, apie juos nesakė. Jie abu sugalvojo, kur padėti sidabrą; žmona miegamajam kambary, už lovos, sienoje kruopščiai iškalė duobutę, supylė ten sidabrą, skylę užkišo molio gabalu, ir buvo visai nežymu. Abu, ir Van Lunas, ir O-lana, jautėsi prasigyvenę ir turį išteklių. Van Lunas žinojo pinigų turįs daugiau, negu reikalinga išleisti, tai, susitikęs su kaimynais, būdavo savimi ir visa kuo patenkintas.

V

Artėjo Naujieji metai, ir visame kaime kiekvienas namas jau rengėsi juos sutikti. Van Lunas nuvyko į miestą ir ten žvakių krautuvėje nupirko raudono popieriaus kvadratų, kurių vienuose bronza buvo išpaišyti laimės hieroglifai. Šituos kvadratus jis užlipdė ant savo padargų, kad jie ir naujais metais neštų jam laimę. Po vieną raudoną kvadratą užlipdė ant žagrės, ant jaučio jungo ir ant abiejų kibirų, kuriais nešiojo trąšas ir vandenį. O paskui jis užlipdė ant namo durų raudono popieriaus juosteles su užrašytais laimės linkėjimais, o ties slenksčiu — raudono popieriaus spurgus, labai gražiai iškarpytus gėlių raštu. Nupirko raudono popieriaus ir dievų naujiems apdarams, ir senis drebančiom rankom kruopščiai juos sukirpo ir sulipdė. Van Lunas paėmė tuos drabužius ir Žemės dievnamyje aprengė dievus ir Naujųjų metų garbei tarp jų uždegė mažą smilkytuvą. Ir namams jis nupirko dvi raudonas žvakes užžiebti per Naujuosius metus prieš Dievo paveikslą, kuris bus prilipdytas ant sienos virš stalo viduriniame kambaryje.

Van Lunas dar kartą nuėjo į miestą, nupirko lašinių ir baltojo cukraus, o moteris ištirpino lašinius ir, paėmusi ryžių miltų, kuriuos, įsikinkius jautį, buvo sumalusi naminėmis girnomis, su taukais ir cukrumi įmaišė Naujųjų metų pyragėlių, vadinamų mėnesėliais, tokių, kokius kepdavo Chuanų namuose.

Kai pyragėliai buvo sudėti eilėmis ant stalo ir paruošti kepti, Van Luno širdis buvo kupina pasididžiavimo. Nė viena moteris kaime nesugebėjo to padaryti, ką padarė jo žmona: iškepti tokių pyragėlių, kokius valgo per šven-

tes turtuoliai. Dalį pyragėlių ji pagražino raudonomis uogomis ir sausomis žaliomis slyvomis, sudėdama jas raštais ir gėlėmis.

— Gaila juos valgyti,— pasakė Van Lunas.

Senis nė žingsnio nesitraukė nuo stalo, džiaugdamasis kaip vaikas ryškiomis spalvomis. Jis pasakė:

— Pašaukite mano brolį, tavo dėdę, drauge su vaikais — tepažiūri ir pasidžiaugia.

Bet sotus gyvenimas išmokė Van Luną atsargumo. Negalima kviesti alkanų žmonių žiūrėti pyragų.

— Netinka žiūrėti į pyragus prieš Naujuosius metus. Tai atneša nelaimę,— skubiai pasakė jis.

Ir moteris, jos rankos buvo miltuotos ir taukuotos, pasakė:

— Tai ne mums, gal tik vieną kitą iš prastesnių duosime svečiams paragauti. Mes ne tokie turtingi, kad galėtume valgyti baltąjį cukrų ir lašinius. Tai kepu didžiųjų namų senajai poniai. Antrą Naujųjų metų dieną aš pasiimsiu vaiką ir šitą pyragą nunešiu jai dovanų.

Van Luno akyse pyragas įgijo dar didesnę reikšmę. Jis buvo patenkintas, kad jo žmona įeis kaip viešnia į didžiąją salę, kur kadaise jis stovėjo toks vargšas ir taip nedrąsus, o dabar jis nusineš ten raudonai aprengtą sūnų ir iš geriausių miltų, cukraus ir lašinių iškeptų pyragėlių.

Per Naujųjų metų šventes visa kita neteko reikšmės, palyginti su šituo apsilankymu. Net tinkindamasis naują juodos medvilninės medžiagos apsiaustą, kurį pasiuvo O-lana, jis tiktai pasakė:

— Aš juo apsivilksiu, kai eisiu jūsų palydėti ligi didžiųjų namų vartų.

Naujųjų metų pirmą dieną jis net kantriai iškentė, kai į jo namus atsigrūdo dėdė ir kaimynai, apsvaigę nuo gėralų ir valgių, triukšmingai sveikindami jo tėvą ir jį patį. Jis sudėjo pyragus į pintinę, kad nereikėtų vaišinti paprastų svečių, nors ir nelengva buvo nutylėti, kai svečiai ėmė girti prastesniųjų pyragėlių trapumą ir saldumą. Tada jis vos susilaikydavo nesušukęs: „Pažiūrėkite pyragėlių, kurie papuošti uogomis!" Bet nutylėdavo, nes užvis labiausiai norėjo prideramai oriai įeiti į didžiuosius namus.

Ir štai Naujųjų metų antrą dieną, kai moterys vaikšto vienos pas kitas į svečius, nes vyrai jau vakarykščiui gerai prisivaišinę, jie atsikėlė auštant, moteris aprengė

vaiką raudonu apsiaustu ir apavė jos pačios pasiūtais bateliais su tigro galvomis, o ant galvos, dar Naujųjų metų išvakarėse paties Van Luno gražiai nuskustos, uždėjo raudoną kepuraitę su priekyje prisiūtu mažučiu paauksuotu Buda ir pasodino jį lovoje. Van Lunas greitai apsirengė, žmona dar šukavosi ilgus juodus plaukus ir segė juos sidabriniu segtuku, kurį jis jai buvo nupirkęs, paskui apsivilko juodais drabužiais, kurie buvo pasiūti iš tos pačios medžiagos gabalo, kaip ir jo apsiaustas. Abiejų drabužiams suėjo dvylika uolekčių geros medžiagos, o viena uolektis, kaip įprasta, buvo pridėta, kad būtų geras matas. Paskui jis paėmė vaiką, o ji — pintinę su pyragais, ir nuėjo takeliu per tuščius žiemą laukus. Prie Chuanų namų didžiųjų vartų Van Lunas pasijuto už visa atlygintas, kai, moters šaukiamas, išėjo vartininkas ir, išpūtęs akis, pradėjo sukti ant karpos tris plaukelius ir suriko:

— Tai Van Lunas, valstietis! Ir šį kartą jau trise! — Apžiūrėjęs sūnų ir visų trijų naujus drabužius, pridėjo: — Na, šiais metais nėra ko tau linkėti didesnės laimės negu turėjai praėjusiais.

Van Lunas atsakė, kaip atsakoma žemesniam už save žmogui:

— Taip, derlius buvo neblogas,— ir tvirtu žingsniu žengė pro vartus.

Visa tai vartininkui padarė įspūdį ir jis pasakė Van Lunui:

— Nepasididžiuok užeiti į mano skurdų kambarį, kol aš pranešiu apie tavo žmoną ir sūnų.

Van Lunas stovėjo ir žiūrėjo, kaip jo žmona ir sūnus eina per kiemą ir neša didžiųjų namų valdovei dovanų. Visa tai jam teikė garbės ir, kai moteris su vaiku, perėjusi keletą kiemų, dingo iš akių, jis įėjo į vartininko namelį ir ten, vartininko rauplėtos žmonos pakviestas atsisėsti, jis ir atsisėdo viduriniame kambaryje prie stalo iš kairės pusės, pačioje garbingiausioje vietoje, ir, kai jam pasiūlė arbatos, lengvai linktelėjęs, ją paėmė ir pastatė šalia savęs ant stalo, bet negėrė, tarsi ta arbata būtų buvusi jam per prasta.

Kol sugrįžo vartininkas ir parvedė moterį su kūdikiu, atrodė, praėjo labai daug laiko. Van Lunas atidžiai pažiūrėjo į žmonos veidą, stengdamasis suprasti, ar viskas laimingai pasisekė, nes dabar jis jau buvo įgudęs susivokti

šitame iš pirmo žvilgsnio bejausmiame plačiame veide ir pastebėti išgyvenimų atspalvius, kurių anksčiau visai neįžvelgdavo. Jos veidas reiškė pasitenkinimą, ir jis nekantravo greičiau išgirsti, kaip viskas vyko moterų kiemuose, į kuriuos dabar, kai jis ten nebeturėjo jokių reikalų, negalėjo eiti.

Todėl, linktelėjęs vartininkui ir jo žmonai, jis skubino O-laną ir paėmė ant rankų kūdikį, kuris jau miegojo susigūžęs savo naujame apsiaustėlyje.

— Na? — pro petį jis atsigręžė, kai ji ėjo paskui jį.

Šį kartą Van Luną erzino žmonos nerangumas.

Ji priėjo prie jo arčiau ir pakuždom pasakė:

— Jeigu tu nori sužinoti mano nuomonę, tai, man rodos, šie metai jiems sunkūs.

Ji kalbėjo susijaudinusi ir tyliai, lyg sakytų, kad dievai kenčia badą.

— Na jau, na! Ką tu čia norėtum pasakyti? — ragino ją Van Lunas.

Bet ji buvo neparaginama. Ji palengva ieškojo žodžių ir sunkiai, vieną po kito, juos rasdavo.

— Senoji ponia vilkėjo tą patį apsiaustą, kaip ir pernai. Anksčiau aš niekad to nemačiau. Ir vergės buvo tais pačiais apsiaustais.— Ir patylėjusi pridėjo: — Nė vienos vergės nemačiau su nauju apsiaustu, tokiu kaip mano.

Ji nutilo ir, kiek patylėjusi, vėl pasakė:

— O dėl mūsų sūnaus, tai net senojo pono sugulovės neturi kūdikio, kuris prilygtų mūsiškiam savo gražumu ir drabužėliais.

Šypsena iš lėto prašiepė jos lūpas, Van Lunas garsiai nusijuokė ir švelniai priglaudė prie savęs kūdikį. ,,Kaip aš džiaugiuos, kaip aš džiaugiuos!" Ir besidžiaugdama jo širdis staiga krūptelėjo iš baimės. Kaip kvailai jis elgiasi, štai šitaip po atviru dangum nešdamas gražų vaiką, kurį gali pamatyti kiekviena atsitiktinai pro šalį lekianti pikta dvasia! Jis greitai atsisegė apsiaustą, paslėpė vaiko galvutę ant savo krūtinės ir garsiai pasakė:

— Kaip gaila, kad mūsų kūdikis niekam nereikalinga mergaitė, ir dar rauplėta! Melsimės, kad ji numirtų!

— Taip, taip! — atsakė žmona, skubiai, kiek įstengė, suvokusi, kaip neatsargiai jie elgėsi.

Tokio atsargumo nuramintas, Van Lunas ir vėl ėmė klausinėti žmoną:

— Ar sužinojai, kodėl jie nuskurdo?

— Man teko tiktai akimirksnį pasikalbėti su virėja, kuriai anksčiau padėdavau virtuvėje,— atsakė O-lana,— ir ji man pasakė: „Chuanų namas neilgai tetvers, nes jaunieji ponai — o jų penketas — kažkur svetimose šalyse švaisto pinigus kaip šiukšles ir siunčia namo vieną po kitos moteris, kurios jiems įgriso, o senasis ponas, gyvendamas namie, kasmet pasiima po vieną, o kartais net po dvi suguloves, ir senoji ponia per dieną išrūko tiek opiumo, kad auksu, kurį tas opiumas kainuoja, galima būtų pripildyti porą batų".

— Nejaugi? — sukuždėjo Van Lunas lyg sužavėtas.

— O paskui, pavasarį, išleidžia už vyro trečią dukterį,— pasakojo toliau O-lana,— ir duoda jai karališką kraitį; tokio kraičio užtektų nupirkti valdininko vietai dideliame mieste. Ji nori vilkėti sukneles tiktai geriausio atlaso, kurį audžia Sunčžou arba Hančou, ir iš Šanchajaus kviečiasi siuvėją su visu būriu pagalbininkų, kad jos suknelės būtų tokios madingos, kaip svetimų kraštų moterų.

— Už ko gi ji išteka su tokiom didelėm išlaidom? — paklausė Van Lunas, susižavėjęs ir išsigandęs tokio didelio pinigų švaistymo.

— Ji išteka už Šanchajaus teisėjo antrojo sūnaus,— pasakė žmona ir, ilgokai patylėjusi, pridūrė: — Matyt, jie jau visiškai smunka, nes senoji ponia man pati sakė, kad parduoda žemę į pietus nuo namų, prie pat miesto sienų, kur kasmet sodindavo ryžius, nes žemė gera ir iš pasienio griovio ją lengva užlieti vandeniu.

— Parduoda savo žemę! — lyg stabo ištiktas pakartojo Van Lunas.— Vadinasi, jie iš tikrųjų nusmuko. Žemė — tai žmogaus kūnas ir kraujas.

Jis susimąstė, ir staiga jo galvoje kilo nauja mintis, ir jis plekštelėjo delnu sau per kaktą.

— Apie ką gi aš anksčiau svajodavau?! — sušuko jis, atsigręžęs į žmoną.— Mes pirksime tą žemę!

Jie pasižiūrėjo vienas į kitą: jis — džiūgaudamas, o ji — nustebusi.

— Bet juk žemė... žemė...— užspringo ji.

— Aš ją pirksiu! — galingai riktelėjo jis.— Aš pirksiu didžiųjų Chuanų namų žemę!

— Ji labai toli,— nustebusi pasakė žmona.— Mums visą rytą reikės eiti, kol pasieksime tą sklypą.

— Aš ją pirksiu,— pakartojo jis nepatenkintu tonu, kaip kūdikis, kai motina atsisako padaryti, ko prašoma.

— Gera būtų nupirkti žemę,— taikingai pasakė ji.— Tai daug geriau, negu slėpti pinigus molio sienoje. Bet kodėl gi nepirkus tavo dėdės sklypo? Jis amžinai rėkauja norįs parduoti sklypą šalia mūsų vakarinio lauko.

— To dėdės sklypo,— atsakė garsiai Van Lunas,— aš ir dovanai neimčiau. Jis jau dvidešimt metų iš jo visais būdais plėšia derlių, o patręšti nors trupučiu mėšlo ar pupų išspaudom nė karto nepatręšė. Ten žemė kaip degtos kalkės. Ne, aš pirksiu Chuanų žemę!

Jis pasakė „Chuanų žemę" lygiai taip pat, kaip pasakytų „Čino žemę", jo kaimyno. Jis dabar bus viršesnis už tos neprotingos, didelės ir išlaidžios šeimos žmones. Jis nueis su sidabru rankose ir pasakys be ceremonijų: „Aš turiu pinigų. Kiek kainuoja žemė, kurią norite parduoti?" Ir jis jau girdėjo savo balsą prie senojo pono sakant užvaizdui: „Aš ne blogesnis už kitus. Kokia tikroji žemės kaina? Pinigų aš turiu".

Ir jo žmona, anksčiau buvusi šitos išdidžios šeimynos virtuvės vergė, bus žmona žmogaus, kuriam priklauso žemės sklypas, per kartų kartas aukštinęs Chuanų namus. O-lana, lyg pajutusi jo mintį, staiga metė prieštaravusi ir pasakė:

— Tai ką gi, pirkime. Žemė pagaliau gera, ten sodina ryžius, ir šalia griovio, vadinas, kasmet turėsime vandens. Tai jau tikra.

Ir vėl šypsena palengva prašiepė jos lūpas — šypsena, kuri niekad neapšviesdavo jos siaurų juodų akių ūkanos, ir ji, ilgai patylėjusi, vėl pasakė:

— Praėjusiais metais aš šiuo laiku buvau Chuanų namų vergė.

Ir jie tylėdami, pavergti šios minties, ėjo į priekį.

VI

Tas žemės sklypas, kuris dabar priklausė Van Lunui, jo gyvenime padarė didelių permainų. Pirmiausia, kai jis, paėmęs iš sienos duobutės sidabrą, jį nunešė į didžiuosius namus ir turėjo garbę kaip lygus su lygiu kalbėtis su senojo pono užvaizdu, jį apėmė dvasios silpnybė, kuri buvo lygi gailesčiui. Kai pagalvojo apie tuščią duobutę,

kuri neseniai buvo pilna sidabro, tai jį apėmė noras grąžinti sidabrą atgal. Juk į šitą žemės sklypą teks įdėti daugybę valandų triūso, be to, kaip sakė O-lana, ligi jo daugiau kaip *li*, vadinasi, apie trečdalis mylios. O be to, žemės pirkimas nebuvo toks iškilmingas, kaip jis tikėjosi. Jis per daug anksti atėjo į didžiuosius namus, ir senasis ponas dar miegojo. Tiesa, buvo jau vidudienis, bet kai jis garsiai pasakė vartininkui: „Pasakykite jo malonybei, kad aš turiu svarbų — piniginį — reikalą!" — tai vartininkas griežtai atsakė:

— Nė už jokius pinigus aš nesusigundysiu kelti senojo tigro. Jis miega su naująja savo sugulove; ją vadina Persiko Žiedeliu, ir dar tiktai trys dienos, kai ji yra pas jį. Man gyvenimas dar taip neįkyrėjo, kad ryžčiausi jį žadinti.

Ir paskui jis pridėjo, klastingai taršydamas karpos plaukelius:

— Ir nemanyk, gerbiamasis, kad tavo sidabras galėtų jį paveikti: sidabro jis visada pakankamai turi nuo to laiko, kai gimė.

Pagaliau paaiškėjo, kad reikalą turės tvarkyti su senojo pono užvaizdu, nutukusiu sukčiumi, kurio rankos nuo perleistų per jas pinigų buvo sunkios. Van Lunui kartais atrodė, kad sidabras vertesnis už žemę. Visi mato, kad sidabras blizga. Taip, bet kokia ten žemė! Po Naujųjų metų, antro mėnesio ūkanotą dieną, jis nuėjo jos apžiūrėti. Dar niekas nežinojo, kad tas sklypas priklauso jam, ir jis vienas nuėjo apžiūrėti žemės, sunkaus, molingo juodžemio ilgos juostos, kuri plytėjo griovio, supančio miesto sieną, pakraščiu. Jis stropiai žingsniais išmatavo žemę: trys šimtai žingsnių ilgio ir šimtas dvidešimt pločio. Keturių ežių akmenys žymėjo sklypo ribų kampus, tuos akmenis vis dar puošė dideli Chuanų hieroglifai. Ką gi, jis tai pakeis. Jis iškas akmenis ir pastatys kitus — su savo vardu. Tai padarys ne tuojau, nes dar ne metas žmonėms sužinoti, kad jis pralobo ir pirko iš didžiųjų namų žemės. bet vėliau, kai jis taps dar turtingesnis. Žiūrėdamas į šitą ilgą žemės juostą, jis galvojo: „Didžiųjų namų gyventojams ji, šita žemės sauja, nieko nereiškia, o man ji nepaprastai reikšminga!"

Paskui jo mintys pasikeitė, jis ėmė save niekinti, kad teikia tiek reikšmės tokiam mažam žemės sklypui. Kai

jis išdidžiai pabėrė prieš užvaizdą savo sidabrą, šis su panieka krestelėjo jį saujoj ir pasakė:

— Šiaip ar taip, senajai poniai dvi dienas užteks opiumui!

Ir bedugnė, kuri vis dar skyrė jį nuo didžiųjų namų, staiga pasirodė neperžengiama kaip tas pilnas vandens griovys, ties kuriuo jis stovėjo, ir milžiniška kaip už to griovio stūksanti samanom apaugusi siena. Tada, iš savo pykčio pasisėmęs ryžto, pats sau prisižadėjo, kad duobutę sienoje vėl pripildysiąs sidabro ir nupirksiąs iš Chuanų namų žemės tiek, kad jo nuosavas sklypas atrodysiąs tiktai niekniekis, palyginti su nupirktuoju.

Taip šitas žemės sklypas Van Lunui tapo reikšmingu ženklu ir simboliu.

Atėjo pavasaris su neramiais vėjais ir padrikais, nešančiais lietų debesimis, ir Van Lunui pusiau dykas žiemos dienas pakeitė ilgos sunkaus žemės darbo dienos. Dabar senis prižiūrėjo vaiką, o žmona nuo saulėtekio ligi saulėlydžio dirbo drauge su vyru. Ir kai Van Lunas pastebėjo, kad ji vėl nėščia, tai labiausiai susierzino dėl to, kad pjūties metu ji negalėsianti dirbti. Jis suriko jai:

— Ką ir sakyti, gerą laiką pasirinkai gimdyti!

Ji ryžtingai atsakė:

— Šį kartą vieni niekai. Sunku būna tiktai pirmą kartą.

Daugiau apie būsimą kūdikį jie nekalbėjo — nuo to laiko, kai jis pastebėjo brinkstant jos vidurius, ligi tos ankstyvo rudens dienos, kai ji, padėjusi į šalį kauptuką, palengva nuėjo namo. Tą dieną jis nėjo pietų, nes dangus apsiniaukė juodais audros debesimis, o ryžiai jau seniai buvo išnokę pjūčiai. Vakarop, prieš saulės nusileidimą, ji vėl sugrįžo ir drauge su juo dirbo. Jos kūnas buvo supliuškęs ir ištuštėjęs, bet veidas vis toks pats sustingęs.

Jis norėjo pasakyti: „Šiandien tau jau pakaks. Eik namo ir gulk į lovą!" Bet išvargęs ir geliantis kūnas darė jį žiaurų, jis pasakė sau, kad šiandien pats ne mažiau kankinęsis dirbdamas kaip ji gimdydama, ir, mosuodamas dalge, tiktai paklausė:

— Berniukas ar mergaitė?

Ji ramiai atsakė:

— Ir vėl berniukas.

Daugiau jie nieko vienas kitam nepasakė, bet jis buvo

patenkintas, ir jam atrodė, kad ne taip jau sunku susikūprinti ir pasilenkti. Padirbėję ligi to laiko, kai mėnuo patekėjo virš paraudusių debesų pulko, jie baigė valyti lauką ir nuėjo namo.

Po vakarienės, vėsiu vandeniu nusimazgoję įkaitusį kūną ir arbata praskalavęs burną, Van Lunas nuėjo pažiūrėti savo antrojo sūnaus. O-lana, išvirusi vakarienę, atsigulė į lovą, o šalia jos gulėjo kūdikis — storas ir ramus, puikus kūdikis, nors ir mažesnis už pirmąjį. Van Lunas pažiūrėjo į jį ir labai patenkintas sugrįžo į vidurinį kambarį. Dar vienas sūnus. Ir dar, ir dar — kasmet vis po sūnų. Bet negi kiekvieną kartą pirksi raudonus kiaušinius, pakaks jau to, kad jie buvo nupirkti pirmagimio proga. Kasmet sūnus. Dabar jo namams sekasi. Šita moteris atnešė jam laimę. Jis riktelėjo tėvui:

— Na, seni, dabar jau turi antrą vaikaitį. Pirmąjį reikės guldyti pas tave į lovą.

Senis labai apsidžiaugė. Jis jau seniai norėjo, kad vaikaitis gulėtų jo lovoje ir šildytų jo seną, sustingusį kūną, bet kūdikis nenorėjo skirtis su motina. O dabar, kad ir menkai stovėdamas ant savo nestiprių vaikiškų kojelių, jis rimtu žvilgsniu žiūrėjo į kitą kūdikį, kuris gulėjo šalia motinos, ir, lyg suprasdamas, kad tas užėmė jo vietą, neprieštaraudamas leido save pernešti į senelio lovą.

Ir vėl derlius buvo geras. Van Lunas, pardavęs javus, gavo sidabro ir vėl paslėpė jį sienoje. Bet ryžiai iš Chuanų lauko davė dvigubai didesnį derlių negu ryžiai iš savo laukų. Žemė šitame sklype buvo drėgna ir derlinga, ir ryžiai čia augo kaip piktžolės lauke. Dabar visi žinojo, kad šitas sklypas priklauso Van Lunui, ir kaime ėjo gandai, kad jį rinksią seniūnu.

VII

Tuo metu Van Luno dėdė jau pasidarė šeimai našta. Van Lunas iš anksto numatė, kad jis taps tokia sunkenybe. Tas dėdė buvo Van Luno tėvo jaunesnysis brolis ir pagal visas giminystės teises galėjo pasitikėti broliu, jeigu pritrūktų su šeimyna ko valgyti. Kol Van Lunas su tėvu buvo neturtingi ir patys vos pramisdavo, tai dėdė

dar šiek tiek knaisiojo savo žemę ir gaudavo derliaus tiek, kad galėjo išmaitinti save ir savo žmoną su septynetu vaikų. Bet kai tik brolėnas pradėjo juos šelpti, tai jie visi metė dirbę. Dėdės žmona tingėjo net pajudėti ir savo lūšną išsišluoti, o vaikai net nepasistengdavo nusiplauti valgiu apskretusių veidų. Buvo tikra gėda, kai paaugusios ir jau pribrendusios tekėti mergaitės vis dar bėgiojo kaimo gatve nesušukuotais, saulėje išblukusiais, šiurkščiais plaukais ir kartais net užkalbindavo vyrus. Van Lunas, kartą užklupęs taip elgiantis vyresniąją pusseserę, labai supyko, kam ji plėšianti šeimos garbę, todėl išdrįso nueiti pas dėdės žmoną ir pasakyti:

— Na, kas gi ves tokią mergaitę kaip mano pusseserė, jei į ją gali žiūrėti kiekvienas vyras? Ji jau treti metai nuotaka, o aš šiandien mačiau, kaip kažkoks dykaduonis gatvėje uždėjo ant jos peties ranką, o ji tiktai begėdiškai jam nusižvengė.

Dėdės žmona tik ir temokėjo liežuviu malti, todėl tuojau pat jį ir paleido:

— Taip, o kas gi duos kraitį, apmokės vestuves ir piršliui už patarnavimus? Gera kalbėti tiems, kurie turi tiek žemės, kad nežino, ką su ja veikti, ir kurie už sutaupytą sidabrą dar gali jos pripirkti iš turtingųjų šeimynų. O tavo dėdei nesiseka ir visada nesisekė. Jau toks jo nelemtas likimas, ir jis čia nekaltas. Tokia Dangaus valia. Kitiems javai gerai uždera, o jo sėkla supūva žemėje ir išdygsta vien piktžolės, nors jis ir iš kailio nertųsi.

Ji pradėjo garsiai verkti ir visiškai išėjo iš vėžių. Stvėrėsi už kuodo, jį išardė, plaukai išsitaršė ant veido, ir ji paleido visą gerklę:

— Ak, tu nežinai, kas yra piktas likimas! Kitų laukuose auga gražūs ryžiai ir kviečiai, o mūsų — tiktai piktžolės! Kitų namai stovi šimtmečius, o po mūsų namu žemė dreba ir sienos skyla! Kitos gimdo berniukus, o aš, kad ir pradedu sūnų, bet pagimdau mergaitę! Ak, tas piktas likimas!

Ji garsiai spiegė, ir kaimynės iššoko pro duris pažiūrėti ir pasiklausyti. Bet Van Lunas stovėjo atkaklus, pasiryžęs pasakyti viską, ko buvo atėjęs.

— Ir vis dėlto,— pasakė jis,— nors man ir nepritinka savo tėvo broliui patarinėti, bet aš pasakysiu štai ką: geriau išleisti mergaitę už vyro, kol ji dar nepraradus ne-

kaltybės. Kas gi girdėjo, kad kalė lakstytų gatvėje ir neprisilakstytų šuniukų.

Taip atvirai pasakęs, jis nuėjo namo, palikęs dėdės žmoną spiegti, kiek tik jai lenda. Jis buvo nutaręs ir šiais metais pirkti žemės iš Chuanų namų, ir vis kasmet pirkti po naują sklypą, be to, jis svajojo prie savo namo pristatyti naują kambarį. Į save ir į savo būsimuosius sūnus jis žiūrėjo kaip į būsimuosius dvarininkus ir piktinosi, kad jo pusbrolių ir pusseserių palaida gauja bėgios po gatvę ir turės tą pačią, kaip ir jis, pavardę.

Kitą dieną į laukus, kur dirbo Van Lunas, atėjo dėdė. O-lanos drauge su juo nebuvo, nes jau buvo praėję dešimt mėnesių nuo to laiko, kai gimė antrasis kūdikis, ir ji rengėsi gimdyti trečią kartą. Šį sykį ji blogai jautėsi ir jau kelinta diena nėjo į laukus, tad Van Lunas dirbo vienas. Dėdė nevikriai ritosi tarpuvagiu. Jo drabužiai visad būdavo neužsagstyti, tiktai sumesti ir šiaip taip sujuosti, atrodė, užtektų pūstelėti vėjui, ir jis liktų nuogas. Dėdė priėjo prie Van Luno ir stovėjo tylėdamas, kol Van Lunas kaupė siaurą, pupomis apsodintą ežią. Paskui Van Lunas klastingai, nepakeldamas akių, tarė:

— Dovanok man, dėde, kad aš nemetu darbo. Tu žinai, šitas pupas reikia du ir net tris kartus kaupti, kad jos duotų vaisių. Jūsų tikriausiai jau apkauptos. O aš labai neapsukrus, aš gi esu tiktai vargšas ūkininkas, ir niekaip nesuspėju laiku baigti darbo ir pailsėti.

Dėdė labai gerai suprato Van Luno klastą, bet atsakė prisimeilindamas:

— O mano jau toks nelemtas likimas. Šiais metais iš dvidešimties pupų sėklų išdygo tiktai viena, o ir ta tokia menka, kad neverta jos nė kaupti. Jeigu šiais metais mes panorėsime pupų, tai reikės pirkti,— ir jis sunkiai atsiduso.

Van Lunas įširdo. Jis žinojo, kad dėdė atėjo ko nors prašyti. Jis lėtai ir lygiai daužė kauptuku smulkiausius ir taip gerai išpurentos žemės grumstelius. Pupos augo taisyklingomis eilėmis, nuo jų trumpų spurgų krito permatomas šešėlis.

— Mano namiškiai sakė,— pagaliau pratarė dėdė,— kad tu susidomėjai mano nevertingosios vyresniosios vergės likimu. Tu pasakei tikrą teisybę: savo amžiui tu labai protingas. Ją reikia išleisti už vyro. Ji penkiolikos metų, ir jau treti ar ketvirti metai, kai galėtų gimdyti. Aš

visą laiką bijau, kad ji gali kartais susiuostyti su kokiu nors palaidu šunim ir padaryti gėdą man ir mano vardui. O juk tai išniekintų visą mūsų garbingą šeimyną, mane, tavo tėvo brolį!

Van Lunas įkirto kauptuką į žemę. Jis norėjo atvirai pasikalbėti. Norėjo pasakyti: „Kodėl tu jos nesaugai? Kodėl tu nelaikai jos namuose kaip pridera ir nepriverti liuobti, šluoti, virti ir siūti šeimynai drabužių?" Bet sūnėnas negali taip be pagarbos kalbėti su dėde, ir todėl Van Lunas, kruopščiai kaupdamas mažą diegelį, tylėjo ir laukė.

— Jeigu man būtų tekus tokia laimė,— skundėsi toliau dėdė,— ir aš būčiau gavęs tokią žmoną kaip tavo tėvas, tokią, kuri sugebėjo tuo pačiu metu dirbti ir gimdyti sūnus, arba tokią kaip tavo, o ne tokią kaip maniškė, kuri geba tiktai storėti ir gimdyti mergaites, ir jeigu mano sūnus nebūtų toks tinginys, kad nevertas net vyro vardo, tai aš būčiau toks pat turtingas kaip ir tu. Tada aš, žinoma, mielai dalyčiausi savo turtais su tavim. Tavo dukteris aš išleisčiau už gerų vyrų, tavo sūnų aš atiduočiau kur nors pas pirklį į mokslus ir mielai sumokėčiau už jį stojamąjį mokestį; man būtų malonu taisyti tavo namus ir tave maitinti geriausiu maistu, tave ir tavo tėvą, ir tavo vaikus, nes mes esame vieno kraujo.

Van Lunas trumpai atsakė:

— Tu žinai, kad aš neturtingas. Dabar man tenka maitinti penkias burnas, o mano tėvas senas ir negali dirbti, betgi valgo, ir šią valandą, kaip žinau, mano namuose gimsta dar šešta burna.

— Tu turtingas! Tu turtingas! Tu nupirkai iš didžiųjų namų žemės, ir vieni dievai žino, už kokią kainą. Argi kas nors kitas kaime galėtų tai padaryti?

Van Lunas pritrūko kantrybės. Jis metė kauptuką ir, žaibuodamas akimis, staiga suriko:

— Jeigu aš ir turiu sidabro saujelę, tai tik todėl, kad aš dirbu ir mano žmona dirba, ir mes nesėdime kaip kiti per dienas prie lošimų stalo ir neliežuvaujame ant nenušluoto slenksčio, kol laukai apauga piktžolėmis ir vaikai nuogi laksto po kaimą.

Geltonas dėdės veidas paraudo kaip ugnis, ir jis, prišokęs prie sūnėno, stipriai kirto jam per abu skruostus.

— Štai tau! — sušuko jis.— Už tai, kad tu taip kalbi su savo tėvo broliu! Vadinasi, tu neturi nei tikėjimo, nei

dorovės, jei negerbi vyresniųjų! Argi tu negirdėjai, kas pasakyta Šventajame Rašte: žmogus neturi teisti vyresniųjų.

Van Lunas stovėjo paniuręs ir apstulbęs, pripažindamas savo klaidą, bet širdyje piktindamasis tuo žmogum, kuris buvo jo dėdė.

— Aš papasakosiu visam kaimui, ką tu sakei! — aukštu, iš tūžmasties gergždžiančiu balsu suriko dėdė.— Vakar tu įsiveržei į mano namus ir šaukei visai gatvei, kad mano duktė praradus nekaltybę, šiandien tu prikaišioji man, dėdei, kuris privalės būti tau vietoje tėvo, kai tavo tėvas numirs. Tegu ir visos mano dukterys prarastų nekaltybę, bet tokių žodžių aš nė apie vieną nenoriu girdėti.

Ir jis įkyriai kartojo: „Aš papasakosiu visam kaimui! Aš papasakosiu visam kaimui",— kol pagaliau Van Lunas nenorom pasakė:

— Ko gi tu iš manęs nori?

Jis sunerimo, kad iš tikrųjų apie tai gali sužinoti kaimas. O galiausiai — juk tai iš tiesų savas kūnas ir kraujas.

Dėdės elgesys išsyk pasikeitė, jo pyktis bematant dingo. Jis nusišypsojo ir paėmė Van Luną už rankos.

— Ak, aš žinau, tu puikus berniokas, puikus berniokas,— meiliai pasakė jis.— Tavo senasis dėdė tave pažįsta. Tu man kaip sūnus. Įdėk sidabro, sūnau mano, į šitą suvargusį, seną delną. Nedaug, sakysim, dešimt monetų arba devynias, ir aš galėsiu pradėti derybas su piršliu dėl tos savo vergės. Taip, tu teisus. Metas, seniai jau metas.

Jis atsiduso, palingavo galvą ir dievobaimingai pažiūrėjo į dangų.

Van Lunas pakėlė kauptuką ir vėl numetė ant žemės.

— Eime namo,— trumpai pasakė.— Aš nesinešioju sidabro kaip koks kunigaikštis.

Ir jis žengė į priekį su neapsakoma širdgėla, kad jo puikusis sidabras, už kurį jis tikėjosi nupirkti dar žemės, turi pereiti į dėdės rankas, iš kurių dar ligi vakaro išslys ant lošiamojo stalo.

Jis įžengė į namus, pastūmė į šalį du mažus sūnus, kurie saulės spinduliuose nuogi žaidė ant slenksčio. Dėdė, apsimetęs geraširdžiu, pašaukė vaikus ir iš savo sujauktų rūbų iškrapštė po smulkų varioką kiekvienam. Jis priglaudė prie savęs storus ir blizgančius kūnelius ir, priki-

šęs nosį prie švelnių kaklelių, pauostė saulėje įdegusią odą:

— Ak jūs, mažučiai vyrai! — pasakė jis, su tariama meile abudu apkabindamas.

Bet Van Lunas nesustojo ir įėjo į kambarį, kur miegodavo su žmona ir antruoju kūdikiu. Ten buvo labai tamsu. Taip jam pasirodė, nes jis įėjo iš kiemo, kur švietė saulė, ir, be šviesos juostos pro keturkampę lango skylę, nieko negalėjo įžiūrėti. Bet šilto kraujo kvapas, kurį jis taip gerai atsiminė, trenkė į nosį, ir jis greitai pasakė:

— Kas gi yra? Argi tau jau atėjo metas?

Nuo lovos atsiliepė žmona, ir jis dar nebuvo girdėjęs, kad ji taip tyliai kalbėtų:

— Viskas pasibaigė. Šį kartą tiktai vergė. Neverta apie ją kalbėti.

Van Lunas stovėjo nejudėdamas. Nelaimė jį pritrenkė. Mergaitė! Mergaitė buvo nelaimės priežastis dėdės namuose. O dabar ir jo namuose gimė mergaitė.

Nieko neatsakęs, jis priėjo prie sienos ir, užčiuopęs šiurkštesnę vietą, kuri žymėjo slėptuvę, išėmė žemės gabalą. Pasirausė mažoje sidabro krūvelėje ir atskaičiavo devynias monetas.

— Kam imi sidabrą? — staiga tamsoje paklausė žmona.

— Reikia paskolinti dėdei,— trumpai tarė jis.

Iš pradžių žmona nieko neatsakė, bet paskui prakalbo savotiškai atvirai ir piktai:

— Geriau nesakyk „paskolinti". Tuos namuos neima paskolos. Ten priima tiktai dovanas!

— Tai aš gerai žinau,— atsakė Van Lunas su širdgėla.— Aš tarytum pjaustau savo kūną, kai jam duodu, ir duodu nei iš šio, nei iš to, tiktai todėl, kad mes esame vieno kraujo.

Išėjęs ant slenksčio, jis kyštelėjo dėdei pinigus ir greitai nuėjo atgal į laukus. Ten griebėsi dirbti taip, lyg būtų norėjęs iš pagrindų apversti žemę. Kurį laiką jis galvojo tiktai apie sidabrą, matė, kaip dėdė tą sidabrą lengvai meta ant lošiamojo stalo, matė, kaip jį čiumpa kažkokio dykaduonio ranka,— jo sidabrą, tą sidabrą, kurį jis su tokiu vargu išrinko iš savo lauko derliaus, kad galėtų jį įdėti į naują nuosavos žemės sklypą.

Jau atėjo vakaras, bet pyktis vis neatslūgo, jis išsitiesė ir atsiminė namus, vakarienę. O paskui pagalvojo

apie naują burną, kuri šiandien atėjo į jo namus, ir jį prislėgė mintis, kad ir jam pradėjo gimti dukterys, kurios nepriklauso tėvams — jos gimdomos ir auginamos svetimoms šeimynoms. Įpykęs ant dėdės, jis net užmiršo pasilenkti ir pasižiūrėti į mažutės naujagimės veidelį.

Pasirėmęs kauptuku, Van Lunas stovėjo apimtas liūdesio. Ateis ir kita pjūtis pirmiau, negu jis spės nupirkti žemę, tą sklypą, kuris susiduria su jo lauku, o namuose atsirado dar viena nauja burna. Pro blankų, austrių spalvos aptemusį dangų pralėkė pulkas varnų, ir juodos kaip naktis, garsiai kranksėdamos, jos sukosi apie jo galvą. Van Lunas žiūrėjo, kaip varnos lyg debesys sutūpė ties jo namais į medžius, ir, šaukdamas ir mosuodamas kauptuku, ėmė jas vyti. Jos palengva pakilo ir, sukdamos ratu apie jo galvą ir jį erzindamos savo kranksėjimu, nulėkė sutemusia padange.

Jis garsiai sudejavo. Tai buvo blogas ženklas.

VIII

Atrodė, jeigu jau kartą dievai nuo žmogaus nusigręžė, tai niekados nebebus jam maloningi. Lietūs, kurie turėjo prasidėti ankstyvą vasarą, susilaikė, ir dangus kasdien žėrėjo vienodai abejingai. Dangui visai nerūpėjo išdžiūvusi ir ištroškusi žemė. Nuo aušros ligi aušros padangėje nebuvo jokio debesėlio, o naktį žibėjo žvaigždės, auksinės ir žiaurios savo gražumu.

Laukai išdžiūvo ir suskilo. Van Lunas dirbo su didžiausiu įniršiu, bet jauni kviečių daigai, taip gražiai pavasarį sužaliavę, dabar, kai dangus ir žemė jiems nieko nebedavė, daugiau nebeaugo ir saulės kaitroje stovėjo nejudėdami, o galiausiai susitraukė ir pagelto neatnešdami derliaus. Van Luno pasėtos ryžių ežios juodoje žemėje tįsojo kaip nefrito gabalai. Jis metė žiūrėjęs kviečių lauką ir kasdien nešė ant ryžių vandenį — sunkius medinius kibirus, persisvėręs per petį ant bambuko karties. Bet lietaus vis dar nebuvo, o ant jo pečių jau susitrynė dubens didumo nuospaudos. Pagaliau tvenkinyje vanduo išdžiūvo ir šulinys taip išseko, kad O-lana jam pasakė:

— Jeigu duosi vaikams vandens, o seniui arbatos, tai pasėliai turės išdžiūti.

Van Lunas iš pykčio kone su ašaromis atsakė:

— Tai kas, jiems vis tiek teks mirti iš bado, jei pasėliai išdžius.

Tai buvo tiesa: visas jų gyvenimas priklausė nuo žemės.

Tiktai žemės juosta prie griovio davė derliaus, ir tai tik todėl, kad Van Lunas, kai per visą vasarą nebuvo lietaus, metė visus kitus laukus ir per dienas triūsė šitame sklype, semdamas iš griovio vandenį ir laistydamas ištroškusią žemę. Šiais metais jis pardavė javus tuojau nuvalęs, ir, kai sidabras palytėjo jo delną, jis stipriai, lyg iššaukdamas kovon likimą, užgniaužė tą sidabrą saujoj. „Prieš dievų norą ir sausrą,— tarė pats sau,— jis padarys tai, ką sumanė padaryti". Jis nukamavo savo kūną, prakaitu apsiliedamas dirbo dėl šitos sidabro saujos, ir dabar jis su juo pasielgs taip, kaip norėjo. Jis išsiskubino į Chuanų namus, pasimatė su užvaizdu ir be ilgų kalbų pasakė:

— Aš turiu pinigų pirkti žemei prie griovio, tai, kuri prieina prie mano sklypo.

Van Lunas buvo girdėjęs, kad šiais metais Chuanų namas beveik visai nusigyvenęs, kad senoji ponia, jau daug dienų gaunanti mažiau negu ji norėtų opiumo, įsiutusi kaip alkana tigrė kasdien šaukdavosi užvaizdą, plūdo jį, mušė vėduokle per veidą ir spiegė: „Argi jau nebeliko žemės sklypų?" Ir užvaizdas pagaliau pritrūko kantrybės. Jis atidavė net tuos pinigus, kuriuos buvo sau pasilikęs pardavinėdamas Chuanų turtus — taip labai jis buvo supykęs. Maža to, senasis ponas pasiėmė sau dar vieną vergę sugulove — dukterį vienos vergės, kurią jaunystėje buvo suvedžiojęs, o paskui išleidęs už tarno, nes nustojo jos geidęs pirma, negu ji įėjo į jo kambarius sugulove. O dabar su nauju įgeidžiu jis žiūrėjo į tos vergės dukterį, kuriai buvo ne daugiau kaip šešiolika metų, nes sendamas, sudribęs ir pastorėjęs, jis vis labiau ir labiau geidė jaunų ir vikrių moterų, vos spėjusių išaugti iš kūdikystės, ir jo gašlumas nemažėjo. Kaip senoji ponia negalėjo suprasti, kad nėra pinigų opiumui, taip ir jis negalėjo suprasti, kad nėra pinigų jo meilužėms pirkti gagato auskarus ir nebėra aukso jų gražioms rankelėms. Jis negalėjo suprasti, kai sakydavo: „Nėra pinigų", jis, ku-

riam visą gyvenimą pakakdavo ištiesti ranką, ir ji būdavo pilna pinigų.

O jaunieji ponai žiūrėjo į tėvus, traukė pečius ir sakė, kad jų gyvenimui visko pakaksią. Jie visi sutarė tiktai dėl vieno dalyko: keikė užvaizdą, kad jis blogai tvarkąs ūkį. O užvaizdas, kuris anksčiau buvo pertekliaus ir prabangos žmogus, lipšnus ir saldžialiežuvis, dabar pasidarė neramus ir nusikankinęs ir taip suliesėjo, kad jo oda maišais karojo kaip seni drabužiai. Ir Chuanų laukams dangus nedavė lietaus, ir jie taip pat nebedavė derliaus. Kai Van Lunas atėjo pas užvaizdą ir pasakė: „Štai pinigai!" — tai buvo lygu, jei kas pasakytų alkanam: „Štai valgis!"

Užvaizdas kaip skęstantis šiaudo griebėsi šitų žodžių, ir jeigu anksčiau žemės pardavimas neapsieidavo be ilgų derybų ir arbatos gėrimo, tai dabar abu kalbėjo skubiai ir pakuždom, ir pinigai greitai perėjo iš vienų rankų į kitas. Popieriai buvo pasirašyti ir patvirtinti antspaudais, ir žemė perėjo Van Lunui.

Šį kartą Van Lunas nesigraužė, kad sidabras — jo kraujas ir kūnas — išsprūdo iš jo rankų. Už šituos pinigus jis patenkino savo širdies slapčiausius troškimus. Dabar jis valdė didelį sklypą geros žemės: naujasis laukas buvo du kartus didesnis už senąjį. Bet jis labiau negu žemės derlingumą vertino tai, kad ta žemė anksčiau priklausė galingai giminei. Ir šį kartą to, kad jis pirko žemės, nesakė niekam, net O-lanai.

Slinko mėnuo po mėnesio, o lietaus vis dar nebuvo. Artėjant rudeniui, padangėje nenorom rinkosi debesys, maži ir lengvi, ir kaimo gatvėje, nieko neveikdami, stovėjo susirūpinę žmonės, veidus atkreipę į dangų ir atidžiai žiūrėdami į kiekvieną debesį ir drauge aptardami, ar jis neneša lietaus. Bet pirmiau negu spėdavo susirinkti lietų žadantys debesys, pakildavo iš šiaurės vakarų aitrus tolimos dykumos vėjas ir nušluodavo nuo dangaus debesis, kaip šluota nuo grindų dulkes. Dangus ir vėl tapdavo giedras ir bevaisis. Ir kiekvieną rytą patekėdavo didinga saulė, nueidavo savo kelią ir kiekvieną vakarą viena nusileisdavo. O paskui užtekėdavo mėnuo, savo ryškia šviesa panėšėdamas į mažą saulę.

Van Lunas nuo savo lauko nuėmė menką pupų derlių, o iš kukurūzų lauko, kurį jis užsėjo netekęs vilties,

kai ryžių daigai, dar prieš persodinant į vandeniu užlietą lauką, pagelto ir nudžiūvo, surinko tiktai mažas akuotas burbuoles su kur ne kur kėpsančiais grūdais. Kuliant nė viena pupa neprapuolė. Kai juodu su žmona iškūlė pupų stagarus, privertė abu vaikus tarp pirštų išsijoti grendymo dulkes, o viduriniame kambaryje ant grindų lukštendamas kukurūzus, jis pats akylai žiūrėjo, kad nė vienas grūdas nedingtų. Kai jis norėjo paimti šiaudus kurui, žmona pasakė:

— Ne, negalima jų be reikalo deginti. Aš atsimenu, kad Šandune, kai buvau maža, bado metais mes malėm šiaudus ir valgėm. Tai geriau kaip žolė.

Po jos žodžių visi, net vaikai, nutilo. Kažką siaubinga pranašavo šitos keistai žėrinčios dienos, kai žemė nepateisino jų vilčių ir laukimo. Tiktai naujagimė mergaitė nejautė baimės. Ji turėjo motinos dideles krūtis, pilnas pieno. O-lana, duodama jai krūtį, sakydavo:

— Valgyk, vargše kvailiuke, valgyk, kol dar yra ko.

O paskui, lyg be to būtų buvę dar per maža vargo, ji vėl tapo nėščia, jos pienas dingo, ir nutilusiuose iš baimės namuose buvo girdėti tiktai kūdikio, nuolatos reikalaujančio valgyti, verksmas.

Jeigu kas nors būtų Van Luną paklausęs: „Ką tu valgei šį rudenį?" — jis būtų atsakęs: „Aš ir pats nežinau. Tai šį, tai tą retkarčiais nurydavau".

Bet nebuvo kam klausti. Visoje apylinkėje vienas kito nebeklausė: „Ką tu valgei?" Tiktai pačiam savęs tekdavo klausti: „Ką patys valgysim ir kuo vaikus maitinsim?"

Savo jaučiu Van Lunas, kol galėjo, rūpinosi. Tai šieno gniūžtelę paduodavo gyvuliui, tai pupų virkščių, kol dar jų buvo, o paskui braukdavo nuo medžių lapus, bet atėjo žiema, ir lapai nukrito. Žemės nereikėjo arti, nes visos sėklos buvo suvalgytos,— o jeigu ir būtų buvę ką sėti, vis tiek žemėje viskas būtų išdžiūvę,— todėl Van Lunas išvarydavo visai dienai jautį į laukus ir, kad jo nepavogtų, pasodindavo ant jaučio nugaros vyresnįjį vaiką, kuris laikydavo jį už virvės, pernertos per jaučio šnerves. Bet pagaliau Van Lunas pabūgo jį leisti, nes kuris nors kaimynas galėjo praginti vaiką ir pagrobti jautį, papjauti ir suryti. Jis laikė jautį pririšęs prie slenksčio, kol tas pavirto griaučiais.

Bet atėjo diena, kai jau nebebuvo nei ryžių, nei kviečių, liko tiktai truputis pupų ir sauja kukurūzų. Jautis baubė iš bado, ir senis pasakė sūnui:

— Dabar suvalgysim jautį.

Tada Van Lunas pravirko: jam tai buvo lygu kaip pasakyti: „Dabar suvalgysime žmogų". Jis su juo drauge dirbo laukus, jis, eidamas iš paskos, nelygu koks būdavo ūpas, jį girdavo arba bardavo, jis nuo pat jaunystės atsiminė šį gyvulį, kai jį nupirko dar mažą veršiuką. Ir jis paklausė:

— Kaipgi mes galime suvalgyti jautį? Kas gi tada laukus ars?

Bet senis gana abejingai atsakė:

— Tai ką gi, kam nors reikės mirti: arba jaučiui, arba tau ir tavo vaikams. O jautį nupirkti lengviau kaip savo gyvenimą.

Bet Van Lunas nenorėjo tą pačią dieną jį pjauti. Praėjo diena, kita ir trečia. Vaikai klykė prašydami valgyti, nenorėjo klausyti raminami, O-lana maldaujančiu žvilgsniu žiūrėjo į Van Luną, ir jis pagaliau pamatė, kad to vis tiek nebeišvengs. Tada piktai pasakė:

— Tegu jį pjauna, bet aš negaliu to padaryti.

Jis nuėjo į kambarį, kur miegodavo, atsigulė į lovą ir įsuko galvą į vatinę antklodę, kad negirdėtų gyvulio priešmirtinio baubimo.

Tada O-lana, svyruodama iš silpnumo, paėmė didįjį virtuvės peilį, prakirto gyvulio sprandą, ir gyvulys griuvo ant žemės. Ji paėmė dubenį ir suleido į jį kraują jukai virti, nulupo kailį ir sukapojo į gabalus mėsą. Van Lunas išėjo tada, kai viskas buvo baigta, mėsa išvirta ir padėta ant stalo. Bet jaučio mėsa strigo jam gerklėje, jis negalėjo praryti nė kąsnio ir valgė tiktai sriubos. O-lana jam pasakė:

— Jautis yra jautis, o šitas jau paseno. Valgyk! Kada nors mes įsigysim kitą jautį, daug geresnį kaip šitas.

Tada Van Lunas truputį nusiramino ir suvalgė vieną gabalėlį, o paskui ir kitą, ir jie visi ėmė valgyti. Bet pagaliau ir jautis buvo suvalgytas, ir iš jo kaulų iščiulptos smegenys; visa tai labai greitai pasibaigė, ir nieko nebeliko, tiktai išdžiūvusi ir šiurkšti oda, kurią O-lana ištempė ant bambuko karties.

Iš pradžių kaimas buvo nusiteikęs prieš Van Luną, nes manė, kad jis turi pasislėpęs sidabro ir maisto atsargų.

Jo dėdė, su savo šeimyna pirmasis pradėjęs badauti, atėjo prie jo durų ir įkyriai kaulijo. Jis su žmona ir septynetu vaikų iš tikrųjų neturėjo ko valgyti. Van Lunas nenorom atsėmė į atkištą skverną krūvelę pupų ir saują kukurūzų. Paskui ryžtingai pasakė:

— Štai ir viskas, ką galiu duoti. Pirmiausia aš turiu maitinti savo tėvą, ką jau kalbėti apie tai, kad turiu ir vaikų.

Kai dėdė vėl atėjo, Van Lunas ant jo suriko:

— Jeigu aš rūpinsiuos giminės vyresniaisiais, mano šeima padvės iš bado! — ir sugrąžino jį tuščiomis rankomis.

Nuo tos dienos dėdė įširdo ant jo kaip šuo, paspirtas koja, ir vienuos ar kituos namuos nuolatos kuždėjo: „Mano brolėnas turi pinigų ir maisto, bet jis niekam nenori duoti, net man ir mano vaikams, nors mes su juo vienas kraujas ir vienas kūnas. Mums reiks mirti iš bado".

Ir kai kaime visos šeimos viena po kitos baigė savo maisto atsargas ir miesto rinkose išleido paskutinius pinigus, ir kai šiaurūs vėjai, šalti kaip plieno ašmenys, sausi ir bevaisiai, pradėjo pūsti iš dykumos, kaimo gyventojai, matydami išbadėjusias žmonas ir klykiančius vaikus, pablūdo iš alkio, ir kai Van Luno dėdė, valkiodamasis kaip alkanas šuo, sueižėjusiomis lūpomis kuždėjo kiekvienam: „Yra pas mus dar toks, kuris turi maisto ir kurio dar vis stori vaikai",— vyrai pasiėmė kuolus ir vieną naktį, priėję prie Van Luno namų, pradėjo daužyti duris.

Kai, išgirdęs kaimynų balsus, Van Lunas atidarė duris, jie puolė jį, išstūmė laukan, išmetė iš namų išsigandusius vaikus, ieškodami paslėpto maisto, išgriozdė visus kampus ir išrausė grindis. Tada, radę tiktai menką atsargą pupų ir dubenį sausų kukurūzų, jie ėmė staugti iš apmaudo ir nusivylimo ir pagrobė jo baldus — stalą, suolus ir lovą, kurioje, verkdamas iš baimės, gulėjo senis.

Tada O-lana išėjo į priekį, ir jos vienodas lėtas balsas nuskambėjo vyrų minioje:

— Palaukite, dar ne laikas! — šūktelėjo ji.— Dar ne laikas imti mūsų stalus ir suolus. Jūs paėmėte visą mūsų maistą. Bet jūs dar turite namie neparduotų suolų ir stalų. Palikite mums, kas mūsų. Ir tada būsime lygūs. Mes turime tiek pat pupų ir kukurūzų, kiek ir jūs. Ne, jūs turite daugiau, nes atėmėt mūsų atsargą. Dangus jus nubaus, jeigu jūs daugiau pasiimsite. O dabar mes ei-

sime rinkti žolių ir medžių žievių, kad pavalgydintume savo vaikus: jūs — savuosius, mes — savuosius tris, ir štai ketvirtąjį, kuris tokiu metu gimsta.

Tai sakydama, ji prispaudė ranką prie pilvo, ir susigėdę vyrai vienas po kito išėjo, nes jie buvo nepikti žmonės, tik alkani.

Pasiliko tiktai vienas, vardu Činas, mažas, ramus, išgeltęs žmogelis. Jo veidas ir gerais laikais buvo kaip beždžionės, o dabar jis visiškai sukrito, ir jo akys neramiai bėgiojo. Jis norėjo pasakyti, kad gėdijasi savo pasielgimo, nes buvo padorus žmogus, ir tiktai alkano vaiko verksmas jį privertė dalyvauti kvailam žygy. Bet už ančio jis turėjo paslėpęs pupų saują, kurią sugriebė radęs atsargą, ir jis dabar bijojo, kad turės ją atiduoti, jeigu prakalbės. Jis tiktai pažiūrėjo į Van Luną nebyliu, kenčiančiu žvilgsniu ir išėjo.

Van Lunas stovėjo kieme, kuriame tiek metų jie kuldavo gausų derlių ir kuris jau keletas mėnesių buvo tuščias. Dabar namuose nieko nebeliko, nebuvo daugiau kuo maitinti tėvą, vaikus ir moterį, kuriai reikia maitinti ne tiktai savo kūną, bet ir augantį joje kūdikį, tą, kuris visu naujos ir godžios gyvybės žiaurumu minta motinos kūnu ir krauju. Akimirksnį jį apėmė baisus išgąstis. Paskui jo kraują lyg vynas sušildė guodžianti mintis. Jis pats sau širdyje pasakė: „Žemės iš manęs niekas negali atimti. Savo darbą ir savo laukų derlių aš įdėjau į žemę, kurios niekas negali iš manęs atimti. Jeigu būčiau turėjęs sidabro, jie būtų iš manęs atėmę. Jeigu aš būčiau nupirkęs už tą sidabrą maisto, jie būtų atėmę, man nė trupinio nepalikdami. O dabar aš dar turiu žemės, ir ta žemė mano".

IX

Van Lunas, sėdėdamas ant savo namų slenksčio, pats save įtikinėjo, kad dabar būtinai reikia ką nors daryti. Jie negalėjo pasilikti čia, šiuose tuščiuose namuose, ir mirti iš bado. Jo suliesėjęs kūnas, kurį jis kiekvieną dieną vis labiau ir labiau veržė diržu, buvo tvirtai pasiryžęs gyventi. Jis nenorėjo, kad dabar, kai žengia į gyve-

nimo vidudienį, jį pavogtų žiaurus likimas. Dabar jis turėjo tiek daug pagiežos ir pykčio, kad kartais nerasdavo sau vietos. Tada apimdavo toks įsiutimas, kad jis išbėgdavo ant tuščio savo grendymo ir grūmodavo besmegeniui dangui, kuris spindėjo savo amžina melsvuma, toks visada aiškus, šaltas ir be jokio debesio. „Koks tu piktas, Dangiškasis Tėve!" — įžūliai šaukdavo jis. Ir jeigu akimirksnį jį apimdavo baimė, tai kitą akimirksnį jis piktai pats sau sakydavo: „O kas gi blogesnio gali man atsitikti, kaip jau atsitiko?"

Kartą, nusilpęs iš bado ir vos pavilkdamas kojas, jis priėjo prie Žemės šventnamio ir nesiskubindamas spjovė į veidą mažam, ramybėje sustingusiam dievui, kuris ten sėdėjo su savo pačia. Prieš tą porą jau nebesmilko lazdelės, jau daug mėnesių praėjo, kai jų niekas čia nenešė; jų popieriniai rūbai suplyšo, ir pro plyšius buvo matyti molinis kūnas. Bet jie sėdėjo vis tokie pat ramūs, ir Van Lunas, į juos žiūrėdamas, sugriežė dantimis, o paskui parėjo namo ir dejuodamas krito į lovą.

Dabar namuose visi gulėjo. Nebuvo ko keltis, ir neramus miegas, nors laikinai, atstojo jiems valgį, kurio jie neturėjo. Kukurūzų stiebus jie jau seniai susidžiovino ir suvalgė. Dabar jie lupo medžių žieves, ir visoje apylinkėje žmonės valgė žolę, rinkdami ją žiemos metu kalnuose. Niekur nebuvo matyti jokio gyvulio. Daug dienų galėjo žmogus eiti ir nesutikdavo nei jaučio, nei asilo, nei jokio kito gyvulio, nei paukščio.

Vaikų pilvai išsipūtė nuo bado, ir kaimo gatvėje nebuvo matyti jų žaidžiančių. Van Luno namuose du vaikai teįstengdavo atšliaužti prie durų ir atsisėsti saulėje, toje žiaurioje saulėje, kuri niekaip nesiliovė jiems spindėjusi. Anksčiau buvę apvalūs, vaikų kūneliai dabar pasidarė kaulėti ir kampuoti. Jų kaulai buvo smulkūs ir smailūs kaip paukščių, tiktai vieni pilvai pasidarė dideli ir sunkūs. Mergaitė be pagalbos negalėjo net atsisėsti, nors jau seniai jai buvo metas vaikščioti, ir ji, įsupta į seną antklodę, ištisas valandas tyli ir rami gulėjo. Pradžioje jos piktas ir atkaklus riksmas skambėjo visame name, bet dabar ji nutilo, silpnai žindo visa, ką įdėdavo jai į burną, ir jos balso daugiau nebuvo girdėti. Sumenkusiame veidelyje įdubusios juodos akys sustingusiu žvilgsniu žiūrėjo į visus namiškius; jos pamėlynavusios lūpos įkrito kaip bedantės senės.

Toks mažos gyvybės atkaklumas kažkodėl pririšo prie jos Van Luną, nors, jeigu ji būtų buvusi soti ir linksma, kaip kiti jos amžiaus vaikai, būtų visai į ją nekreipęs dėmesio: juk tai tiktai mergaitė! O dabar kartais, žiūrėdamas į ją, jis tyliai kuždėjo: „Vargšė kvailiukė, vargšė mažutė kvailiukė!"

Kartą, kai ji nusišypsojo blankia šypsena, prašiepdama savo bedantę burnelę, jis nenorom pravirko ir, paėmęs savo liesa, šiurkščia ranka jos mažučius pirščiukus, pajuto, kaip jie silpnai kabinosi už jo piršto. Po to jis kartais pasiimdavo ją nuogą — taip, kaip ji gulėjo — įsikišdavo už ančio ir atsisėsdavo ant namo slenksčio, šildydamas ją savo kūno menka šiluma ir žiūrėdamas į tolį, į išdžiūvusius plynus laukus.

Seniui gyventi buvo geriau kaip kitiems, nes jam pirmam duodavo valgyti, jei kas nors valgomo būdavo namuose, nors vaikai ir alkani likdavo. Van Lunas didžiavosi, kad mirties valandą niekas jam negalės prikaišioti, jog jis užmiršdavęs tėvą. Senis privalo turėti valgio, nors Van Lunui ir savo kūną reiktų paaukoti. Dieną ir naktį senis miegojo ir valgė, ką jam duodavo, ir jis dar turėjo pakankamai jėgos išsliaužti priešpiečiais, kai švietė saulė, į kiemą. Jis buvo linksmesnis už kitus ir kartą prašvogždė kurčiu balsu, kuris panėšėjo į vėjo šnarėjimą sausam bambuko atžalyne:

— Buvo ir blogesnių dienų negu dabar. Man teko matyti, kaip žmonės valgė savo vaikus.

— To niekados nebus mano namuose,— baisiai išsigandęs pasakė Van Lunas.

Bet atėjo diena, kai jo kaimynas Činas, per liesumą pavirtęs žmogaus šešėliu, priėjo prie Van Luno durų ir išdžiūvusiomis ir pajuodusiomis kaip žemė lūpomis sukuždėjo:

— Mieste valgo šunis ir visur valgo arklius ir visokius paukščius. Mes suvalgėme jaučius, kuriais arėme savo laukus, ir žolę, ir medžių žieves. Ką gi dabar mums valgyti?

Van Lunas beviltiškai palingavo galvą. Jo užantyje gulėjo lengvas, panašus į griaučius, mergaitės kūnas, ir jis pažiūrėjo į jos mažutį, kaulėtą veidelį ir į jos liūdnas akis, kurios neatsitraukdamos jį sekė. Vos tiktai jis su-

tikdavo mergytės žvilgsnį, jos veidelyje pasirodydavo blyški šypsena, kuri draskė jam širdį.

Činas pasilenkė arčiau.

— Kaime valgo žmogieną,— sukuždėjo jis.— Sako, tavo dėdė ir jo žmona taip pat valgo. Kaipgi kitaip jie gyventų ir rastų jėgos judėti? Visi žino, kad jie niekada nieko neturėjo.

Van Lunas greitai nusigręžė nuo pasilenkusios prie jo Čino galvos, kuri buvo panaši į kaukolę. Iš taip arti Čino akys buvo baisios. Staiga Van Luną apėmė neapsakoma baimė. Jis greitai atsistojo, lyg norėdamas nublokšti pavojingas žabangas.

— Mes iškeliausime iš čia! — garsiai pasakė jis.— Mes išvažiuosime į pietus. Šiame plačiame krašte visada yra žmonių, kurie badauja. Dangus, kad ir labiausiai piktas būtų, nenušluos nuo žemės paviršiaus visų Chano vaikų.

Kaimynas kantriai į jį žiūrėjo.

— Tu jaunas,— liūdnai pasakė jis.— Aš vyresnis už tave, ir mano žmona sena, ir mes nieko neturime, tiktai vieną dukterį. Mes galim ir numirti.

— Tu laimingesnis už mane,— atsakė Van Lunas.— Aš turiu seną tėvą ir tris mažas burnas, o ir ketvirtoji greitai gims. Mes privalome išvažiuoti, jei ne — užmiršime, kad esame žmonės, ir pradėsime ėsti vienas kitą kaip sužvėrėję šunys.

Ir staiga jam toptelėjo, kad jis iš tikrųjų teisybę pasakė, ir garsiai pašaukė O-laną, kuri dabar, kai nebuvo ko virti ir kuo krosnį kurti, per dienas tylėdama gulėjo lovoje.

— Na, moterie, mes važiuosime į pietus!

Jo balsas buvo džiaugsmingas, kokio jau daug mėnesių niekas iš jo nebuvo girdėjęs, ir vaikai pakėlė galvas, o senis atsvirduliavo iš kito kambario. O-lana su vargu atsikėlė iš lovos ir, prisilaikydama durų, pasakė:

— Tai gerai. Bus galima bent numirti beeinant.

Jos pilve, prie išlysusių strėnų, kaip sunkus vaisius karojo kūdikis, nuo veido dingo paskutiniai raumenys, ir pro jos odą kyšojo it akmenys aštrūs žandikauliai.

— Palauk tiktai ligi rytojaus. Ligi to laiko aš pagimdysiu. Tai nujaučiu iš vaiko judesių.

— Jei taip, tai palauksime,—atsakė Van Lunas ir, pažvelgęs žmonai į veidą, pajuto jai daug didesnį gailestį

kaip pats sau: ji, vargšė, rengėsi suteikti gyvybę naujam žmogui.

— Kaipgi tu eisi, vargše? — sumurmėjo jis ir nenorom pasakė kaimynui Činui, kuris vis dar stovėjo prisiglaudęs prie durų: — Jeigu tau dar liko nors truputis maisto, duok man žiupsnelį, kad galėčiau išgelbėti savo sūnų motiną, ir aš užmiršiu, kad tu buvai įėjęs į mano namus kaip plėšikas.

Činas susigėdęs pasižiūrėjo į jį ir nuolankiai atsakė:

— Nuo tos dienos aš nė valandėlės negalėjau nurimti. Tai tas šuo, tavo dėdė, kurstė mane ir kalbėjo, kad tu turi paslėpęs gerų metų derliaus atsargą. Prisiekiu tau štai šituo žiauriuoju dangum, kad aš turiu tiktai saujelę sausų raudonųjų pupų ir ją užkasiau po slenksčiu. Mudu su žmona jas paslėpėme paskutinei valandai, kad mūsų mergytė ir mes patys mirdami turėtume burnoje nors trupinėlį. Keletą jų aš tau duosiu. Rytoj, jei galėsi, iškeliauk į pietus. Aš liksiu čia su savo namiškiais. Aš vyresnis už tave ir neturiu sūnaus, todėl ir nesvarbu, ar liksiu gyvas, ar numirsiu.

Jis išėjo, bet netrukus grįžo ir atnešė rieškučias smulkių raudonųjų pupų, kurios buvo įrištos į medvilninę skarelę ir žemėje apipelijusios. Vaikai, pamatę maisto, sujudo, ir net senio akys sublizgėjo, bet Van Lunas juos nustūmė ir nunešė pupas žmonai, kuri buvo atsigulusi gimdyti. Ji pradėjo palengva, grūdą po grūdo, nenorom kramtyti, nes žinojo, kad artėja jos valanda ir jeigu nepavalgys, tai mirs nuo gimdymo kančių.

Keletą pupų Van Lunas užgniaužė saujoje ir, įsidėjęs į burną, smulkiai sukramtė, paskui, prikišęs savo burną prie dukrelės lūpų, įdėjo maistą į jos burnelę ir, žiūrėdamas, kaip juda jos lūputės, jis ir pats jautėsi sotus.

Šiąnakt jis pasiliko viduriniame kambaryje. Abu berniukai buvo pas senį, o trečiame kambaryje O-lana viena gimdė. Jis sėdėjo taip pat, kaip gimstant pirmagimiui, ir klausė. Ji norėjo, kad šią valandą greta nebūtų net jo. Ji gimdė viena, pritūpus ant senos geldos, kurią šiam reikalui saugojo, paskui šliaužiojo po kambarį, valydama žymes to, kas įvyko,— taip gyvuliai slepia savo gimdymo pėdsakus.

Jis visas įsitempęs klausė, ar neišgirs silpno ir staigaus riksmo, kurį jau taip gerai pažinojo. Jis klausė prislėgtas

nevilties. Berniukas ar mergaitė — dabar jam buvo vis tiek: atsiras tiktai nauja nereikalinga burna, kurią teks maitinti.

— Kaip būtų gerai, kad gimtų negyvas! — sukuždėjo Van Lunas ir išgirdo silpną riksmą,— visai silpną! — kuris akimirksniui sutrikdė tylą.— Bet šiomis dienomis nėra ko gero laukti,— pabaigė jis apkartusia širdim ir tebesėdėjo, vis dar klausydamasis.

Antrą kartą riksmas nepasikartojo, ir visuose namuose tvyrojo begalinė tyla. Bet jau daug dienų visur viešpatavo tyla. Toji tyla ir slėgė namus. Staiga Van Lunas išsigando. Jis atsistojo ir priėjo prie durų, kur buvo O-lana, pašaukė ją pro plyšį, ir jo paties balsas jį truputį padrąsino.

— Tu gyva ir sveika? — paklausė jis žmonos.

Jis įsiklausė. O jeigu ji numirė, kol jis čia sėdėjo? Jis išgirdo lengvą šnarėjimą. Ji sujudėjo kambaryje ir pagaliau atsakė silpnu kaip atodūsis balsu:

— Įeik!

Jis įėjo ir pamatė, kad ji guli lovoje ir jos kūnas po antklode jau plokščias. Ji gulėjo viena.

— O kurgi kūdikis? — paklausė jis.

Ji, gulėdama lovoje, vos įstengė pakrutinti ranką, ir jis pamatė ant grindų kūdikio lavonėlį.

— Negyvas! — sušuko jis.

— Negyvas,— sukuždėjo ji.

Jis pasilenkė ir apžiūrėjo gumulėlį, gumulėlį odos ir kaulų. Mergytė! Jis norėjo pasakyti: „O aš girdėjau, kaip ji suriko!" — bet pirmiau pažvelgė į moters veidą. Jos akys buvo užmerktos, veido spalva panėšėjo į pelenus, o kaulai veržėsi pro odą,— tai buvo graudingas, nebylus veidas moters, ligi paskutinio lašo išgėrusios kančių taurę, ir jis negalėjo ištarti nė žodžio. Per pastaruosius mėnesius jam teko nešioti tiktai savo kūną. Kokias kančias reikėjo iškentėti šitai moteriai, kurios paskutinius syvus iš vidaus čiulpė badu marinama būtybė, beviltiškai besiveržianti į gyvenimą!

Jis taip nieko ir nepasakė, tik išnešė negyvą kūdikį į kitą kambarį, padėjo jį ant žemės ir, ilgokai pagriozdęs, surado gabalą seno aptriušusio demblio ir ėmė vynioti į jį kūdikį. Kūdikio galvutė maskatavo į visas puses, ir ant kakliuko jis pamatė dvi mėlynes, bet visgi baigė tai, ką pradėjęs. Tada paėmė ryšulėlį ir, sukaupęs visas jėgas,

nuėjo nuo namų ir padėjo savo naštą prie seno apgriuvusio kapo. Tas kapas buvo tarp kitų kapų, jau susilyginusių su žeme, seniai užmirštų ir apleistų, ant kalnelio, visai prie Van Luno vakarinio lauko ežios. Vos spėjo jis padėti savo naštą, kai už nugaros atsirado sužvėrėjęs alkanas šuo. Van Lunas metė į jį akmenį, akmuo dusliai trinktelėjo į sulysusį šuns šoną; tas šuo buvo toks alkanas, kad vos porą žingsnių pasitraukė į šalį. Pagaliau Van Lunas pajuto, kad jo kojos linksta, ir jis, užsidengęs rankomis veidą, nuėjo atgal.

— Taip geriau,— sukuždėjo pats sau, ir pirmą kartą jo širdį apėmė visiška neviltis.

Kitą rytą, kai negailestingoji saulė pakilo į mėlyną, lyg laku aptrauktą dangų, sumanymas eiti iš namų su bejėgiais vaikais, nusilpusia moterim ir nukaršusiu seniu jam pačiam pasirodė kaip sapnas. Kaipgi jie nukeliaus šimtus mylių, nors ir į sotų gyvenimą?! Ir kas žino, ar yra maisto net pietuose? Atrodė, kad niekur nėra galo šitam įkaitusiam variniam dangui. Galbūt savo paskutines jėgas jie išeikvos tiktai tam, kad ir tenai rastų badaujančius ir dar svetimus žmones! Jau geriau likti čia, kur bent savo lovose galės numirti. Jis sėdėjo ant namo slenksčio ir šaltai žiūrėjo į išdžiūvusių ir suakmenėjusių laukų tolumas, kur jau visa, ką buvo galima pavadinti maistu ar kuru, buvo surinkta.

Jis nebeturėjo nė pinigų. Jau seniai jis išleido paskutinę monetą. Bet dabar ir iš pinigų būtų maža naudos, nes maisto pirkti buvo neįmanoma gauti. Anksčiau jis buvo girdėjęs, kad mieste yra turtuolių, kurie turi maisto ir sau, ir parduoti labai turtingiems žmonėms, bet dabar ir tai jo neerzino. Šiandien jis jau nepajėgtų nueiti ligi miesto, nors ten ir dovanai maitintų. Jis iš tikrųjų net nebenorėjo valgyti.

Tas raižantis pilvą skausmas, kurį jis iš pradžių jautė, dabar praėjo, ir jis galėjo vienoje lauko vietoje prikasti žemės ir, pats visai nenorėdamas, duoti jos valgyti vaikams. Tą žemę, sumaišę su vandeniu, jie valgė keletą savaičių; ji vadinosi Gailestingumo Dievaitės žemė, nes turėjo kažkokio maistingumo, nors galiausiai ir ji negalėjo palaikyti gyvybės. Iš jos padaryta košė laikinai nuramindavo vaikų alkį ir prikimšdavo jų tuščius nutįsusius pilvus. Jis atkakliai nenorėjo liesti pupų, kurias

O-lana turėjo rankose, nes jį kažkaip liūdnai paguosdavo tai, kad išgirsdavo pupas, vieną po kitos, retkarčiais sutraškant jos dantyse.

Ir štai tuo metu, kai jis sėdėjo ant slenksčio ir, visiškai netekęs vilties, su neaiškiu džiaugsmu galvojo apie tai, kad atsigulsiąs į lovą ir užmigsiąs ramiu mirties miegu, jis pamatė ateinant žmones. Jis taip ir sėdėjo, kol jie priėjo arčiau. Tada jis pamatė, kad tai jo dėdė ir dar trys nepažįstami vyrai.

— Aš tavęs jau seniai nemačiau! — su tariamu širdingumu garsiai sušuko dėdė ir priėjęs taip pat garsiai pasakė: — Na, kaip tau sekasi gyventi? Ar sveikas tavo tėvas, mano vyresnysis brolis?

Van Lunas pažvelgė į dėdę. Tiesa, jis buvo liesas, bet nepanėšėjo, kaip turėtų, į mirštantį iš bado. Van Lunas pajuto, kad jo išdžiūvusiame kūne paskutinės jėgos pasiutusiu piktumu sukilo prieš šitą žmogų, jo dėdę.

— Ką gi tu valgei? Ką tu valgei? — šiugždžiu balsu paklausė Van Lunas. Jis pamiršo svetimus žmones ir svetingumo pareigas. Jik tiktai matė, kad jo dėdė dar turėjo raumenų ant kaulų.

Dėdė išpūtė akis ir pakėlė rankas į dangų.

— Valgiau! — suriko jis.— Kad tu pamatytum mano namus! Ten ir žvirblis trupinio nerastų. Mano pati, tu atsimeni, kokia ji buvo stora! Kokia balta, švelni ir riebi buvo jos oda! O dabar ji — lyg ant kuolo padžiauta mazgotė: tiktai barškantys kaulai ir oda. O mūsų vaikų tiktai ketvertas beliko, trys jaunesnieji numirė. Numirė, o aš,— tu matai mane? — jis čiupo rankovės kampą ir atsargiai nusišluostė akių kerteles.

— Tu valgei,— pakartojo paniuręs Van Lunas.

— Aš galvojau tiktai apie tave ir apie tavo tėvą, mano brolį,— gyvai atsikirto dėdė,— tą aš tau tuojau ir įrodysiu. Kai tiktai galėjau, pasiskolinau pas šituos gerus miesto žmones truputį valgio, už tai prižadėjęs padėti jiems mūsų apylinkėje nusipirkti žemės. Pirmiausia aš turėjau galvoje tavo derlingą žemę,— juk tu mano brolio sūnus! Jie atėjo pirkti iš tavęs žemės ir duoti tau pinigų — maisto ir gyvybės! — tai pasakęs, dėdė pasitraukė ir sukryžiavo rankas, mostelėjęs savo nešvarių, suplyšusių drabužių skvernu.

Van Lunas sėdėjo nejudėdamas. Jis neatsistojo ir niekaip kitaip nepagerbė šitų atėjusių žmonių. Pagaliau jis

pakilo, pažvelgė į tuos miesto žmones ir pamatė, kad jie apsitaisę ilgais, suterštais šilko drabužiais. Jų rankos buvo švelnios, o nagai ilgi. Jie atrodė sotūs, o jų gyslomis tikriausiai smarkiai tekėjo kraujas. Staiga jis ėmė jų baisiausiai neapkęsti. Štai jie, žmonės iš miesto, jie sočiai valgė ir gėrė, o dabar stovi greta jo, nelaimėlio, kurio vaikai badauja ir valgo lauko žemę; štai jie atėjo atimti iš jo žemę. Jis niūriai žiūrėjo į juos, įsmeigęs dideles, giliai įdubusias kaulėtame veide akis.

— Žemės aš neparduosiu! — suriko jis.

Dėdė žingtelėjo į priekį. Tuo metu keturiomis išropojo Van Luno sūnus: pastarosiomis dienomis jis taip nusilpo, kad kartais ir vėl pradėdavo ropoti kaip kūdikystėje.

— Tai tavo berniukas? — paklausė dėdė.— Tas storulis, kuriam aš praėjusį pavasarį dovanojau varioką?

Jie visi sužiuro į vaiką. Ir staiga Van Lunas, kuris nė karto per visą tą laiką neverkė, tyliai pravirko; ašaros skausmingu kamuoliu įstrigo gerklėje ir ėmė riedėti per skruostus.

— Kiek siūlote? — pagaliau sušnibždėjo jis. Ką gi, juk reikia maitinti tris vaikus, tris vaikus ir senį. Jiedu su žmona gali išsikasti duobę, atsigulti į ją ir užmigti. Bet lieka dar šitie trys.

Ir tada prakalbo vienas miestelėnas pragertu veidu ir viena akimi žvairas, ir jis pasakė meilindamasis:

— Vargše, dėl tavo alkano vaiko mes sumokėsime tau didžiausią kainą, kokią šiais laikais moka. Mes duosime tau...— jis užspringo, o paskui griežtai pasakė: — Mes duosime tau už akrą šimtą varinių monetų!

Van Lunas karčiai nusijuokė.

— Vadinasi, norit iš manęs dovanai paimti žemę! — sušuko jis.— Juk aš moku dvidešimt kartų daugiau, kai perku žemę.

— Bet ne tada, kai perki žemę iš išbadėjusių,— pasakė kitas miestelėnas. Tai buvo mažas, vikrus žmogiukas ilga, smailia nosim, o jo balsas buvo netikėtai stiprus, gergždžiantis ir griežtas.

Van Lunas apžvelgė visus tris. Jie buvo tikri, kad jis jų rankose. Dėl mirštančių iš bado vaikų ir seno tėvo žmogus juk viską gali atiduoti! Ir staiga kapituliuojančio žmogaus silpnumas jame peraugo į tokį pyktį, kokio

jis dar nė karto savo gyvenime nebuvo patyręs. Jis pašoko ir puolė juos, kaip šuo puola didžiausią priešą.

— Niekados aš neparduosiu žemės! — suriko jis.— Saują po saujos aš iškasiu savo lauką ir žeme penėsiu vaikus. O kai jie numirs, užkasiu juos į žemę; aš ir mano žmona, ir mano senas tėvas, visi mes numirsime ant tos žemės, kuri mus pagimdė!

Jis ėmė raudoti, pyktis staiga išseko, kaip nutyla vėjas. Jis stovėjo drebėdamas ir verkė. Miestelėnai visa tai stebėjo kone šypsodamiesi, ir dėdė, nė kiek nesusijaudinęs, šypsojosi. Buvo neprotinga taip kalbėti, ir jie laukė, kol nurims Van Luno pyktis.

Staiga prie durų priėjo O-lana ir prakalbo lygiu, paprastu balsu, tarsi tai būtų kasdieninis dalykas.

— Žemės mes, žinoma, neparduosim,— pasakė ji,— nes neturėsime ko valgyti, kai grįšime iš pietų. Bet mes parduosime stalą ir dvi lovas su antklodėmis, keturis suolus ir net krosnies katilą. Mes, žinoma, neparduosime nei grėblių, nei kauptukų, nei žagrės, ir žemės mes taip pat neparduosime.

Jos balsas buvo ramus, bet turėjo daugiau jėgos negu Van Luno pyktis, ir dėdė abejodamas paklausė:

— Ar jūs iš tikrųjų važiuosite į pietus?

Pagaliau vienakis ėmė tyliai tartis su kitais; jie pasikuždėjo tarpusavy, paskui vienakis atsigręžė ir pareiškė:

— Tai nieko verti daiktai ir tinka tik kurui. Už visa — dvi sidabrinės monetos! Norite — imkite, norite — ne.

Tą pasakęs, jis niekinamai nusisuko. Bet O-lana ramiai atsakė:

— Tai mažiau, negu kainuoja viena lova. Bet jeigu jūs turite sidabro, duokite jo greičiau ir pasiimkite daiktus.

Vienakis pasirausė juostoje ir atskaičiavo sidabro į jos ištiestą delną. Paskui trys vyrai įėjo į namą ir išnešė stalą ir suolus, ir lovą su patalyne iš Van Luno kambario, ir išlupo katilą iš molio krosnies, kur jis buvo įmūrytas. Bet kai jie pasuko į senio kambarį, tai dėdė nėjo su jais. Jis nenorėjo, kad jį pamatytų vyresnysis brolis, ir nenorėjo būti kambaryje, kai senį nukels, paguldys ant žemės ir paims jo lovą. Kai viskas buvo baigta ir namas ištuštėjo, kai vidurinio kambario kampe liko tiktai grėbliai, kauptukai ir žagrė, O-lana pasakė vyrui:

— Einam, kol dar turim du sidabrinius pinigus ir kol dar nepardavėme namo ir nelikome be kampo, kur galėtume grįžę prisiglausti.

Van Lunas sunkiai atsakė:

— Einam.

Ir, žiūrėdamas į tolstančių žmonių mažas figūras, pats sau kartojo: „Man liko bent žemė, aš turiu žemės".

X

Beliko tiktai sandariai uždaryti duris, priveržti jas ant medinių gembių ir užstumti ketaus stūma. Visus drabužius jie buvo susivilkę. O-lana įdavė kiekvienam berniukui po dubenėlį su lazdelėmis, ir abu godžiai jų griebėsi įsivaizduodami juose būsimą valgį. Tada jie patraukė liūdna, maža procesija per laukus ir ėjo taip lėtai, jog atrodė, kad niekada neprieis miesto sienų.

Van Lunas užantyje nešė mergytę, bet netrukus pamatė, kad senis alpsta iš nusilpimo. Tada jis perdavė kūdikį O-lanai, pasilenkė ir, persimetęs senį per nugarą, svyruodamas nešė išdžiūvusius, lengvus jo kaulus. Visiškai tylėdami, jie praėjo pro mažutį šventnamį, kur sėdėjo išdidūs moliniai dievai, abejingi viskam, kas darėsi aplinkui. Pūtė šaltas žvarbus vėjas, bet Van Luną iš silpnumo išpylė prakaitas. Tas vėjas pūtė priešais, tiesiai į veidą, ir vaikai verkė iš šalčio. Van Lunas juos ramino sakydamas:

— Jūs abu jau suaugę vyrai ir keliaujate dabar į pietus. Ten bus šilta ir kasdien bus valgio — visi kasdien gausime baltųjų ryžių, ir jūs valgysite ir privalgysite sočiai.

Dažnai sustodami, jie šiaip taip prisiyrė prie miesto vartų, kur Van Lunas kadaise mėgavosi vėsa, o dabar nuo ledinio šiaurio, kuris veržėsi pro vartus kaip vandens srovė pro uolas, jis stipriai sukando dantis. Kojos grimzdo į tirštą purvyną, pilną ledo ylų. Vaikai nebegalėjo eiti, o O-lana, nešdama mergaitę ir savo kūną, yrėsi iš paskutinių jėgų. Van Lunas svyruodamas pernešė senį prie kitos sienos pusės, paskui sugrįžo ir ant pečių vieną po kito pernešė vaikus, ir kai pagaliau visi buvo perėję,

prakaitas žliaugte žliaugė nuo jo ir apleido jėgos. Jis ilgai, prisiglaudęs prie drėgnos sienos, stovėjo užmerktomis akimis, vos kvėpuodamas, ir visa jo šeima, drebėdama stovėjo ir laukė.

Dabar jis buvo arti didžiųjų namų vartų, bet jie buvo aklinai uždaryti, ketinės durys aukštai iškilusios; ir iš abiejų pusių gulėjo pilki ir vėjų nugairinti akmeniniai liūtai. Ant laiptų sėdėjo purvinos vyrų ir moterų figūros, alkanais žvilgsniais žvelgdamos į uždarytus ir užrakintus vartus. Ir kai Van Lunas su savo graudžia procesija ėjo pro šalį, vienas jų gergždžiančiu balsu suriko:

— Šitų turtuolių širdys tokios pat žiaurios kaip ir dievų. Jie turi ryžių maistui ir iš tų ryžių, kurie atlieka, varo degtinę, o mes mirštame badu.

Ir kitas sudejavo:

— Jeigu nors valandėlei mano rankos sustiprėtų, tai padegčiau šituos vartus ir kiemą, ir namus už kiemo, nors ir pačiam tektų sudegti. Būkite tūkstantį kartų prakeikti tėvai, pagimdę Chuanų vaikus!

Bet Van Lunas nieko neatsakė, ir visa šeima tylėdama tęsė savo kelią į pietus.

Kai jie perėjo miestą į pietų pusę,— slinko taip palengva, kad užklupo vakaras ir sutemo,— ten jau buvo daugybė žmonių, traukiančių į pietus. Van Lunas jau buvo besvarstąs, kokį sienos kampą geriau pasirinkti nakvynei, kad visa šeima galėtų, susiglaudus krūvoje, pernakvoti, kai staiga jis ir visa jo šeima pasijuto minios suspausti, ir jis paklausė vieno prie jo priploto žmogaus:

— Kurgi eina visa šita minia?

Žmogus atsakė:

— Mes, badaujantieji, norime susėsti į Ugnies vežimą ir išvažiuoti į pietus. Tas vežimas išvažiuos štai iš tų namų, ir ten yra vagonų, kuriuose tokius kaip mes veža pigiau nei už smulkų sidabrinį pinigą.

Ugnies vežimai! Jis buvo apie juos girdėjęs. Kai Van Lunas sėdėdavo arbatinėje, kartais girdėdavo vyrus kalbant apie vežimus, kurie prikabinti vienas prie kito ir kuriuos veža ne žmogus ir ne žvėris, bet mašina, kuri kaip drakonas spjaudo ugnim ir vandeniu. Jis daug kartų buvo sau sakęs, kad per šventes nueis jos pažiūrėti, bet laukuose amžinai darbas vijo darbą, ir jis niekada neturėjo laiko, o ir gyveno gerokai į šiaurę nuo miesto. Be to, jis nepasitikėjo visu tuo, ko gerai nežinojo ir nesu-

prato. Negerai žmogui žinoti daugiau negu reikia jo kasdieninei apyvokai.

Dabar jis nesiryždamas atsigręžė į moterį ir paklausė:

— Tai ką, ir mes važiuosime Ugnies vežimu?

Senį ir vaikus jie nuvedė toliau nuo grėsmingai judančios minios, o patys su nerimu ir baime žiūrėjo vienas į kitą. Senis tuoj pat išsitiesė ant žemės, ir vaikai atsigulė į kelio dulkes, visai nepaisydami, kad juos gali sumindžioti. O-lana vis dar laikė ant rankų mergytę, bet jos galva jau buvo nusvirus, o akys, atrodė, užsimerkė amžinai, ir Van Lunas, viską užmiršęs, sušuko:

— Argi mažutė vergė jau numirė?

O-lana papurtė galvą:

— Kol kas dar ne. Ji dar kvėpuoja, nors ir labai silpna. Bet ligi vakaro ji numirs, ir mes visi numirsime, jeigu...

Ir ji, tarytum nepajėgdama pasakyti nė žodžio, atgręžė į jį savo išdžiūvusį, nukankintą platų veidą. Van Lunas garsiai nieko neištarė, tiktai pats sau pamanė: dar diena šitokio ėjimo, ir ligi vakaro jie visi išmirs... Paskui, stengdamasis, kad jo balsas skambėtų kuo žvaliau, pasakė:

— Kelkitės, vaikai, ir padėkite seneliui. Mes važiuosime Ugnies vežimu ir sėdėdami pasieksime pietus.

Nežinia, ar jie būtų pajėgę atsikelti, bet čia tamsoje kažkas driokstelėjo, lyg būtų drakonas sustaugęs, ir pasirodė dvi didelės ugninės akys. Visi suriko ir ėmė bėgti. Sąmyšyje juos stumdė į visas puses, bet jie atkakliai laikėsi vieni už kitų, ir juos pagaliau įstūmė kažkur į tamsą, paskui, tarp triukšmo ir daugelio balsų riksmo, pro atdaras duris jie pateko į mažą kaip dėžė kambarį. Staiga mašina, kurion jie įsėdo, garsiai sustaugė ir patraukė į tamsą, nusinešdama juos savo viduriuose.

XI

Van Lunas dviem sidabrinėm monetom apmokėjo šimtą mylių kelio, ir valdininkas, kuris paėmė iš jo sidabrą, davė jam grąžos visą saują smulkių variokų. Už keletą variokų Van Lunas nupirko iš pardavėjo, kuris su prekėm pasimaišė prie lango, keturias mažas bandeles, o

mergaitei — puodelį virtų ryžių. Jau daug dienų jie net nematė tokio gausaus valgio, bet dabar, paėmus maisto į burną, jiems nebuvo jokio noro valgyti, ir vaikai, tiktai ilgai kalbinami, nurijo po kąsnį. Tik vienas senis atkakliai žindo duoną, laikydamas ją bedantėje burnoje.

— Reikia valgyti,— kiknojo senis, draugiškai kreipdamasis į visus aplinkinius, kai Ugnies vežimas trūkčiodamas riedėjo.— Aš nepaisau, kad mano kvailas pilvas per tas dienas, neturėdamas ko veikti, aptingo. Vis tiek reikia jį šerti. Negi aš mirsiu, kad jis aptingo dirbti!

Ir visi nusijuokė matydami šypseną ant raukšlėto senio veido su retais žilais plaukais pasmakrėje.

Van Lunas neišleido visų savo variokų maistui. Pasiliko, kiek tik galėjo, palapinių plaušui pirkti, kai nukaks į pietus. Ugnies vežime atsirado žmonių, kurie anksčiau buvo buvę pietuose; buvo ir tokių, kurie kasmet važinėdavo į turtingus pietų miestus dirbti ir prašyti išmaldos, kad galėtų lengviau verstis. Ir Van Lunas, kai jau apsiprato neįprastoje aplinkoje ir liovėsi stebėtis pro vagono plyšį matydamas, kaip greitai lekia iš po kojų žemė, pradėjo įsiklausyti, ką pasakoja tie žmonės. O jie pasakodavo garsiai, kaip žinovai nemokšoms.

— Pirmiausia tau reikės nusipirkti šešetą demblių,— pasakė vienas iš tų žmonių, jo lūpos buvo suskirdusios ir atvėpusios kaip kupranugario.— Kiekvienas jų atsieis po du pensus, žinoma, jei nebūsi kvailys ir neatrodysi juodnugaris, antraip iš tavęs išlups po tris pensus,— tai daugiau, negu jie iš tikrųjų kainuoja,— aš jau gerai žinau. Miestelėnams manęs neapgauti, nors jie ir turtuoliai! — gyrėsi jis ir apžvelgė klausytojus, tikėdamasis, kad jie ims juo žavėtis.

Van Lunas klausėsi nerimaudamas. Jis tūnojo kampe, atsitūpęs ant grindų, juk čia, paprastame lentų kambaryje, nebuvo net ant ko sėdėti, o pro grindų plyšius pūtė vėjas ir nešė dulkes.

— O paskui ką? — prisispyręs klausė jis.

— Paskui,— pasakė žmogus dar garsiau, nustelbdamas geležinių ratų dundesį,— paskui tu demblius suriši ir pasidarysi iš jų lūšnelę. O paskui eisi prašyti išmaldos, bet pirmiau išsitepsi veidą purvu ir mėšlu, kad atrodytum kuo labiau pasigailėtinas.

Van Lunas per visą savo gyvenimą dar niekada nebu-

vo prašęs išmaldos. Patarimas pietuose prašyti iš svetimų žmonių išmaldos jam labai nepatiko.

— Sakai, reikės prašyti išmaldos? — perklausė jis.

— Taip, žinoma,— atsakė žmogus su kupranugario lūpa,— bet jau po to, kai pavalgysi. Tie pietiečiai turi tiek daug ryžių, kad galima kas rytą eiti į viešąją virtuvę ir už varioką prisivalgyti kiek tik telpa baltos ryžių košės. Tada ir išmaldos bus nesunku prašyti, ir galėsi nusipirkti kopūstų, česnakų ir sojų varškės.

Van Lunas pasitraukė nuo kitų truputį į šalį, nusigręžė į sieną ir, užkišęs pirštus už juostos, suskaičiavo likusius variokus. To, kas buvo, pakaks šešiems dembliams ir visiems po davinį ryžių košės, ir dar liks trys pensai. Jis buvo patenkintas, kad su šitais pinigais jie galės pradėti naują gyvenimą. Bet mintis apie tai, kad reikės atkišti dubenį ir prašyti praeivių išmaldos, jį vis dar kankino. Tas gal ir tinka seniui ar vaikams, ar net moteriai, betgi jis turi rankas darbui...

— Argi ten vyriškoms rankoms nėra darbo? — staiga paklausė jis, atsigręždamas į atvėpalūpį.

— Žinoma, kaipgi, darbo! — atrėžė tas, su panieka nusispjaudamas ant grindų.— Jeigu tau patiks, galėsi geltonoj rikšoj vežioti turtuolius, galėsi karštyje lakstyti apsiliejęs kruvinu prakaitu, o laukdamas keleivių — apledėti. Ne, man jau geriau prašyti išmaldos! — ir jis nusikeikė smarkiai ir pasimėgaudamas, ir Van Lunas daugiau nebenorėjo jo klausinėti.

Bet vis dėlto tai, ką jis išgirdo iš to žmogaus su kupranugario lūpa, buvo labai naudinga, nes tuo metu, kai Ugnies vežimas, atidanginęs juos ligi kelio galo, sustojo, Van Lunas aiškiai žinojo, ką toliau daryti. Jis pasodino senį ir vaikus prie ten stovėjusių ilgų pilkų namų sienos, liepė žmonai juos prižiūrėti, o pats nuėjo pirkti plaušo, pakeliui klausinėdamas praeivių, kur rasti prekyvietę. Iš pradžių jis beveik nesuprasdavo, ką jam atsako, nes pietiečių kalba buvo kapota ir greita, o kartais jie nesuprasdavo jo klausimų ir, nė nemėgindami išsiaiškinti, nueidavo. Jis pramoko skirti žmones ir kreipdavosi į praeivius, kurių veidas atrodė geraširdiškesnis, nes pietiečiai yra karšto būdo ir greitai pritrūksta kantrybės.

Galiausiai miesto pakrašty jis rado parduotuvę, kur pardavinėjo plaušo demblius. Padėjo ant prekystalio savo variokus, kaip žmogus, kuris žino prekės vertę, ir iš-

sinešė demblių ryšulį. Kai sugrįžo į tą vietą, kur paliko šeimyną, pamatė juos taip ir stovinčius, jo belaukiančius. Vaikai nudžiugę suriko, ir buvo matyti, kad jie šioje svetimoje vietoje visko bijosi. Tiktai senis smalsiai ir patenkintas viską stebėjo ir pakuždom pasakė Van Lunui:

— Žiūrėk, kokie stori visi šitie pietiečiai ir kokia balta ir riebi jų oda! Turbūt jie kasdien valgo kiaulieną.

Tačiau nė vienas praeivių nepažvelgė į Van Luną ir jo šeimą. Miesto grindiniu ten ir atgal bėginėjo žmonės, įsigilinę į savo reikalus ir susirūpinę, jie nesidairė į šalis ir nematė vargšų. Kartkartėmis pro šalį praeidavo asilų karavanas, mažom kanopom kaukšėdamas į akmenis. Asilai buvo apkrauti statybos plytom ir dideliais grūdų maišais, permestais per vienodai judančias jų strėnas. Paskui kiekvieną karavaną ant asilo jojo varovas su ilgu botagu, baisiai juo pliauškindamas ir dar rėkdamas. Prajodami pro Van Luną, kiekvienas varovų persmeigdavo jį išdidžiu paniekos žvilgsniu, ir gal net didikai neatrodydavo tokie išdidūs, kaip tie varovai šiurkščiais darbininkų drabužiais, prajojantys pro mažą žmonių kupetą, susimetusią šalia kelio ir su nuostaba žiūrinčią į juos. Van Lunas ir jo šeima atrodė taip keistai, kad varovams, prajojant pro juos, buvo ypatingo malonumo smarkiai pliaukštelėti botagu. Nuo to staigaus pliaukštelėjimo, kuris panėšėdavo į šūvį, jie pašokdavo išsigandę, o varovai kvatodavo. Kai tai pasikartojo antrą ir trečią kartą, Van Lunas supyko ir nuėjo ieškoti, kur galėtų pasistatyti pašiūrę.

Užpakaly jų buvo siena, o kas už tos sienos — niekas nežinojo, ir jokiu būdu nebuvo galima sužinoti. Pilka ir labai aukšta siena stūksojo kiek akys užmato, o jos pamatai — tarsi šuns nugara blusom — buvo aplipę mažom demblio pašiūrėm. Van Lunas apžiūrėjo lūšneles ir ėmė tvarkyti savuosius demblius, bet jie, nupinti iš skaldytų karklų, buvo šiurkštūs ir nepatogūs, ir Van Lunas jau buvo beprarandąs viltį, kai nelauktai O-lana pasakė:

— Aš tai moku. Dar atsimenu iš savo kūdikystės.

Ir, padėjusi mergytę ant žemės, ji paėmė plaušo demblius, ištiesė juos vienaip ir kitaip ir pastatė lūšnelę su apvaliu stogu ir sienom ligi žemės. Lūšnelė buvo pakankamai aukšta, kad suaugęs žmogus galėtų joje sėdėti ir galva nekliudyti stogo. Demblio kraštus ji prislėgė plytomis, kurių čia aplink mėtėsi, ir pasiuntė vaikus dar

daugiau plytų parinkti. Kai lūšnelė buvo baigta, jie sulindo į vidų, patiesė ant grindų likusį demblį ir, jausdamiesi esą pastogėje, visi ant jo susėdo.

Taip jie sėdėjo ir žiūrėjo vienas į kitą, ir jiems atrodė neįtikėtina, kad jie tiktai prieš dieną yra palikę savo namus ir žemę ir dabar jau yra nuo jų už šimto mylių. Tai buvo toks didelis atstumas, kad, pėsčiom einant, būtų prireikę kelių savaičių, ir jiems gal būtų tekę kelyje numirti. Dabar ir jie užsikrėtė šitos turtingos žemės, kur nebuvo matyti alkanų, pertekliaus jausmu, ir Van Lunas pasakė:

— Eisim paieškoti viešosios virtuvės.

Visi beveik su džiaugsmu atsikėlė ir tuoj pat išėjo, o vaikai eidami mušė lazdelėmis į dubenėlius, nes žinojo, kad greitai į juos bus įdėta maisto. Kiek paėjėję, jie suprato, kodėl lūšnelės sustatytos šiame pasienyje, nes netoli šiaurinės sienos galo jie pamatė gatvę, kuria ėjo daugybė žmonių su tuščiais dubenimis, kibirais ir skardinėmis,— visi jie slinko į vargšų virtuvę, kuri buvo gatvės gale. Van Lunas ir jo šeima įsimaišė į šią minią ir pagaliau drauge su ja priėjo du didelius, iš demblių sumeistrautus pastatus, ir visi ėmė grūstis prie atviro vieno tų pastatų galo.

Tų pastatų gilumoje buvo molinės krosnys, bet tokios didelės, kokių Van Lunas dar nebuvo matęs, o ant jų stovėjo tokie didžiuliai katilai, kad juose būtų galėjęs tilpti mažas tvenkinys. Kai ten dirbę vyrai pakėlė didelius medinius dangčius, nuo verdančių katilų pakilo skanių garų kamuoliai, ir buvo matyti, kad juose verda ir burbuliuoja balti ryžiai. Pajutę ryžių aromatą, už kurį, rodos, pasaulyje nebuvo nieko malonesnio, visi puolė į priekį, ir pasidarė spūstis. Piktai šaukė motinos, būgštaudamos, kad nesuspaustų jų vaikų, ir verkė maži kūdikiai. Tada vyrai, kurie pakėlė nuo katilų dangčius, garsiai sušuko:

— Nusiraminkite! Čia visiems užteks, eikite paeiliui!

Bet niekas negalėjo sulaikyti minios alkanų žmonių: jie veržėsi į priekį kaip žvėrys, kol visi buvo pasotinti. Van Lunas, suspaustas viduryje, vos nepaleido savo tėvo ir dviejų sūnų, ir kai jį pristūmė prie didžiojo katilo, jis atkišo dubenį ir, gavęs porciją, numetė ant stalo pinigą. Visa, ką jis galėjo padaryti, tai stipriai laikytis, kad neparblokštų, kol visa jo šeima gavo savo davinį.

Tada jie išėjo atgal į gatvę ir ten stovėdami valgė ryžius. Kai Van Lunas sočiai pavalgė ir dubenėlio dugne dar truputis liko, jis pasakė:

— Šituos aš parsinešiu namo ir vakare suvalgysiu.

Tačiau šalia stovėjęs žmogus, kuris buvo kaip ir virtuvės sargas, nes vilkėjo ypatingus — mėlynus su raudonom juostom — drabužius, griežtai pasakė:

— Ne, neštis namo nieko negalima, tiktai tiek, kiek sukemši į pilvą.

Van Lunas nusistebėjo ir pasakė:

— O jeigu aš už tai sumokėjau pinigus? Argi tau ne vis tiek, kaip aš nusinešiu: pilve ar rankoje?

Tada žmogus pasakė:

— Reikia laikytis šitos taisyklės, nes yra godžių žmonių. Jie perka ryžius, kurie duodami vargšams,— juk neįmanoma už vieną pensą taip pasotinti žmogų, kaip čia pasotina,— nešasi namo ir jais šeria kiaules, užuot šėrę pamazgom. O ryžių reikia žmonėms, bet ne kiaulėms.

Van Lunas nustebęs klausė ir suriko:

— Nejaugi yra tokių godžių žmonių?! — O paskui pridėjo: — Bet kodėl gi šitaip dalijami vargšams ryžiai ir kas tai daro?

Sargas atsakė:

— Tai daro turtingi ir įžymūs miesto žmonės. Kai kurie daro šį gerą darbą, nes tikisi, kad ateityje, danguje, tai jiems bus įskaityta kaip svetimos gyvybės išgelbėjimas, o kiti taip elgiasi dėl didelės garbės.

— Nesvarbu, dėl ko, bet tai geras darbas,— pasakė Van Lunas.— Kai kurie turbūt tai daro iš geros širdies? — Matydamas, kad sargas neatsako, jis pridėjo: — Bent vienas kitas?

Bet sargui jau įgriso su juo kalbėti, jis nusigręžė ir pradėjo kažką tingiai niūniuoti. Vaikai ėmė tampyti Van Luną už skverno, ir jis nuvedė juos į pasistatytąją lūšnelę. Ten jie sugulė ir ligi ryto pramiegojo, nes pirmą kartą per visą rudenį buvo sočiai prisivalgę, ir miegas juos, prikimšusius skilvius, tiesiog parbloškė.

Kitą rytą reikėjo rūpintis, kur gauti pinigų, nes ryžiams per pusryčius jie išleido paskutinį varioką. Van Lunas pažvelgė į O-laną, nežinodamas, ką daryti. Bet tas žvilgsnis jau nebuvo toks beviltiškas, kaip jų išdžiūvusiuose ir plynuose laukuose. Čia gatvėse ten ir šen zujo sotūs žmonės, prekyvietėse buvo mėsos ir daržovių, žuvų

turguje rėčkose plaukiojo žuvys, ir čia žmogui su visa šeimyna buvo įmanoma prasimaitinti ir nenumirti iš bado. Čia nė taip, kaip jų gimtinėje, kur ir už sidabrą nebuvo galima nusipirkti maisto, nes jo nebuvo. Ir O-lana atsakė jam tvirtai, tarsi ji čia būtų gyvenusi visą savo gyvenimą:

— Aš su vaikais eisiu prašyti išmaldos, taip pat ir senis. Galbūt jo žili plaukai sugraudins tuos, kurie man nieko neduos.

Ji pasišaukė abu berniukus, kurie, kaip būdinga vaikams, jau spėjo viską užmiršti ir žinojo tik viena, kad jie vėl sotūs ir atvyko į naujas vietas, ir, išbėgę į gatvę, ten stovėjo į viską aplink žiopsodami. Ji pasakė jiems:

— Imkite dubenėlius ir juos laikykite štai šitaip ir šaukite štai kaip...

Ji paėmė į rankas tuščią dubenį, atkišo jį ir ėmė graudenti:

— Pasigailėk, pone! Pasigailėk, geroji ponia! Pasigailėk nelaimingųjų, tai tau bus įskaityta danguje! Duok pinigėlį, mažą varinį pinigėlį, kurio tau negaila, ir pasotink alkaną kūdikį...

Nustebę vaikai spoksojo į ją, o su jais drauge ir Van Lunas. Kurgi ji išmoko taip graudenti? Kiek dar šitoje moteryje dalykų, kurių jis nežino! Ji suprato jo žvilgsnį ir pasakė:

— Taip aš prašydavau, kai buvau maža, ir tokiu būdu aš maitinausi. Bado metais, tokiais kaip dabar, mane pardavė į vergovę.

Tuo metu pabudo senis, kuris ligi šiol miegojo. Jam taip pat įdavė dubenį, ir jie keturiese išėjo į gatvę prašyti išmaldos. O-lana pradėjo graudenti ir kaišioti savo dubenį kiekvienam praeiviui. Prie atlapos krūtinės ji laikė miegančią mergytę, ir kai motina judėjo ir tiesdavo dubenį, mergytės galvutė maskatavo į šalis. Prašydama išmaldos, ji rodė į mergytę ir garsiai šaukė:

— Pasigailėk, gerasis pone, pasigailėk, geroji ponia! Šis vaikas miršta — mes badaujame — mes badaujame!

Mergytė iš tikrųjų atrodė lyg negyva, jos galvutė maskatavo į šalis. Vienas kitas praeivis nenorom numesdavo motinai varioką.

Netrukus vaikai į elgetavimą ėmė žiūrėti kaip į naują pramogą, tiesa, vyresnysis kiek gėdijosi ir, prašydamas išmaldos, droviai šypsojosi. Tai pamačiusi, motina įstū-

mė juos į lūšnelę ir ten, piktai plūsdama, skaudžiai aptalžė veidus.

— Kalbate apie badą ir mirtį, o patys juokiatės! Na, jeigu taip, tai dvėskite, kvailiai!

Ir ji vėl juos mušė, kol ir pačiai paskaudo ranka, ir berniukai pravirko gailiom ašarom. Jie verkė sriūbaudami, ir ji tada pasiuntė juos į gatvę, sakydama:

— Dabar jūs prašysite kaip reikiant! Ir dar gausite, jeigu juoksitės!

O Van Lunas išėjo į gatvę ir klausinėjo kiekvieno praeivio, kol rado tą vietą, kur buvo išnuomojamos rikšos. Jis nuėjo, nusisamdė rikšą visai dienai už pusę sidabrinio, kurį vakare reikės sumokėti, ir, ją veždamas, išėjo į gatves.

Traukė paskui save šitą suklypusį dviratį vežimėlį ir būgštavo, kad praeiviai jį palaikys kvailiu. Tarp ienų jis jautėsi nesmagiai, tarytum jautis, pirmą kartą pajungtas į žagrę, ir vos galėjo paeiti, o jam juk reikės bėgioti, kad galėtų užsidirbti pragyvenimui, nes po visą miestą risnojo žmonės, tempdami vežimėlius, kuriuose sėdėjo kiti žmonės. Jis pasuko į siaurą šalutinę gatvę, kur nebuvo krautuvių, o vien uždaros gyvenamųjų namų durys, ir kurį laiką vaikščiojo ten ir atgal, vilkdamas paskui save rikšą, kad apsiprastų. Ir tuo metu, kai jis, netekęs vilties, tarė sau, jog geriau jau prašyti išmaldos, atsidarė vienų namų durys ir į gatvę išėjo akiniuotas senis mokytojo drabužiais ir pašaukė jį.

Van Lunas iš pradžių ėmė sakyti, kad jis šiame darbe naujokas ir dar nemokąs bėgioti, bet senis buvo kurčias ir neišgirdo nė žodžio, tiktai parodė, kad nuleistų ienas ir leistų jam atsisėsti. Van Lunas, nežinodamas, ką daryti, paklausė, nes jautė, kad senio kurtumas, turtingas apdaras ir mokyto išvaizda verčia jo klausyti. Senis, atsisėdęs į vežimėlį ir išsitiesęs, pasakė:

— Vežk mane į Konfucijaus šventovę.

Jis sėdėjo atlašus ir ramus, jo rimtyje buvo kažkas, kas neleido klausti, ir Van Lunas ėmė bėgti kaip ir kiti rikšos, nors visai nežinojo, kur yra ta Konfucijaus šventovė. Pakeliui jis klausinėjo sutiktuosius. Teko vežti triukšmingom gatvėm, kur knibždėte knibždėjo pardavėjų su savo pintinėm ir daugybė moterų skubėjo į prekyvietę, ir važiavo arkliais kinkytos karietos, ir nemaža rikšų, to-

kių pat kaip ta, kurią jis tempė, ir visi grūdosi ir stumdėsi, tai ir jam nereikėjo bėgti, ir jis tiktai greitai ėjo, visą laiką jausdamas už nugaros, kaip sunkiai jį niuksi pilna rikša. Jis buvo pratęs ant nugaros nešioti sunkenybes, bet ne pakinktuose bėgioti, ir rankas paskaudo anksčiau, negu jis pamatė šventovės sienas, delnuose prisitrynė pūslės, nes ienos lietė tas vietas, kurių nesiekdavo kauptukas. Kai Van Lunas pasiekė šventovės vartus ir nuleido ienas, senasis mokytojas išlipo iš rikšos ir, pasirausęs užantyje, išėmė smulkų sidabrinį pinigą ir padavė jį Van Lunui sakydamas:

— Aš niekad daugiau nemoku, todėl nėra ko skųstis.

Tai pasakęs, jis apsisuko ir nuėjo į šventovę.

Van Lunas ir nemanė skųstis, jis dar nebuvo matęs tokių pinigų ir nežinojo, į kiek pensų galima šitą monetą iškeisti. Jis nuėjo į greta esančią ryžių krautuvę, kur keitė pinigus, ir ten už sidabrinę monetą gavo dvidešimt šešis variokus. Van Lunas tik nusistebėjo, kaip lengvai pietuose uždirbami pinigai. Kitas šalia stovintis rikša, pamatęs jį skaičiuojant variokus, pasidomėjo:

— Tiktai dvidešimt šeši variokai! Kurgi tu vežei tą senpalaikį?

Ir kai Van Lunas jam pasakė, jis sušuko:

— Na ir šykštuolis! Tik pusę kainos sumokėjo. O kiek tu jo prašei?

— Aš nesiderėjau,— atsakė Van Lunas.— Jis pasakė man: „Važiuojam!", ir aš vežiau.

Rikša pažiūrėjo į Van Luną su pasidygėjimu:

— Štai pažvelkite į juodnugarį su ilga kasa ir visa kuo kitu! — kreipėsi jis į aplinkinius.— Jam sako „Vežk!" ir jis, šitas apsigimęs kvailys, veža nepaklausęs: „Kiek duosite už nuvežimą?" Žinok, mulki, tiktai baltuosius svetimšalius galima vežti be derybų. Jeigu jau jie pasako: „Vežk!", tai gali vežti nebijodamas, nes šitie asilai nežino, kas ko vertas, ir leidžia sidabrui plaukti iš jų kišenės kaip vandeniui.

Ir visi, kurie jo klausėsi, ėmė juoktis. Van Lunas nutylėjo. Tikrai, šitų miestelėnų minioje jis jautėsi esąs apykvailis ir nemokša ir, nieko neatsakęs, nutempė savo rikšą toliau.

„O vis dėlto už šituos pinigus rytoj mano vaikai bus sotūs!" — užsispyręs tarė pats sau, bet čia pat atsiminė,

kad vakare reikės sumokėti už rikšos nuomą, o pinigų ir pusės to dar nebuvo.

Prieš pietus jis vežė dar vieną keleivį; su šiuo jau derėjosi ir sutarė kainą. O po pietų jį samdė dar du kartus. Bet kai vakare suskaičiavo pinigus, tai pamatė, kad tiktai vieną pensą turi viršum tos sumos, kurią reikia sumokėti už rikšos nuomą, ir jis labai susigraužęs grįžo į savo lūšnelę, nes per visą darbo dieną, daug sunkesnę negu laukuose, jis uždirbo tiktai vieną varinį pensą. Ir tada jį užplūdo atsiminimai apie žemę. Visą dieną jis apie ją negalvojo, bet dabar prisiminė, kad ji kažkur yra, tiesa, labai toli, bet laukia jo sugrįžtant. Ši mintis jį guodė, ir jis sugrįžo į trobelę ramesnis.

Ten jis sužinojo, kad O-lana per dieną surinko keturiasdešimt smulkių monetų — tai buvo mažiau kaip penki pensai, o berniukai: vyresnysis gavo aštuonis pinigėlius, o jaunesnysis — trylika. Visų tų pinigų vos užteko sumokėti visiems už ryžius. Tik kai iš jaunesniojo berniuko paėmė pinigus padėti į bendrą krūvą, jis gailiai pravirko reikalaudamas, kad jo monetas jam grąžintų, ir jis visą naktį miegojo sugniaužęs jas saujoje. Taip ir negalėjo iš jo niekas atimti tų variokų, kol jis pats jų neatidavė už savo ryžių davinį.

O senis visai nieko neparsinešė. Visą dieną jis sėdėjo prie kelio nuolankus, bet išmaldos neprašė. Jis užmigdavo ir pabusdavo, žiūrėjo į praeivius ir, kai pavargdavo bežiūrėdamas, vėl užmigdavo. Bet jis buvo šeimoje vyriausias, ir nederėjo jam prikaišioti. Kai pats pamatė, kad jo rankos tuščios, pasakė:

— Aš ariau žemę ir sėjau, ir valiau javus, ir mano dubuo buvo kupinas ryžių. O be to, aš pagimdžiau sūnų ir savo sūnaus sūnus.

Ir kaip vaikas jis tikėjo, kad bus papenėtas, nes turėjo sūnų ir vaikaičių.

XII

Kai Van Lunas apramino didįjį badą ir pamatė, kad jo vaikai sotūs ir kas rytą bus ryžių košės, ir jo uždarbio su O-lanos išmalda pakaks sumokėti už ryžius, jis apsi-

prato naujoje aplinkoje ir ėmė stebėti gyvenimą miesto, kurio pakraštyje buvo prisiglaudęs. Kasdien nuo ryto ligi vakaro bėgiodamas gatvėmis, jis pradėjo pažinti miestą ir susivokti jo reikaluose. Jis sužinojo, kad iš ryto jo keleiviai, jeigu tai moterys, važiuoja į rinką, o jeigu vyrai — į mokyklas ir kontoras. Bet kokios tos mokyklos buvo, jis neturėjo supratimo, tik tiek sužinojo, kad viena vadinasi „Vakarų mokslo didžioji mokykla", o kita — „Kinijos didžioji mokykla", nes toliau vartų neįeidavo, o jeigu būtų įėjęs, tai, gerai žinojo, kas nors tikrai būtų paklausęs, ką jis čia veikiąs ne savo vietoje. O kokios buvo tos kontoros, į kurias vežiojo savo keleivius, jis irgi nežinojo. Jam sumokėdavo, kai juos ten nuveždavo,— ir viskas.

O vakarais, jis žinojo, jo keleiviai važiuoja į didžiąsias arbatines ir pasismaginimo vietas, kur viešai visi linksminasi ir kur linksmybė plaukia plačia upe, užliedama gatves muzikos garsais ir lošiamųjų kauliukų bildesiu į medinius stalus, ir dar į tokias vietas, kur paslaptinga linksmybė tyliai slepiasi už aukštų sienų. Bet pats Van Lunas šitų linksmybių nepatyrė, nes niekad niekur kitur neperžengdavo slenksčio — tiktai savo lūšnelės, ir visada jo kelias baigdavosi prie vartų. Dideliam turtingam mieste jis gyveno kaip žiurkė turtuolio name: slapstydamasi kampuose, maitindamasi nukritusiais trupiniais ir atmatom, o tikrasis namo gyvenimas vyksta šalia žiurkės.

Ir Van Lunas, jo žmona ir vaikai gyveno šitam mieste lyg svetimtaučiai. Tiesa, tų žmonių, kurie vaikščiojo gatvėmis, plaukai ir akys buvo tokie pat juodi kaip Van Luno, jo vaikų ir žmonių viso to krašto, kur Van Lunas gimė, o pietiečių kalbą jis nors ir sunkiai, bet suprasdavo.

Ir vis dėlto Anhvei ne Kiangsu. Anhvei, kur gimė Van Lunas, kalba buvo sklandi, sodri, palengva plaukianti iš gerklės. O Kiangsu provincijos mieste, kur jie dabar gyveno, žmonės greitai žeria žodžius, jie atitrūksta nuo lūpų ir nuo liežuvio galo. Van Luno laukai tiktai du kartus per metus duodavo ryžių ir kviečių derlių, truputį kukurūzų, pupų ir česnakų, o čia miestelėnai, be perstojo tręšdami žemę dvokiančiom žmogaus atmatom, iš žemės viską išspausdavo ir priemiesčių daržuose išaugindavo ne tik ryžių, bet dar ir vienos paskui kitas greitai tarpstančių daržovių.

Van Luno tėviškėje žmogus patenkintas, jei pietums turi gardžios baltos duonos su česnaku, ir daugiau nieko jam nereikia. O čia žmonės kimšo kiaulieną ir jaunus bambukus, ir viščiukus su kaštonais, ir žąsieną, ir įvairias daržoves. Kai praeidavo pro šalį žmogelis, truputį dvokiantis vakarykščiu česnaku, jie suko nosis, čiaudėjo ir niekino jį:

— Štai eina pasmirdęs ilgauodegis šiaurietis!

Net krautuvininkai, ir tie, suuodę česnako kvapsnį, taip pakeldavo mėlynos medvilninės medžiagos kainą, tarytum ją parduotų svetimšaliui.

Prie sienos prigludęs mažutis pašiūrių kaimelis taip ir nepasidarė miesto arba jo priemiesčių dalimi. Kartą Van Lunas ties Konfucijaus šventovės kampu, kur galėjo kalbėti kiekvienas, kuris tik turėdavo drąsos viešai kalbėti, išgirdo jauną vyrą įtikinėjant minią, kad Kinijoje reikia revoliucijos, kad reikia sukilti prieš nekenčiamuosius svetimšalius. Jis sunerimo ir kuo greičiausiai pasitraukė jausdamasis esąs vienas tų nekenčiamų svetimšalių, kuriuos taip piktai puolė jaunasis vyras. Kitą kartą jam pasitaikė išgirsti dar vieną jaunuolį kalbant — mieste buvo daugybė jaunų vyrų, kurie sakydavo prakalbas. Stovėdamas gatvės kampe, jis aiškino, kad kinų tautai reikia susijungti ir ruoštis kovai. Van Lunui ir į galvą neatėjo, kad čia kreipiamasi ir į jį.

Bet vieną kartą, gatvėje, kur pardavinėjo šilką, laukdamas keleivių, jis suprato, kad čia kažkas ne taip, kad mieste yra ir kitokių negu jis svetimšalių. Tą dieną jam pasitaikė būti prie krautuvės, iš kurios, nusipirkusios šilko, viena po kitos išeidavo ponios. Kartais jam pasisekdavo jas pavėžėti, ir jos sumokėdavo daug geriau negu kiti. Ir tą dieną iš krautuvės išėjo kažkokia būtybė, kuri buvo nepanaši į matytąsias, ir ji žengė tiesiai į jį. Jis negalėjo suprasti, ar čia vyras, ar moteris: aukšto ūgio, ilgais, juodais šiurkščios medžiagos drabužiais, o kaklas apsuktas žvėries kailiu. Ir štai šita būtybė, nežinia, vyras ar moteris, ranka griežtai parodė, kad jis nuleistų ienas. Van Lunas pakluso. Ir kai jis apstulbęs stovėjo kaip žemėn įkastas, ta būtybė darkyta kalba įsakė jam važiuoti į Tiltų gatvę. Jis šoko iš vietos ir leidosi bėgti vos suvokdamas, ką daro, ir bebėgdamas kreipėsi į kitą rikšą, kurį atsitiktinai pažinojo:

— Pažiūrėk, ką gi aš čia vežu?

Ir tas rikša sušuko jam:

— Svetimšalę, moterį iš Amerikos! Tau pasisekė...

Van Lunas bėgo kiek kojos nešė, baimindamasis tos būtybės, kuri sėdi rikšoje, ir, pribėgęs Tiltų gatvę, visiškai neteko jėgų ir apsiliejo prakaitu. Moteris išlipo iš rikšos ir pasakė tokia pat darkyta kalba:

— Visai nereikėjo taip baisiai galuotis! — ir kyštelėjo jam į delną dvi sidabrines monetas — dvigubai tiek, kiek reikėjo.

Tada Van Lunas suprato, kad ji iš tikrųjų svetimšalė, daug svetimesnė šitame mieste negu jis, ir dar jis suprato, kad žmonės juodais plaukais ir juodom akim yra kitokie negu šviesiaplaukiai ir šviesiaakiai. Po to jis jau nebesijautė toks svetimas šitame mieste. Kai vakare Van Lunas grįžo į palapinę su neišmainytu gautuoju sidabru ir viską papasakojo O-lanai, ši atsiliepė:

— Aš jas mačiau. Aš visada jų prašau išmaldos, nes tiktai jos vienos meta į mano dubenį sidabrą, o ne variokus.

Ir Van Lunui, ir jo žmonai atrodė, kad svetimšalės ne iš geros širdies duoda sidabro — greičiausiai jos nežino, kad elgetoms reikia duoti variokų, o ne sidabro. Tačiau dabar Van Lunas jau žinojo tai, ko nesuprato iš anų jaunų žmonių kalbų: jis žinojo priklausąs savo žmonių padermei, juodaplaukių ir juodaakių padermei.

Atsidūręs šito didelio ir turtingo miesto pakraštyje, galėjai pamanyti, kad čia tai jau tikrai niekam netrūksta maisto. Van Lunas ir jo šeima buvo atvykę iš krašto, kur žmonės badauja, kur visai nėra ko valgyti, nes rūstusis dangus neleido žemei duoti vaisių. Nevertėjo ten tada turėti ir sidabro, nes nieko už jį negalėjai nupirkti.

Čia, šitame mieste, maisto buvo apstu. Grįstose žuvų rinkų gatvėse stovėjo eilės pintinių su didelėmis sidabrinėmis žuvimis, naktį sugautomis vandeningoje upėje, ir kubilų su smulkiomis, blizgančiomis žuvimis, iškrėstomis iš tankių tinklų, kai juos pertraukdavo per tvenkinį; tos rinkos buvo užverstos krūvomis geltonų vėžių, kurie knibždėjo ir nustebę piktai judino savo žnyples; čia raitėsi ir unguriai, skirti puotų stalui. Javų rinkose buvo tokių didelių pintinių su grūdais, kad žmogus, į jas įsilipęs, nugrimztų grūduose ir niekas nė nežinotų; čia buvo ir baltųjų ryžių, ir rudųjų ryžių, balzganų, šviesių ir auk-

6. Užsak. Nr. 514.

so spalvos kviečių, geltonų sojų, geltonų ir raudonų didžiųjų pupų, ir gelsvųjų sorų, ir pilkojo sezamo. O mėsos rinkose styrojo už sprandų pakabintos paskerstos kiaulės, perpjautos per pusę, kad būtų matyti rausva mėsa ir sluoksniai puikių lašinių su minkšta ir stora balta oda. O kitose krautuvėse palubėje eilėmis kabojo rudos antys, iškeptos ant iešmo palengva sukant prieš ugnį, ir baltos sūdytos antys, ir visokios ančių atliekos. Tas pat buvo krautuvėse, kur pardavinėjo žąsis, fazanus ir visokius kitokius paukščius. O jau daržovių tai čia buvo tokių, kokių tik galima išauginti žemėje: blizgantys raudonieji ir baltieji ridikai, lotoso ir taro kerai, žalieji kopūstai ir salierai, garbanotos pupų virkščios, rudi kaštonai ir kvapiųjų čeriukų girliandos. Visa, ko tiktai gali įsigeisti žmogus, buvo galima rasti maisto rinkose. Šen ir ten stumdėsi saldumynų, vaisių, riešutų ir karštų skanėstų pardavėjai. Čia buvo ir saldžių bulvių, iškeptų saldžiuose aliejuose, ir kiaulienos rutuliukų, įvyniotų į tešlą ir garuose išvirtų su visokiais prieskoniais, ir cukrinių pyragaičių iš lipnių ryžių miltų. Miestelėnų vaikai su sauja variokų atbėgdavo pas šituos pardavėjus, pirkdavo skanėstus ir valgydavo, o jų veidai imdavo žvilgėti nuo cukraus ir aliejaus.

Taip, galima buvo pamanyti, kad mieste nėra alkanų.

Ir vis dėlto kas rytą, .vos prašvitus, Van Lunas su šeima, laikydami rankose dubenėlius su lazdelėmis, išeidavo iš savo pašiūrės, ir jų mažas būrelis prisidėdavo prie ilgos procesijos žmonių, kurie, per menkai apsivilkę, drebėdami drėgnoje paupio migloje, išlindę iš savo pašiūrių, gūždamiesi nuo smarkaus rytinio vėjo, skubinosi į viešąją virtuvę, kur už vieną pensą galėjo nusipirkti dubenėlį skystos ryžių košės. Nors ir bėgiojo Van Lunas su savo rikša, nors ir sumaniai O-lana prašė išmaldos, bet jie vis dėlto negalėjo tiek užsidirbti, kad kasdien galėtų savo pašiūrėje išsivirti ryžių. Jeigu, apmokėjus viešojoje virtuvėje už ryžių davinius, likdavo koks pensas, tai jie pirkdavo kopūstų. Bet ir kopūstai brangiai atsieidavo, nes vaikams tekdavo suieškoti kuro, kad O-lana galėtų išvirti juos ant dviejų plytų, kurias ji pastatė vietoj krosnies. Tą kurą vaikai dažniausiai turėdavo saujomis vogti iš kaimiečių, kurie atveždavo į miesto rinkas nendrių ir šieno vežimus. Kartais vaikus sugaudavo bevagiant ir skaudžiai mušdavo, o sykį vakare vyresnysis berniukas,

kuris buvo kuklesnis už jaunesnįjį ir drovėjosi savo darbo, grįžo namo su pamėlynavusia nuo kaimiečio rankos smūgio akim. Jaunėlis buvo labai vikrus, ir vogti visokius mažmožius jam sekėsi daug geriau, negu prašyti išmaldos.

O-lana į tai žiūrėjo pro pirštus: jeigu vaikai nemoka nesijuokdami ir nežaisdami prašyti išmaldos, tai tegu vagia, svarbu, kad būtų sotūs. Bet Van Lunui, nors ir neturinčiam kaip prieštarauti žmonai, buvo bjauru tai, kad sūnūs pradėjo vogti, ir jis nebardavo vyresniojo už neapsukrumą. Ne, toks gyvenimas kaip didžiosios sienos šešėlyje Van Lunui nepatiko. Jo laukė žemė.

Kartą vakare jis grįžo vėlai. Vakarienės kopūstuose plaukiojo didelis kiaulienos gabalas — mėsą jie valgė pirmą kartą nuo to laiko, kai papjovė savo jautį, ir Van Lunas išpūtė akis.

— Šiandien, matyt, gavot išmaldos iš svetimšalių,— tarė jis O-lanai.

O-lana, kaip ir visada, tylėjo. Tada jaunesnysis sūnus, per savo jaunumą dar neįgijęs gudrumo ir didžiuodamasis savo apsukrumu, pasakė:

— Tai aš parūpinau šitą mėsą. Kai mėsininkas ant prekystalio atpjovė šį gabalą ir nusisuko, aš prasmukau pro senės, pirkusios tą gabalą, rankas, čiupau jį ir nėriau į skersgatvį, ten, prie užpakalinių vartų, paslėpiau tuščiame kibire, kol ateis vyresnysis brolis.

— Tokios mėsos aš nevalgysiu! — piktai suriko Van Lunas.— Mes galime valgyti pirktą arba išmaldautą mėsą, bet ne vogtą! Mes ubagai, tai tiesa, bet ne vagys!

Ir jis dviem pirštais išgriebė iš puodo mėsą ir, nekreipdamas dėmesio į jaunesniojo sūnaus riksmą, išmetė ją laukan. Tada O-lana išėjo, kaip visada lėtai ir palengva, pakėlė mėsą, nuplovė ją vandeniu ir įdėjo atgal į verdantį puodą.

— Mėsa yra mėsa,— ramiai pasakė ji.

Van Lunas nieko neatsakė, bet supyko ir širdyje nusigando, kad jo vaikai šiame mieste netaptų vagimis. Nors ir nieko nesakė, kai O-lana lazdelėmis dalijo mėsą — davė po didelį gabalą seniui ir vaikams, trupinėlį įkišo net mažajai mergytei į burną ir pati pavalgė, bet pats mėsos visai neėmė ir valgė tik kopūstus, kuriuos buvo nusipirkęs. Po vakarienės jis nusivedė sūnų toliau į gatvę, kad žmona negirdėtų, paspaudė jo galvą po pažastim ir, ne-

kreipdamas dėmesio į berniuko riksmą, gerokai jam įkrėtė.

— Štai tau! Štai tau! Štai tau! — mušdamas kalbėjo.— Kitą kartą nevok!

Ir, paleidęs žliumbiantį vaiką namo, jis pats sau pasakė: „Mes privalome grįžti prie savo žemės".

XIII

Slinko diena po dienos dideliame mieste, kuris atrodė esąs turtingas, o Van Lunas gyveno tarp vargšų, kurie sudarė miesto daugumą. Rinkos buvo užverstos maistu, o gatvėse šilko pirkliai prieš krautuves vietoje iškabų iškeldavo šilko — juodo, raudono ir oranžinio — juostas, kurios plevėsavo kaip vėliavos. Turtuoliai buvo apsitaisę atlasu ir mašastu, įsisupę į šilkus, ir jų rankos nuo tinginiavimo buvo švelnios ir kvapnios kaip gėlės. Ir šalia visos tos karališkos prabangos buvo tokių miesto dalių, kaip ta, kur gyveno Van Lunas, kur stigo maisto nuraminti žiauriausiam badui ir stigo drabužių pridengti grobų nuogumui.

Žmonės visą dieną kepdavo duoną ir gardžius pyragaičius turtuolių stalui, ir vaikai dirbo nuo ankstyvo ryto ligi vėlyvos nakties ir atsiguldavo miegoti nenuprausti ir purvu apskretę, ant šiurkščių, tiesiai ant žemės patiestų plaušinių, kuriuos rytą sukišdavo į krosnį, o jų uždarbio nebūtų užtekę net gabalui duonos, kurią jie kepdavo turtuoliams. Vyrai ir moterys, nepakeldami galvos, kirpo ir siuvo šiltus žieminius ir lengvus pavasarinius kailinius, iš sunkaus šilkinio brokato kirpo ir siuvo puikius drabužius tiems, kurie tuko nuo rinkų pertekliaus; o patys, paėmę gabalą šiurkščios mėlynos medvilnės, paskubomis šį tą susisiūdavo, kad būtų kuo pridengti kūno nuogumą.

Van Lunui, gyvenančiam tarp tų, kurie liejo prakaitą, kad kiti galėtų amžinai švęsti, kartais tekdavo išgirsti keistų kalbų, bet jis į jas menkai tekreipė dėmesio. Tiesa, seni žmonės šitaip nekalbėdavo. Žilabarzdžiai seniai tempė paskui save rikšas, taip sulenkę nugaras, kad jų raumenys įsitempdavo kaip lynai; vežiojo karučius su

malkomis ir anglimis į rūmus ir kepyklas, valgė savo menką užkandą, mažai miegojo ir — tylėjo. Jų veidai buvo panašūs į O-lanos veidą: atbukę, be minties ir jausmo. Niekas nežinojo, ką jie galvoja. Jie kalbėjo tiktai apie valgį ir apie pinigus. Jie retai ištardavo žodį „sidabras", nes į jų rankas sidabro retai tepatekdavo.

Poilsio metu jų veidus tampydavo mėšlungis, kuris atrodė kaip pykčio grimasa. Bet tai nebuvo pyktis. Sunkaus darbo metai, sunkenybių tampymas atviepė jų viršutinę lūpą, piktai iššiepė dantis; toks darbas po akimis ir apie burną išraižė gilias raukšles. Jie ir nežinojo, kaip patys atrodo. Štai kartą vienas, pamatęs save su baldais pravažiuojančio vežimo veidrodyje, sušuko:

— Štai tikras apsigimėlis!

Ir kai kiti garsiai nusikvatojo, jis gailiai šyptelėjo nesuprasdamas, iš ko jie juokiasi, ir greitai apsidairė, ar ko nors neužgavo.

Namie, mažutėse lūšnelėse, kurios sukrypusios stovėjo apie Van Luno pašiūrę, moterys siuvo skudurus aprengti vaikams, kuriuos nuolatos gimdė, jos vogė ūkininkų daržuose kopūstus ir javų rinkose ryžių saujas, visus metus kalnų pašlaitėse rinko žoles, per pjūtį slankiojo pjovėjų pėdomis ir kaip paukščiai neatsitraukdamos akylai sekė kiekvieną nukritusį grūdą ar varpą. Ir šiose lūšnelėse keisdavosi vaikai; jie gimdavo ir mirdavo, ir vėl gimdavo, ir nei tėvas, nei motina nežinojo, kiek jų gimė ir kiek mirė, nežinojo net kiek liko gyvų, nes vaikus laikė tiktai burnomis, kurias reikia maitinti.

Šie vyrai ir moterys, ir vaikai slankiojo po rinkas ir po medžiagų krautuves, valkiojosi po aplinkinius kaimus — vyrai padirbėdami vienoje ar kitoje vietoje už keletą pensų, moterys ir vaikai vogdami, prašydami išmaldos, vienur ar kitur pasirinkdami šiokių tokių trupinių. Ir tarp jų buvo Van Lunas, jo žmona ir vaikai.

Seniai ir senės kantriai kentė tokį gyvenimą. Bet laikas bėgo, berniukai augdavo, ir kai jie dar nebūdavo subrendę, tiktai išaugę iš vaikystės metų, juos apimdavo nepasitenkinimas. Tada jaunuoliai imdavo piktai murmėti. Vėliau, kai jie tapdavo suaugusiais vyrais ir vesdavo, baimė sukaustydavo jų širdis matant nuolatos didėjančią šeimyną, ir neaiškus jaunystės nerimas virsdavo žiauriu nusivylimu, kuris žodžiuose nebeieškodavo išeities,

nes visą gyvenimą jie dirbdavo sunkiau kaip gyvuliai tiktai tam, kad galėtų prikimšti pilvus. Kartą vakare, klausydamasis tokių kalbų, Van Lunas sužinojo, kas yra už sienos, kurią buvo aplipusios lūšnelių eilės.

Tai buvo žiemos pabaigoj, vieną tokią pavakarę, kai pirmą kartą pajuntama, kad vėl ateis pavasaris. Žemė aplink lūšneles buvo drėgna nuo tirpstančio sniego, į jas sunkėsi vanduo, ir kiekviena šeimyna ieškojo plytų, kad turėtų ant ko miegoti. Be šio atidrėkusios žemės sukelto nepatogumo, ta naktis išsiskyrė kažkokia švelnia tyla, ir ta tyla pažadino Van Lunui nerimą. Po vakarienės jis negalėjo užmigti, išėjo į gatvę ir ilgai stovėjo nejudėdamas. Šioje vietoje, atsirėmęs į sieną, nuolatos tupėdavo jo tėvas; ir dabar jis buvo čia, pasiėmęs savo dubenėlį su vakariene, nes vaikai taip triukšmavo, kad, atrodė, lūšnelė neišlaikys. Vienoje rankoje senis laikė kilpos, surištos iš O-lanos kartūninės juostos, galą, ir mergytė, šitos kilpos prilaikoma, klupdama, bet nepargriūdama, mokėsi vaikščioti. Senis leisdavo dienas prižiūrėdamas kūdikį, kuris nenorėjo sėdėti ant motinos rankų, kai ši prašydavo išmaldos; be to, O-lana ir vėl tapo nėščia, ir jai buvo sunku laikyti mergytę.

Van Lunas žiūrėjo, kaip mergytė klumpa, atsikelia ir vėl klumpa ir kaip senis traukia į save kilpos galus. Taip stovėdamas ir žiūrėdamas, jis pajuto į veidą dvelkiant švelnų vėją, ir nesuturima jėga patraukė jį į savo laukus.

— Tokią dieną,— pasakė jis, kreipdamasis į senį,— reikia arti žemę ir sėti kviečius.

— Taip,— ramiai atsakė senis.— Aš žinau, kas tau rūpi. Mano laikais ir man ne kartą teko taip daryti, kaip tu šįmet padarei: pamesti žemę, kai neturi kuo ją užsėti.

— Bet tu visada sugrįždavai namo?

— Ten juk likdavo žemė, mano sūnau,—paprastai atsakė senis.

„Ką gi, ir mes sugrįšime — jei ne šiais metais, tai kitais,— pats sau pasakė Van Lunas.— Juk ten liko žemė!" — Ir mintis, kad jo laukia pavasario lietaus palaistyta žemė, sustiprino jo troškimą.

Jis grįžo į lūšnelę ir tarė žmonai:

— Jei aš turėčiau ką parduoti, tai parduočiau ir grįžčiau prie savo žemės. Jeigu ne senis, tai mes, nors ir alkani, eitume pėsti. Tiktai nei jis, nei mažoji mergytė nepajėgs nueiti šimto mylių. Tu irgi nepajėgsi.

O-lana atsitūpusi plovė ryžių dubenėlius, paskui padėjo juos lūšnelės kampe ir pažvelgė į vyrą.

— Neturime ko parduoti, tiktai mergytę,— pratarė ji iš lėto.

Van Lunui net kvapo pritrūko.

— Na jau, kūdikio aš neparduosiu,— garsiai pasakė jis.

— Mane juk pardavė,— atsakė ji.— Mane pardavė turtingai šeimynai, kad tėvai galėtų sugrįžti į tėviškę.

— Ir todėl tu nori parduoti savo kūdikį?

— Jeigu būčiau viena, tai verčiau užmuščiau ją... Man teko būti vergių verge. Bet kokia nauda iš negyvos mergytės? Aš parduočiau mergytę dėl tavęs, kad tu galėtum sugrįžti į savo žemę.

— Jokiu būdu! — atkakliai šūktelėjo Van Lunas.— Kad ir visą gyvenimą man tektų būti šiame pragare!

Bet kai jis vėl išėjo, ta mintis, kuri anksčiau niekados jo galvoje nebūtų kilusi, pradėjo prieš jo valią jį gundyti. Jis pažvelgė į mergytę: ji vis dar atkakliai strapalinėjo griebdama už kilpos, kurią laikė senis, galo. Kasdien gaudama valgyti, ji labai sustiprėjo, tiesa, nekalbėjo dar nė žodžio, bet buvo putni, kaip kiekvienas vaikas, kuriuo bent šiek tiek rūpinamasi. Lūputės, kurios anksčiau buvo panašios į senės lūpas, dabar vėl tapo raudonos ir nuolat šypsojosi. Kai tėvas pažvelgė į mergytę, ji dar labiau pralinksmėjo. „Aš galėčiau tai padaryti,— pamanė jis,— jeigu ji nebūtų gulėjusi ant mano krūtinės ir taip nesišypsojusi..."

Tada jis vėl prisiminė savo žemę ir su širdgėla sušuko:

— Niekada aš jos nepamatysiu! Kad ir kažin kiek dirbtume ir išmaldos prašytume, bet pinigų teužteks vos prasimaitinti.

Ir tada iš sutemų jam atsiliepė balsas, žemas, bet skardus:

— Tu ne vienas toks. Šimtai tūkstančių tokių kaip tu gyvena mieste.

Žmogus, rūkydamas trumpą bambuko pypkę, priėjo arčiau. Tai buvo galva šeimynos, gyvenusios už poros lūšnelių nuo jų. Dienomis mažai kas jį matydavo, nes beveik visą dieną jis miegodavo, o naktį dirbdavo — vežiodavo sunkius vežimus su prekėmis; vežimai buvo per griozdiški, kad būtų galima juos vežioti dieną, kai gat-

vėmis, viena kitą aplenkdamos, lekia karietos. Van Lunas kartais matydavo, kaip jis paryčiu, vos slinkdamas iš nuovargio, nuleidęs plačius raumeningus pečius, grįždavo namo. Auštant eidamas į darbą, neretai prasilenkdavo su šiuo kaimynu, o prietemoj, prieš išvykdamas į nakties darbą, jis išeidavo pastovėti su kitais vyrais, besirengiančiais į savo pašiūres miegoti.

— Tai ką, nejaugi visada taip ir bus? — su širdgėla paklausė Van Lunas.

Kaimynas triskart patraukė iš pypkės ir nusispjovė ant žemės. Paskui pasakė:

— Ne, ne visada. Kai turtuoliai per daug lobsta, yra išeitis, ir kai vargšai per daug skursta, taip pat atsiranda išeitis. Praėjusią žiemą mes pardavėm dvi mergytes ir išgyvenom. Ir šią žiemą, jeigu žmona pagimdys mergytę, mes ją parduosim. Vieną vergę, pačią pirmutinę, aš pasilikau. Kitas geriau parduoti negu užmušti, nors kai kurie mano, kad geriau jas užmušti vos gimusias. Tai viena išeitis, jeigu vargšai per daug skursta. Jeigu turtuoliai per daug turtingi, tai irgi yra išeitis ir, mano galva, tą išeitį mes greitai rasim! — jis linktelėjo ir pypkės kandikliu parodė į sieną.— Ar tu kada nors buvai už šitos sienos?

Van Lunas, neatitraukdamas nuo jos akių, papurtė galvą. Kaimynas kalbėjo toliau:

— Man teko matyti, kas ten yra, kai nuėjau parduoti vienos savo vergės. Tu nepatikėtum, kaip švaistomi pinigai šituose namuose. Aš tik viena tau pasakysiu: ten net tarnai valgo sidabru aptaisytom dramblio kaulo lazdelėm, net vergės nešioja gagato auskarus, o ant batelių užsisiuva perlus. Kai bateliai truputį susitepa arba tiek įplyšta, kad mudu su tavim to net nepastebėtume, jie tuos batelius drauge su perlais išmeta laukan.

Kaimynas visais plaučiais patraukė dūmą, o Van Lunas klausėsi išsižiojęs. Štai kas dedasi už šitos sienos!

— Yra išeitis, kai žmonės per daug turtingi,— vėl pasakė kaimynas. Paskui, kiek patylėjęs, abejingai pridėjo, tarsi nieko nebūtų sakęs: — Reikia eiti į darbą,— ir dingo tamsoje.

Bet Van Lunas tą naktį negalėjo užmigti, vis galvojo apie sidabrą, auksą ir perlus, esančius už šios sienos, tos pačios, prie kurios gulėjo jo kūnas, pridengtas drabužiais, kuriuos kasdien nešiojo, nes jie net antklodės neturėjo,

o po juo ant plytų buvo patiestas tiktai demblys. Ir vėl jį apėmė pagunda parduoti mergytę, ir jis pats sau pasakė: „Galbūt geriau ją parduoti į turtingus namus, kur ji gardžiai valgytų ir nešiotų perlus, jeigu graži užaugtų ir patiktų ponui.— Bet čia pat jis atsakė į tas mintis: — Jeigu aš ją ir parduočiau, tai ne už auksą ir ne už rubinus. Nors mums už ją ir duotų pakankamai, kad galėtume grįžti prie savo žemės, bet kurgi mes gautume pinigų nusipirkti jautį, stalą, lovas ir suolus? Parduoti kūdikį, kad badautume tenai, o ne čia? Mes neturime net kuo užsėti žemės..."

Ir jis nematė tos išeities, kurią kaimynas turėjo galvoje sakydamas: „Yra išeitis, jeigu turtuoliai per daug turtingi".

XIV

Pavasaris lūšnyne žydėte žydėjo. Tie, kurie prašydavo išmaldos, dabar galėjo vaikščioti po kalnus, kasti šaknis, kiaulpienes, jau išleidusias švelnius daigus, ir nereikėjo kaip anksčiau svetimuose daržuose vogti daržovių. Kiekvieną dieną iš pašiūrių išeidavo minia apiplyšusių moterų ir vaikų su skardos gabalais, aštriais akmenimis, peiliais ir krepšiais, nupintais iš bambuko ir skaldytų nendrių. Jie eidavo pievose ir pakelėse ieškoti maisto, kad nereikėtų jo maldauti ar rinkoje už jį mokėti pinigus. Kiekvieną dieną su šita minia išeidavo O-lana ir abudu jos sūnūs.

Vyrai privalo dirbti. Ir Van Lunas dirbo kaip dirbęs, nors ilgos šiltos dienos, saulė ir staigūs lietūs keldavo jam ilgesį ir nepasitenkinimą. Žiemą visi dirbo ir tylėjo, kantriai kęsdami ir šaltį, ir sniegą, ir ledą po kojom, apautom šiaudinėm vyžom, o pradėjus temti, sugrįždavo į savo lūšneles, tylėdami suvalgydavo išmaldautą arba dienos darbu uždirbtą maistą ir sumigdavo kietu miegu, sugulę vienoje krūvoje vyrai, moterys ir vaikai. Miegodami jie taupė jėgas, kurių negalėjo duoti menkas ir prastas valgis. Taip buvo Van Luno lūšnelėje; jis gerai žinojo, kad taip pat buvo ir visose kitose.

Tačiau, sugrįžus pavasariui, visa tai, kas susikaupė jų širdyse, pradėjo lietis žodžiais. Vakarais, kai sutemos iš lėto imdavo leistis ant žemės, jie išeidavo iš savo lūšnų pasikalbėti. Van Lunas pamatydavo tai vieną, tai kitą kaimyną, kurių žiemą nepažinojo. Jeigu O-lana būtų buvus mėgėja viską atpasakoti vyrui, tai jis būtų žinojęs, kad vienas muša žmoną, kito veidas raupsų subjaurotas, o štai trečiasis — vagių gaujos vadas... Bet O-lana tiktai klausydavo ir šykščiai atsakinėdavo į klausimus, o visą kitą laiką tylėdavo. Ir Van Lunas, iš drovumo stovėdamas būrio pakrašty, klausydavosi vyrų kalbų.

Beveik visi šitie driskiai nieko daugiau neturėjo, tik tiek, kiek per dieną išmaldaudavo arba uždirbdavo, ir Van Lunas niekad nepamiršdavo esąs ne toks, kaip jie: jis turi žemės, ir ji laukia jo sugrįžtant. Jie svajoja apie tai, kaip puiku būtų suvalgyti žuvies gabalėlį, arba apie tai, kaip patinginiavus arba radus galimybę numesti ant lošiamojo stalo porą variokų, nes visos jų dienos buvo lygiai sunkios ir vargingos, o vyrams, kad ir sunkiausia būtų gyventi, retkarčiais reikia azarto. O Van Lunas visą laiką galvojo apie žemę ir su skaudančia širdimi, kad jo vilčių išsipildymas vis nusitęsia, ieškojo būdų prie jos sugrįžti. Jis nepriklausė miesto padugnėms, prilipusioms prie turtingojo namo sienų, jis ir turtuoliams nepriklausė. Jis gimė valstietis ir negali būti laimingas, jeigu nejaučia žemės po kojom, jeigu pavasarį negali eiti paskui arklą, o pjūties metu neturi dalgio rankose. Jis klausė stovėdamas nuošaliai, nes jo širdis buvo kupina minčių apie žemę, jo tėvų gerąją žemę, ir apie tą derlingąjį ryžių sklypą, kurį jis nupirko iš didžiųjų namų.

Šitie žmonės kalbėjo tiktai apie pinigus: kiek pensų jie užmokėję už medžiagos uolektį ir už piršto didumo žuvytę ir kiek jie uždirbą per dieną arba ką jie darytų, jeigu turėtų tuos pinigus, kurie guli turtuolio skryniose už sienos. Kalbos kasdien baigdavosi šitaip:

— O kad aš turėčiau tiek aukso, kiek jis turi, arba tą sidabrą, kurį jis nešiojasi juostoje, ir jeigu aš turėčiau tuos perlus, kuriuos nešioja jo sugulovės, arba rubinus, kuriuos nešioja jo žmona!..

Ir Van Lunas, klausydamasis, ką gi jie darytų, jei visa tai turėtų, išgirsdavo tik viena: kiek jie daug valgytų ir kaip ilgai miegotų, kokių skanėstų išragautų, kaip jie loštų toje ar kitoje arbatinėje ir nusipirktų labai gražių

moterų, kurios tenkintų jų geidulius,— o pirmiausia jie mestų dirbę ir susilygintų su tuo turtuoliu už sienos, kuris niekados nieko nedirba.

Tada Van Lunas netikėtai sušuko:

— Jeigu aš turėčiau aukso ir sidabro, ir brangiųjų akmenų, tai nupirkčiau už juos žemės, geros žemės, ir ją dirbčiau, idant ji duotų gerą derlių!

Tada visi atsisuko ir lyg susitarę jį užpuolė:

— Štai tikras ilgakasis kaimo vėpla! Nieko jis neišmano apie miesto gyvenimą ir apie tai, ką galima veikti su pinigais. Jis vis dirbtų kaip dirbęs ir sektų kaip vergas paskui asilą ar jautį!

Ir kiekvienas jų jautėsi esąs kur kas vertesnis lobių negu Van Lunas, nes jie geriau žiną, kaip leisti pinigus.

Bet ta panieka nepakeitė Van Luno minčių. Jis tiktai murmtelėjo pats sau, bet negarsiai, kad kiti negirdėtų: „Ir vis dėlto ir auksą, ir sidabrą, ir brangiuosius akmenis aš išmainyčiau į gerą, derlingą žemę". Ir kiekvieną dieną jis vis nekantriau laukė, kada galės sugrįžti prie savo žemės.

Taip Van Lunas, amžinai paskendęs savo mintyse apie žemę, visa, kas kasdien dėjosi apie jį, matydavo lyg sapne. Visa nepaprasta, kas atsitikdavo, jis sutikdavo kantriai, neklausdamas, kodėl taip atsitiko, ir žinojo tiktai tiek, kad tą ar kitą dieną buvo toks ar kitoks įvykis. Pasitaikydavo popierėlių, kuriuos žmonės gatvėse dalijo į kairę ir į dešinę,— kartais net ir jam įkišdavo.

Van Lunas nei jaunystėje, nei vėliau neišmoko pažinti raidžių popieriuje ir todėl niekaip negalėjo suprasti tų juodais ženkleliais išmargintų lapelių, kuriais buvo aplipdyti miesto vartai ir sienos ir kuriuos parduodavo saujomis, o kartais ir veltui dalydavo. Du kartus ir jam įbruko tokių popierėlių.

Pirmą kartą jam popierėlį davė svetimšalis, panašus į tą, kurią jis taip išsigandęs vežė rikšoje, tiktai šis, kuris davė popierėlį, buvo vyras ir labai aukšto ūgio ir toks išdžiūvęs, kaip žiaurių vėjų išgarintas medis. Jo akys buvo mėlynos kaip ledas, veidas apžėlęs, o rankos — kai jis davė popierėlį, buvo galima pamatyti — buvo raudonos ir taip pat plaukais apžėlusios. Jo ilga nosis buvo išsikišusi tarp skruostų, kaip laivo priešakys tarp šonų, ir Van Lunas bijojo iš jo rankų ką nors imti, bet, matydamas jo nepaprastas akis ir baisią nosį, dar labiau bijojo

atsisakyti. Jis paėmė lapelį ir, kai svetimšalis nuėjo, išdrįso pažiūrėti; lapelyje pamatė nupieštą baltaodį žmogų, kuris kybojo ant medinio kryžiaus. Tas nukryžiuotasis buvo be drabužių, tiktai per klubus aprištas, ir buvo matyt, kad jis jau miręs, nes jo galva buvo nusvirusi ant peties ir akys užmerktos. Van Lunas žiūrėjo į paveikslėlį baugščiai, bet su vis didėjančiu susidomėjimu. Apačioje buvo raidės, bet jis negalėjo jų perskaityti.

Vakare parsinešė paveikslėlį namo ir parodė jį seniui. Senis taip pat nemokėjo skaityti, ir jie visi — Van Lunas, senis ir abu berniukai — pradėjo ginčytis, ką tas paveikslėlis galėtų reikšti. Vaikai sužavėti ir išsigandę sušuko:

— Žiūrėk, jam iš šono teka kraujas!

O senis pasakė:

— Turbūt labai blogas žmogus buvo, kad jį taip pakorė.

Van Lunas bijojo paveikslėlio ir ilgai svarstė, kodėl jam tas svetimšalis jį įdavė. Galbūt to svetimšalio brolį kas nors taip pakorė, ir kiti broliai nori už jį atkeršyti? Todėl jis vengė vaikščioti gatve, kur sutiko tą žmogų. Po keleto dienų, kai apie tą paveikslėlį visi jau buvo užmiršę, O-lana paėmė jį ir su kitais popiergaliais, surinktais gatvėje, įsiuvo į vyžų padą, kad stipresnis būtų.

Kitą kartą popierėlį, visai nesislėpdamas, įbruko miestelėnas, gerai apsivilkęs jaunas vyras, kuris, dalydamas lapelius, kažką garsiai kalbėjo praeiviams, kurių daugybė apie jį susirinko, kaip gatvėje visada susirenka, jei kas atsitinka naujo ir nepaprasto. Šitame lapelyje taip pat buvo mirtis ir kraujas, tiktai šį kartą negyvėlis buvo ne baltaodis ir ne su barzda, bet toks, kaip ir Van Lunas, geltonos odos, sulysęs, juodaplaukis ir juodaakis, sudriskusiais mėlynais drabužiais. Primynęs negyvėlio kūną koja, stovėjo drūtas storulis, rankoje jis laikė peilį ir, matyt, kirto vargšui smūgį po smūgio. Buvo graudu į tai žiūrėti, ir Van Lunas ilgai negalėjo atitraukti akių. Jis norėjo žinoti, ką reiškia tos raidės po paveikslėliu. Jis pasisuko į greta stovintį žmogų ir paklausė:

— Gal tu pažįsti raides ir galėtum man pasakyti, ką tai reiškia?

Žmogus atsakė:

— Tylėk ir klausyk jaunojo mokytojo: jis viską mums išaiškins.

Van Lunas klausėsi ir išgirdo tai, ko lig šiol jis dar nebuvo girdėjęs:

— Tas negyvėlis — tai jūs,— aiškino jaunasis mokytojas,— o tas žmogžudys, kuris smogia peiliu net tada, kai jūs jau negyvi ir nebejaučiate,— turtuoliai ir kapitalistai. Jie kapotų jus net mirusius. Jūs vargšai, jus spardo kojom,— ir tai todėl, kad viską susigrobė turtuoliai!

Van Lunas labai gerai žinojo, kad lig šiol dėl savo skurdo jis kaltino dangų, kuris laiku neduodavo lietaus arba davęs jau nebesustodavo, tarytum lietus būtų buvęs blogas įprotis. Kai būdavo pakankamai saulės ir lietaus, tai grūdai išdygdavo ir duodavo gerą derlių, tada jis nebelaikydavo savęs vargšu. Todėl jis susikaupė ir pasirengė toliau klausyti, jis norėjo išgirsti apie tai, ką gali padaryti turtingas žmogus, jei dangus laiku nepasiunčia lietaus. Ir galiausiai, kai jaunasis žmogus vis kalbėjo ir kalbėjo, bet apie tai nieko nepasakė, Van Lunas išdrįso paklausti:

— Pone, argi turtingieji, kurie mus engia, gali pasiųsti lietų, kad aš galėčiau dirbti savo žemę?

Jaunasis žmogus pasisuko į jį ir su panieka atsakė:

— Koks tu neišmanėlis, tu, kuris lig šiol nenusikirpai kasos! Niekas negali pasiųsti lietaus, bet argi tai mums rūpi? Jeigu turtingieji su mumis pasidalytų lobiais, tai ar ne vis tiek, ar lyja, ar ne,— juk mes visi turėtume pinigų ir maisto.

Čia tarp klausytojų pasigirdo riksmas, bet Van Lunas nepatenkintas nusigręžė. Taip, visa tai tiesa, bet dar yra žemė. Pinigus galima išleisti, maistą suvalgyti, ir jeigu nebus pakankamai giedros ir lietaus, tai ir vėl prasidės badas. Tačiau lapelius, kuriuos atkišo jaunuolis, jis paėmė noriai, nes žinojo, kad O-lanai visada trūksta popieriaus padams. Ir, parėjęs namo, duodamas jai lapelius, Van Lunas pasakė:

— Štai tau dar popieriaus padams!

Ir dirbo toliau kaip dirbęs.

Bet daugelis tos naujasėdijos gyventojų, su kuriais Van Lunas vakarais kalbėdavosi, godžiai klausėsi jaunojo žmogaus, nes žinojo, kad čia pat, už sienos, gyvena turtuolis, o ta aplinkybė, kad tarp jo turtų ir jų stovi siena, jiems atrodė tuščias niekas: juk tai tik plytų eilė, kurią galima išgriauti sudavus keletą smūgių sunkia dalba, tokia, kokią jų rankos kasdien įpratusios kilnoti.

Prie pavasarinio nerimo ir nepasitenkinimo dabar prisidėjo naujas nepasitenkinimas, kurį naujasėdijos gyventojų protuose pasėjo jaunasis žmogus ir kiti į jį panašūs, įtikinę juos, kad neteisinga, kai turtingieji turi tai, ko jie neturi. Ir jaunuolių, ir vyrų širdis apėmęs nepasitenkinimas buvo toks galingas, kaip pavasario vandenimis patvinusi upė.

Bet Van Lunas, nors tai matė ir girdėjo jų kalbas, su keistu nerimu stebėjo jų pyktį ir norėjo tiktai vieno: sugrįžti prie savo žemės.

Šiame mieste, kur Van Lunas nuolat išvysdavo ką nors nauja, kartą jis pamatė dar neregėtą ir jam nesuprantamą dalyką. Tempdamas gatve savo tuščią rikšą, jis tapo liudytoju, kaip kareiviai sugriebė ant kampo stovintį žmogų ir, kai žmogus pradėjo spyriotis, jam pagrasino durtuvais. Van Lunui pasirodė, kad sučiuptasis buvo paprastas vyrukas, gyvenantis iš savo rankų darbo. Kol nustebęs Van Lunas visa tai stebėjo, kareiviai sugriebė ir antrą, ir trečią, ir ketvirtą — šį kartą žmogų, kuris gyveno prie sienos gretimoje lūšnelėje.

Tada Van Lunas suprato, kad sugriebtieji tiek pat, kiek ir jis, žino, kodėl juos paėmė. Ir Van Lunas su savo rikša pasuko į skersgatvį, ten ją paliko ir, kad jo nesugautų, įlindo į karšto vandens parduotuvę ir ten pasislėpė už didžiojo katilo, kol praeis kareiviai. Paskui parduotuvės savininko paklausė, ką visa tai reiškia, ir pirklys, žilas ir raukšlėtas nuo amžinai kylančių iš varinių katilų garų, abejingai atsakė:

— Kažkur vėl vyksta karas. Kas žino, kuriam galui visi šitie mūšiai, visi šitie puolimai ir pasitraukimai. Bet taip yra jau nuo to laiko, kai aš dar buvau vaikigalis. Taip bus ir man mirus — tuo esu tikras.

— Na, o kodėl jie sugriebė mano kaimyną? Juk jis tikrai nekaltas ir taip, kaip ir aš, pirmą kartą išgirdo apie šitą naują karą! — priblokštas pasakė Van Lunas.

Senis, trinksėdamas katilų dangčiais, atsakė:

— Šitie kareiviai eina į žygį, jiems reikia nešėjų, kurie temptų jų patalynę, patrankas ir šovinius, ir jie prievarta grobia tokius kaip tu darbininkus. Bet iš kurgi tu? Juk mieste tas ne naujiena.

— Na ir ką gi? — vis dar be kvapo prisispyręs klausė

Van Lunas.— Kiek jie moka ir koks iš to gali būti pelnas?

Žmogus buvo labai senas, nieko daugiau nebelaukė iš gyvenimo ir nieku nesidomėjo, tiktai savo katilais, todėl leptelėjo, kas jam atėjo į galvą:

— Nieko nemoka, ir valgis — du juodos duonos gabaliukai per dieną, ją užgerti tenka balų vandeniu. O kai ateini ligi vietos, tai gali grįžti atgal namo, jei dar kojos tave paneša.

— O kaipgi tada jo šeima? — nusigando Van Lunas.

— O jiems kas darbo?! — su panieka atsakė senis ir, pakėlęs medinį dangtį, palinko prie katilo patikrinti, ar dar neužvirė jame vanduo.

Jis paskendo garų debesyje, ir vos begalėjai įžiūrėti jo raukšlėtą veidą virš katilo. Vis dėlto jis buvo geras žmogus. Išlindęs iš garų debesio, jis pamatė tai, ko negalėjo matyti už katilų susigūžęs Van Lunas — kareiviai vėl artinosi griozdami gatves, ir sveiki vyrai bėgo slėptis.

— Pasilenk žemiau! — pasakė senis Van Lunui.— Jie vėl ateina.

Van Lunas pasilenkė už katilų, ir kareiviai, smarkiai trepsėdami, nuėjo į vakarų pusę. Kai jų sunkių batų bildesys gatvėje nutilo, Van Lunas išlindo iš už katilų ir, sugriebęs tuščią rikšą, pasileido su ja į savo lūšnelę.

Parbėgo ir dusdamas ėmė pasakoti O-lanai, kuri buvo tik ką grįžusi namo ir virė pakelėse surinktų žalumynų saujelę, kas su juo buvo atsitikę ir kaip jam pavyko išsigelbėti. Kai pasakojo, jį vėl apėmė baimė pamanius, kad gali būti išvarytas į karą, tada ne tik senas tėvas ir žmona, ir vaikai numirtų iš bado, bet ir jį patį gali užmušti mūšiuose, jo kraujas būtų pralietas veltui ir jis niekados jau nepamatytų savo žemės. Jis pažvelgė į O-laną nukankinto žmogaus žvilgsniu ir tarė:

— O gal mums parduoti mažąją vergę ir išvažiuoti į šiaurę, į savo žemę?

Ji patylėjo ir, kaip visada, lėtai ir abejingai pasakė:

— Palauk keletą dienų. Mieste sklinda keisti gandai.

Tačiau jis nutarė dieną nebeiti į gatvę ir pasiuntė vyresnįjį sūnų nuvežti rikšą į tą vietą, kur buvo ją samdęs, o pats, sulaukęs nakties, išėjo į prekių sandėlius ir ten už pusę kainos apsiėmė visą naktį vežioti sunkius, dėžių prikrautus vežimus. Kiekvieną vežimą tempė dvidešimt žmonių, tempė dejuodami ir nerdamiesi iš paskutinių jė-

gų. O dėžėse buvo šilkas ir kartūnai, ir kvapnusis tabakas, toks kvepiantis, kad jo kvapas prasiverždavo pro dėžių medines sieneles. Vežimuose buvo ir didelių ąsočių su alyva ir vynu.

Visą naktį, įsirėžęs krūtine į virvę, tamsiom gatvėm jis tampydavo sunkų vežimą, jo pusnuogis kūnas apsiliedavo prakaitu, o basos kojos slidinėjo atidrėkusiais nuo nakties drėgmės gatvių grindinio akmenimis. Priekyje, rodydamas kelią, su degančiu žibintu bėgo vaikas, ir žibinto šviesoje žmonių veidai, kūnai ir drėgni grindinio akmenys blizgėjo vienodu blizgesiu. Prieš aušrą Van Lunas sugrįždavo namo, krisdamas iš nuovargio ir nepajėgdamas net pavalgyti prieš atsiguldamas. Todėl dieną, kai kareiviai griozdė gatves, jis ramiai gulėdavo pašiūrės kampe už šiaudų krūvos, kurią O-lana surinko, kad Van Luno nebūtų matyti.

Kokie vyko mūšiai ir kas su kuo kovojo, Van Lunas nežinojo. Bet, prasidėjus pavasariui, miestą apėmė nerimas ir baimė. Mieste visą dieną dundėjo karietos, veždamos turtuolius ir jų turtus: drabužius, šilkines antklodes ir brangenybėmis apkarstytas gražias žmonas. Vieni važiavo į upės pakrantę, iš kur garlaiviai plukdė juos į kitus miestus; o kiti dardėjo prie tų namų, kur atvažiuodavo ir išvažiuodavo Ugnies vežimas. Van Lunas dieną neišeidavo gatvėn. Vaikai grįždavo blizgančiomis, iš nuostabos išplėstomis akimis ir pasakodavo:

— Kokį žmogų mes matėme! Jis buvo toks storas ir didelis, kaip Dievas šventovėje, ir įsuptas į daug daug geltono šilko uolekčių, ir ant didžiojo piršto jis mūvėjo storą auksinį žiedą su dideliu žaliu, panašiu į stiklą, akmeniu, o jo kūnas žvilgėjo nuo alyvų ir ėdesio!

Arba vyresnysis berniukas tiesiog berte berdavo:

— O mes matėme štai tokias dėžes, daug dėžių, ir kai aš paklausiau, kas yra tose dėžėse, man atsakė: „Auksas ir sidabras, bet turtingieji negali visko išvežti, ir kada nors visa tai bus mūsų". Ką jis norėjo tuo pasakyti, tėve?

Ir Van Lunas trumpai atsakė:

— Ką gi aš žinau, ką tau norėjo pasakyti koks miesto tinginys!

O vaikas, tęsdamas savo mintis, liūdnai pratarė:

— Gerai būtų tuojau pat nueiti ir visa tai pasiimti, jeigu jau tai mūsų. Aš tada paragaučiau pyragaičių. Aš

dar niekada nevalgiau saldžių pyragaičių, apibarstytų sezamo sėmenimis.

Snaudęs senis pakėlė galvą ir pasakė lyg pats sau:

— Kai būdavo geras derlius, tai mes kepdavome tokius pyragaičius rudens šventėms ir, kuldami sezamą parduoti, pasilikdavome truputį sėmenų tiems pyragaičiams.

Van Lunas atsiminė pyragus, kuriuos O-lana kartą kepė Naujųjų metų šventėms, pyragus iš ryžių miltų, cukraus ir lašinių, ir atsiminus pradėjo tekėti seilės ir širdį suspaudė praeities ilgesys.

— Jeigu sugrįžtume namo, prie savo žemės! — sumurmėjo jis.

Ir staiga jam pasirodė, kad jis daugiau nė vienos dienos nepajėgs išgulėti šioje menkoje lūšnoje, kur už šiaudų krūvos nebuvo vietos net išsitiesti visu ūgiu, kad nebegalės daugiau nė vienos nakties tampyti, įsirėžęs krūtine į virvę, sunkių vežimų drėgnu ir slidžiu miesto gatvių grindiniu. Jis žinojo kiekvieną akmenį ir laikė jį savo priešu, žinojo kiekvieną provėžą akmeniui apeiti ir tokiu būdu sutaupyti truputį jėgų. Kartais tamsią naktį, ypač kai lydavo ir gatvės būdavo šlapios, šlapesnės kaip visada, jo širdies neapykanta nukrypdavo į akmenis po kojom, į tuos akmenis, kurie tarytum prilipdavo prie kojų ir vežimo ratų, vežimo, prikrauto ne žmogaus jėgoms.

— O žeme mano! — staiga sušuko jis ir pravirko, kad net vaikai persigando.

Ir senis, su nuostaba žiūrėdamas į sūnų, pradėjo raukyti reta barzdele apžėlusį veidą, kaip raukosi vaikas, kai mato, kad motina pravirko.

Tada O-lana ir vėl pasakė savo lygiu, vienodu balsu:

— Palauksim dar truputį: tuojau bus permaina. Dabar visi apie tai kalba.

Pašiūrėje pasislėpęs, Van Lunas kartais girdėdavo daugelio kojų bildesį, bildesį armijų, traukiančių į žygį. Truputį pakėlęs demblį, skiriantį jį nuo kelio, jis pažiūrėjo pro plyšį ir pamatė mirgančias kojas, kojas, apautas odiniais batais, blauzdas, apvyniotas autais, kojas, žengiančias viena paskui kitą, pora paskui porą, šimtas paskui šimtą, tūkstantis paskui tūkstantį. Naktį, stumdamas savo vežimą, jis matė pro šalį mirgančius veidus, kuriuos akimirksniui apšviesdavo priekyje liepsnojantis deglas. Jis nedrįso nieko klausinėti, kantriai tempė savo vežimą, sku-

7. Užsak. Nr. 514.

biai valgė savo ryžių dubenėlį ir visą dieną, slėpdamasis palapinėje už šiaudų, miegojo neramiu miegu. Tomis dienomis niekas tarp savęs nesikalbėjo. Miestas buvo apimtas baimės, ir kiekvienas skubėjo atlikti savo reikalus, pareiti namo ir parėjęs užsirakinti.

Prie lūšnelių sutemose jau nebuvo tingių pasikalbėjimų. Ir rinkų prekystaliai, kur anksčiau pardavinėdavo maistą, dabar buvo tušti. Šilkų pirkliai nukabino savo ryškias iškabas ir didžiuosius langus užkalė storomis, glaudžiai suleistomis lentomis. Vidurdienį, praeidamas gatve, galėjai pamanyti, kad visi gyventojai miega.

Visi kuždėjosi, kad a:tėja priešas, ir visi, kas ką nors turėjo, bijojo priešo atėjimo. Bet Van Lunas nebijojo, nebijojo ir kiti lūšnelių gyventojai. Jie net nežinojo, kas tas priešas, ir, be to, neturėjo ko nustoti, nes jiems net gyvenimas buvo nelabai brangus. Ateina priešas? Tai kas, tegu ateina: negali būti blogiau kaip dabar. Bet kiekvienas ėjo savo keliu ir su nieku atvirai nekalbėjo.

O netrukus sandėlių užvaizdai pasakė darbininkams, kurie nešiojo dėžes į upės krantą, kad jie nebereikalingi, nes tokiom dienom niekas nieko neperka ir niekas nieko neparduoda. Ir Van Lunas sėdėjo savo palapinėje dieną ir naktį ir nieko neveikė. Iš pradžių jis net apsidžiaugė, nes jo kūnui visad trūko poilsio, ir jis miegojo kietai, kaip užmuštas. Bet nedirbdamas jis nieko ir neuždirbdavo, per keletą dienų visi variokai buvo išleisti, ir jis, netekęs vilties ir apimtas apmaudo, svarstė, ką toliau daryti. Be to, tarsi dar jiems vargo per maža būtų, užsidarė viešosios virtuvės, ir tie, kurie rūpinosi vargšais ir juos maitino, pasislėpė savo namuose ir užsirakino duris, ir nebuvo nei valgio, nei darbo ir gatvėse nė vieno praeivio, kurio būtų galima paprašyti išmaldos.

Van Lunas paėmė savo mergytę ant rankų ir, sėdėdamas su ja palapinėje, žiūrėjo į ją ir meiliai kalbino:

— Kvailiuke, ar nenorėtum eiti į didžiuosius namus, kur daug maisto ir gėrimo ir kur tave galbūt aprengtų gražiais drabužiais?

O ji, nesuprasdama šitų žodžių, nusišypsojo ir, pakėlus rankutę, palytėjo į ją žiūrinčias akis. Jis nepajėgė to pakelti ir paklausė žmonos:

— Pasakyk, ar tave mušė tuose didžiuosiuose namuose?

Ji atsakė jam ramiai ir rūsčiai:

— Mane kasdien mušdavo.

Jisai vėl paklausė:

— Gal tave mušdavo minkšta kartūno juosta, o gal bambuko lazda ar virve?

Ir ji vis taip pat lyg negyva atsakė:

— Mane mušdavo odiniu diržu, mulo apinasriu, kuris kabodavo virtuvėje ant sienos.

Jis gerai žinojo, kad ji supranta, ką jis galvoja, bet jam dar liko paskutinė viltis, ir jis pasakė:

— Mūsų duktė jau dabar graži mergytė. Pasakyk, ar gražias verges taip pat muša?

Ir ji atsakė abejingai, lyg jai vis tas pats būtų:

— Taip, ir muša, ir velka, kai įsigeidžia, pas vyrą į lovą, ir ne tiktai pas vieną vyrą, bet pas kiekvieną, kuris tą naktį jos įsigeidžia, ir jauni ponai mainosi vergėm, ir pykstasi dėl jų, ir sako: „Jei šįvakar tavo eilė, rytoj bus mano!" O kada ponams nusibosta kokia nors vergė, tai dėl ponų nuograužų riejasi tarnai ir jomis keičiasi, ir visa tai būna, kai vergė dar kūdikis, jeigu ji graži.

Tada Van Lunas sudejavo ir, prispaudęs prie savęs kūdikį, kelis kartus švelniai pasakė:

— O mano vargše kvailiuke! O mano vargše mažute kvailiuke!

Bet jis, kaip žmogus, kurį pagriebė potvynis ir kuriam nėra kada sustoti ir svarstyti, tegalėjo beviltiškai surikti: „Nėra kitos išeities!"

Ir staiga, jam taip besėdint, pasigirdo nelauktas trenksmas, tarytum būtų sprogęs dangus. Jie visi puolė ant žemės ir paslėpė veidus, nes atrodė, kad tas baisusis trenksmas tuojau juos užgrius ir visus sutrins. Van Lunas, nežinodamas, ko laukti po šitokio baisaus trenksmo, uždengė ranka mergytės veidą, o senis suriko Van Lunui į ausį:

— Tokio griausmo man dar neteko girdėti per visą savo gyvenimą!

Ir vaikai suklykė iš baimės. Kai po griausmo taip pat netikėtai viskas nutilo, O-lana pakėlė galvą ir pasakė:

— Štai ir atsitiko tai, apie ką aš girdėjau. Priešas įsiveržė pro miesto vartus.

Pirma, negu kas nors spėjo jai atsakyti, per miestą nuspengė riksmas, augantis žmonių balsų triukšmas, iš pradžių silpnas, lyg artėjančios audros tolimas griausmas, paskui staiga prasiveržė kurčiu staugimu, kuris ėjo vis garsyn ir garsyn ir pripildė visas gatves.

Van Lunas, sėdėdamas lūšnelėje ant žemės, išsitiesė,

baimė pagaugais perėjo per jo kūną, ir plaukai pasišiaušė. Visi išsitempė ir žiūrėjo vienas į kitą, laukdami kažko naujo ir nežinomo. Tada išgirdo, kad už sienos, netoli jų, sugirgždėjo durys, sudejavo sukdamosi ant vyrių, lyg kas prievarta jas būtų sukęs, ir žmogus, kuris kartą vakare kalbėjo su Van Lunu rūkydamas trumpą bambuko pypkę, įkišo galvą pro lūšnelės plyšį ir suriko:

— Ko gi jūs čia sėdite? Atėjo laikas — didžiųjų namų vartai mums atidaryti!

Ir O-lana staiga lyg užkerėta dingo pralindusi pro žmogaus rankas, kol tas kalbėjo.

Tada apstulbintas Van Lunas iš lėto atsikėlė, pasodino mergytę ant žemės ir išėjo į gatvę. Ten, prie turtingųjų namų didžiųjų ketinių vartų, triukšmingai grūdosi paprastų žmonių minia; jie šaukė ir staugė lyg žvėrys, ir jų vis didėjantis staugimas aidėjo gatvėmis. Jis jau žinojo, kad prie kiekvienų turtingų namų vartų susirinko minios vyrų ir moterų, alkanų ir pavergtų, kurie dabar išsiveržė į laisvę ir daro, ką nori. Didieji vartai buvo pusiau praviri, ir pro juos veržėsi žmonės, vienas kitą grūsdami, lipdami ant kojų ir visa minia judėdami kaip vienas žmogus. Pasilikusieji skubėjo išslysti į priekį ir įstūmė Van Luną į minią. Tada jis norom nenorom turėjo judėti su visais, nors ir pats nežinodamas, ko jam reikia,— tiek jis buvo viso to nuotykio nustebintas ir apstulbintas.

Taip jis įėjo pro didžiuosius vartus, spūstyje kojomis vos siekdamas žemę. Minios riksmas, lyg įsiutusio žvėries staugimas, vis dar netilo. Van Luną nešė iš vieno kiemo į kitą, į pačius vidurinius kiemus, bet tų, kurie čia gyveno, jis nesutiko nė vieno. Atrodė, lyg rūmuose visi būtų seniai išmirę, ir tiktai soduose tarp uolų žydėjo ankstyvosios pavasario lelijos, nuogos medžių šakos buvo apibertos aukso spalvos žiedeliais. Tačiau kambariuose ant stalų stovėjo valgiai, virtuvėse kūrenosi ugnis. Minia, matyt, gerai žinojo, kaip įrengti turtuolių namai, nes aplenkė pirmuosius kiemus, kur gyveno tarnai ir vergai ir buvo virtuvės, ir nuėjo toliau, į vidurinius kiemus, kur minkštose lovose miegojo šeimininkai ir kur stovėjo lakuotos juodos, raudonos ir bronzinės dėžės su šilko drabužiais ir raižyti stalai ir krėslai ir kabojo šilke piešti paveikslai. Visi puolė grobstyti šitų turtų, griebdami ir plėšdami vieni kitiems iš rankų visa, kas buvo šitose tik ką atidarytose dėžėse ir sandėliuose. Drabužiai, antklodės, uždangalai

ir indai ėjo iš rankų į rankas, ir viena ranka plėšė, ką kita turėjo, ir niekas nesustodavo pažiūrėti, ką jis turi sugriebęs.

Tiktai vienas Van Lunas nieko šitame sąmyšyje neėmė. Jis savo gyvenime niekada nebuvo paėmęs svetimo daikto, ir dabar iškart negalėjo to daryti. Iš pradžių jis stovėjo minios viduryje, spūsties iš visų pusių stumdomas, paskui, truputį atsikvošėjęs, stengėsi prasiveržti į kraštą ir pagaliau, ištrūkęs iš spūsties, sustojo retkarčiais pastumiamas minios judėjimo, tarsi sūkurio upės pakraštyje, kur srovė lėta. Dabar jis įsižiūrėjo ir suprato, kur esąs.

Jis stovėjo pačiam galutiniam kieme, kur gyveno turtuolių moterys. Užpakaliniai varteliai buvo priverti, tie varteliai, pro kuriuos jau nuo senų laikų tokiom valandom gelbstisi turtingieji, ir todėl tuos vartelius vadina Ramybės vartais. Šiandien jie visi, be abejo, išbėgo pro šituos vartelius ir, girdėdami savo namuos minios staugimą, slapstosi kur nors gatvėse. Bet vienas jų — ar todėl, kad buvo per storas, ar kad per kietai užmigo girtas būdamas — nesuspėjo pabėgti, ir Van Lunas jį pamatė viename tuščiame viduriniame kambaryje. Minia jau buvo pralėkusi ir ten, ir atgal ir jo, pasislėpusio kažkokioje slėptuvėje, nesurado, tada jis, manydamas esąs vienas, išlindo ir tikėjosi pabėgti. Taip jį užtiko Van Lunas, kuris visą laiką stengėsi atsiskirti nuo kitų, kol galiausiai liko visai vienas.

Tai buvo aukšto ūgio storulis, nei jaunas, nei senas, ir turbūt su kokia nors moterim gulėjo nuogas lovoje, nes pro avietinės spalvos atlaso apsiaustą, kuriuo jis stengėsi susisupti, pasimatydavo nuogas kūnas. Ant krūtinės ir pilvo kabojo geltonos taukų raukšlės, o pro išsipūtusius kaip kalnai skruostus žvilgčiojo mažiukės, aptukusios kaip kiaulės akutės.

Jis, pamatęs Van Luną, visas ėmė drebėti ir spiegti lyg pjaunamas. Beginklis Van Lunas nusistebėjo ir vos nepradėjo juoktis. Bet storulis puolė ant kelių, pradėjo mušti kakta į grindų plytas ir šaukti:

— Pasigailėk manęs, pasigailėk, tiktai neužmušk! Aš tau duosiu pinigų, daug pinigų!

Van Luno mintys, išgirdus žodį „pinigų", tuojau prablaivėjo. Pinigai! Juk jam reikia pinigų! Ir vėl jo galvoje smilktelėjo nepaprastas aiškumas, lyg būtų kas pakuž-

dėjęs: „Pinigai... Išgelbėtas kūdikis... Žemė!.." Ir staiga jis suriko griežtu balsu, kad net pats nusistebėjo:

— Duokš pinigus!

Storulis, verkšlendamas ir murmėdamas, atsistojo ir apčiuopė apsiausto kišenę, paskui ištiesė geltonas rankas, o iš jų pabiro auksas. Van Lunas pakišo savo drabužio skverną ir surinko tuos pinigus. Ir vėl jis suriko tokiu pat nesavu balsu:

— Duok dar daugiau!

Ir vėl storulis ištiesė rankas berdamas auksą ir suunkštė:

— Daugiau nebeturiu, ir nieko daugiau man nebeliko, tiktai menka gyvybė!

Jis pradėjo raudoti ir jo ašaros kaip alyva tekėjo per riebius skruostus.

Van Lunas, žiūrėdamas į drebantį ir verkiantį storulį, staiga ėmė jo neapkęsti kaip dar nieko gyvenime ir, smaugiamas neapykantos, suriko:

— Šalin iš mano akių, o jei ne, ištrėkšiu aš tave, riebioji kirmėle!

Baisiai suriko Van Lunas, nors jis buvo minkštos širdies žmogus ir net jaučio negalėjo papjauti. Storulis kaip paspirtas šuo prabėgo pro jį ir pasislėpė.

Ir Van Lunas pasiliko vienas su savo auksu. Jis jo neskaičiavo, įsikišo į užantį ir pro pravirus Ramybės vartus patraukė skersgatviais į savo lūšną. Spaudė prie krūtinės auksą, kuris dar buvo šiltas nuo svetimo kūno, ir be galo sau kartojo:

— Mes grįšime prie savo žemės! Rytoj mes išvyksime į savo žemę!

XV

Praėjo keletas dienų, ir Van Lunui jau atrodė, kad jis niekada nebuvo atitrūkęs nuo savo žemės. Ir iš tikrųjų širdyje jis niekada nebuvo su ja išsiskyręs. Už tris auksinius pinigus jis įsigijo gerų sėklų pietuose: stambių kviečių, ryžių ir kukurūzų ir buvo toks išlaidus, kad nusipirko net tokių sėklų, kokių anksčiau niekad nesėdavo: bitūnės, dar lotoso savo tvenkiniui ir didžiųjų raudonųjų

ridikų, kurie šutinami su kiauliena švenčių proga, ir smulkių kvepiančių raudonųjų pupų.

Ir dar nepasiekęs namų, jis nusipirko iš valstiečio, ariančio savo lauką, už penkis auksinius jautį. Pamatęs valstietį ariant, jis sustojo; išsiilgę savo namų, sustojo pažiūrėti į jautį visi: ir senis, ir žmona, ir vaikai. Van Luną sužavėjo stambus ir stiprus jaučio sprandas; išsyk pastebėjęs, kokia jėga jautis traukia medinį jungą, jis sušuko:

— Šitas jautis vertingesnis už auksą. Prašyk už jį kiek nori, auksu ar sidabru, ir aš tau užmokėsiu, nes neturiu jaučio, o man jo labai reikia.

Valstietis atsiliepė:

— Aš greičiau žmoną parduosiu negu šitą jautį: jis tiktai treigys ir visas sveikata neša.

Jis arė toliau ir nesustojo išklausyti Van Luno. Tada Van Lunas pajuto, kad iš visų pasaulio jaučių jis nori turėti tiktai šitą jautį, ir tarė O-lanai ir tėvui:

— Kaip jums atrodo šitas jautis?

Senis pažiūrėjo ir tarė:

— Jis turbūt gerai įpratintas į jungą.

Ir O-lana pasakė:

— Jis metais vyresnis, negu sako šeimininkas.

Van Lunas nieko neatsakė: jautis jam patiko todėl, kad gerai arė žemę, kad buvo lygaus žalo kailio ir didelėmis tamsiomis akimis. Šitas jautis artų jo laukus ir suvežtų derlių, o pajungtas į girnas, maltų grūdus. Jis priėjo prie ūkininko ir tarė:

— Aš duosiu tau tiek pinigų, kad tu galėsi nusipirkti kitą jautį, ir dar tau liks, bet šitas jautis bus mano.

Valstietis ilgai derėjosi ir ginčijosi, nueidavo šalin ir vėl sugrįždavo ir pagaliau pardavė jautį dvigubai brangiau kaip toje vietoje kainuoja jaučiai. Bet aukso Van Lunui nebuvo gaila žiūrint į jautį. Atskaičiavo pinigus ūkininkui į delną ir žiūrėjo, kaip tas iškinkė gyvulį. Paskui, pervėręs per šnerves virvę, jautį nusivedė; ir Van Luno širdis džiaugėsi, kad jau turi jautį.

Kai priėjo savo namus, pamatė, kad durys nusuktos nuo vyrių ir šiaudai nuo stogo dingę, o viduje nebėra nei grėblių, nei kauptukų, kuriuos išeidami buvo palikę. Vietoje buvo tiktai nuogos medinės sijos ir molio sienos, bet ir tos nudrengtos vėlyvųjų sniego pūgų ir nuskalautos ankstyvo pavasario lietaus. Bet kai atsipeikėjo po pirmo-

jo nusistebėjimo, Van Lunui pasirodė tai tik mažmožis. Nuėjo į miestą ir nusipirko gerą stipraus medžio arklą, porą grėblių, du kauptukus ir plaušinio demblio stogui uždengti, kol sulauks naujo derliaus šiaudų.

Vakare, stovėdamas ant savo namo slenksčio, įsižiūrėjo tolumon, į savo laukus, jau nusimetusius žiemos dangalą, ištirpinusius pašalą ir laukiančius sėjos. Buvo tikras pavasaris, ir sekliame tvenkinyje mieguistai kurkė varlės. Švelnus vakaro vėjelis tyliai šiureno aplink namą augančius bukus, ir sutemose neaiškiai dunksojo kiti medžiai, nuberti švelniai rausvais pumpurėliais, ir gluosniai sprogstančiais gličiais žaliais lapais. Nuo žemės, nurimusios ir laukiančios pasėlio, kilo lengvas rūkas, sidabrinis kaip mėnulio šviesa, ir supo medžių kamienus.

Iš pradžių, ir gana ilgai, Van Lunas tiesiog vengte vengė žmonių, norėjo vienui vienas būti su savo žeme. Jis nėjo nė į vienus namus, o jį aplankiusius kaimynus, kurie buvo iškentę žiemos badą, sutiko nesvetingai:

— Kuris iš jūsų nuplėšėt mano duris ir išnešėt mano kauptukus ir grėblius, kuris sudeginot krosnyje mano stogą? — šaukė jis.

Visi purtė galvas, nejausdami kaltės, o vienas tarė:

— Tai padarė tavo dėdė.

Kitas pridūrė:

— Kaip gali sakyti, kad šis ar anas ką pavogė, kai visame krašte buvo badas, maras, šėlo plėšikai. Badas kiekvieną paverčia vagim.

Paskui atėjo kaimynas Činas pasimatyti su Van Lunu ir pasakė:

— Visą žiemą tavo namuose gyveno plėšikų gauja ir siaubė kaip įmanydami kaimą ir miestą. Žmonės šneka, kad tavo dėdė apie juos daugiau žinąs, negu pritinka padoriam žmogui. Bet mūsų dienomis kas galėtų pasakyti kur teisybė? Aš nedrįsčiau ko nors kaltinti.

Šio žmogaus buvo belikęs tiktai šešėlis: oda aptempusi kaulus, pražilę ir išretėję plaukai. Van Lunas ilgai į jį žiūrėjo, paskui su užuojauta tarė:

— Tau, matyt, buvo blogiau kaip mums. Kuo gi tu mitai?

Kaimynas, užuot atsakęs, atsiduso:

— Ir ko tik aš nevalgiau. Prašydavom mieste išmaldos, ėdėm kaip šunys dvėselieną ir atmatas. Kartą, prieš pat mirtį, žmona išvirė kažin kokios mėsos sriubos, bet

aš nedrįsau jos paklausti, iš kur ta mėsa, tikrai žinojau, kad ji nebūtų drįsusi ką nors užmušti, turbūt kur nors rado. Paskui ji mirė, nes buvo silpnesnė už mane ir negalėjo tverti tokio gyvenimo. Jai mirus, aš atidaviau praeinančiam kareiviui dukterį, nes negalėjau žiūrėti, kaip ji miršta iš bado.

Jis nutilo, paskui pridūrė:

— Jeigu turėčiau sėklos, užsėčiau laukus, bet neturiu.

— Eikš čionai! — įsakmiai pašaukė jį Van Lunas ir nusitempė už rankos į trobą. Čia liepė atkišti suplyšusį skverną ir pripylė į jį grūdų, atsigabentų iš pietų.

Jis davė Činui ıyžių ir kviečių, ir kopūstų sėklų. Paskui tarė:

— Rytoj ateisiu su savo geruoju jaučiu ir aparsiu tavo lauką.

Tada Činas pravirko. Ir Van Lunas nusišluostė akis, paskui riktelėjo lyg pykdamas:

— Manai, pamiršau, kad davei man visą saują pupų?!

Bet Činas nė žodžio negalėjo pratarti, tiktai verkė ir, tako per ašaras nematydamas, išėjo.

Van Lunas labai džiaugėsi, kad dėdės jau nebėra kaime ir niekas iš tikrųjų nebežino, kur jis yra. Vieni sakė, kad jis esąs mieste, kiti — kad išvažiavęs kažkur toli su žmona ir sūnum. Jo namuose nieko nebeliko. Dukterys buvo parduotos — Van Lunas labai sielodamasis to klausėsi — pirmiausia ta gražioji, ir už tokią kainą, kokią pasiūlė, net pati paskutinė, rauplėtu veidu, ir ta buvo parduota kažkokiam praeinančiam kareiviui už saują variokų.

Van Lunas stropiai, atsidėjęs dirbo žemę. Jam buvo gaila net miegui ir valgymui gaištamo laiko. Jam labiau patiko duonos ir česnako nusinešti į laukus ir ten valgant apgalvoti savo planus:

— Čia bus juodieji žirniai, o ten — ežios ryžių daigų.

O jeigu jis dieną labai pavargdavo, tai atsiguldavo į vagą ir, savo žemės sušildytas, užmigdavo.

Ir O-lana nesėdėjo namie sudėjusi rankas. Ji užlopė dembliu stogą, paskui, prikasusi lauke molio ir sumaišiusi jį su vandeniu, sutaisė namo sienas, sukrovė naują krosnį ir užtepė lietaus išplautas grindų skyles.

Paskui ji su Van Lunu nuėjo į miestą, nupirko lovas ir stalą, šešetą suolų ir geležinį katilą ir dar nusipirko, grynai savo malonumui, molinį raudoną arbatinuką, ant

jo juodu tušu buvo nupiešta gėlė, ir šešetą tokių pat puodelių. Pagaliau jie užėjo į smilkalų krautuvę ir nusipirko popierinį turtingumo dievą — pakabinti viduriniame kambaryje viršum stalo ir dvi alavines žvakides, ir alavinį smilkytuvą, ir dvi raudonas lajaus žvakes žibinti prieš dievą, storas raudonas žvakes, kurių viduryje vietoj dagties buvo įkišta plona nendrė.

Čia Van Lunas atsiminė ir du mažuosius Žemės šventnamio dievus ir, eidamas namo, užėjo jų pasižiūrėti. Jie buvo pasigailėtini: lietus išplovęs jų veidus, o jų moliniai kūnai švysčiojo apnuoginti pro popierinių rūbų skiautes. Tais baisiaisiais metais visi juos užmiršo, ir Van Lunas, piktai ir su pagieža į juos žvilgtelėjęs, tarė, kaip sakoma nusikaltusiam vaikui:

— Taip ir reikia dievams, kurie daro žmonėms pikta.

Ir vis dėlto, kai namai jau vėl buvo sutvarkyti ir sublizgo alavinės žvakidės, kuriose degė rausvai švytėdamos žvakės, ir arbatinukas su puodeliais išsirikiavo ant stalo, ir lovos buvo pastatytos vietose, ir kambario, kur jis miegojo, langelis buvo užlipdytas nauju popierium, ir durys vėl pakabintos ant medinių vyrių,— Van Lunas pabūgo savo laimės. O-lana ir vėl buvo nėščia. Saulėje įdegę vaikai vartėsi ir siautė kaip šunyčiai ant slenksčio, o pietinės sienos saulės atokaitoje snaudė, per sapną šypsodamas, senasis tėvas. Laukuose ryžių daigai žaliavo kaip nefritas, ir net gražiau kaip nefritas, ir pupų daigai jau kalėsi iš žemės. Ir aukso dar pakankamai liko išsimaitinti ligi naujojo derliaus saikingai mintant. Van Lunas, žiūrėdamas į žydrą dangų ir plaukiančius debesis ir jausdamas, kad saulė šildo suartus laukus ir jį patį, sumurmėjo:

— Ir tiems dviem, kurie sėdi mažojoje šventovėje, reikės pastatyti smilkomąsias lazdeles. Šiaip ar taip, o jų valdžioje žemė.

XVI

Kartą naktį, gulėdamas šalia žmonos, Van Lunas apčiuopė tarp jos krūtų kietą gumulą, didumo sulig vyro kumštimi, ir paklausė:

— Ką gi tu čia nešiojies pasikabinusi?

Jis ištiesė ranką ir apčiuopė į skudurėlį įsuktą ryšulėlį, kuris buvo kietas, bet paspaustas — sukrutėjo. Iš pradžių ji greitai atsitraukė, bet paskui, kai jis jau sučiupo ryšulėlį ir jį timptelėjo, nusileido ir tarė:

— Na, pasižiūrėk, jei nori,— ir, nutraukusi nuo kaklo raištį, padavė Van Lunui.

Skudurą Van Lunas nuplėšė. Ir staiga jam į rankas kaip lietus pabiro brangieji akmenys. Van Lunas apstulbęs žiūrėjo į juos. Jis nė nesapnavo, kad gali būti į vieną krūvą surinkta tokia daugybė brangakmenių — ir raudonų kaip arbūzo minkštimas, ir auksinių kaip kviečiai, ir žalių kaip pavasariniai lapai, ir skaidrių kaip trykštantis iš žemės šaltinis. Kaip tie akmenys vadinasi, Van Lunas nežinojo, per visą savo gyvenimą jam nė karto neteko girdėti, kaip vadinami brangakmeniai, o jų matyti — nė tiek. Bet, laikydamas juos rankoje, įdegusiame ir šiurkščiame delne, pustamsiame kambaryje matydamas, kaip jie spindi ir žėri, jis suvokė — jo rankose visas lobis. Jis sustingo juos laikydamas, jį apsvaigino jų spindesys ir formos, ir jis neberado žodžių ir tiktai drauge su žmona žiūrėjo žiūrėjo į tą lobį savo rankose. Pagaliau, sulaikęs kvėpavimą, Van Lunas sukuždėjo:

— Kurgi... Kurgi tu juos gavai?

Ir O-lana taip pat tyliai sukuždėjo:

— Turtuolio namuose. Tai turbūt mylimiausios sugulovės brangenybės. Aš pamačiau sienoje išjudintą plytą ir nepastebėta prie jos prisėlinau, kad kas nors manęs nepamatytų ir nepareikalautų savo dalies. Ištraukiau plytą, pamačiau žėrinčias brangenybes ir pačiupusi paslėpiau savo rankovėje.

— Kaipgi tai galėjo ateiti tau į galvą? — vėl jis paklausė sužavėtas.

— Manai, kad aš veltui gyvenau turtuolio namuose? Turtuoliai visko bijosi. Bado metais, kai plėšikai įsiveržė pro didžiuosius namų vartus, vergės ir sugulovės, ir net pati senoji ponia lakstė kaip galvas pametusios su savo brangenybėmis, norėdamos jas paslėpti iš anksto paruoštose slėptuvėse. Todėl aš ir žinau, ką žymi sienoje išjudinta plyta.

Ir vėl jie nutilo susižavėję žiūrėdami į brangakmenius. Ilgai tylėjęs Van Lunas pagaliau giliai atsikvėpė ir tvirtai tarė:

— Tokio lobio negalima namie laikyti. Juos reikia parduoti, o gautus pinigus saugiai įdėti, pavyzdžiui, nusipirkti žemės, nes visa kita nesaugu ir netikra. Jei kas apie juos sužinotų, tai rytoj pat mus plėšikas nužudytų ir tas brangenybes išsineštų. Jas dar šiandien reikia užkasti į žemę, nes kitaip aš negalėsiu užmigti.

Taip kalbėdamas, jis vėl įvyniojo brangenybes į skudurą ir stipriai stipriai užrišo virvute. Bet, atsisegęs apsiaustą norėdamas jas paslėpti, jis netyčia pamatė žmonos veidą. Ji sėdėjo, pasikišusi kojas, ant lovos krašto, ir jos sustingęs, niekados nieko nereiškiantis veidas buvo iškreiptas širdgėlos, lūpos prasižiojusios, ir ji visa palinkusi į priekį.

— Na, kas gi tau? — nustebęs paklausė jis.

— Tu visa parduosi? — sukuždėjo ji dusliai.

— O kodėl gi ne? — atsakė jis, dar labiau nustebęs.— Kam mums laikyti tokias brangenybes savo lūšnoje?

— Aš norėčiau du akmenis sau pasilikti,— tarė ji bejėgiškai, lyg visiškai neturėdama vilties, ir šitai jį sugraudino kaip vaiko prašymas, kai jis nori gauti žaislelių ar saldainių.

— Ką tu čia prasimanai! — sušuko jis.

— Jei galėčiau nors du akmenėlius pasilikti,— nuolankiai kalbėjo ji,— nors du pačius mažuosius, nors du mažučius baltuosius perliukus.

— Perliukus! — pakartojo jis, vis dar stebėdamasis.

— Aš juos saugočiau, aš jų nenešiočiau,— sakė O-lana,— tiktai saugočiau.— Ir ji nuleido akis ir ėmė traukyti išlindusį iš antklodės siūlą ir kantriai, lyg nesitikėdama gauti, laukė atsakymo.

Tada Van Lunas, ir pats nežinodamas kaip, žvilgtelėjo į šitos pažiūrėti bejausmės ir jam atsidavusios moters širdį, moters, kuri visą gyvenimą dirbo negaudama jokio atlyginimo ir didžiuosiuose namuose matė kitas moteris nešiojant brangenybes, kurių jai nė karto neteko net rankoje palaikyti.

— Retkarčiais aš juos rankoje paturėčiau,— pridūrė ji, lyg pati sau.

Kažkoks jam pačiam nesuprantamas graudulys plūstelėjo, ir jis ištraukė iš užančio brangenybes, išvyniojo jas ir tylėdamas padavė jai. Ji pradėjo čiupinėti ryškiai spindinčius akmenis. Jos šiurkščios, įdiržusios rankos atsargiai, iš lėto vartė akmenis, kol surado du lygius bal-

tus perlus, pasiėmė juos, o kitus suvyniojo į skudurą ir atidavė Van Lunui. Paskui ji atsiplėšė apsiausto kampelį, įvyniojo į jį tuos du perliukus, paslėpė tarp krūtų ir nusiramino.

Nustebęs Van Lunas žiūrėjo į ją, nelabai suprasdamas, kam visa tai ji daro. Vėliau ne kartą jis stabtelėdavo, ilgokai į ją žiūrėdavo, paskui pats sau tardavo: „Štai mano žmona, turbūt tarp jos krūtų dar yra paslėpti du balti perlai!" Bet jis niekados nematė, kad ji juos būtų išsiėmusi ir žiūrėjusi, niekados jiedu apie juos nebekalbėjo.

O apie kitus brangakmenius jis ilgai galvojo ir pagaliau nutarė nueiti į didžiuosius namus ir ten pasiteirauti, ar neparduodama žemė.

Jis nuėjo į didžiuosius namus, bet prie vartų jau nebestovėjo vartininkas, sukdamas ilguosius karpos plaukus ir su panieka žiūrėdamas į tuos, kurie negalėjo be jo leidimo įeiti į Chuanų namus. Didieji vartai buvo uždaryti, ir Van Lunas ilgai juos daužė kumščiais, bet niekas neišėjo jų atidaryti. Praeiviai atsigręždavo ir šaukdavo:

— Ei, tu gali čia belstis be galo! Jei senasis ponas nemiega, tai jis galbūt išeis tavęs pasitikti, ir jei yra netoliese kokia šunpalaikė vergė, tai gal ji atidarys tau vartus, jei panorės.

Pagaliau jis išgirdo lėtus žingsnius. Jie artėjo prie vartų, lėti ir nelygūs, tarpais papėduojantys, tarpais stabtelėjantys. Paskui išgirdo pamažu atstumiamą geležinę stūmą, kuria buvo užstumti vartai. Vartai sugirgždėjo, ir gergždžiantis balsas sušvokštė:

— Kas ten?

Tada Van Lunas garsiai atsakė:

— Tai aš, Van Lunas.

Tada balsas suniurnėjo:

— O kas gi tas, po velnių, Van Lunas?

Ir iš to, kaip jis nusikeikė, Van Lunas suprato, kad čia pats senasis ponas, nes jis keikėsi kaip žmogus, įpratęs valdyti tarnus ir vergus. Todėl Van Lunas atsakė nuolankiau negu pirma:

— Pone ir valdove, aš atėjau nedideliu reikalu, ne tavęs, prakilnybe, trukdyti, bet pakalbėti nedideliu reikalu su užvaizdu, kuris tarnauja tavo didybei.

Tada senasis ponas, plačiau nepravėręs vartų, atsakė pro plyšį:

— Velniai rautų! Tas šuva jau ne vienas mėnuo, kai nuo manęs pabėgęs, jo čia nebėra.

Van Lunas nežinojo, ką jam daryti po tokio atsakymo. Negalima juk kalbėtis su pačiu ponu be tarpininko apie žemės pirkimą, o brangenybės kaip ugnis svilino jo krūtinę, jis norėjo greičiau jomis atsikratyti ir dar labiau norėjo nusipirkti žemės. Jis galėjo užsėti antra tiek žemės, kiek turėjo, ir jis norėjo įsigyti gerosios Chuanų žemės.

— Aš atėjau pasikalbėti dėl nedidelės pinigų sumos,— pasakė jis nedrąsiai.

Senasis ponas tuojau užtrenkė vartus.

— Pinigų šiuose namuose nėra! — pasakė jis garsiau negu lig šiol kalbėjo.— Šitas vagis ir plėšikas užvaizdas, velniai griebtų jo motiną ir jo motinos motiną, pagrobė visa, ką aš turėjau. Neturiu kuo skolų mokėti.

— Ne, ne! — tuojau atsiliepė Van Lunas.— Aš atnešiau pinigų, o ne skolos atėjau atsiimti!

Čia Van Lunas išgirdo suspigusį nepažįstamą balsą, ir staiga kažkokia moteris iškišo pro vartus galvą:

— Štai tokių dalykų aš jau seniai nebegirdėjau! — tarė ji apmaudžiai.

Ir Van Lunas pamatė į jį žiūrint gražų ir piktą, labai nudažytą veidą.

— Įeik! — garsiau šūktelėjo ji ir pravėrė vartus tiek, kad jis galėtų įlįsti, o paskui, kai jis jau stovėjo kieme, ji už jo nugaros vėl užstūmė vartus.

Senasis ponas stovėjo priešais jį kosčiodamas ir, supdamasis nešvariu pilko atlaso apsiaustu, atsidėjęs į jį žiūrėjo; apsiausto apačioje kabalavo apiplyšusi ir nešvari kailio atbraila. Galėjai suprasti, kad apsiaustas kitados buvo labai geras, nes atlasas dar buvo sunkus ir lygus, nors ir visas dėmėtas ir taip sulamdytas, lyg neseniai su juo būtų miegota. Van Lunas smalsiai ir būgščiai pažiūrėjo į senąjį poną, nes per visą savo gyvenimą jis bijojo didžiųjų namų gyventojų; atrodė neįtikėtina, kad čia būtų senasis ponas, apie kurį jis tiek daug buvo girdėjęs,— štai šitas senas laužas — toks pat baisus kaip ir jo senukas tėvas, net baisesnis, nes jo tėvas buvo švarus ir linksmas, o senasis ponas, kuris anksčiau buvo storas, dabar sulysęs ir oda jau kybojo raukšlėmis, nesiprausęs ir nesiskutęs, rankos pageltusios ir drebančios, glostančios pasmakrę arba timpčiojančios nužlebusias lūpas.

Moteris buvo valyvesnė. Griežtų bruožų veidas gražus savo plėšriu grožiu — kumpoka kaip vanago nosimi, juodom, skvarbiom akim, išblyškusia, glaudžiai veidą aptempusia oda, pilnomis raudonomis lūpomis ir skruostais. Juodi, lygiai sušukuoti plaukai blizgėjo kaip veidrodis, bet jos kalba rodė, jog ji nėra iš pono šeimos, o tėra tik spigaus balso ir pikto liežuvio vergė. Be šitų dviejų žmonių — moters ir senojo pono,— kieme nieko daugiau nebuvo, o anksčiau čia zujo šen ir ten vyrai, moterys ir vaikai, kurie plušėdavo ir skubėdavo aprūpinti didžiuosius namus.

— Na, dabar pakalbėkime apie pinigus,— lyg peiliu rėžė moteriškė.

Bet Van Lunas dvejojo. Jis negalėjo senajam ponui girdint laisvai kalbėti, ir moteriškė tai tuojau pastebėjo. Ji viską pastebėdavo ir suprasdavo pirma, negu būdavo pasakoma. Ir ji riktelėjo seniui:

— Na, dink iš čia!

Ir senyvas ponas neprieštaraudamas nušlepnojo vilkdamas kojas ir kosčiodamas; senos mašasto šlepetės vis krito jam nuo kojų. Van Lunas, pasilikęs vienas su moterim, nežinojo, ką jam kalbėti ir daryti. Jį slėgė aplink tvyranti tyla. Jis žvilgtelėjo į gretimą kiemą, ten irgi nė gyvos dvasios. Kieme šen ir ten styrojo šiukšlių ir purvo krūvos, buvo pribirę šiaudų, bambuko šakelių, sausų pušų spyglių ir išdžiūvusių gėlių stiebų; buvo matyti, kad jau seniai niekas čia su šluota nebuvo pasišvaistęs.

— Na, medine galva! — taip suspiegė moteriškė, kad Van Lunas net pašoko.— Klok savo reikalą! Jeigu turi pinigų, parodyk!

— Ne,— atsargiai tarė Van Lunas.— Aš nesakau, kad turiu pinigų. Aš turiu reikalą.

— Jei turi reikalą, tai turėk ir pinigų,— atsakė moteriškė.— Namuose pinigai arba gaunami, arba išleidžiami, o šiuose namuose pinigų nėra, tad ir išleisti nėra ką.

— Taip, bet aš negaliu kalbėti su moterim,— švelniai prieštaravo Van Lunas. Jis visai susipainiojo ir negalėjo susivokti, vis dar stebėdamasis žvalgėsi aplinkui.

— Na, kodėl gi? — pyktelėjo moteris. Ir staiga riktelėjo: — Argi tu, kvaily, negirdėjai, kad čia daugiau nieko nebėra?

Van Lunas pažvelgė į ją atsidėjęs, bet abejodamas, o moteris dar kartą riktelėjo:

— Tiktai aš ir senasis ponas. Ir nieko daugiau!

— Tai kurgi jie visi? — sumišęs paklausė Van Lunas, pats nežinodamas, ką sakyti.

— Senoji ponia numirė,— atsakė moteris.— Argi tu mieste negirdėjai, kad mūsų namus apiplėšė plėšikai ir išgabeno visa, ką norėjo — ir turtą, ir verges. Jie pakorė už nykščių senąjį poną, o senąją ponią pririšo prie kėdės ir užrišo jai burną; visi kiti išbėgiojo. Tiktai aš viena pasilikau. Pasislėpiau pusiau išdžiūvusiam tvenkiny po mediniu dangčiu. O kai išlindau, plėšikų nebebuvo, senoji ponia sėdėjo ant kėdės jau negyva — ne todėl, kad jai būtų kas padaryta, bet iš baimės. Jos kūnas nuo surūkyto opiumo buvo tapęs kaip supuvusi nendrė, ir ji neištvėrė tokio išgąsčio.

— O tarnai ir vergės? — nustebęs paklausė Van Lunas.— O vartininkas?

— Ak, šitie! — šaltai atsiliepė ji.— Jie jau seniai buvo išsilakstę. Visi, kurie tik galėjo pakelti kojas, išgarmėjo, nes nuo pusiaužiemio čia nebuvo nei maisto, nei pinigų. Tiesa,— jos balsas pasidarė visai tylus,— tarp plėšikų buvo daug mūsų tarnų. Aš pati mačiau tą šunį vartininką: jis rodė kelią, ir nors nusigręžė į šalį išvydęs senąjį poną, bet aš jį atpažinau iš trijų plaukų ant karpos. Be jo, buvo ir kitų, nes tiktai savieji galėjo žinoti, kur paslėptos brangenybės ir kur slėptuvėse saugomi daiktai, skirti ne pardavimui. Aš manau, kad čia įsipainiojęs ir pats užvaizdas, nors, žinoma, jis negalėjo, visiems matant, prisidėti prie plėšimo, juk jis tolimas šeimininkų giminaitis.

Moteris nutilo, ir kiemą prislėgė nesmagi tyla. Tokia tyla gali būti tiktai tada, kai gyvenimas jau pražuvęs. Paskui moteris pratarė:

— Bet visa tai ištiko ne staiga... Per visą senojo pono ir jo tėvo gyvenimą Chuanų namas smuko ir nyko. Pagaliau paskutinės kartos ponai visai liovėsi rūpinęsi savo žeme, tiktai ėmė pinigus iš užvaizdo ir leido juos nesigailėdami, kaip vandenį pro pirštus. Ir nutrūko jų ryšiai su žeme, ir sklypas po sklypo slydo iš rankų.

— Kurgi jaunieji ponai? — paklausė Van Lunas, vis dar žvalgydamasis aplink ir netikėdamas girdimais žodžiais.

— Išvažinėjo kas kur,— vangiai atsakė moteris.— Dar gerai, kad suspėjo dvi dukteris išleisti už vyrų anksčiau,

negu įvyko ši nelaimė. Jaunųjų ponų vyriausiasis, išgirdęs, kas atsitiko tėvui ir motinai, atsiuntė pasiuntinį prašydamas tėvą vykti pas jį, bet aš atkalbėjau. Pasakiau: „Kas gi liks rūmuose? Man nedera vienai pasilikti: aš juk tik moteris".

Tai tardama, ji droviai sučiaupė ryškiai raudonas lūpas ir nuleido akiplėšiškas akis, kiek patylėjusi, vėl prabilo:

— Beje, aš visus tuos metus buvau ištikima savo pono vergė ir kitų namų neturiu.

Tada Van Lunas dar kartą žvilgtelėjo į ją ir greit nusuko akis. Jis pradėjo suvokti, kas čia yra: ši moteris prikibo prie gyvenimą baigiančio senojo pono, tikėdamasi prieš mirtį ką nors iš jo išpešti. Jis apmaudžiai tarė:

— Bet tu tiktai vergė. Kaipgi aš galiu su tavim tvarkyti reikalus?

Tada ji riktelėjo jam:

— Jis viską padarys, ką aš įsakysiu.

Van Lunas ilgai svarstė šį jos atsakymą. Ką gi, jiems dar likusi žemė. Jei jis jos nenupirks, moteris padės kitiems ją nusipirkti.

— Kiek liko žemės? — nenorom paklausė jis.

Ir ji tuojau suprato, koks jo tikslas.

— Jei tu atėjai pirkti žemės,— atsakė ji paskubom,— tai jos yra. Jis turi parduoti šimtą akrų į vakarus nuo namų ir du šimtus — į rytus. Ne visa žemė vienoje vietoje, bet sklypai dideli. Visą tą žbmę ligi paskutinio akro galima parduoti.

Iš jos žodingumo Van Lunas suprato, kad ji žino viską, ligi paskutinės žemės pėdos žino, kas seniui dar yra likę. Bet jis vis dar ja netikėjo.

— Netinka senajam ponui parduoti žemę be sūnų pritarimo,— pasakė jis, nukreipdamas kalbą.

Bet moteris skubiai atsakė:

— Sūnūs jam liepė parduoti, jei atsiras pirkėjas. Žemė yra tokioje vietoje, kur nė vienas sūnus nenori gyventi. Visoje apylinkėje siaučia plėšikai, ir visi sūnūs sako: „Mes negalime gyventi tokioje vietoje. Parduosime žemę ir pasidalysime pinigus".

— O kam aš atiduosiu pinigus? — paklausė Van Lunas, vis dar netikėdamas.

— Žinoma, senajam ponui į rankas! Kam gi kitam? — sučiulbo moteris.

Bet Van Lunas suprato, kad pinigai iš senojo pono atiteks jai. Todėl jis nebenorėjo daugiau su ja kalbėti ir nusigręžė į vartus tardamas:

— Gal kada kitą kartą!

Jis pasuko vartų link, ir ji įkandin sušuko:

— Rytoj tuo pačiu metu arba po pietų! Bet kada.

Nieko neatsakęs, jis nuėjo gatve vis dar nelabai tesusigaudydamas ir norėjo visa, ką girdėjo, gerai apgalvoti. Jis užėjo į mažą arbatinę ir paprašė padavėją arbatos. Kai berniukas vikriai jam atnešė puodelį arbatos ir, begėdiškai sugriebęs gautąjį pensą, dar išmetė jį į orą, jis ėmė svarstyti. Ir juo ilgiau jis galvojo, juo baisiau jam atrodė, kad turtinga šeima per visą jo gyvenimą ir per jo tėvo bei senelio gyvenimą buvo tokia galinga ir garsi jų mieste, o dabar nusmuko ir iškriko. „Tai todėl, kad jie pametė žemę",— pamanė jis apgailėdamas.

Ir galvojo jis apie savo sūnus, augančius kaip pavasarį jauni bambuko daigai, ir nutarė, kad nuo šios dienos jie liausis žaidę saulėje, ir jis juos privers dirbti laukuose, kad jie įprastų jausti žemę po kojom ir kauptuką rankose, kad tas jausmas iš pat jaunystės įsismelktų į jų kūną ir kraują.

Taip, bet brangakmeniai degino ir sunkiai slėgė jo kūną, ir jis niekaip negalėjo atsikratyti baimės. Jam atrodė, kad jų spindesys skverbiasi pro jo skarmalus, ir štai kas nors ims ir suriks: „Žiūrėkite, šitas vargšas su savim nešiojasi imperatoriaus lobius!" Ne, jis nenurims, kol jų neiškeis į žemę. Jis palaukė, kol arbatinės savininkas tapo laisvas, pasišaukė jį ir tarė:

— Eikš, išgerk mano sąskaita puodelį arbatos ir papasakok man miesto naujienas, nes aš visą žiemą buvau išvykęs.

Arbatinės šeimininkas visada džiaugėsi gavęs progą pakalbėti, o ypač gerdamas savo arbatą svetima sąskaita, ir jis norom atsisėdo prie Van Luno stalo. Tai buvo mažas žmogelis šeško snukučiu ir žvaira kairiąja akim. Jo drabužiai buvo tokie taukini, kad švarkas ir kelnės žvilgėjo kaip nublizginti batai, nes, be arbatos, jis pardavinėjo dar maistą, kurį pats virė. Jis mėgo sakyti: „Gero virėjo drabužis visada taukuotas ir dėmėtas", ir manė, kad taip ir reikia, net būtina suskretusiam būti. Jis atsisėdo prie stalo ir tuojau pradėjo:

— Na, be to, kad žmonės badauja, kas jau nėra nauja, didžiausia naujiena — Chuanų namų apiplėšimas.

Tai išgirsti Van Lunas kaip tik ir laukė, ir šeimininkas pasimėgaudamas dėstė toliau — smulkiai nupasakojo, kaip spiegė namie likusios vergės, kaip jas gaudė ir nesuspėjusias pasislėpti suguloves prievartavo, kaip jas vijo į gatvę, kitas net kartu išsivežė ir kaip po viso to niekas nebenorėjo gyventi Chuanų namuose.

— Niekas,— baigė arbatinės šeimininkas,— tiktai vienas senasis ponas. O dabar jį paėmė į savo rankas viena vergė, vardu Gegutė, kuri jau daugel metų savo apsukrumu laikosi pono kambariuose, kai kitos nuolat buvo keičiamos.

— Vadinasi, tuos namus dabar valdo šita moteris? — pasiteiravo atidžiai klausęsis Van Lunas.

— Šiuo metu ji daro ką tik nori,— atsakė pašnekovas.— Ji grobia visa, ką sugriebdama, ir jau iš rankų nebepaleidžia. Kada nors, žinoma, sugrįš namo jaunieji ponai, sutvarkę savo reikalus svetimuose kraštuose, ir ji jau neapgaus jų savo kalbomis, kad buvusi ištikima tarnaitė ir kad ją reikią apdovanoti, tada ją išvys laukan. Bet ji jau yra prisigrobusi pakankamai, ir jai nereikės vargti, nors ir šimtą metų gyventų.

— O žemė? — pagaliau paklausė Van Lunas, drebėdamas iš nekantrumo.

— Žemė? — abejingai tas pakartojo klausimą. Šiam pirkliui žodis „žemė" nieko nesakė.

— Ją parduoda? — nekantriai paklausė Van Lunas.

— Ak taip, žemė,— jau eidamas šalin, pratarė šeimininkas, nes į arbatinę įėjo kitas pirkėjas.— Žemė... Aš girdėjau, kad ją parduoda, išskyrus tą sklypą, kur laidojama jau šešta Chuanų šeimos karta.— Ir jis nuėjo savais reikalais.

Van Lunas, išgirdęs tai, ką ir norėjo išgirsti, taip pat atsistojo, išpėdino gatvėn ir vėl pasuko prie didžiųjų vartų, ir moteris išėjo jų atidaryti. Jis stovėjo ir, neperžengdamas vartų, jai tarė:

— Pirmiausia pasakyk man, ar ponas pridės savo antspaudus prie pirkimo raštų?

Moteris atsakė jam ryžtingai ir neatitraukdama nuo jo akių:

— Žinoma, pridės! Prisiekiu savo gyvenimu, kad pridės.

Tada Van Lunas paklausė jos tiesiai:

— Ar tu nori žemę parduoti už auksą, už sidabrą ar už brangakmenius?

Jos akys sublizgėjo, ir ji atsakė:

— Už brangakmenius.

XVII

Dabar Van Lunas turėjo žemės daugiau, negu galėjo su vienu jaučiu užsėti ir nuvalyti, ir grūdų daugiau, negu galėjo vienas žmogus atsargoje turėti, tai pristatė prie savo namo dar vieną kambarį, nupirko asilą ir pasakė savo kaimynui Činui:

— Parduok man savo žemės sklypą, palik savo vienišus namus, pereik į mano namus ir padėk man dirbti žemę.

Taip Činas ir padarė, ir buvo patenkintas.

Dangus laiku palaistydavo žemę, ir ryžių daigai greitai augo. Kai kviečiai jau buvo nukirsti ir surišti į sunkius pėdus, jie dviese pasodino vandeniu užlietame lauke ryžių daigus — daug daugiau ryžių, negu kada Van Lunas buvo sodinęs, nes lietūs prilijo daug vandens, ir ten, kur anksčiau žemė buvo sausa, dabar buvo tinkama ryžiams sodinti. Paskui, kai atėjo pjūties metas ir jie vieni su Činu nepajėgė jų nuimti — toks didelis buvo derlius! — Van Lunas pasamdė dar du bernus iš savo kaimo.

Dirbdamas iš Chuanų nupirktą žemę, Van Lunas prisimindavo žlugusių didžiųjų namų dykinėjančius jaunuosius ponus ir paliepė savo sūnums kasdien eiti su juo į laukus ir priversdavo juos dirbti tokį darbą, kokį pajėgdavo jų silpnos rankos: pavarinėti asilą arba jautį. Ir nors jie negalėjo daug padaryti, vis dėlto pratinosi kęsti saulės kaitrą ir, bevaikščiodami šen bei ten vaga, pajusti nuovargį.

Bet O-lanai jis jau nebeleido dirbti laukuose, nes jau buvo nebe nuskurdėlis sklypininkas, o toks ūkininkas, kuris panorėjęs gali samdyti bernus, ir jo žemė dar niekada nebuvo davusi tokio didelio derliaus, kaip šiemet. Prie namo jis turėjo pristatyti dar vieną patalpą javams pilti, nes kitaip name nebūtų buvę vietos praeiti. Be to, jis

nusipirko trejetą kiaulių ir būrį vištų ir lesino jas grūdais, nubirusiais žemėn valant javus.

Tada O-lana atsidėjo namų darbams ir pasiuvo kiekvienam naujus drabužius bei naujus batus ir kiekvienai lovai po šiltą vatinę antklodę iš gėlėto audeklo, ir kai viskas buvo baigta, jie turėjo labai daug, kaip dar niekada, drabužių ir antklodžių. Paskui ji atsigulė į lovą ir vėl pagimdė; ji vis dar nenorėjo kviestis bobutės, nors galėjo pasikviesti, kokia tik jai patiko. Šį kartą ji labai ilgai gimdė, ir kai Van Lunas vakarop sugrįžo namo, tai tėvas, stovėdamas prie durų, juokdamasis tarė:

— Šį kartą kiaušinis su dvigubu tryniu!

Ir kai Van Lunas įėjo į miegamąjį, lovoje gulėjo O-lana su dviem naujagimiais, berniuku ir mergaite, kurie buvo vienas į kitą tokie panašūs, kaip du ryžių grūdai. Jis nusikvatojo, kad jinai dvynius pagimdžiusi, o paskui dar pajuokavo:

— Štai kodėl tu ant krūtinės nešiojaisi du perlus!

Ir vėl jis prunkštelėjo, šį kartą dėl savo sąmojaus, ir O-lana, matydama jį linksmą, šyptelėjo savo išvargusia šypsena.

Tuo metu Van Lunas neturėjo jokio liūdesio, ir jo vienintelis rūpestis buvo, kad vyresnioji dukrelė vis dar nekalbėjo, buvo atsilikusi nuo kitų savo amžiaus vaikų ir, susitikusi tėvo žvilgsnį, tiktai nusišypsodavo savo liūdna vaikiška šypsena. To priežastis buvo gal tas sunkus pirmasis jos gyvenimo metas, gal badas, gal kas kita, bet Van Lunas vis dar laukė, kad jos lūpytės ištars bent jo vardą, kurį kūdikiai tardavo „ta ta". Bet ji netarė nė garso, tiktai gailiai šypsojosi. Pažvelgus į ją, jam iš krūtinės išsiverždavo dejonė:

— Vargšė kvailiukė, mažutė vargšė kvailiukė!

O širdyje jam dingtelėdavo:

— Jei būčiau pardavęs vargšelę, jie, tai pastebėję, būtų ją užmušę!

Ir jis, lyg norėdamas atsiteisti kūdikiui, myluodavo ją, o kartais pasiimdavo į laukus. Ji tylėdama vaikščiodavo paskui ir nusišypsodavo, kai jis į ją pažvelgdavo ar užkalbindavo.

Tose vietose, kur Van Lunas gyveno ir kur gyveno jo tėvas ir tėvo tėvas, kas penkti metai būdavo badas, o jei dievai būdavo palankūs, tai kas septinti, kas aštunti

ir dešimti. Tai atsitikdavo dėl dažnų lietų arba dėl to, kad upė nuo lietaus ir sniego, iškritusio tolimuose kalnuose, patvindavo ir užliedavo laukus, paplūsdavo per užtvankas, kurias prieš šimtus metų žmonės buvo įrengę upės vandenims vagoje sulaikyti.

Kartkartėmis žmonėms tekdavo bėgti iš savo žemės ir vėl sugrįžti, bet Van Lunas nutarė taip sustiprinti savo gerovę, kad bado metais nebereikėtų pamesti savo žemės, o būtų galima išmisti praėjusių metų derliaus vaisiais ir išsilaikyti ligi kitų metų. Jis tvirtai pasiryžo, ir dievai jam padėjo. Septyneri metai paeiliui buvo derlingi, ir kiekvienais metais Van Lunas su savo bernais sumaldavo daugiau, negu galėjo per metus suvalgyti. Kasmet jis samdydavo vis daugiau žmonių darbams laukuose, ir dabar jau pas jį dirbo šešetas bernų, ir jis užpakaly senojo namo pastatė naują: su dideliu kambariu prie kiemo sienos ir šalimais po kambarį į abidvi puses. Namus uždengė malksnom, bet sienos vis dar buvo plūkto molio, tiktai nutinkuotos ir baltos bei švarios. Į šį namą persikraustė jis pats su šeima, o darbininkai su Činu liko gyventi senajame.

Van Lunas jau gerai pažino Činą ir pamatė, kad jis žmogus doras ir ištikimas, todėl pakėlė jį bernų ir žemės užvaizdu ir gerai jam mokėjo: dvi sidabrines monetas per mėnesį ir valgį. Nors ir versdavo Van Lunas Činą daug ir gerai valgyti, bet Činas nė kiek nesitaisė, buvo vis toks pat mažas, menkas ir liesas. Tačiau jis dirbo su džiaugsmu, triūsdavo nuo ryto ligi vakaro. Tyliu balsu jis pasakydavo tai, ką reikia pasakyti, bet laimingiausias būdavo, kai visai nereikėdavo kalbėti ir buvo galima tylėti. Valandų valandas jis mosuodavo savo kauptuku, o auštant ir temstant tempdavo į laukus kibirus vandens arba trąšų ir laistydavo daržovių ežias.

Tačiau Van Lunas žinojo: jei kuris darbininkas per ilgai miegos po datulių palmėm arba daugiau negu skirta suvalgys sojų varškės iš bendro dubenio, arba leis savo žmonai ar vaikui per pjūtį slaptai vagiliauti ką tik iškultų grūdų saujas, tai metų pabaigoje, kai šeimininkas ir jo bernai drauge švęs pabaigtuves, Činas pakuždės Van Lunui:

— Štai šito ir šito nebekviesk kitiems metams!

Atrodė, kad ta sauja pupų ir sėklų, kuriomis jie buvo pasikeitę, padarė juos broliais, tiktai Van Lunas, nors

ir jaunesnis, užėmė vyresniojo vietą, o Činas niekad nepamiršdavo, kad gyvena namuose, kurie yra ne jo.

Baigiantis penktiems metams, Van Lunas pats jau beveik nebedirbdavo laukuose, nes jam tekdavo sugaišti daug laiko derant ir pardavinėjant javus, nurodinėjant darbininkams. Taip smarkiai išsiplėtė jo žemės.

Didelė kliūtis tvarkant reikalus buvo tai, kad jis nemokėjo rašyti, nežinojo, ką reiškia raidės, surašytos popieriuje kupranugario plaukų teptuku. Dar didesnė gėda jam būdavo grūdų krautuvėje perkant ir parduodant javus, sudarant kviečių arba ryžių pardavimo sutartis, kai jam reikėdavo nuolankiai kreiptis į išdidžius miesto verslininkus:

— Pone, ar neperskaitytum man sutarties, nes aš esu per kvailas.

Ir dar būdavo jam gėda, kai reikėdavo sutartyje pasirašyti pavardę: pasirašydavo ne jis pats, bet koks nors menkas raštininkėlis, paniekinamai pakėlęs antakius ir teptuku palytėjęs drėgną tušo ketvirtainį, greitai nubrėždavo Van Luno pavardės hieroglifus. O jau užvis didesnė gėda būdavo, kai tas pašaipiai jį paklausdavo:

— Na, sakyk, katras šitų hieroglifų žymi Van, o katras — Lun?

Van Lunui tekdavo nužemintai atsakyti:

— Tegu bus taip, kaip tau patinka, juk aš toks nemokša, kad nemoku perskaityti net savo vardo.

Kartą jis netyčia išgirdo, kaip javų pirklio krautuvėje, po pietų dykinėdami, iš jo šaipėsi pardavėjai,— o jie buvo vaikėzai, ne vyresni už jo sūnus. Jis susinervinęs grįžo per savo laukus namo, pats sau murmėdamas: „Juk nė vienas tų miesto kvailių neturi nė pėdos žemės, tačiau kiekvienas jaučiasi turįs teisę iš manęs gagenti kaip žąsis, kad aš neišmanau teptuko terlionių popieriuje". Paskui susierzinimas atlėgo, ir jis sau širdyje tarė: „O vis dėlto man gėda, kad nemoku nei skaityti, nei rašyti. Paimsiu iš laukų savo vyresnįjį sūnų ir atiduosiu jį į miesto mokyklą, tegu mokosi. Kai man reikės vykti į javų rinkas, tai skaitys ir rašys už mane jis, ir jau niekas iš manęs patylom nesijuoks, nes aš būsiu tikras žemvaldys".

Tas sumanymas jam patiko, ir jis tą pačią dieną pasišaukė vyresnįjį sūnų, jau dvylikos metų laibą ir aukštą berniuką plačiais kaip motinos skruostikauliais, didelėmis

kojomis ir rankomis, gyvomis kaip tėvo akimis. Kai berniukas priėjo ir prieš jį atsistojo, Van Lunas tarė:

— Nuo šios dienos mesi dirbęs laukuose. Aš noriu, kad mano šeimoje būtų bent vienas mokytas, kuris gebėtų perskaityti sutartis ir parašyti mano vardą, kad man nereikėtų gėdytis miestelėnų.

Berniukas paraudo kaip aguona, jo akys sublizgėjo.

— Tėve,— atsakė jis.— Štai jau dveji metai, kai aš noriu tavęs to paprašyti, bet vis nedrįsau.

Išgirdęs apie tai, jaunesnysis sūnus tuojau atbėgo savo papratimu verkdamas ir skųsdamasis, nes vos tik jis išmoko kalbėti, nuo to laiko buvo didelis verksnys ir rėksnys ir amžinai skųsdavosi, kad jam mažiau tenką kaip kitiems, ir dabar jis verkšleno tėvui:

— Na, tai ir aš nedirbsiu laukuose. Aš tau toks pat sūnus, kaip ir jis, ir neteisinga būtų, jei jis tinginiautų sėdėdamas kėdėje ir kažko mokytųsi, o aš dirbčiau kaip bernas.

Van Lunas nepakęsdavo jo riksmo, viską sutikdavo duoti, kad tik tas nustotų žliumbęs, todėl ir šį kartą skubiai tarė:

— Na, jau gerai, gerai. Eikite abudu. Jei susirūstinęs dangus man vieną judviejų atimtų, tai liktų kitas, ir jis mokėtų sutvarkyti už mane reikalus.

Paskui jis pasiuntė savo sūnų motiną į miestą, kad abiem nupirktų medžiagos ilgiems apsiaustams, o pats nuėjo į krautuvę, kur pardavinėjo popierių ir tušą, nupirko popieriaus, teptukus ir du gabaliukus tušo, nors apie šituos daiktus nieko nenutuokė, ir, gėdydamasis prisipažinti, nepatikliai apžiūrinėjo viską, ką pardavėjas rodė. Pagaliau viskas buvo paruošta ir susitarta vaikus siųsti į mažą mokyklą prie miesto vartų. Ją laikė senis, kuris buvo mėginęs laikyti valstybinius egzaminus, bet neišlaikė. Tada viduriniame savo namo kambaryje jis pastatė stalą, suolus ir už nedidelį mokestį per metines šventes mokė vaikus skaityti kinų klasikus, mušdamas juos suglausta didele vėduokle, jei jie tinginiaudavo arba nesugebėdavo atmintinai išmokti puslapio, kurį kaldavo nuo ankstyvo ryto ligi vėlyvo vakaro. Tiktai karštom pavasario ir vasaros dienom mokiniai galėjo laisvai atsikvėpti, nes senis, pavalgęs pusdienių, tuojau, nukoręs galvą, užmigdavo, ir tamsus kambarėlis prisipildydavo jo knarkimo. Tada berniukai kuždėdavosi ir žaisdavo, mokydavo

vienas kitą visokių eibių, piešdavo vaizdelius ir, matydami, kaip sukasi musė apie nudribusią senio lūpą, juokdavosi ir lažindavosi, ar jinai įlėks, ar neįlėks jam į burną. Bet kartais senasis mokytojas staiga atmerkdavo akis,— negalėjai įspėti, kada jis visai netikėtai, lyg visai būtų nemiegojęs, atmerks akis,— tada jis užklupdavo juos nesimokančius ir atsilygindavo lupdamas per galvas vėduokle. O kaimynai, išgirdę pyškant vėduoklę ir rėkiant mokinius, sakydavo:

— O vis dėlto labai geras senasis mokytojas!

Tik todėl Van Lunas ir pasirinko šitą mokyklą ir į ją atidavė savo sūnus. Pirmą dieną vesdamas juos į mokyklą, jis ėjo pirmas, nes nepritinka tėvui eiti šalia sūnaus, ir nešė, įrišęs į mėlyną skarelę, šviežių kiaušinių, kuriuos, atėjęs į mokyklą, atidavė senajam mokytojui. Van Lunas su baime ir pagarba žiūrėjo į didelius variniais rėmais senojo mokytojo akinius, į jo ilgą ir platų juodą apsiaustą ir į didžiulę vėduoklę, kurios tas net žiemą nepaleisdavo iš rankų; Van Lunas žemai jam nusilenkė ir pasakė:

— Pone, štai nevertingi mano sūnūs. Jei ir galima ko nors į jų kietas galvas įkalti, tai tik mušimu. Būkite geras, muškite juos, kad jie mokytųsi.

O berniukai stovėjo ir žiūrėjo į mokinius, sėdinčius suoluose ir taip pat juos stebeilijančius.

Kai, palikęs mokykloje vaikus, Van Lunas grįžo namo vienas, jo širdis buvo kupina puikybės, nes jam atrodė, kad nė vienas mokinys nebuvo tokio aukšto ūgio, tokio stipraus sudėjimo ir saulėje įdegusio protingo veido kaip jo sūnūs. Eidamas pro miesto vartus, jis sutiko kaimyną ir į jo klausimą atsakė:

— Šiandien einu iš mokyklos, kurioje mokosi mano sūnūs.

Ir kai tas nustebo, jis, dėdamasis abejingas, pridūrė:

— Dabar man jie nebereikalingi laukuose, tegu kala sau į galvas hieroglifus.

Ir, artindamasis prie namų, pats sau tarė:

— Nenuostabu, jei išsimokslinęs mano sūnus pasidarys prefektas.

Nuo to laiko jau daugiau niekas nebevadino vaikų Vyresniuoju ir Jaunesniuoju, senasis mokytojas davė jiems mokyklos vardus. Paklausęs, kuo verčiasi tėvas, se-

nasis mokytojas sugalvojo tokius vardus: Nun Enas — vyresniajam ir Nun Uenas — jaunesniajam. Abiejų vardų pirmasis žodis reiškė: „Žmogus, kuris pralobo iš žemės".

XVIII

Taip Van Lunas kūrė savo šeimos gerovę. Septintaisiais metais šiaurėje didžioji upė dėl didelių lietų ir šiaurės vakaruose, kur buvo jos versmės, iškritusio sniego išėjo iš krantų, sugriovė užtvankas ir užliejo visos apylinkės laukus. Bet Van Lunas neišsigando. Jis neišsigando, nors du penktadaliai jo žemės tapo ežerais gilumo žmogui sulig peties, o vietomis ir giliau.

Pavasario pabaigoje ir vasaros pradžioje vanduo vis kilo ir kilo ir upė pagaliau patvino kaip jūra, nuostabi ir rami, atspindėdama debesis ir mėnulį, gluosnius ir bambukus, kurių kamienai skendėjo vandenyje. Kai kur stovėjo gyventojų palikti plūkto molio namai, kol vanduo juos galutinai paskalaudavo ir jie pamažu išsiskirdavo į savo sudedamąsias dalis — molį ir vandenį. Ir taip buvo visų namams, kurie stovėjo ne kalnelyje kaip Van Luno. Tie kalneliai buvo iškilusios salos. Žmonės plaukiojo į miestą luotais ir plaustais, ir buvo tarp jų tokių, kurie badavo, kaip anksčiau Van Luno šeima.

Bet Van Lunas buvo ramus. Javų rinkose daug kas buvo jam skolingas, jo klėtys buvo pilnos pernykščio derliaus, o jo namai stovėjo aukštoje vietoje, vanduo buvo toli nuo jų ir jam nebuvo ko bijoti.

Kadangi buvo galima užsėti tiktai mažą žemės dalį, tai teko tinginiauti, o tinginiaudamas ir gerai valgydamas, pasidarai žmogus labai opus ir nebežinai, kur dingti, kai jau miegi ir persimiegi ir esi baigęs visus darbus. Be to, jis visiems metams buvo nusisamdęs darbininkų, tai būtų buvę kvaila pačiam dirbti, kai darbininkai valgė jo ryžius ir, laukdami, kol atslūgs vanduo, tinginiavo didesnę dalį laiko. Jis liepė jiems užtaisyti šiaudinį senojo namo stogą, užlopyti malksnomis naujojo namo stogą, lietaus pralytą, sutaisyti kauptukus, grėblius ir žagres, šerti gyvulius, nupirkti ančių ir paleisti jas į vandenį, nuvyti

iš kanapių virvių,— visa tai, ką anksčiau, kai vienas dirbo žemę, jis pats darydavo. Dabar jo rankos buvo be darbo, ir jis nežinojo, ką veikti.

O žmogus negali juk visą dieną sėdėti ir žiūrėti į ežerą, užliejusį lauką, ir nebegali daugiau suvalgyti, negu telpa į pilvą, o gerai išsimiegojusio miegas nebeima. Namie, kur Van Lunas nekantraudamas klaidžiojo, buvo tylu, jo verdančiam kraujui net per daug tylu. Senasis tėvas visai nukaršo, pusiau apako ir beveik visai apkurto, ir su juo nebuvo ką kalbėti, nebent paklausti, ar jam šilta, ar jis sotus, ar nenori arbatos. Ir Van Luną erzindavo, kad tėvas nebemato, koks turtingas jo sūnus, ir visada, išvydęs savo puodelyje arbatžolių, bumba: „Gerai būtų ir skaidrus vandenėlis, o jau arbatžolės — tai sidabras!" Beprasmiška buvo ką nors sakyti jam — jis vis tiek tuojau viską užmiršdavo; gyveno užsidaręs kažkokiam savo pasaulyje ir didesnę laiko dalį sapnuodavo vėl jaunas ir stiprus esąs ir beveik nepastebėdavo, kas aplink jį dedasi.

Tokie žmonės kaip senasis tėvas ir vyresnioji mergytė, kuri visai nekalbėjo, tiktai ištisas valandas sėdėdavo su seneliu ir žaisdavo kokiu skudurėliu, jį sulankstydama ir vėl su šypsena išlygindama, neturėjo ką sakyti žmogui, kuris buvo turtingas ir kupinas jėgų. Van Lunas pripildavo tėvui puodelį arbatos, paglostydavo mergaitei veidelį, įsidėmėdavo jos ramią ir tuščią šypseną, bematant nuvystančią veide, ir nebeturėjo ką daugiau veikti. Truputį patylėjęs,— o tai reikšdavo jo liūdesį dėl dukters,— jis visada nusigręždavo nuo jos ir imdavo žiūrėti į jaunesniuosius vaikus, berniuką ir mergaitę, kuriuos O-lana drauge pagimdė ir kurie dabar linksmai žaidė prie slenksčio.

Tačiau žmogaus negali patenkinti mažų vaikų neišmanymas. Vaikai, pažaidę ir pasijuokę su tėvu, vėl imdavo žaisti dviese, ir Van Lunas likdavo vienas ir neberasdavo sau ramybės. Tada jis pažvelgdavo į O-laną, savo žmoną, kaip žvelgia vyras į moterį, kurios kūną jis taip gerai pažįsta ir kuri taip artimai su juo gyvena, kad jis apie ją žino visa ir nieko naujo iš jos jau nebesitiki ir nebelaukia.

Ir Van Lunui pasirodė, kad jis žiūri į O-laną pirmą kartą gyvenime ir pirmą kartą mato, jog tai moteris, kurią kiekvienas vyras pavadintų ir nuobodžia, ir prasta,

kuri tylėdama dirba savo darbą ir negalvoja apie tai, kaip į ją kiti žiūri. Jis pirmą kartą pamatė, kad jos plaukai šiurkštūs, išdegę ir sausi, kad jos veidas platus ir lėkštas, oda šiurkšti ir apskritai visi jos bruožai per daug stambūs ir netviska nei gražumu, nei gyvumu. Jos antakiai buvo pasišiaušę ir reti, burna didelė, kojos ir rankos stambios ir negrakščios. Jis žvelgė į ją lyg iš šalies ir pagaliau riktelėjo:

— Pažiūrėjęs į tave, pasakytum, kad tu paprasto sklypininko žmona, o ne tokio, kurio laukus aria samdyti bernai.

Van Lunas pirmą kartą jai pasakė, kaip ji jam atrodanti, ir ji atsakė ilgu, skausmingu žvilgsniu. Ji sėdėjo ant suolo, traukdama ilgą siūlą pro bato padą, stabtelėjo, ir adata sustingo rankose, o burna plačiai išsižiojo atidengdama pajuodusius dantis. Paskui ji suprato, kad jis žiūri į ją kaip vyras į moterį, ir tirštas raudonis užliejo jos plačius skruostus. Ji sumurmėjo:

— Nuo to laiko, kai pagimdžiau dvynius, aš vis dar nesveika. Viduje lyg ugnis dega.

Jis suprato, kad ji iš širdies kuklumo save kaltina, jog per septynerius metus nė karto nepradėjusi, ir jis tarė šiurkščiau negu būtų norėjęs:

— Aš norėjau tau pasakyti — ar negalėtum kaip kitos moterys nusipirkti plaukams tepalo ir pasisiūti naują juodos medžiagos apsiaustą? Ir batai, kuriais apsiavus, tau netinka, nes tu — žemvaldžio žmona.

Bet ji nieko neatsakė, tiktai nuolankiai pažvelgė į jį, nežinodama, kuo ji kalta, ir paslėpė po suolu vieną koją už kitos. Ir tada, nors iš tikrųjų jam buvo gėda prikaišioti moteriai, kuri per visus tuos metus buvo jam ištikima kaip šuo, — jis neužmiršo, kad ji, kai jis dar buvo vargšas ir pats dirbo laukuose, atsikeldavo iš lovos net po gimdymo ir ateidavo į laukus padėti jam dirbti, — bet vis dėlto negalėjo suvaldyti savo susierzinimo ir negailestingai, tarsi prieš savo valią, kalbėjo toliau:

— Aš dirbau ir pasidariau turtingas, ir norėčiau, kad mano žmona nepanėšėtų į kumečio žmoną. O tavo kojos...

Jis stabtelėjo. Jam pasirodė, kad ji visiškai bjauri, o jau bjauriausios — jos kojos su išsitampiusiais audekliniais batais; jis piktai pažvelgė į jas, ir ji dar toliau pakišo kojas po suolu. Ir pagaliau ji tyliai tarė:

— Mano motina jų neraišiojo, nes mane dar mažą pardavė. Bet aš apraišiosiu kojas mūsų mergytei, mūsų jaunesniajai dukrelei...

Bet jis tiktai ranka numojo, nes jam pasidarė gėda, kad be reikalo prikibo prie jos, ir buvo nepatenkintas, kad ji, užuot supykusi, tiktai išsigando. Jis apsivilko nauju juodu apsiaustu ir susierzinęs tarė:

— Tai ką, nueisiu į arbatnamį ir sužinosiu, ar nėra kokių naujienų. Mano namuose tiktai kvailiai, vaikai ir iškvėšęs senis.

Jo bloga nuotaika, einant į miestą, dar pablogėjo, nes jis staiga atsiminė, kad, nors ir visą gyvenimą būtų plūkęsis, nebūtų nusipirkęs tų naujų žemės sklypų, jeigu O-lana nebūtų pavogusi turtuolio namuose saujos brangakmenių ir jų neatidavusi jam, kai jis pareikalavo. Bet, tai prisiminęs, jis dar labiau supyko ir pats sau tarė, lyg norėdamas užgniaužti širdies balsą: „Tai kas, juk ji nežinojo, ką daro. Ji paėmė juos dėl malonumo, kaip vaikas kad griebia saują žaislų ir raudonų saldainių. Ji būtų juos taip ir nešiojusi ant krūtinės, jei aš nebūčiau to sužinojęs".

Paskui jis pagalvojo: nejaugi ji vis dar slepia tarp krūtų tuos du perlus? Anksčiau jam būdavo keista ir jis, prisiminęs tuos du perlus, stengdavosi juos įsivaizduoti, bet dabar pagalvojo apie tai su panieka, nes jos krūtys nuo dažnų gimdymų nuvyto ir ištįso, pametė savo grožį, nešioti tarp jų perlus būtų kvaila ir nenaudinga.

Visa tai būtų buvę niekai, jei Van Lunas tebebūtų vargšas arba jei vanduo būtų neužliejęs laukų. Bet dabar jis turėjo pinigų. Ir namo sienoje buvo paslėpta sidabro, ir po naujojo namo malksnomis buvo paslėptas sidabro maišelis, ir kambaryje, kuriame jis miegojo su žmona, skrynioje buvo suvyniota į skudurus sidabro, ir po lova sidabro buvo įsiūta į demblį, ir jo juosta buvo pilna sidabro, ir sidabro jam buvo į valias. Ir dabar tas sidabras, užuot tekėjęs kaip kraujas iš žaizdos, gulėjo juostoje, o paliestas svilinte svilino pirštus ir lyg prašyte prašėsi išleidžiamas. Jis liovėsi jo gailėjęs ir pradėjo galvoti, ką jam daryti, kad būtų linksmiau gyventi.

Visa atrodė jau ne taip gera, kaip anksčiau. Arbatnamis, kur jis pirmiau nedrąsiai įeidavo jausdamasis esąs netašytas kaimietis, dabar jam atrodė nepakankamai švarus ir skurdus. Tada jo niekas čia nepažino ir padavėjai

vaikai buvo su juo įžūlūs, o dabar, kai jis įeidavo, žmonės kumščiojo viens kitą alkūnėmis ir kuždėjo:

— Tai Van Lunas iš Vano kaimo, tas pats, kuris tą žiemą, kai numirė senasis ponas ir buvo didelis badas, nupirko Chuanų namų žemę. Dabar jis turtuolis.

Ir Van Lunas, tai girdėdamas, sėsdavosi, lyg jo tos kalbos nei šildytų, nei šaldytų, tačiau širdyje be galo savimi didžiuodavosi. Bet tą dieną, kai jis iškalbinėjo žmonai, jo nepatenkino nė jam rodoma pagarba, ir jis, gerdamas arbatą, pamanė, kad jo gyvenime ne visa jau taip gera, kaip jam atrodo.

Ir staiga smilktelėjo jam į galvą: „Kodėl aš turiu gerti arbatą šiame name, pas šį žvairį kurmį, kuris uždirba mažiau kaip mano padienis darbininkas?! Aš, žemvaldys, kurio sūnūs mokosi mokykloje?"

Jis greitai pakilo iš vietos, numetė ant stalo pinigus ir išėjo pirma, negu jį spėjo kas nors užkalbinti. Jis ilgai slankiojo miesto gatvėmis, pats nežinodamas, ko jam reikia. Praeidamas pro pasakininko palapinę, jis neilgam prisėdo ant suolo galo ir pasiklausė pasakos apie senus laikus trijose karalystėse, kur kariai buvo išmintingi ir narsūs. Bet jis vis dar negalėjo nusiraminti ir žavėtis pasaka kaip kiti klausytojai. Mažo varinio gongo, kurį mušė pasakininkas, garsai, nuvargino jo klausą, ir jis pakilęs išėjo į gatvę.

Mieste buvo didelis arbatnamis, neseniai atidarytas vieno pietiečio, kuris apie šiuos reikalus gerai nusimanė. Van Lunas ir anksčiau praeidavo pro tuos namus ir baisėdavosi pamanęs, kiek pinigų ten išleidžiama kortų ir kaulų lošimams ir blogoms moterims. Bet dabar, iš dyko buvimo nerasdamas sau vietos ir geisdamas nustelbti sąžinės graužimą, kad netinkamai pasielgęs su žmona, jis įėjo į tuos namus. Nerimo graužiamas, jis ieškojo naujovių: norėjo išgirsti ir pamatyti ką nors naujo. Todėl jis ir peržengė naujojo arbatnamio slenkstį, įėjo į didelę, ryškiai apšviestą salę, kurioje buvo pilna stalų ir kuri buvo tiesiai į gatvę. Jis ėjo gana drąsiai, stengdamasis atrodyti dar drąsesnis, nes širdyje buvo labai nedrąsu, jis negalėjo užmiršti, kad vos tiktai prieš keletą metų jis buvo vargšas, niekad neturįs kišenėje daugiau kaip vieną ar du sidabrinius ir didelio pietų miesto gatvėse parsisamdąs tampyti rikšą.

Dideliame arbatnamyje neskubėdamas jis užsisakė arbatos, gėrė ją ir stebėdamasis dairėsi į šalis. Van Lunas sėdėjo didžiojoje salėje, kur lubos buvo paauksuotos, o ant sienų kabojo paveikslai — baltame šilke piešti moterų atvaizdai. Van Lunas slapta atsidėjęs žiūrinėjo šituos moterų atvaizdus, ir jam atrodė, kad tokias moteris galima tiktai sapne pamatyti, o gyvenime jis dar nė vienos tokios nebuvo sutikęs. Pirmą dieną jis pažiūrėjo į jas, išgėrė savo arbatą ir išėjo.

Vanduo vis dar neslūgo nuo laukų, ir jis kasdien vaikščiojo į arbatnamį, užsisakydavo arbatos, sėdėdavo vienas ir gerdavo žiūrinėdamas gražių moterų atvaizdus. Ir kasdien jis vis ilgiau pasėdėdavo, nes namie ir laukuose nebebuvo ką veikti. Taip galėjo trukti daug dienų, nes jis, nors ir turėjo prisislapstęs sidabro, bet vis dar panėšėjo į netašytą kaimietį; visame arbatnamyje jis tik vienas vilkėjo ne šilkiniais, bet medvilniniais drabužiais ir tiktai vienas nešiojo ilgą, per nugarą nukarusią kasą, kokios jau joks miestelėnas nebūtų nešiojęs. Bet kartą vakare, kai jis, sėdėdamas nuošaliame kampe prie stalo, gėrė arbatą, kažkas nulipo iš antro aukšto siaurais laiptais, prisišliejusiais prie sienos.

Arbatnamis mieste buvo vienintelis dviejų aukštų trobesys, išskyrus penkių aukštų Vakarinę pagodą, kuri buvo netoli Vakarinių vartų. Bet pagoda į viršų laipsniškai siaurėjo, o arbatnamio antras aukštas buvo toks pat, kaip ir pirmasis, kuris stovėjo ant žemės. Vakarais pro antro aukšto langus sklisdavo garsus moterų dainavimas ir švelnus liutnių stygų, tyliai merginų rankų virpinamų, skambėjimas. Tuos muzikos garsus galėjai išgirsti gatvėje, ypač po pusiaunakčio, bet ten, kur sėdėjo Van Lunas, indų tarškėjimas, daugelio žmonių, geriančių arbatą, kalba ir garsus kaulų bei domino bildesys nustelbdavo visus kitus garsus.

Štai kodėl tą vakarą Van Lunas neišgirdo, kaip užpakaly jo sugirgždėjo siauri laiptai po kojom lipančios moters, štai kodėl, nesitikėdamas, kad kas nors gali jį čia pažinti, jis smarkiai krūptelėjo, kai kažkas palytėjo jo petį. Atsigręžęs jis pamatė siaurą ir gražų moters veidą, veidą Gegutės, kuriai į rankas jis supylė brangenybes tą dieną, kai pirko žemę, ir kurios ranka stipriai laikė drebančią senojo pono ranką ir padėjo jam pridėti pirki-

mo raštuose antspaudus. Ji, pamačiusi Van Luną, nusijuokė, ir jos juokas panėšėjo į šiurkštų kuždesį.

— Nejaugi tai Van Lunas, valstietis? — tarė ji, klastingai nutęsdama žodį *valstietis*.— Nesitikėjau, kad tave būtų galima čia sutikti!

Van Lunas pasiryžo — trūks laikys — šitai moteriškei pasirodyti esąs nebe kaimietis; jis nusijuokė ir net per garsiai pratarė:

— Ar mano pinigai blogesni kaip kitų žmonių? Dabar pinigų man netrūksta. Man pasisekė.

Gegutė sustojo, jos akys susiaurėjo ir sublizgo kaip gyvatės, o balsas pasidarė saldus ir švelnus kaip iš indo tekanti alyva.

— Kas to negirdėjo! Ir kur geriau gali išleisti pinigus, jei turi jų atliekamų ir daugiau negu reikia pragyvenimui, jei ne čia, kur linksminasi turtuoliai ir kur susirenka dideli ponai pasilinksminti ir praleisti laiko puotaudami ir smaguriaudami? Niekur nėra tokio vyno, kaip pas mus! Ar jau ragavai, Van Lunai?

— Lig šiol aš gėriau tiktai arbatą,— atsakė Van Lunas, beveik susigėdęs.— Aš dar nemėginau nei vyno, nei kaulų.

— Arbatą! — pakartojo ji žvygtelėjusi.— Bet mes turime vyno „Tigro kaulas", „Saulėtekio vynas" ir kvepiančios ryžių degtinės. Kodėl gi tu gėrei arbatą?

Kai Van Lunas nuleido galvą, ji meilikaudama švelniai tarė:

— Aš manau, kad tu net neapsidairei aplinkui? Ar ne tiesa? Dar net nežvilgtelėjai į gražias mažutes rankeles, į rausvus veidelius?

Van Lunas dar žemiau nuleido galvą ir visas paraudo. Jam rodėsi, kad visi žiūri į jį su pašaipa ir klausosi moters kalbos. Bet kai jis išdrįsęs žvilgtelėjo pro blakstienas, tai pamatė, kad niekas į juos nekreipia dėmesio, kaulai bilda kaip bildėję, ir jis nesmagiai pasakė:

— Ne, ne, aš nežiūrėjau... Aš... tiktai arbatos...

Tada moteris vėl nusijuokė ir, rodydama į šilkinius paveikslus, pasakė:

— Štai jų atvaizdai. Pasirink, kurią iš jų nori pamatyti! Duok man į ranką sidabro, ir aš tau ją atvesiu.

— Ar iš šitų? — paklausė Van Lunas.— Aš maniau, kad tai svajonės ar Kven Lunio kalno dievaitės, apie kurias pasakoja pasakininkai.

— Jos ir yra svajonės,— atsakė moteris, smagiai šypsodama,— bet šitos svajonės už truputį sidabro pavirsta kūnu ir krauju.

Ir ji nuėjo toliau, linkčiodama, mirksėdama aplink stovintiems patarnautojams ir rodydama į Van Luną, tarsi sakydama: „Štai kaimo mulkis!"

Bet Van Lunas sėdėjo žiūrėdamas į atvaizdus su nauju susidomėjimu. Vadinasi, jeigu šitais siaurais laiptais palypėtum į viršų, tai ten šitas moteris galėtum rasti su kūnu ir krauju. Ir jas lanko vyrai, žinoma, kitokie negu jis, bet vyrai. O jei jis nebūtų tas, kas yra — geras, darbštus žmogus, vedęs ir turįs šeimą,— kokį atvaizdą tada jis pasirinktų, jei įsivaizduotum, kaip vaikai įsivaizduoja galį padaryti tą ar kitą dalyką. Jis atidžiai ir susidomėjęs žiūrinėjo tuos pieštus veidus, lyg jie būtų buvę gyvi. Ligi šiol jos visos atrodė lygiai gražios, kol nebuvo kalbos apie pasirinkimą. Bet dabar jam paaiškėjo, kad viena iš jų gražesnė už kitas, ir iš dvidešimties moterų jis išsirinko tris gražiausias, o iš šitų trijų jis išskyrė pačią gražiausiąją, mažutę ir švelnią, laibą kaip bambuko kamienas, smailiu veideliu kaip kačiukės snukutis. Ji rankoje laikė neišsiskleidusį lotoso žiedą, ir jos ranka buvo švelni kaip neišsiskleidęs paparčio lapas.

Van Lunas žiūrėjo į ją ir kaito, lyg jo gyslomis būtų pradėjęs tekėti vynas.

— Ji lyg svarainio žiedas,— staiga garsiai pratarė jis.

Bet, išgirdęs savo paties balsą, nusigando ir susigėdo, greitai atsistojo ir, padėjęs pinigus ant stalo, išėjo tamson, kuri jau buvo nusileidusi ant žemės, ir nuėjo namo. Laukuose ir vandenyse sklaidėsi mėnulio šviesa lyg sidabrinių miglų tinklas, ir jo kūnu paslaptingai ir smarkiai sroveno karštas kraujas.

XIX

Jei tuo laiku vanduo būtų atslūgęs Van Luno laukuose ir drėgna žemė būtų garavusi saulėje, o po kelių karštų dienų būtų reikėję arti, akėti ir sėti, tai galbūt Van Lunas niekados daugiau nebūtų ėjęs į didįjį arbatnamį. Jei būtų susirgęs kūdikis arba senam tėvui atėjęs metas

mirti, tai jis būtų buvęs užsiėmęs ir užmiršęs šilke nupieštą veidelį su smailia pasmakre ir lankstų kaip bambuko kamienas moters kūną.

Bet vanduo vis dar tyvuliavo, ir tiktai vakarop pakildavo lengvas vasaros vėjas. Senis per dienas snūduriavo, o sūnūs švintant išeidavo į mokyklą ir sugrįždavo tiktai vakare. Van Lunas neberasdavo namie nusiraminimo ir vengdavo žvilgsnio O-lanos, kuri liūdnai į jį žiūrėdavo, kai jis, nerasdamas sau vietos, atsisėsdavo ir vėl atsikeldavo neišgėręs arbatos, kurios ji jam įpildavo, ir neišrūkęs savo pypkės. Ir vienos ilgos dienos pavakare, daug ilgesnės kaip kitos dienos, jau septintojo mėnesio pabaigoje, kai sutemoj tyliai ir maloniai murmėjo ežerai, jis stabtelėjo prie durų ir staiga, nė žodžio netaręs, griežtai pasisuko, įėjo į savo kambarį, apsivilko naują juodos žvilgančios medžiagos apsiaustą, kuris žvilgėjo beveik taip kaip šilkas ir kurį O-lana jam pasiuvo šventėms,— apsivilkęs tuo nauju apsiaustu ir niekam nė žodžio nepasakęs, nuėjo siauru takeliu vandens pakraščiu, o toliau — per laukus tamsių miesto vartų link, įėjo pro vartus ir gatvėmis nuėjo į naująjį arbatnamį.

Ten jau buvo užžiebti visi žiburiai — ryškios žibalinės lempos, kurios pardavinėjamos pamario miestų svetimšalių kvartaluose. Tų lempų apšviesti sėdėjo vyrai, gėrė arbatą ir kalbėjosi, jų apsiaustai, vakarui vėstant, buvo atsegioti, visur vėdavo vėduoklės, ir skambus juokas kaip muzika veržėsi pro duris. Tas visas džiaugsmas, kurį anksčiau Van Lunui suteikdavo darbas laukuose, dabar susikaupė šitų namų sienose, kur žmonės susirinkdavo pasismaginti, o ne dirbti.

Van Lunas nesiryždamas sustojo ant slenksčio ir stovėjo ten apšviestas ryškios šviesos, kuri veržėsi pro atdaras duris. Jis galėjo kiek pastovėjęs nueiti, nes vis dar buvo nedrąsus ir bugštus, nors kraujas jo gyslose taip virė, jog, atrodė, jos neišlaikys ir sprogs, bet tuo metu iš šešėlio į šviesą išlindo moteris, kuri tingiai stovėjo atsišliejusi į duris: tai ir vėl buvo Gegutė. Pamačiusi vyriškį, ji priėjo, nes jos pareiga buvo vedžioti vyrus pas moteris, bet, išvydusi, kad čia Van Lunas, ji patraukė pečiais ir tarė:

— Ak, čia tiktai valstietis!

Van Luną įgėlė užgaulus jos balsas, ir jis, staiga supykęs, sukaupė drąsos ir tarė:

— Tai ką, ar man negalima kaip kitiems vyrams įeiti į namus?

Ji vėl patraukė pečiais, nusijuokė ir pasakė:

— Jei turi sidabro kaip kiti vyrai, tai gali įeiti ir elgtis kaip kiti.

Jis norėjo jai parodyti, kad jis pats sau ponas ir gana turtingas elgtis kaip tinkamas. Pasirausė juostoje, ištraukė pilną saują sidabro ir tarė:

— Užteks, ar dar per mažai?

Ji atidžiai pasižiūrėjo į sidabro saują ir greitai pasakė:

— Įeik! Ir pasakyk, kurios nori?

Van Lunas, pats nežinodamas, ką sakyti, sumurmėjo:

— Tos mažutės, smailia pasmakre ir smulkiu veideliu, baltai rausvu kaip svarainio žiedas, kuri rankose turi lotoso žiedelį.

Moteris linktelėjo ir, pamojusi jam, nuvedė pro apsėstus daugelio žmonių stalelius. Van Lunas sekė ją iš tolo. Iš pradžių jam atrodė, kad visi žiūri į jį ir stebi, bet kai jis, sukaupęs visą drąsą, apsidairė, tai pamatė, kad niekas nekreipia į jį dėmesio, gal tik vienas kitas riktelėjo:

— Tai jau metas pas moteris!

O vienas dar pridūrė:

— Štai salduodegis dar nesutemus eina pas moteris.

Bet tuo metu Gegutė jau lipo laiptais, ir Van Lunas sunkiai ją sekė, nes ligi šiol dar niekada nebuvo lipęs laiptais. Tačiau kai jie užlipo į viršų, pasirodė, kad čia toks pat namas, kaip apačioje, tiktai, žvilgtelėjęs pro langą, jis pamatė, kad stovi labai aukštai nuo žemės. Moteris vedė jį tamsiu ir siauru koridoriumi ir vesdama riktelėjo:

— Štai atėjo pirmas svečias!

Staiga išilgai koridoriaus prasivėrė durys, ir pro jas šviesos juostose išlindo mergaičių galvos, lyg saulėje išsiskleidę žiedai. Bet Gegutė griežtai sušuko:

— Ne, tai ne pas tave. Ir ne pas tave. Tavęs dar niekas neklausė. Čia pas rausvaveidę nykštukę iš Sučžou, pas Lotosą.

Per koridorių perbėgo palaidas murmėjimas, neaiškus ir pašiepiantis, ir viena raudonveidė kaip granatas mergina garsiai šūktelėjo:

— Tepasiima jį Lotosas: jis dvokia mėšlu ir česnaku!

Van Lunas tai girdėjo, bet nesiteikė atsakyti, nors tie

žodžiai jį rėžė kaip durtuvas. Jis bijojo, kad iš tikrųjų atrodė tas, kas ir buvo — kaimietis. Bet, atsiminęs sunkų sidabrą savo juostoje, jis atkakliai ėjo toliau. Pagaliau moteris delnu pliaukštelėjo į uždaras duris ir, nelaukdama atsakymo, įėjo. Ten ant lovos, uždengtos vatine antklode su raudonomis gėlėmis, sėdėjo laiba mergaitė.

Jei kas anksčiau būtų jam pasakęs, kad esama tokių mažų rankų, jis būtų nepatikėjęs,— tokios mažutės rankos, ploni kauleliai ir plonučiai pirščiukai su ilgais nagais, kurie buvo ryškiai rausvai nudažyti kaip lotoso pumpuras. O jei kas būtų jam pasakęs, kad gali būti tokios kojos, tokios mažutės kojytės su rausvo atlaso bateliais, kurie buvo ne didesni už vyrišką pirštą, ir kad galima jomis, sėdint lovoje, vaikiškai mataškuoti, jis taip pat būtų nepatikėjęs.

Sėdėdamas su ja ant lovos ir įsmeigęs į ją akis, jis pamatė, kad ji labai panaši į savo atvaizdą ir jei jis būtų kur nors ją sutikęs, tai, žinodamas jos atvaizdą, būtų pažinęs. Bet geriausiai paveiksle buvo atvaizduota jos ranka, liekna ir mikli, balta kaip pienas. Abi rankas ji buvo sunarinusi šilko rūbo skreite, ir jis net nesapnavo, kad tokias rankas galima paliesti.

Jis žiūrėjo į ją, kaip pirma žiūrėjo į paveikslą, ir matė trumpa palaidinuke aptemptą lankstų kaip bambuko stiebas liemenį, matė veidelį, išlindusį iš aukštos balto kailio apykaklės ir gražiai išdažytą kaip paveikslėlis, matė apvalias akis, kurios buvo panašios į abrikosus, ir dabar jis suprato pasakininkų kalbas apie gražiąsias abrikosines senovės gražuolių akis. Bet ji vis dar nebuvo jam gyva moteris iš kūno ir kraujo, o tiktai pieštas moters paveikslas.

Tada ji pakėlė savo mažą lanksčią ranką ir, uždėjusi jam ant peties, labai lėtai perbraukė per visą jo ranką. Tokio lengvo ir švelnaus palytėjimo jam dar niekada neteko pajusti ir jei jis būtų nematęs, nebūtų pajutęs šito palytėjimo, bet jis žiūrėjo, kaip mažutė ranka šliaužia jo rankove, ir lyg ugnis slinko paskui tą mažutę ranką ir degino per rankovę. Jis sekė tą ranką, kol ji, pasiekusi rankovės galą ir kiek paabejojusi, nuleido savo ranką ant jo rankos, o paskui įdėjo savo pirščiukus į jo šiurkštų nugrubusį delną. Jis ėmė drebėti nežinodamas, ką veikti su jos rankele.

Tada jis išgirdo juoką — švelnų, staigų, skambų juoką, kuris sutilindžiavo kaip vėjo pajudintas sidabrinis pagodos varpelis, ir išgirdo laibą kaip juokas balselį:

— Ak, juk tu nieko nemoki, tu didelis vyre! Nejaugi mes taip ir prasėdėsime visą naktį, žiūrėdami vienas į kitą?

Čia jis sugriebė jos ranką abiem rankom, bet labai atsargiai, nes ji buvo kaip sausas trapus lapas, karšta ir sausa, ir maldaujančiu balsu, pats net nesusivokdamas, jai pasakė:

— Aš nieko nemoku. Išmokyk mane!

Ir ji išmokė.

Dabar Van Lunas apsirgo baisiausia liga, kokia gali sirgti žmonės. Savo gyvenime jis daug kančių buvo išgyvenęs: jis kankinosi dirbdamas saulės kaitroje, pučiant žiaurių dykumų šaltiems ir sausiems vėjams, kentėjo bado kančias, kai laukai nedavė derliaus, graužėsi pietų miesto gatvėse, apimtas beviltiškumo. Bet aitresnė už visas kančias buvo kančia, kurion jį nugramzdino laibos mergaitės ranka.

Kasdien jis ėjo į arbatnamį, kas vakaras laukė, kol jinai priims, ir kasnakt įeidavo į jos kambarį, ir kasnakt jautėsi esąs kvailas kaimietis, kuris nieko nemoka. Jis drebėjo prie jos kambario durų, šalia jos sėdėdamas bijojo krustelėti ir laukė, kol ji savo juoku duos jam ženklą. Ir paskui, lyg drugio krečiamas, jis ištroškęs vergiškai ją sekė, kai ji žingsnis po žingsnio, lašas po lašo jam save atiduodavo, kol ateidavo paskutinis momentas ir ji kaip žiedas, kuris išsiskleidžia ir laukia, kad jį nuskintų, buvo pasirengusi visa jam pasiduoti.

Bet vis dėlto jis niekuomet negalėjo jos visos paimti, ir tai kaip tik sukeldavo karštį ir troškulį, net jei ji ir nusileisdavo jam. Kai O-lana atėjo į namus, ji atnešė jo kūnui sveikatą, jis jos labai geisdavo, kaip žvėris geidžia savo patelės, jis ją paimdavo, pasitenkindavo ir užmiršdavo, ir vėl dirbdavo. O šitos mergaitės meilėje nebuvo pasitenkinimo, ji nedavė jam sveikatos. Naktį, kai ji jo jau nebenorėdavo ir nekantriai stumdavo jį už durų ir mažutės rankos su neįtikėtina jėga įsiremdavo jam į petį, jis, kyštelėjęs jai už ančio sidabro, išeidavo toks pat alkanas, koks atėjo. Taip būna, kai žmogus, mirdamas iš troškulio, geria sūrų jūrų vandenį, ir nors tai vanduo, bet jis vis labiau ir labiau žmogų džiovina, pagaliau žmogus,

įniršęs nuo savo paties gėrimo, miršta. Jis ateidavo, ir vėl, ir vėl turėdavo ją, ir išeidavo vis tiek nepasisotinęs.

Per visą kaitrią vasarą Van Lunas mylėjo tą merginą. Jis nieko apie ją nežinojo, nei iš kur ji, nei kas ji tokia. Kai jiedu būdavo dviese, jis nė dešimties žodžių neištardavo ir vos girdėdavo nuolatinį jos kalbos čiurlenimą, kurį pertraukdavo staigus kaip kūdikio juokas. Jis tiktai stebėjo jos veidą, rankas, besikeičiančias jos kūno pozas, didelių meilių akių išraišką ir — laukė. Jis niekaip negalėjo jos prisisotinti ir aůštant sugrįždavo namo išsiblaškęs ir nepatenkintas.

Diena be galo prailgdavo. Jis nebenorėjo daugiau gulėti lovoje, sakydamas, kad kambaryje per tvanku, pasiklodavo demblį po bambukais ir ten miegodavo neramiu miegu, nuolatos pabusdamas ir žiūrėdamas į smailius bambuko lapų šešėlius, ir jo širdį kuteno nesveikas saldus jausmas, kuris jam pačiam buvo nesuprantamas. Ir jeigu kas nors jį užkalbindavo — žmona ar vaikai, ar Činas ateidavo sakydamas: „Tuoj atslūgs vanduo. Kokias sėklas paruošti?" — jis tiktai šaukdavo:

— Palikite mane ramybėje!

Ir visą laiką rodėsi, kad jo širdis plyš, nes jis negalėjo pasisotinti tos mergaitės meile.

Taip ėjo diena po dienos. Jis tik ir tegalvojo, kaip greičiau prastumti dieną ir sulaukti vakaro, ir nenorėjo žiūrėti į liūdnus veidus O-lanos ir vaikų, kurie, pamatę jį ateinant, mesdavo žaislus, ir net senasis tėvas, žiūrėdamas į jį, klausdavo:

— Kokia liga tave kamuoja? Kodėl tu pasidarei blogo būdo ir kodėl tavo oda pagelto kaip molis?

Ir kiekvienai dienai pasibaigus, ateidavo naktis, ir mergytė Lotosas darė su juo, ką norėjo. Ji ėmė juoktis iš jo kasos, kurią šukuodamas ir pindamas jis sugaišdavo daug laiko, ir ji pasakė:

— Dabar pietiečiai jau nebenešioja šitų beždžionių uodegų!

Ir jis, nė žodžio nesakydamas, nuėjo ir nusikirpo ją, nors ligi šiol to padaryti niekas nepajėgė jo įtikinti nei juokais, nei panieka.

Kai O-lana pamatė, ką jis padarė, nusigandusi sušuko:

— Tu atpjovei savo gyvenimą!

Bet jis ant jos suriko:

— Tai ką, gal man visą gyvenimą vaikščioti senoviškai? Visi jaunieji miestelėnai trumpai kerpasi.

Ir vis dėlto širdyje jis bijojo savo darbo, tačiau jis ir savo gyvenimą būtų atkirpęs, jei būtų įsakiusi arba panorėjusi mergytė Lotosas, nes joje buvo visa tai, kas jam moteryje būdavo gražu ir kas sukeldavo jo geidulius.

Savo stiprų, įdegusį kūną, kurį labai retai plaudavo, nes manė, kad darbo prakaitas pakankamai švariai jį nuplauna,— dabar savo kūną pradėjo stebėti lyg svetimą ir kasdien plauti, ir kartą žmona, nesmagiai sumišusi, net pasakė:

— Tu numirsi, jei taip daug prausiesi!

Krautuvėje jis nusipirko kvepiančio muilo, gabalą raudono kvepiančio muilo, kurio atveždavo iš svetimų kraštų, ir juo muilino savo kūną, ir jokiu būdu nesutikdavo suvalgyti bent truputėlį česnako, kurį anksčiau labai mėgo,— jis nenorėjo dvokti mergytės Lotoso akivaizdoje.

Jis nusipirko naujos medžiagos drabužiams, ir nors visada apsiaustus jam sukirpdavo O-lana — plačius, su didele atsarga ir stipriai susiūdavo, kad neiširtų, dabar jis paniekino jos kirpimą ir siuvimą, nunešė medžiagą miesto siuvėjui ir pasisiūdino drabužius tokius, kokius nešioja miestelėnai: lengvą pilko šilko apsiaustą, sukirptą beveik nepaliekant atsargos, pagal figūrą, o ant apsiausto — juodą atlasinę berankovę. Ir nusipirko batus, pirmuosius savo gyvenime batus, ne žmonos pasiūtus, o juodas mašastines šlepetes — lygiai tokias pat, kokias andai nešiojo senasis ponas, kurios einant pliaukšėdavo.

Bet šitais gražiais apdarais jam gėda buvo apsivilkti prie O-lanos ir vaikų. Jis suvyniojo juos į rudą popierių ir laikė pasidėjęs pas arbatnamio raštininką, su kuriuo susipažino ir kuris už mažą mokestį leisdavo jam patylom užeiti į vieną kambarėlį ir, prieš lipant į viršų, persirengti. Be to, jis dar nusipirko sidabrinį paauksuotą žiedą ir, užsimovęs ant piršto, jį nešiojo, o kai ant galvos ataugo plaukai, jis ėmė juos tepti iš mažo buteliuko kvepiančiu užsienio tepalu, už kurį jis sumokėjo visą sidabrinę monetą.

O-lana nustebusi į jį žiūrėjo ir nežinojo, ką ir bemanyti apie visa tai, ir tiktai kartą, per pietus, kai jie valgė ryžius, ilgai ir atsidėjusi stebėjo jį, o paskui rūškanai tarė:

— Tu pasidarei toks, kad primeni didžiųjų namų ponus.

Van Lunas garsiai nusikvatojo ir atsakė:

— Tai ką, nejaugi manai, kad visada turiu atrodyti kaip kumetis, kada aš turiu pakankamai pinigų, ir net atliekamų?

Tačiau širdyje jam tas labai patiko, ir jis tą dieną buvo su ja daug lipšnesnis negu pastarosiom dienom.

Dabar pinigai, jo puikieji sidabriniai pinigai, upe plaukė iš jo rankų. Jis turėjo mokėti ne vien tiktai už tas valandas, kurias praleisdavo su mergaite, bet taip pat negalėdavo atsakyti jai to, ko ji įsigeisdavo. Ji dūsavo ir skundėsi, tarytum jos širdis būtų plyšusi:

— Ak, aš vargšė vargšelė!

Ir kai jis, pagaliau išmokęs prie jos kalbėti, kuždėjo:

— Kas gi tau, mano širdele?

Ji atsakydavo:

— Aš šiandien nuliūdusi, nes Juodasis Nefritas, kuri gyvena priešais, iš savo mylimojo gavo dovanų auksinę sagę plaukams, o aš turiu tiktai sidabrinę ir ją vieną amžinai nešioju.

Tada jis negalėjo susivaldyti ir, atskleidęs jos švelnių plaukų garbanas, kad geriau galėtų pasigrožėti mažytėmis ausimis, kuždėjo:

— Aš taip pat nupirksiu savo gražuolės plaukams auksinę sagę...

Ji išmokė jį meilių žodžių, kaip išmoko vaikus kalbos. Ji išmokė tuos žodžius jai kalbėti, ir jis juos kalbėjo džiaugsmingai, ir negalėjo atsikalbėti, nors ir kliūdavo tardamas, nes per visą savo gyvenimą buvo kalbėjęs tik apie pasėlius, pjūtis, apie saulę ir lietų.

Taip buvo paimtas sidabras iš sienos ir iš maišelio. Ir O-lana, kuri anksčiau nesivaržydama būtų paklaususi: „O kam gi imi iš sienos pinigus?" — dabar tylėjo ir tiktai sielvartingai žiūrėjo į jį. Ji gerai žinojo, kad jis gyvena kažkokį skirtingą nuo jos — ir net nuo žemės — gyvenimą, bet koks tas gyvenimas, ji nežinojo. Ji bijojo jo nuo tos dienos, kai jis aiškiai pamatė, kad ji negražaus veido ir kad jos didelės kojos, ir bijojo jo paklausti, nes jis visada ant jos pykdavo.

Vieną dieną Van Lunas, grįždamas per laukus namo, priėjo prie jos, kai ji skalbė tvenkinyje. Kiek laiko pa-

stovėjo tylėdamas, o paskui šiurkščiai prašneko. Jis buvo šiurkštus todėl, kad gėdijosi jos, ir net pats sau nenorėjo prisipažinti, kad jam gėda.

— Kur tie du perlai, kuriuos tu pasilikai?

Ir ji, stovėdama ant tvenkinio kranto, pakėlus akis nuo skalbinių, kuriuos ji velėjo ant lėkšto ir lygaus akmens, nedrąsiai pratarė:

— Perlai? Jie pas mane.

Ir jis, žiūrėdamas ne į ją, bet į jos šlapias, vandenyje subrinkusias rankas, sumurmėjo:

— Nenaudinga veltui perlus laikyti.

Tada ji iš lėto pasakė:

— Maniau, kad juos bus galima įdėti į auskarus.— Ir, bijodama, kad vyras iš jos nepasijuoktų, ji pridūrė: — Aš juos išsaugočiau jaunesniajai dukteriai, kai ji tekės už vyro.

Ir jis širsdamas atsakė jai garsiai:

— Kam jai perlai, juk ji juoda kaip žemė. Perlai pritinka tiktai šviesios odos moterims.

Ir, truputį patylėjęs, jis vėl riktelėjo:

— Atiduok man juos, jie man reikalingi!

Tada ji lėtai įkišo ranką į užantį, ištraukė mažą ryšulėlį, padavė jam ir žiūrėjo, kaip jis jį atriša. Perlai iškrito ant jo delno, saulės šviesoje švelniai suspindėjo, ir jis nusijuokė.

O-lana vėl ėmė velėti skalbinius, ir kai didelės ašaros pradėjo birti iš akių, ji nepakėlė rankos ir jų nenusišluostė, tiktai atkakliau medine kultuve ėmė daužyti ant akmens patiestus skalbinius.

XX

Taip galėjo trukti tol, kol būtų buvęs išleistas visas sidabras, jei netikėtai nebūtų sugrįžęs Van Luno dėdė, visai nepaaiškindamas, kur jis lig šiol buvo ir ką veikė. Jis atsistojo tarpduryje, lyg iš dangaus nukritęs. Jo suplyšę drabužiai kaip visada buvo nesusegti, tiktai užmesti ir šiaip taip surišti juosta ir jo veidas buvo toks kaip visada, tiktai labiau raukšlėtas ir nuo saulės bei vėjo sušiurkštėjęs. Jis visiems plačiai nusišiepė. Buvo ankstyvas

rytas, visi sėdėjo prie stalo ir pusryčiavo. Van Lunas net išsižiojo, nes jis jau buvo užmiršęs, kad jo dėdė dar gyvas, ir taip pasijuto, lyg numirėlis būtų atėjęs pas jį į svečius. Senasis tėvas mirkčiojo žiūrėdamas ir negalėdamas pažinti, kas atėjo, kol tas prašneko:

— Na, vyresnysis brolau ir jo sūnau, ir sūnaus sūnūs, ir mano marti!

Tada Van Lunas atsistojo, nors ir nesmagus širdyje, bet, nutaisęs malonų veidą ir balsą, pasakė:

— Na, mano dėde, ar tu jau valgęs?

— Ne,— ramiai atsakė dėdė,— bet aš pavalgysiu su jumis.

Ir neraginamas atsisėdo, pasitraukė sau dubenėlį ir lazdeles, prisidėjo ryžių, džiovintos žuvies, sūdytų morkų, sausų pupų — viso, kas tik buvo ant stalo. Jis valgė, lyg baisiai alkanas būtų, ir visi tylėjo, kol jis išvalgė, garsiai čepsėdamas, tris dubenėlius skystos ryžių košės, dantimis traškindamas žuvų kaulus ir džiovintas pupas. O kai pavalgė, be ceremonijų, tarsi turėtų teisę taip elgtis, pasakė:

— O dabar aš atsigulsiu, nes jau tris naktis nemiegojęs.

Ir kai apstulbęs Van Lunas, nežinodamas, ką daryti, nuvedė jį į tėvo lovą, tai dėdė pakėlė antklodę, pačiupinėjo stiprią medžiagą ir švarų naują kartūną, apžiūrėjo medinę lovą, naują stalą ir didelį medinį krėslą, kurį Van Lunas nupirko tėvo kambariui, ir pasakė:

— Na, aš girdėjau, kad tu pralobęs, bet nežinojau, kad tu būtum toks turtingas,— ir krito į lovą, užsitraukė ligi galvos antklodę, nors ir buvo karšta vasara.

Ir su visu kuo jis taip elgėsi, tarsi būtų jo nuosavybė; nieko daugiau nesakęs, jis ir užmigo.

Van Lunas sugrįžo į vidurinį kambarį labai susirūpinęs, nes puikiai žinojo, kad dėdės jau nebeišvarysi iš namų, kai jis žino, kad Van Lunas turi kuo jį maitinti. Van Lunas suprato, kad to neišvengs, ir būgštaudamas galvojo apie dėdės žmoną, nes numatė, kad jie susikraustys į jo namus ir niekas negalės jiems sutrukdyti.

Taip ir atsitiko, ko jis bijojo. Dėdė, prasivoliojęs lovoje ligi pavakarės, paskui, tris kartus garsiai nusižiovavęs, išėjo iš kambario ir, traukydamas pečiais ir taisydamasis apsiaustą, pasakė Van Lunui:

— O dabar aš eisiu atsivesti žmonos ir sūnaus. Mes

tiktai trys burnos, ir tokiuose dideliuose namuose kaip tavo bus visai nežymu, kiek mes suvalgysim ir kiek drabužių sunešiosim.

Van Lunas nieko negalėjo padaryti ir tiktai susiraukė, nes gėda išvyti iš namų tėvo brolį ir jo sūnų, kai visko turi su pertekliumi. Be to, Van Lunas žinojo: jei taip padarytų, būtų gėda pasirodyti kaime, kur jis gerbiamas dėl savo turtingumo, ir jis neišdrįso ką nors sakyti dėdei. Jis paliepė bernams išsikraustyti į senąjį namą, kad liktų laisvi kambariai prie vartų, kur jau pavakare įsikraustė dėdė, atsivedęs ir žmoną bei sūnų. Van Lunui buvo labai pikta, juo labiau kad reikėjo slėpti pyktį ir giminaičius sutikti su šypsena. Betgi, pamatęs riebų ir švelnų dėdės žmonos veidą, jis vos nesprogo iš pykčio, o kai pamatė begėdišką ir akiplėšišką dėdės sūnaus snukį, jis vos susilaikė nešėręs atgalia ranka. Tris dienas jis nėjo net į miestą, nes buvo piktas. Paskui, kai jau visi apsiprato su tuo, kas atsitiko, O-lana jam pasakė:

— Liaukis pykęs. Reikės tai pakęsti.

Kai Van Lunas pamatė, kad dėdė ir jo žmona, ir jo sūnus gana mandagūs bijodami netekti valgio ir pastogės už dyką, jo mintys su dar didesne jėga nukrypo į mergaitę Lotosą ir jis pats sau murmėjo: „Kai žmogaus namas pilnas pasiutusių šunų, tai jam tenka kitur ieškoti ramybės ir paguodos".

Senoji aistra ir kančios vėl įsiliepsnojo, ir jis, kaip ir pirma, nebegalėjo prisotinti savo meilės. Ko nematė per savo prastumą O-lana ir senis, blogai suvokiąs į senatvę, ir Činas, labai susidraugavęs su Van Lunu, tai dėdės žmona tuojau pamatė ir, klastingai primerkusi akis, pasakė:

— Van Lunas svetimam sode nori skinti gėlę.

Ir kai O-lana į ją ramiai pažiūrėjo nesuprasdama, ką ji nori pasakyti, ta tiktai nusijuokė ir tarė:

— Sėklas gali pamatyti tiktai tada, kai perpjauni moliūgą, ar ne taip? Na, tiesiai pasakius, tavo vyras pametęs galvą dėl kitos moters.

Van Lunas girdėjo, kaip dėdės žmona apie tai kalbėjo kieme, po jo langais anksti rytą, kai jis gulėjo savo kambaryje ir, išvargintas meilės, snaudė. Jis greitai prasiblaivė ir, nustebintas šitos moters akylumo, klausėsi toliau. Žemas balsas dudeno ir tekėjo kaip alyva iš jos riebios gerklės:

— Ką gi, aš pažįstu vyrus. Jei jau jis pradeda tepti plaukus, perka naujus drabužius ir nei iš šio, nei iš to įsigyja mašastinius batelius, vadinasi, susirado naują moterį. Čia kaip padėta!

Tada kalbą pertraukė O-lanos balsas. Jos žodžių jis neišgirdo, bet dėdės žmona jai atsakė:

— Nėra ko ir manyti, mano vargšele, kad vyrui pakaktų vienos moters. O jei ji išvargusi darbo moteris, kuri, dėl jo dirbdama, sunaikino savo kūno grožį, tai ir kalbos negali būti. Jis jau būtinai susiras kitą savo geiduliams patenkinti. O tu juk niekada nepatikai vyrams, ir jis tave laikė ne ką geriau už jautį savo darbams. Ir nėra ko tau pykti, jei jis už savo pinigus nusipirks kitą moterį ir ją parsives į savo namus, nes visi vyrai tokie, net ir mano senasis tinginys, tiktai jis niekada savo gyvenime neturėjo sidabro net valgiui.

Ji ir toliau kalbėjo, bet Van Lunas jau nebeklausė, nes užsigalvojo apie jos žodžius. Staiga jam paaiškėjo, kaip pasotinti nenumaldomą troškimą tos mergaitės, kurią mylėjo; jis ją nusipirks ir parsives į savo namus, ir ji bus jo nuosavybė, ir niekas kitas negalės jos turėti, o jis valgys — ir pasotins savo alkį, gers — ir nuramins savo troškulį. Jis tuojau atsikėlė iš lovos, išėjo ir vogčia pamojo dėdės žmonai. Kai ji atėjo pas jį už vartų prie datulės palmės, kur niekas negalėjo išgirsti jo žodžių, jis tarė jai:

— Aš girdėjau, ką tu kalbėjai kieme. Tavo tiesa. Man reikia antros pačios. Tai kodėl negalėčiau jos parsivesti į savo namus, jei aš turiu tiek žemės, kad galiu jus visus išmaitinti?

Ji atsakė pataikaudama:

— Ir iš tikrųjų, kodėl tu negalėtum jos parsivesti? Taip daro visi vyrai, kuriems pasisekė gyvenime. Tiktai vargšui tenka gerti iš vieno puodelio.

Taip ji kalbėjo žinodama, ką jis toliau pasakys. Jis ir pasakė tai, ko ji tikėjosi:

— Kas gi manim pasirūpins ir kur aš gausiu tarpininką? Vyras negali nueiti pas moterį ir pasakyti: „Eik į mano namus!"

Ji tuojau atsakė:

— Pavesk man šitą reikalą. Tiktai pasakyk, kas ta moteris, ir aš jau viską sutvarkysiu.

Tada Van Lunas atsakė nenorom ir nedrąsiai, nes jis dar niekada garsiai nebuvo ištaręs jos vardo.

— Tos moters vardas Lotosas.

Jam rodėsi, lyg visi turėtų žinoti šitą vardą, jis pamiršo, kad vos prieš du trumpus mėnesius jis ir pats nežinojo, kad tokia yra. Todėl jis suirzo, kai dėdės žmona pradėjo toliau klausinėti:

— O kur ji gyvena?

— Kurgi,— atsakė jis susiraukdamas,— kurgi kitur, jei ne didžiosios gatvės didžiajame arbatnamyje?

— Tame, kuris vadinamas Gėlių namu?

— Tai kokiame gi kitame? — atsakė Van Lunas.

Ji kiek pagalvojo pirštais čiupinėdama savo atsikišusią apatinę lūpą ir pagaliau tarė:

— Aš nieko ten nepažįstu. Reikės paieškoti kelių. O kas tos moters sąvadautoja?

Ir kai jis atsakė, kad tai Gegutė, kuri anksčiau buvo didžiųjų namų vergė, ji nusijuokė ir sušuko:

— Tai šita! Štai kuo ji ėmė verstis po to, kai senasis ponas numirė naktį jos lovoje! Taip taip, sąvadauti jai ir pritinka.— Ji vėl nusijuokė kimiu juoku ir ramiai tarė: — Šita! Na, tai reikalą nesunku bus sutvarkyti. Viskas dabar aišku. Ji visada pasiryžusi bet ką padaryti, nors ir kalnus nuversti, jei tik pasiūlysi sidabro.

Van Lunui tuojau išdžiūvo gerklė, kai jis tai išgirdo, ir jo balsas pavirto kuždesiu:

— Duok jai sidabro! Sidabro ir aukso! Nors ir kažin kiek kaštuotų, nors ir visą žemę man reiktų parduoti!

Ir po to Van Lunas — kokia keista ir prieštaringa meilės aistra! — nebenorėjo daugiau lankytis arbatnamyje, kol reikalas bus sutvarkytas. Jis tarė sau: „O jeigu ji nepanorės eiti į mano namus ir būti vien mano, tai aš geriau persipjausiu sau gerklę, bet nelankysiu jos arbatnamyje".

Pamanius, kad ji gali nepanorėti, jo širdis sustingo iš baimės, ir jis vis bėginėjo pas dėdės žmoną:

— Dėl pinigų mes nesustosim. Ar pasakei Gegutei, kad aš iki valiai turiu aukso ir sidabro? — ir pridūrė: — Pasakyk, kad mano namuose nereikės jai jokio darbo dirbti ir kad ji galės nešioti tiktai šilkinius drabužius ir kasdien, jei panorės, galės valgyti ryklių pelekus.

Pagaliau storulė pritrūko kantrybės ir, išpūtusi akis, suriko:

— Užtenka! Užtenka! Ar aš kvaila, ar man pirmas kartas supiršti vyrą su mergina? Jau aš ne kartą jai visa tai sakiau!

Tada nieko daugiau jam nebeliko, kaip tik krimsti nagus, ir jis ėmė dairytis po namus ir žiūrėti į juos Lotoso akimis. Kur buvęs, kur nebuvęs, jis vis ragino O-laną šluoti, plauti ar pertvarkyti stalus bei suolus, ir vargšę moterį vis labiau apimdavo siaubas, nes ji, nors Van Lunas ir nieko nesakė, aiškiai žinojo, kas jos laukia.

Van Lunas nebegalėjo daugiau miegoti su O-lana ir pats sau kalbėjo: jei namuose bus dvi moterys, tai prireiks daugiau kambarių ir naujo kiemo, kur jis galėtų su savo mylimąja pasišalinti ir būti dviese. Todėl, nelaukdamas, kol dėdės žmona sutvarkys ligi galo reikalą, pasišaukė savo bernus ir paliepė prie vidurinio kambario sienos pristatyti dar vieną kiemą, o kieme tris kambarius: vieną didelį ir šalimais du mažus. Nustebę bernai žiūrėjo į jį, bet nedrįso prieštarauti. Su jais Van Lunas nesileido į kalbas ir pats ėmė jiems nurodinėti, kad nereikėtų aiškintis Činui. Bernai prikasė laukuose molio, sudėjo sienas, jas suplūkė, ir Van Lunas pasiuntė į miestą nupirkti stogui malksnų.

Paskui, kai kambariai jau buvo pastatyti ir grindys išlygintos ir išplūktos, jis pasiuntė parvežti plytų; tas plytas darbininkai glaudžiai — plyta plyton — sudėjo ir sucementavo, ir trijuose Lotoso kambariuose buvo sudėtos geros plytų grindys. Van Lunas nupirko durų uždangoms raudonos medžiagos ir naują stalą ir du raižytus krėslus abipus stalo pastatyti, ir du paveikslus, kurie vaizdavo kalnus ir vandenis, pakabinti ant sienos prie stalo.

Jis nupirko lakuotą raudoną apvalų dubenį su dangčiu saldumynams, pridėjo jį sezamo pyragaičių ir trapių saldainių ir pastatė dubenį ant stalo. Paskui nupirko plačią ir žemą išdrožinėtą lovą ir prie lovos gėlėtas uždangas. Bet jam buvo gėda prašyti O-lanos čia pagelbėti, ir vakarais ateidavo dėdės žmona ir pakabino prie lovos uždangas, darė visa tai, kam vyrui trūksta vikrumo.

Viskas buvo paruošta, ir daugiau nebuvo ką daryti. Jau praėjo visas mėnuo, o reikalas vis dar buvo nebaigtas. Van Lunas vienas leisdavo laiką mažame kieme, kurį jis pastatė Lotosui, ir dar sugalvojo įrengti viduryje kiemo mažą tvenkinį; pašaukė darbininką, kuris ir iškasė trijų pėdų ilgio ir pločio tvenkinį ir išmūrijo jį plytomis.

Tada Van Lunas nuėjo į miestą ir nupirko į tą tvenkinį penkias auksines žuvytes. Daugiau jis nieko nebeįstengė sugalvoti, tik laukė nerimaudamas derybų galo.

Visą tą laiką jis su niekuo nekalbėjo, tik subardavo vaikus, kai jų nosys būdavo nešvarios, arba rėkdavo ant O-lanos, jei ta daugiau kaip tris dienas nesišukuodavo. Ir vieną rytą O-lana prapliupo ašaromis. Jis dar niekada nematė, kad ji būtų balsu verkusi, net tada, kai jie badavo. Todėl piktai pasakė:

— Na, pati, kas yra? Nejaugi aš negaliu pasakyti, kad tu šukuotum savo arklio uodegą be šitų ašarų.

Bet ji nieko neatsakė, tiktai dejuodama kartojo:

— Aš gi tau pagimdžiau sūnus... Aš tau pagimdžiau sūnus...

Ir jis tuojau nutilo. Nesmagiai pasijutęs, kažką sumurmėjo ir paliko ją ramybėje, nes gėdijosi jos. Tiesa, pagal įstatymus jis neturėjo teisės skųstis žmona: ji pagimdė tris sveikus sūnus, ir jie buvo gyvi; antros žmonos vedimas nieku nebuvo pateisinamas, nebent aistromis ir geiduliais.

Taip buvo, kol kartą atėjo dėdės žmona ir pasakė:

— Reikalas sutvarkytas. Moteris, kuri tarnauja didžiojo arbatnamio šeimininkui sąvadautoja, sutiko tai padaryti už šimtą sidabrinių. Tuos pinigus jai reikia tuojau sumokėti į rankas. O pati mergina sutinka pas tave eiti, jei duosi nefrito auskarus ir nefrito žiedą, ir žiedą auksinį, ir dvejus atlaso drabužius, ir dvylika porų batukų, ir lovai dvi šilkines antklodes.

Iš visos tos daugybės Van Lunas išgirdo tiktai viena: „reikalas sutvarkytas", ir sušuko:

— Aš sutinku! Aš sutinku!

Ir nubėgo į vidurinį kambarį, paėmė sidabrą ir išpylė į jos rankas, bet slapčiom, nes nenorėjo, kad kas pamatytų, kaip dingsta daugelio metų gražus derlius. Dėdės žmonai jis pasakė:

— O sau tu pasiimki dešimt sidabrinių!

Tada ji dėjosi atsisakanti, patraukė riebiais pečiais, papurtė galvą ir garsiai sukuždėjo:

— Ne, aš neimsiu. Mes vienos šeimos, ir tu man sūnus, o aš tau motina ir tai darau dėl tavęs, o ne dėl pinigų.

Bet Van Lunas matė, kad ji nors ir atsisakydama, bet

vis tiek tiesia ranką, ir supylė jai į delną pažadėtą sidabrą, ir manė, kad ne veltui leidžiąs.

Paskui jis nupirko kiaulienos, jautienos, žuvų, jauno bambuko, kaštonų, pietų krašto sausų paukščių lizdų virti sriubai ir sausų ryklio pelekų, ir visokių, kokių tik žinojo, skanėstų ir pradėjo laukti, jei laukimu galima pavadinti tą neramų dirginantį nekantrumą.

Metų aštuntą mėnesį, kai pasibaigia vasara, vieną karštą dieną ji atvyko į jo namus. Van Lunas jau iš tolo pamatė ją atvykstant. Ji sėdėjo uždaruose bambuko neštuvuose, kuriuos nešė ant pečių nešikai, ir jis jau pamatė, kaip siūbuoja neštuvai, judėdami siauru takeliu galulaukėje, o paskui neštuvus eina Gegutė.

Akimirksnį jį apėmė baimė, ir jis pats sau pasakė: „Ką gi aš atvedu į savo namus?" Vos suvokdamas, ką darąs, greitai nuėjo į kambarį, kur tiek metų miegojo su savo žmona, užsidarė duris ir lyg pritrenktas laukė, kol išgirdo dėdienės balsą, garsiai šaukiantį jį išeiti, nes „ji" jau prie vartų.

Tada jis drovėdamasis, lyg pirmą kartą matytų šitą merginą, lėtai išėjo iš namų išeiginiais drabužiais, nuleidęs galvą, o jo akys žvilgčiojo į šalis ir vengė žiūrėti tiesiai. Bet Gegutė linksmai jį pasveikino:

— Na, aš nesitikėjau, kad mes sutvarkysime šitokį reikaliuką!

Paskui ji priėjo prie neštuvų, kuriuos nešikai jau buvo padėję ant žemės, ir, pakėlusi uždangalą, pliaukštelėjo liežuviu ir pasakė:

— Eikš, mano Lotoso Žiedeli! Štai tavo namai ir štai tavo ponas!

O Van Lunas kankinosi, nes matė, kaip šaipėsi nešikai, ir pats sau kalbėjo: „Tai miesto gatvių dykaduoniai, ir neverta į juos kreipti dėmesio". Jis supyko, visas įraudo ir nebenorėjo su jais kalbėtis.

Tada uždanga pakilo, jis netyčia žvilgtelėjo ir neštuvų šešėlyje pamatė nudažytą ir skaisčią kaip lelija mergelę Lotosą. Jis visa užmiršo, net savo pyktį ant tų šaipokų miestelėnų, ir žinojo tik viena: jis nusipirko šitą moterį sau nuosavybėn, ir ji jau visam laikui atėjo į jo namus. Jis stovėjo nejudėdamas, visas drebėdamas, ir žiūrėjo, kaip ji grakščiai lyg gėlė, vėjo papūsta, keliasi. Ir kadangi jis vis dar į ją žiūrėjo ir negalėjo atitraukti

akių, ji paėmė Gegutę už rankos ir išėjo nuleidusi galvą ir primerkusi blakstienas, svyruodama ir klupdama savo mažytėmis kojelėmis, pasiremdama į Gegutės petį. Pro jį praeidama, jo neprašnekino, tiktai tyliai sukuždėjo Gegutei:

— Kurgi mano kambariai?

Tada dėdės žmona išėjo į priekį, paėmė ją už kitos rankos ir dviese įvedė į kiemą ir naujus kambarius, kuriuos Van Lunas jai buvo pastatęs. Niekas iš Van Luno namiškių nematė, kai ji atvyko, nes jis pasiuntė bernus su Činu į tolimą lauką, ir O-lana, pasiėmusi jaunesniuosiuos vaikus, nežinia kur išėjo, vyresnieji sūnūs buvo mokykloje, o senis, prisiglaudęs prie sienos, miegojo, nieko nematė ir negirdėjo, o vargšė kvailiukė nieko nepastebėdavo įeinant ir išeinant ir nieko nepažinojo, tiktai tėvą ir motiną.

Kai Lotosas įėjo į namus, Gegutė užtraukė uždangą. Po kiek laiko išėjo dėdės žmona, klastingai besijuokdama ir pliaukšėdama delnais, lyg kažką prilipusį nusipurtydama.

— Na ir kvepia gi ji kvepalais ir dažais! — tarė ji vis dar kvatodama.— Kaip tikra mergšė! — ir dar klastingiau pridūrė: — Ji ne tokia jau jauna kaip atrodo, mano giminaiti. Aš manau, kad ji jau tų metų, kada vyrai liaujasi domėtis, ir jei tai būtų netiesa, tai nei auskarų nefritas, nei žiedų auksas ir net nei šilkai, nei atlasas nebūtų jos sugundę eiti į kaimiečio, nors ir turtingo, namus.

Ir, matydama Van Luno veide pyktį, kai jis išgirdo šituos žodžius, ji skubiai pridūrė:

— Bet ji graži, ir aš dar nesu mačiusi gražesnės moters, ir tau ji bus kaip aštuonių brangenybių ryžiai švenčių puotos stale, o ypač kai tu tiek metų pragyvenai su ta plačiakaule namų verge.

Bet Van Lunas nieko neatsakė, tiktai blaškėsi iš kambario į kambarį, klausydamasis ir nebegalėdamas nustygti vietoje. Pagaliau, sukaupęs visą drąsą, jis praskleidė raudoną uždangą ir įėjo į kiemą, kurį buvo pastatęs mergelei Lotosui, o paskui į apytamsį kambarį, kuriame ji sėdėjo, ir ten visą dieną, ligi vakaro, išbuvo.

Visą tą laiką O-lana neprisiartino prie namų. Jau švintant ji nusikabino nuo sienos kauptuką, pasišaukė vaikus, pasiėmė, suvyniojusi į kopūsto lapą, truputį maisto. Kai atėjo naktis, ji parėjo namo tyli, visa žemėta, pajuodusi

iš nuovargio, o paskui ją ėjo vaikai. Ji niekam nieko nesakė, tiktai nuėjo į virtuvę ir kaip visada pagamino vakarienę, padėjo ant stalo, pašaukė senį ir įkišo į jo ranką lazdeles, pavalgydino kvailiukę ir pati su vaikais truputį užvalgė. Paskui, kai visi sumigo, o Van Lunas vis dar sėdėjo prie stalo ir snaudė, ji nusiprausė prieš miegą, nuėjo į savo kambarį ir atsigulė viena lovoje.

Dieną ir naktį Van Lunas malšino meilės troškulį ir badą. Kasdien jis ateidavo į kambarį, kur Lotosas nerūpestingai gulėjo lovoje, atsisėsdavo šalia jos ir žiūrėdavo į ją. Karštomis rudens dienomis ji niekad neišeidavo iš namų, tiktai gulėjo, kai pasamdyta Gegutė plovė šiltu vandeniu jos mitrų kūną, trynė alyva jos odą, kvėpino ir tepė plaukus, nes ji purkštaudama pasakė, kad Gegutė turi likti jos tarnaite, ir ji dosniai jai atsilygino; Gegutei mieliau buvo patarnauti vienai negu dvidešimčiai moterų, ir ji su Lotosu, savo ponia, gyveno dviese atskirame naujame name.

Visą dieną Lotosas gulėjo vėsioje kambario prietemoje, čiulpdama saldainius ir vaisius, apsivilkusi tiktai lengvo žalio šilko marškiniais, trumpa, siaura liemene, vos siekiančia juosmenį, ir plačiom kelnėm. Tokią ją rado Van Lunas, įėjęs pas ją ir ėmęs malšinti savo meilės troškulį.

Prieš saulėtekį ji, meiliai pasipūtusi, jį išvarė, ir Gegutė vėl ją nuprausė, iškvėpino ir apvilko naujais drabužiais: minkšto balto šilko marškiniais ir persiko spalvos šilko drabužiu — visa tai buvo dovanojęs Van Lunas,— o kojas apavė mažais išsiuvinėtais batukais. Tada Lotosas išėjo į kiemą ir ėmė apžiūrinėti mažąjį tvenkinį su penkiom auksinėm žuvytėm, o Van Lunas stovėjo greta ir stebėjo stebuklą, kuris jam priklausė. Ji siūbavo ant savo mažučių kojų, ir Van Lunui nebuvo nieko gražesnio ir nuostabesnio, kaip tos smailios mažos kojytės ir lanksčios bejėgės rankos.

Ir jis džiaugėsi meile, malšino savo geidulių troškulį ir buvo patenkintas.

XXI

Nėra ko ir kalbėti, tos, kurią vadino Lotosu, ir jos tarnaitės Gegutės atsiradimas Van Luno namuose negalėjo apsieiti be neramumų ir ginčų, nes keletas moterų po vienu stogu niekad nežada taikos. Šito Van Lunas nenumatė. Ir nors jis pastebėjo nepatenkintą O-lanos veidą ir užgaulų Gegutės kalbos toną ir suprato, kad ne viskas namuose gerai, bet nekreipė į tai dėmesio ir buvo visam kam abejingas, nes jo aistra dar vis nesilpnėjo.

Juo labiau kai dieną pakeisdavo naktis, o po nakties išaušdavo aušra. Van Lunas pamatė, kad saulė iš tikrųjų užteka rytais, o Lotosas vis dar čia, ir mėnuo užteka vakare, o ji vis dar jo namuose. Pakanka tiktai ranką ištiesti, ir ji čia pat. Jo meilės troškulys pamažu aprimo, ir jis pamatė, ko anksčiau nepastebėdavo.

Pirmiausia jis pamatė, kad tarp O-lanos ir Gegutės jau iš pat pradžių prasidėjo nesantaika. Tai jį nustebino, nes jis tikėjosi, kad O-lana ims neapkęsti Lotoso,— apie tokius dalykus jam daug kartų teko girdėti: kai kurios moterys net pasikaria, kai vyras paima į namus antrą pačią, o kitos pradeda plūstis, kad net visas gyvenimas pasidaro nebemielas. Ir jis džiaugėsi, kad O-lana nekalbi — tikriausiai jai ir galvon neateis jam priekaištauti. Bet jis nenumatė, kad ji, nieko jam nesakydama dėl Lotoso, visą neapykantą nukreips prieš Gegutę.

Van Lunas galvojo tiktai apie Lotosą, kai jinai jo prašė:

— Palik man šitą moterį tarnaite. Aš viena visame pasauly, nes mano tėvas ir motina mirė, kai aš dar nemokėjau vaikščioti, o dėdė pardavė mane, kai pradėjau gražėti, į tą arbatnamį, kur ligi šiol gyvenau. Aš nieko nebeturiu.

Taip ji kalbėjo su ašarom, kurios buvo negiliai ir spindėjo gražių akučių kampeliuose. Van Lunas nepajėgdavo jai prieštarauti, kai ji taip į jį pažiūrėdavo. O be to, ir iš tikrųjų nebus kas jai patarnauja, ir ji liks vieniša jo namuose, nes buvo aišku, kaip ir reikėjo laukti, jog O-lana nesutiks patarnauti antrai pačiai, su ja nebendraus ir apsimes jos visai nepastebinti. Liko tiktai dėdienė, bet Van Lunas nenorėjo, kad ji pradėtų visur šniukštinėti, kaišioti nosį ir giminės teisėmis kalbėti apie jį su Lotosu.

O Gegutė juk buvo ne blogesnė už kitas, be to, jis ir nežinojo kitos tinkamos moters.

Tačiau paaiškėjo, kad O-lana tuojau supyko, kai tik pamatė Gegutę, ir jos pyktis buvo didelis ir stiprus; Van Lunas net nežinojo, kad ji gali taip supykti. Gegutė būtų norėjusi su O-lana net susidraugauti, nors ir nebuvo užmiršusi, kad didžiuosiuose namuose ji buvo ponų kambariuose, o O-lana — viena iš daugelio virtuvės vergių. Bet dabar ji savo algą gavo iš Van Luno, todėl, pamačiusi O-laną, gana draugiškai jai šūktelėjo:

— Na, senoji drauge, štai mes ir vėl vienuose namuose. Tik tu, motin mano, šeimininkė ir pirmoji žmona. Kaip visa pasikeitė!

Bet O-lana tiktai atsidėjusi į ją pažiūrėjo ir pažinusi nieko neatsakė, padėjo ąsotį su vandeniu, kurį nešė, nuėjo į vidurinį kambarį, ku sėdėdavo Van Lunas tuo metu, kai būdavo laisvas nuo meilės, ir tiesiai paklausė:

— Ką veikia šita vergė mūsų namuose?

Van Lunas pažiūrėjo į rytus ir į vakarus. Jis norėjo atvirai pasakyti ir tarti griežtu šeimininko balsu: „Čia mano namai, ir ką aš kviečiu, tas gali ateiti, taip pat ir ji. O kas gi tu tokia, kad manęs klausi?" Bet jis negalėjo taip pasakyti, nes visą laiką, kai O-lana stovėdavo prieš jį, jam būdavo kažko gėda. Ir ta gėda jį pykdė, nes, kai pagalvodavo, rodos, nebuvo ko gėdytis: juk jis padarė tą patį, ką darytų jo vietoje kiekvienas, kuris turi pakankamai sidabro.

Bet vis dėlto jis negalėjo taip atvirai pasakyti ir todėl dairėsi į rytus ir į vakarus, dėdamasis ieškąs kišenėse pypkės ir čiupinėjąs juostą. Bet O-lana tvirtai stovėjo ant didelių kojų ir laukė; kai jis nieko neatsakė, ji vėl paklausė tais pačiais žodžiais:

— Ką veikia šita vergė mūsų namuose?

Tada Van Lunas, matydamas, kad ji nepasitrauks negavusi atsakymo, negriežtai ištarė:

— O tau kas darbo?

O-lana atsakė:

— Didžiuosiuose namuose visą savo jaunystę aš kenčiau jos niekinamus žvilgsnius; ji dvidešimt kartų per dieną atbėgdavo į virtuvę ir rėkdavo: „Arbatos ponui!.. Pietus ponui!.." Ir viskas būdavo arba per karšta, arba per šalta, arba blogai pagaminta, o aš jai būdavau tai per

daug bjauri, tai per daug nerangi, tai vieno galo, tai kito...

Bet Van Lunas vis dar tylėjo: jis nežinojo, ką sakyti. O-lana palaukė, bet taip ir nesulaukė atsakymo, ir gailios ašaros pamažu aptraukė jai akis, ir ji, kad susilaikytų neverkusi, pradėjo mirkčioti, pagaliau paėmė prijuostės kampą, nusišluostė akis ir tarė:

— Nelengva tai iškęsti savo namuose, bet aš neturiu motinos, kad galėčiau grįžti į jos namus.

Bet Van Lunas vis dar tylėjo ir negalėjo rasti atsakymo. Jis atsisėdo ir tylėdamas užsirūkė pypkę, o ji liūdnai pažiūrėjo į jį savo keistomis, nebyliomis akimis, panašiomis į nieko nesakančias gyvulio akis, paskui, susilenkusi ir grabaliodamasi durų, išėjo, nes ašaros ją apakino.

Van Lunas pažiūrėjo jai įkandin ir apsidžiaugė pasilikęs vienas, nes jam vis dar buvo gėda, ir jis vis pyko ant savęs, kam jis gėdijasi, ir kalbėjo pats su savimi, bambėjo, lyg su kažkuo ginčydamasis: „Tai ką gi, ir kiti vyrai taip daro. Aš jai visada buvau geras, o yra vyrų ir blogesnių už mane."

Pagaliau jis nusprendė, kad O-lana privalo tai pakęsti. Bet O-lana nenurimo ir tylėdama darė savaip. Rytais ji virdavo vandenį ir paduodavo seniui, o jeigu būdavo čia pat viduriniame kieme Van Lunas, tai ir jam paduodavo arbatos. Bet kai ateidavo Gegutė savo poniai vandens, tai katilas būdavo tuščias, ir jokiais klausimais ji negalėdavo išgauti iš O-lanos atsakymo. O paskui jau būdavo metas virti pusryčiams košę, katile nelikdavo vietos vandeniui, ir O-lana virdavo košę, neatsakydama į Gegutės garsius aimanavimus.

— Negi mano vargšė ponia taip ir kankinsis troškuliu lovoje, negaudama vandens gurkšnio?! — šaukdavo Gegutė.

Bet O-lana jos neklausydavo: ji tiktai kišdavo į krosnį žolių ir šiaudų, lygiai taip pat taupiai ir atsargiai, kaip anais laikais, kada kiekvienas lapelis buvo brangus.

Tada Gegutė nuėjo garsiai skųsdamasi pas Van Luną, ir jis supyko, kad tokiais niekais erzinama jo mylimoji. Jis atėjo pas O-laną ir pradėjo priekaištauti.

— Nejaugi tu negali iš ryto išvirti vienu samčiu daugiau vandens?

Bet ji atsakė jam paniurusi labiau negu visada:

— Aš šituose namuose ne vergių vergė.

Tada jis pritrūko kantrybės, sugriebė O-laną už pečių, papurtė iš visos jėgos ir pasakė:

— Liaukis kvailiojusi! Tai ne tarnaitei, bet poniai!

Ji kantriai tai pakėlė, pažiūrėjo į jį ir tiesiai paklausė:

— Tai šitai tu atidavei manuosius du perlus?

Tada jo ranka nusviro, jis nebegalėjo nė žodžio ištarti, ir jo pyktis dingo. Jis išėjo susigėdęs ir pasakė Gegutei:

— Sukrausim kitą krosnį, aš pastatysiu kitą virtuvę. Pirmoji žmona nieko neišmano apie tuos puikius valgius, kurių reikia gležnai kaip gėlė antrajai pačiai ir kuriuos tu pati valgysi. Atskiroje virtuvėje galėsi virti viską, ką tik panorėsi.

Jis paliepė bernams pastatyti mažą kambarėlį ir iš molio sukrėsti krosnį, o tai krosniai jis nupirko gerą katilą. Gegutė buvo patenkinta, nes jis pasakė: „Galėsi virti viską, ką tik panorėsi".

Ir Van Lunas tikėjosi, kad jo reikalai pagaliau sutvarkyti: moterys gyvens taikoje, ir jis galės džiaugtis savo meile. Ir vėl jam atrodė, kad Lotosas niekuomet jam neatsibosianti ir niekuomet jam neįgrisianti, vaikiškai žavėjosi, kai ji, ant jo supykusi, nuleidžia blakstienas, panašias į lelijos lapelius, arba kai pažiūri ir linksmai sublykčioja jos akys.

Bet galiausiai ta nauja virtuvė pasidarė kaip rakštis, nes Gegutė kasdien eidavo į miestą ir pirkdavo brangių produktų, kurie atvežami iš pietinių miestų. Tai buvo produktai, kokių jis nė girdėt negirdėjo: ir letčos vaisiai, ir džiovintos medaus datulės, ir keisti pyragėliai iš ryžių miltų, riešutų ir raudonojo cukraus, ir raguotos jūrų žuvys, ir daugelis kitų dalykų. Ir visa tai kaštavo brangiau, negu jis norėjo, bet vis tiek daug pigiau, negu jam pasakydavo Gegutė. Šitą jis tikrai žinojo, bet nesiryždavo ištarti: „Tu siurbi mano kraują", nes bijojo, kad ji supyks, o tai gali nepatikti Lotosui. Ir jam nebuvo ką daugiau daryti kaip tiktai nenoromis grabalioti ranka už juostos. Ir kasdien šita rakštis jį įdurdavo, ir jis neturėjo kam pasiguosti; ta rakštis vis giliau ir giliau smigo ir gesino jo meilės Lotosui ugnį.

Buvo dar ir kita maža rakštis, kurios priežastis buvo pirmoji,— tai dėdės žmona. Ji mėgo gerai pavalgyti, įprato per pietus eiti į vidurinį kiemą ir ten šeimininkauti kaip namie. Van Lunas buvo nepatenkintas, kad Lotosas iš visų namų tiktai ją vieną pasirinko sau drauge. Tos

trys moterys viduriniame kieme gardžiai valgė ir be paliovos pliauškė, kuždėjosi, juokėsi; Lotosui kažkodėl patiko dėdienė, ir joms visoms buvo linksma. Bet Van Lunui tai nepatiko. Ir vis dėlto jis nieko negalėjo padaryti; jis, mėgindamas ją perkalbėti, tik trumpai pasakė:

— Lotosai, mano žiedeli, kodėl tu tokia meili tai senai raganai? Tavo meilė man reikalinga, o ji veidmainė senė, ir ja tikėti negalima. Ir man nepatinka, kad ji nuo ryto ligi vakaro apie tave sukinėjas.

Lotosas supyko, patempė lūpą ir, nuo jo nusigręžusi, purkštaudama atsakė:

— Aš nieko kito neturiu, tiktai tave. Neturiu draugų, o aš įpratusi gyventi linksmuose namuose. Tavo namuose nieko nėra, tiktai tavo pirmoji žmona, kuri manęs neapkenčia, o tavo vaikai man tikra bausmė...

Ir ji pasinaudojo savo galia — nenorėjo tą naktį įsileisti jo pas save į kambarį, skundėsi ir kalbėjo:

— Tu manęs nemyli, nes nenori, kad aš būčiau laiminga.

Tada Van Lunas nusileido ir nuolankiai prašė dovanojamas:

— Tegu visada bus taip, kaip tu nori.

Ji maloningai jam dovanojo, ir jis paskui bijojo jai ką nors prikišti, nors ir kažin ką ji būtų dariusi. Ir jei jis ateidavo, kai ji kalbėjo arba gėrė arbatą, arba valgė saldainius su dėdės žmona, tai paprašydavo jį palaukti ir būdavo su juo nemandagi. Tada jis išeidavo supykęs, kad ji nenorinti jo įsileisti, kai ta moteris pas ją sėdi. Ir jo meilė pamažu vėso, nors jis pats apie tai ir nežinojo.

Jis dar ir todėl piktinosi, kad dėdienė valgo tuos gardžiuosius valgius, kuriuos jam reikia pirkti Lotosui, ir dėdienė vis labiau storėjo ir riebėjo, bet jis nieko negalėjo pasakyti, nes ši buvo gudri moteriškė ir su juo mandagiai elgėsi — meiliais žodžiais jam pataikavo ir atsistodavo, kai jis įeidavo į kambarį.

Jo meilė Lotosui jau nebebuvo tokia didelė, kaip anksčiau, ir gaivališkai neapimdavo viso jo kūno ir sielos. Ji jau buvo apniaukta smulkios neapykantos, kuri juo aitresnė buvo, kad ja reikėjo iškęsti, ir jis net negalėjo nueiti pas O-laną ir jai pasiguosti, nes jų gyvenimai išsiskyrė.

Lyg usnys, kurios, išaugusios iš vieno kelmo, išsimėto po visą lauką, naujos bėdos ir rūpesčiai užpuolė Van

Luną. Kartą jo tėvas — niekas nebūtų pasakęs, kad jis ką nors pastebi, nes taip jau buvo nusenęs — staiga pabudo iš miego saulės atokaitoje ir, pasiramsčiuodamas lazda su drakono galva, kurią Van Lunas jam nupirko jo septyniasdešimties metų sukaktuvių proga, priėjo prie uždangos, skiriančios didįjį kambarį nuo kiemo, kuriame vaikščiodavo Lotosas. Anksčiau senis nepastebėjo durų, net nepastebėjo, kaip namą pastatė, ir turbūt nežinojo, ar yra tame name naujų gyventojų, o Van Lunas niekada jam nebuvo sakęs, kad turi antrą pačią, nes senis buvo labai kurčias ir nesuprasdavo, kai jam pasakydavo ką naujo, apie ką jis anksčiau nebuvo galvojęs ar žinojęs.

Bet tą dieną jis netyčia pamatė duris ir, priėjęs prie jų, praskleidė uždangą. Tai atsitiko kaip tik tą vakaro valandą, kai Van Lunas vaikščiojo su Lotosu po kiemą, ir jie, sustoję prie tvenkinio, stebėjo žuvytes, bet Van Lunas žiūrėjo į Lotosą. Kai senis pamatė, kad jo sūnus stovi su liekna, išsidažiusia mergina, jis suriko spiegiančiu ir gergždžiančiu balsu:

— Mūsų namuose mergšė!

Ir nenorėjo nurimti, nors Van Lunas, bijodamas, kad Lotosas nesupyktų,— o šitas mažas padarėlis mokėjo klykti, spiegti ir delnais pliaukšėti, kai supykdavo,— išėjo ir nusivedė senį į priekinį kiemą ir stengėsi jį nuraminti:

— Nusiramink, tėve! Čia ne mergšė, o antroji mano pati.

Bet senis nenorėjo nusiraminti ir net nežinia, ar girdėjo, ką jam sakė, ir tiktai šaukė ir šaukė savo:

— Mergšė! Čia mergšė!

Ir, pagaliau pamatęs šalia savęs Van Luną, staiga pasakė:

— Aš turėjau tiktai vieną žmoną, mano tėvas turėjo vieną žmoną, ir mes arėme žemę.

Ir, truputį patylėjęs, vėl suriko:

— Aš sakau jums, kad čia mergšė!

Tada senis pabudo iš savo senatvės miego ir ėmė rodyti Lotosui savaip gudrią neapykantą. Jis prisėlindavo prie durų į jos kiemą ir netikėtai sušukdavo:

— Mergšė!

Arba nutraukdavo nuo durų uždangą ir piktai spjaudavo ant plytinių grindų. Arba, prisirinkęs smulkių akmenėlių, pasenusia ranka mėtydavo į tvenkinį, baidydamas žuvis. Taip jis lyg išdykęs vaikas reiškė savo pyktį.

Tai irgi drumstė jų gyvenimą, nes Van Lunas gėdijosi barti tėvą, bet ir Lotoso bijojo: ji, pasirodo, buvo labai staigaus būdo ir greitai netekdavo savitvardos. Ir naujas rūpestis — kad tėvas jos neerzintų, buvo jam labai sunkus, o drauge su kitais rūpesčiais paversdavo tą meilę tiktai sunkenybe.

Vieną dieną jis išgirdo viduriniame kieme spiegimą ir atbėgo, nes pažino Lotoso balsą. Ten jis pamatė, kad jaunesnieji vaikai, dvyniai berniukas ir mergaitė, susitarę atsivedė į vidurinį kiemą vyresniąją seserį, vargšę kvailiukę. Visi keturi vaikai buvo smalsūs pamatyti moterį, kuri gyveno viduriniame kieme, bet abu vyresnieji sūnūs jau daug ką suprasdavo ir varžėsi, gerai žinodami, ko čia ta moteris ir kokie su ja tėvo santykiai, nors apie tai tiktai patylom viens su kitu kalbėjo. Bet abu jaunesnieji nuolatos landžiojo, besistebėdami šūkavo, uostė kvepalus, kuriais ji kvėpinosi, ir kaišiojo pirštus į dubenis su valgiu, kai Gegutė po pietų juos išnešdavo iš kambario.

Lotosas daug kartų skundėsi Van Lunui, kad jo vaikai jai tikra bausmė, ir norėjo kaip nors apsidrausti, kad jie jai neįkyrėtų. Bet jis nesutikdavo ir juokais jai atsakydavo:

— Tai ką gi, jie taip pat, kaip ir tėvas, nori pažiūrėti į gražų veidelį.

Ir jis nieko nedarė, tiktai uždraudė jiems landžioti į vidurinį kiemą. Tad jie, kai jis ten būdavo, ir neidavo, bet, kai jis pasišalindavo, nuolat šen ir ten bėgiojo. Vyresnioji duktė nieko nežinojo, tiktai sėdėdavo prieš saulę priekinio kiemo pasienyje ir žaisdavo supintu skuduru.

O tą dieną, kai vyresnieji išėjo į mokyklą, jaunesniesiems atėjo į galvą, kad kvailiukei taip pat reikia pamatyti ponią, kuri gyvena viduriniame kieme, ir jie, paėmę ją už rankų, nutempė į tą kiemą ir pastatė prieš Lotosą, kuri lig šiol nebuvo jos mačiusi. Lotosas, sėdėdama ant suolelio, apžiūrinėjo kvailiukę.

Kai tiktai kvailiukė pamatė apsiausto, kuriuo buvo apsivilkusi Lotosas, ryškų šilką ir jos ausyse blizgantį nefritą, ją apėmė nepaprastas džiaugsmas, ji ištiesė rankas pačiupinėti tas ryškias spalvas ir garsiai nusijuokė beprasmišku juoku. Lotosas nusigando ir suspigo, o kai atbėgo Van Lunas, ji drebėjo iš piktumo, šokinėjo savo mažomis kojelėmis, drebančiu pirštu rodė į vargšę besijuokiančią mergaitę ir spiegė:

— Aš nepasiliksiu šiuose namuose, jei ji prie manęs prieis! Niekas nesakė, kad man reikės čia kęsti bepročius, ir jei būčiau žinojusi, būčiau nėjusi. Štai tavo bjaurūs vaikai! — ir ji pastūmė berniuką, kuris stovėjo išsižiojęs, įsitvėręs į jaunesniosios sesers ranką.

Tada Van Luną apėmė teisingas piktumas, nes jis mylėjo savo vaikus, ir šiurkščiai tarė:

— Aš nenoriu, kad mano vaikus kas bartų, ir niekam neleisiu jų barti, juo labiau mano vargšės kvailiukės. Ir ne tau juos barti, ne tau, kuri nė vienam vyrui nesi padovanojusi savo sūnaus.

Jis pasišaukė vaikus ir tarė jiems:

— Išeikite, vaikai, ir daugiau neikite pas šitą moteriškę, nes ji jūsų nemyli, vadinasi, ir jūsų tėvo nemyli.— Ir vyresniajai mergaitei jis pasakė kaip mokėdamas švelniau: — O tu, vargše kvailiuke, eik į savo vietą priešais saulę.

Ji nusišypsojo, ir jis, paėmęs ją už rankos, nusivedė. Daugiausia jis supyko dėl to, kad ji išdrįso plūsti jo kvailiukę, pavadindama ją beprote. Nauja širdgėla pervėrė jam krūtinę, ir jis tą dieną ir dar po to dvi dienas nesiartino prie Lotoso, žaidė su vaikais, o paskui nuėjo į miestą ir savo vargšei kvailiukei nupirko ritinį miežių cukraus ir guodėsi žiūrėdamas, kaip ji su vaikišku malonumu čiulpė lipnius ir saldžius saldainius. Kai jis vėl nuėjo pas Lotosą, tai nei vienas, nei kitas neužsiminė, kad jis dvi dienas nesilankė, o ji net ypatingai stengėsi jam įtikti. Dėdienė gėrė pas ją arbatą, kai jis įėjo, ir Lotosas atsiprašė ir pasakė:

— Dabar atėjo mano ponas, ir aš privalau jo klausyti, nes tai mano visas džiaugsmas.

Ir ji atsistojo ir stovėjo, kol dėdienė išėjo iš kambario. Tada ji priėjo prie Van Luno, paėmė jo ranką ir, stengdamasi jį palenkti, glostė jo ranka savo veidą. O jis nors ir vėl ją mylėjo, bet jau ne taip labai, kaip pirma, ir jo buvusioji meilė tokia galinga, kaip pirma, taip ir nebegrįžo.

Atėjo diena, kai baigėsi vasara. Dangus iš ryto būdavo grynas, šaltas ir mėlynas kaip jūrų vanduo, ir vėsus rudens vėjas pradėjo stipriai pūsti. Van Lunas lyg iš miego pabudo. Jis priėjo prie namų durų, pažiūrėjo į savo laukus ir pamatė: vanduo nuslūgęs ir žėri žemė, džiovinama sauso šalto vėjo ir karštos saulės.

Tada jame prabilo balsas, kuris stipresnis ir už meilę,— tai buvo žemės šauksmas. Tą balsą jis girdėjo geriau už visus kitus balsus, kurių jam gyvenime buvo tekę girdėti, ir jis nusimetė ilgą apsiaustą, nusviedė mašastinius batelius ir baltas kojines ir, pasiraitojęs kelnes ligi kelių, riktelėjo kupinas jėgos ir pasiryžimo dirbti:

— Kur kauptukas ir kur arklas? Kur kviečių sėklos? Eikš čion, Čine, mano drauge! Pašauk bernus, aš einu į savo laukus!

XXII

Kaip anksčiau jis išsigydė nuo širdgėlos, sugrįžęs iš pietų miesto, ir nurimo jo įsiūtis, kurį jis ten buvo išgyvenęs, taip ir dabar Van Lunas juoda savo laukų žeme išsigydė meilės ilgesį, kai po kojom pajuto drėgną dirvą ir įkvėpė suverstų vagų, kurias pats buvo suaręs kviečių sėjai, žemės kvapo. Bernus jis išsiuntė arti, ir jie visą dieną stropiai arė lauką po lauko. Van Lunas su savo jaučiais ėjo visų priešakyje, pliauškėjo botagu ir žiūrėjo, kaip žagrė verčia gilias vagas. Paskui jis pasišaukė Činą, įdavė jam vadeles, o pats paėmė kauptuką ir daužė grumstus, kol jie virto puria žeme, minkšta kaip juodasis cukrus ir žvilgančia nuo įsigėrusio vandens. Jis dirbo ne todėl, kad reikėjo, o todėl, kad jam tai buvo malonu, ir pavargęs atsigulė ant žemės ir užmigo. Ir gydomoji žemės jėga įsisiurbė į jo kūną, ir jis pagijo nuo savo ilgesio.

Kai atėjo vakaras ir saulė liepsnodama nusileido, ir joks debesėlis neniaukė saulėlydžio, jis dideliais žingsniais įėjo į savo namus, pavargęs ir smagus, ir jam sąnarius gėlė iš nuovargio. Jis praskleidė vidurinio kiemo uždangą, kur šilko rūbais vaikščiojo Lotosas. Ji suriko pamačiusi, kad jo drabužiai žemėti, ir krūptelėjo, kai jis arčiau priėjo.

Bet jis nusijuokė, sugriebė jos mažutes rankas į savo žemėtus delnus, vėl nusijuokė ir tarė:

— Dabar tu matai, kad tavo ponas tiktai kaimietis, o tu kaimiečio pati.

Bet ji atšauriai suriko:

— Būk kuo nori, bet aš nebūsiu kaimiečio pati!

Jis vėl nusijuokė ir ramus išėjo iš kambario. Per vakarienę jis valgė ryžius nenusiprausęs, visas žemėtas, ir nusiprausė nenorom tiktai eidamas gulti. Prausdamasis jis ir vėl nusijuokė, nes savo kūną plovė ne dėl moteriškės, ir juokėsi, nes buvo laisvas.

Van Lunui atrodė, lyg jis kažkur būtų buvęs išvažiavęs ir dabar vėl sugrįžęs, ir čia staiga radosi daugybė darbų, kuriuos reikia greitai atlikti. Žemė reikalavo, kad ją suartum ir užsėtum ir diena dienon ją dirbtum. Po visos vasaros meilės jo išblyškusi oda vėl saulėje tamsiai įdegė, o jo rankos, sušvelnėjusios nuo tinginiavimo, kol jie mylėjosi, vėl pasidarė pūslėtos tose vietose, kuriomis laikė kauptuką ir žagrės rankenas.

Per pietus ir vakare, grįžęs namo, jis su malonumu valgė tai, ką pagamindavo O-lana: puikius ryžius ir kopūstus, ir sojų varškę, ir česnakus, įkeptus į kviečių duoną. Kai, jam pasirodžius, Lotosas pirščiukais užsiimdavo nosį ir šaukdavo, kad jis dvokiąs, Van Lunas tik juokėsi ir nekreipė į jos riksmą dėmesio, ir garsiai pūtė į ją savo kvapą, ir ji tu ėjo tai kęsti, nes jis buvo jos ponas ir galėjo daryti, kas jam patinka. Dabar, kai jis buvo vėl kupinas sveikatos ir laisvas nuo meilės ilgesio, jis galėjo pas ją kada nori ateiti ir išeiti, užsiimti ir kitais reikalais.

Taip abi moterys užėmė namuose savo vietas. Lotosas — žaislelio ir pramogos, jį linksmindama savo grožumu ir mažumu ir jį patenkindama kaip moteris; O-lana — darbo pagalbininkės ir motinos, kuri jam pagimdė sūnus, šeimininkavo namuose ir maitino jį patį ir tėvą, ir vaikus. Ir Van Lunas didžiavosi, kai kaime žmonės su pavydu kalbėjo apie moterį jo viduriniame kieme, kaip kalba apie retą perlą arba brangų žaislą, iš kurio jokios naudos, bet tai yra ženklas, kad žmogui jau nebereikia rūpintis vien tiktai valgiu ir drabužiais ir kad jis gali, jei nori, švaistyti pinigus ir savo malonumams.

Ir pirmasis tarp tų kaimo gyventojų, kurie šūkavo apie jo turtingumą, buvo dėdė. Tuo laiku jo dėdė panėšėjo į šunį, kuris vizgina uodegą ir laukia numetamo kąsnelio. Jis kalbėjo:

— Mano brolėnas savo malonumui pasiėmė tokią moterį, kokios mes, prasti žmonės, net per visą savo gyvenimą nematėme.— Paskui pridėdavo: — Ir jis eina pas tą savo moterį, kuri šilkais ir atlasu pasipuošusi kaip ponia

iš didžiojo namo. Aš pats jos irgi nemačiau, man tik žmona pasakojo.

Todėl kaimo gyventojai vis labiau ir labiau ėmė gerbti Van Luną ir su juo jau kalbėjo ne kaip lygūs su lygiu, bet kaip su tais, kurie gyveno didžiuosiuose namuose, ir ėjo pas jį skolintis už nuošimčius pinigų ir pasitarti dėl sūnų bei dukterų vedybų, o jeigu du susiginčydavo dėl savo laukų ežių, tai prašydavo Van Luną išspręsti ginčą, ir koks jo sprendimas būdavo, abu sutikdavo.

Anksčiau Van Lunui rūpėjo tiktai meilė, o dabar jis jau buvo pasisotinęs ir rūpinosi ir kitais dalykais. Laiku palijo, kviečiai sudygo, ir jų daigai žaliavo. Jau artėjo žiema, ir Van Lunas nuvežė savo derlių į rinkas, nes grūdus laikydavo namie, kol pakildavo kainos. Šį kartą jis pasiėmė su savim vyresnįjį sūnų.

Žmogus gali didžiuotis matydamas savo sūnų skaitant popieriuje parašytus ženklus ir tušu rašant, o kitus jo raštą galint perskaityti,— dabar tuo didžiavosi Van Lunas. Jis išdidus stovėjo ir žiūrėjo, ir nesijuokė, kai pirkliai, anksčiau jį niekinę, dabar kalbėjo:

— Berniukas gražiai piešia, jis turbūt nekvailas!

Van Lunas dėjosi, jog nedidelis čia daiktas, kad jis turi tokį sūnų, bet kai berniukas skaitydamas pasakė: „Čia parašytas medžio ženklas, o reikėtų, kad prie šitos raidės būtų parašytas vandens ženklas!" — tai Van Luno širdis vos nesprogo iš džiaugsmo, ir jam teko nusigręžti į šalį, sukosėti ir nusispjauti, kad neišsiduotų. Ir kai tarp pirklių prabėgo nusistebėjimo murmesys, jis tiktai pasakė:

— Tai pakeisk jį! Mes nepasirašysime savo vardo, jei ten kas nors netaisyklinga!

Jis stovėjo ir išdidus žiūrėjo, kaip jo sūnus paėmė teptuką ir ištaisė netaisyklingą ženklą.

Kai viskas buvo baigta ir sūnus parašė tėvo vardą po javų pardavimo sutartim ir ant raštelio, kad pinigai gauti, jie abu, tėvas ir sūnus, ėjo drauge namo, ir tėvas galvojo, kad dabar jo sūnus jau vyras ir vyriausias jo sūnus, todėl jam reikia padaryti viską, kas pridera. Jis turi išrinkti jam žmoną, kad berniukui nereikėtų kaip jam su prašymais vaikščioti į didžiuosius namus ir ten paimti, kas nuo visų atlieka ir niekam nereikalinga. Jo sūnus buvo sūnus turtingo žmogaus, kuris teisėtai valdo didelius žemės sklypus.

Todėl Van Lunas ėmė ieškoti mergaitės, kuri tiktų sūnui į žmonas, o tai buvo nelengvas dalykas, nes jis nenorėjo paprastos ir kuklios mergaitės. Kartą vakare jis apie tai prasitarė Činui, kai jiedu dviese sėdėjo viduriniame kambaryje ir skaičiavo, kiek ir ko reikėsią pirkti pavasario sėjai, o kiek sėklų savo turėsią. Jis tai pasakė nesitikėdamas ypatingos pagalbos, nes žinojo Čino prastumą, bet jis taip pat žinojo, kad Činas jam toks ištikimas, koks begali būti ištikimas savo šeimininkui geras šuo, ir buvo malonu su tokiu žmogum kalbėti apie savo rūpesčius ir sumanymus.

Činas kukliai stovėjo, kai Van Lunas sėdėjo prie stalo, ir kad ir kiek Van Lunas jį vertė, Činas jokiu būdu nesutiko sėdėti jo akivaizdoje, tarsi su juo lygus būtų, ir atidžiai išklausė, ką Van Lunas kalbėjo apie savo sūnų ir apie nuotakos ieškojimą. Kai Van Lunas pabaigė, Činas nedrąsiai, beveik kuždėdamas, pasakė:

— Jei mano vargšė dukrelė būtų gyva ir sveika, tai aš tau ją dovanai su džiaugsmu atiduočiau, bet kur ji dabar — aš nežinau, galbūt ji jau numirė,— aš ir to nežinau.

Van Lunas padėkojo, bet apie tai, kas buvo jo mintyse, nutylėjo: jo sūnui reikia ne tokios mergaitės, kaip Čino duktė; jis nors ir geras žmogus, bet vis dėlto dirba kaip paprastas kumetis svetimą žemę. Todėl Van Lunas su niekuo daugiau ir nesitarė, tiktai kartais paklausydavo arbatnamyje, kai kiti kalbėdavo apie mergaites arba apie turtingus miestelėnus, kurie turėjo dukterų nuotakų. Dėdienei, slėpdamas nuo jos savo planus, jis nieko nesakė. Tokį reikalą kaip tik jai tiko atlikti. Bet čia jis nenorėjo patarnavimų moters, nepažįstančios tų, kurie tiktų jo vyresniajam sūnui.

Su sniegais ir šalčiais pasibaigė metai. Atėjo Naujųjų metų šventės, jie valgė ir gėrė, ir Van Luną aplankė ne vien aplinkinių kaimų žmonės, atėjo ir iš miesto, sveikino jį ir sakė:

— Na, tau nėra ko linkėti didesnės laimės, kokią jau turi: namuose sūnūs ir moterys, ir pinigai, ir žemė.

Ir Van Lunas, apsivilkęs šilkiniu apsiaustu, sėdėjo kambaryje, ir jam iš abiejų pusių su gerais apsiaustais sėdėjo jo sūnūs, o ant stalo buvo arbūzų sėklų ir saldžių pyragaičių, ir riešutų, o visur ant durų buvo prilipdyti raudono popieriaus ketvirtainiai su linkėjimais gerų Naujųjų

metų ir būsimųjų turtų,— ir Van Lunas žinojo, kad jo laimė tikra ir pastovi.

Jau buvo pavasariop, pradėjo žaliuoti gluosniai, ir persikų medžiai išleido rausvus pumpurėlius, o Van Lunas vis dar nesurado tos, kurios ieškojo savo sūnui.

Atėjo ilgos pavasario dienos, kvepėjo vyšnių ir slyvų žiedai, karklai jau buvo sulapoję, ir visi medžiai žaliavo. Žemė buvo drėgna, garavo ir buvo pritvinkusi derliaus, ir Van Luno vyresnysis sūnus staiga pasikeitė ir nustojo buvęs vaikas. Jis paniuro ir pasidarė labai opus; per pietus atsisakydavo vieno ar kito valgio, ir knygos jam įgriso. Van Lunas nusigando ir nežinojo, ką daryti, rūpinosi, ar nereikia gydytojo.

Su jaunuoliu buvo tikra bėda. Jei tėvas tiktai truputį griežčiau pasakydavo: „Valgyk ryžius ir mėsą!" — tai jis užsispirdavo ir būdavo melancholiškas, o jei Van Lunas bent kiek supykdavo, tai jis prapliupdavo ašarom ir išbėgdavo iš kambario.

Van Lunas negalėjo atsistebėti ir suprasti, kas atsitiko. Kartą jis išėjo paskui sūnų ir kaip mokėjo ramiau ir meiliau paklausė:

— Aš juk tavo tėvas, pasakyk man, kas gi tau yra?

Bet jaunuolis tiktai verkė ir purtė galvą. Be to, jam pradėjo nepatikti senasis mokytojas, ir jis rytais tingėjo keltis iš lovos ir eiti į mokyklą. Van Lunui tekdavo įsakyti, o kartais net apkulti. Tada berniukas išeidavo paniuręs ir dažnai per dienas bastydavosi miesto gatvėmis, o Van Lunas apie tai sužinodavo tiktai vakare, kai jaunesnysis sūnus klastingai pasakydavo:

— O vyresnysis brolis šiandien nebuvo mokykloje.

Tada Van Lunas pyko ant vyresniojo sūnaus ir šaukė:

— Nejaugi aš veltui moku sidabrą?

Ir supykęs puldavo sūnų ir mušdavo jį bambuko rykšte, kol iš virtuvės atbėgdavo O-lana, atsistodavo tarp sūnaus ir tėvo, ir rykštės kirčiai jai tekdavo, nors Van Lunas visaip taikstėsi pasiekti sūnų. Ir keistas dalykas — berniukas galėjo pravirkti nuo mažiausio priekaišto, o bambuko rykštės kirčius pakęsdavo tylėdamas, be jokio garso, tiktai jo veidas išblykšdavo ir sustingdavo kaip statulos. Ir Van Lunas nieko negalėjo suvokti, nors galvodavo apie tai dieną ir naktį.

Kartą, pavalgęs vakarienę, jis susimąstė apie tai: tą vakarą jis išpėrė sūnų, kad tas nebėjo į mokyklą. Jam besvarstant, į kambarį įėjo O-lana. Ji tyliai įėjo ir atsistojo prieš Van Luną, ir jis suprato, kad ji nori kažką pasakyti. Tada jis tarė:

— Sakyk! Koks reikalas, mano sūnaus motina?

Ir ji pasakė:

— Beprasmiška mušti berniuką, kaip tu kad darai. Aš mačiau, tas pats būdavo didžiųjų namų jauniesiems ponams, ir juos apimdavo ilgesys. Tada senasis ponas paieškodavo jiems vergių, jeigu dar jie patys nebūdavo susiradę, ir visa tai lengvai praeidavo.

— Tai visai nei šis, nei tas,— atsakė Van Lunas.— Kai aš buvau jaunas, nežinojau nei ilgesio, nei ašarų, nei staigių įniršių, ir vergių taip pat nežinojau.

O-lana pagalvojo, o paskui lėtai paaiškino:

— Tiesa, taip būdavo tiktai jauniesiems ponams. Tu dirbai laukuose, o jis gyvena kaip jaunas ponas, ir namuose jam nėra ką veikti.

Van Lunas, truputį pasvarstęs, suprato, kad jos žodžiuose yra teisybės. Kai jis buvo jaunas, tai neturėjo kada ilgėtis, nes reikėjo su aušra kelti ir eiti paskui žagrę ir jautį, o per pjūtį reikėjo taip dirbti, kad net nugarą gėlė, ir jis galėjo verkti kiek tinkamas: niekas jo verksmo negirdėjo. Ir jis negalėjo pabėgti, kaip pabėga iš mokyklos jos sūnus, nes tada jis būtų neturėjęs ko valgyti.

Jis visa tai atsiminė ir lyg pats sau pasakė:

— Bet mano sūnus kitoks. Jis silpnesnis už mane, ir jo tėvas turtingas, o mano tėvas buvo vargšas, ir jam nėra reikalo dirbti, kai mano laukuose dirba bernai, o be to, juk negalima tokį mokytą, kaip mano sūnus, paimti ir pristatyti prie žagrės.

Bet širdyje jis didžiavosi, kad jo toks sūnus, ir jis pasakė O-lanai:

— Ką gi, jeigu jis panašus į jaunąjį poną, tai jau kitas reikalas. Tiktai aš jam nepirksiu vergės. Aš jį geriau anksti apvesdinsiu. Ir tai reikia greičiau padaryti.

Ir jis atsikėlė ir išėjo į vidurinį kiemą.

XXIII

Lotosas, matydama, kad Van Lunas išsiblaškęs ir, būdamas pas ją, galvoja ne apie jos grožį, o apie kažką kita, pasipūtė ir pasakė:

— Jei būčiau žinojusi, kad per vienus trumpus metus tu, žiūrėdamas į mane, manęs nematysi, tai aš jau geriau būčiau pasilikusi arbatnamyje.

Ji nusigręžė, šnairom į jį pažiūrėjusi. Jis nusijuokė, pagriebė jos ranką, priglaudė prie savo veido, pauostė jos kvapą ir pasakė:

— Tai ką, negali žmogus visą laiką galvoti tiktai apie perlą, kurį prisisiuvai prie savo apsiausto, nes jeigu jį pamestum, negalėtum to pakelti. Dabar aš galvoju apie savo vyresnįjį sūnų ir apie tai, kad jo kraujas sudrumstas geidulių ir jį reikia apvesdinti, o nežinau, kaip surasti tą, kurią jis turėtų vesti. Aš nenoriu, kad jis vestų mūsų kaimo valstiečio dukterį, bet tai ir netinka, nes mes visi turime bendrą Vanų vardą. O mieste nesu su niekuo taip gerai pažįstamas, kad galėčiau pasakyti: „Aš turiu sūnų, o tu dukterį", o į tikrą piršlę nenoriu kreiptis, kad ji mūsų nesuvestų su žmogum, kurio duktė luoša arba puskvailė.

Nuo to laiko, kai Van Luno vyresnysis sūnus išaugo aukštas ir lieknas vaikinas, Lotosas su palankumu į jį žiūrėjo. Ją prablaivė Van Luno žodžiai, ir ji susimąsčiusi pasakė:

— Didžiajame arbatnamyje mane lankė vienas žmogus ir dažnai man pasakodavo apie savo dukterį, nes, pasak jo, ji buvo panaši į mane, tokia pat mažutė ir liekna, bet dar kūdikis, ir jis man sakė: „Man keista ir nepatogu tave mylėti. Tu lyg mano duktė būtum. Taip į ją panaši, kad man net drovu, ir atrodo, kad mano meilė šventvagiška". Ir nors aš jam už visas geriausiai patikau, bet jis vien dėl to lankydavo ne mane, o aukštą rudaplaukę merginą, kurios vardas Granato Žiedas.

— Kas tas žmogus? — paklausė Van Lunas.

— Jis buvo geras žmogus, negailėjo sidabro ir visada sumokėdavo, kiek buvo žadėjęs. Mes jį mylėjome, nes jis buvo negodus, ir jei mergina būdavo pavargusi, tai jis nerėkdavo kaip kiti, kad jį apgavo, bet visada, lyg koks kunigaikštis ar garsios ir mokytos giminės ponas, manda-

giai sakydavo: „Gerai, štai sidabras. Ilsėkis, mano kūdiki, kol meilė ir vėl pražydės". Jis labai gražiai su mumis kalbėdavo.

Ir Lotosas susimąstė. Bet Van Lunui nepatikdavo, kad ji prisimindavo buvusį savo gyvenimą, ir, norėdamas pažadinti ją iš susimąstymo, jis skubiai tarė:

— O kuo jis vertėsi, kad daug sidabro turėjo?

Ir ji atsakė:

— Nežinau. Rodos, jis prekiavo javais. Geriau aš paklausiu Gegutę: jai viskas žinoma apie vyrus ir pinigus.

Ji supliaukšėjo delnais, ir iš virtuvės atbėgo Gegutė. Jos platūs žandai ir nosis buvo įraudę nuo ugnies. Lotosas ją paklausė:

— Kas buvo tas aukštas, storas ir gražus vyras, kuris iš pradžių mane lankė, o paskui pradėjo lankyti Granato Žiedą, nes aš buvau panaši į jo mažytę dukrelę, todėl jam buvo drovu, nors aš ir labiausiai jam patikau.

Gegutė tuojau atsakė:

— Tai buvo Liu, javų pirklys. Geras žmogus. Jis visada mane apdovanodavo sidabru.

— Kuriose rinkose jis prekiauja? — paklausė Van Lunas jau labiau dėl tuščio smalsumo, nes visa tai buvo bobų plepalai ir vargu ar galėjo kas iš to išeiti.

— Akmeninių tiltų gatvėje,— atsakė Gegutė.

Nespėjo Gegutė šių žodžių ištarti, kai jis iš džiaugsmo pliaukštelėjo delnais ir tarė:

— Kaip tik tenai, kur aš parduodu javus! Vadinasi, bus galima reikalą sutvarkyti.

Paskui jam tikrai parūpo, nes jis pamanė, kad gera būtų sutuokti sūnų su dukterim tokio žmogaus, kuris perka iš jo javus.

Kai atsiranda koks reikalas, tai Gegutė kaip žiurkė lašinius tuojau suuodžia pinigus; ji nusišluostė prijuoste rankas ir greitai pasakė:

— Aš pasirengusi ponui patarnauti.

Van Lunas vis dar abejojo ir abejodamas žiūrėjo į jos gudrų veidą, bet Lotosas linksmai pasakė:

— Ak, ir iš tikrųjų tegu Gegutė nueina ir pirklio Liu paklausia. Jis gerai ją pažįsta, ir šį reikalą bus galima sutvarkyti, juk Gegutė apsukri. O jeigu reikalas pasiseks, tai ji gaus, kas piršlei pridera.

— Aš taip ir padarysiu,— pasiryžusi veikti atsiliepė Gegutė ir, pagalvojusi apie sidabrą, kuris skiriamas pirš-

lei, nusijuokė. Atsirišo prijuostę ir rimtai tarė: — Aš tuojau ir nueisiu, nes mėsa jau paruošta, reikia tiktai ant ugnies kaisti, ir daržovės nuplautos.

Bet Van Lunas dar nebuvo gerai visko apgalvojęs, o tokio reikalo negali skubotai tvarkyti.

— Ne, aš dar nenutariau,— tarė jis.— Man reikia keletą dienų pagalvoti, o paskui aš tau pasakysiu, ką nutarsiu.

Moterys buvo nekantrios: Gegutė dėl sidabro, o Lotosas todėl, kad tai buvo naujiena, o ji norėjo ką nors naujo išgirsti ir pasilinksminti. Bet Van Lunas išėjo sakydamas:

— Ne. Tai mano sūnus, ir aš geriau palauksiu.

Jis būtų dar daug dienų delsęs, galvojęs ir šiaip, ir taip, jei kartą sūnus nebūtų sugrįžęs švintant raudonu, vyno įkaitintu veidu. Jam iš burnos dvokė, ir jis vos ant kojų pastovėjo. Van Lunas išgirdo, kaip kažkas klupinėja per kiemą, ir išbėgo pažiūrėti, kas eina, ir čia jo akyse berniukui pasidarė bloga, ir jis pradėjo vemti, nes buvo pratęs gerti tiktai skaidrią, lengvą degtinę, kurią namie iš ryžių varydavo. Jis parpuolė ir gulėjo savo vėmaluose ant žemės lyg šuo.

Van Lunas išsigando ir pasišaukė O-laną. Drauge jie pakėlė sūnų. O-lana jį nuprausė ir paguldė savo kambaryje į lovą. Nespėjus nuprausti, jis jau miegojo kaip negyvas sunkiu miegu ir nieko negalėjo atsakyti tėvo klausiamas.

Tada Van Lunas nuėjo į kambarį, kur miegojo abu sūnūs. Jaunesnysis žiovaudamas ir rąžydamasis rišo į keturkampę skarelę knygas, ruošdamasis eiti į mokyklą, ir Van Lunas jį paklausė:

— Argi šiąnakt tavo vyresnysis brolis nemiegojo drauge su tavim?

Vaikas nenorom atsakė:

— Ne.

Iš jo akių buvo matyti, kad jis bijosi, ir Van Lunas, tai pastebėjęs, piktai ant jo suriko:

— Tai kur jis išėjo?

Kai berniukas nenorėjo atsakyti, jis pagriebė jį už apykaklės, papurtė ir tarė:

— Sakyk viską, paršeli!

Tai vaiką nugąsdino, jis pravirko ir pro ašaras tarė:

— Vyresnysis brolis man liepė tau nesakyti ir pagra-

sino: jei pasakysiu, tai jis mane žnaibys ir badys įkaitinta yla, o jei nepasakysiu, tai duos pinigų...

Ir Van Lunas įniršęs sušuko:

— Tuojau sakyk, o jei ne, tai prasmek skradžiai žemės!

Berniukas apsidairė aplink ir, matydamas, kad tėvas gali jį pasmaugti, beviltiškai tarė:

— Jau trys naktys, kai jis namie nenakvoja, bet kur jis būna ir ką veikia, aš nežinau. Tik tiek težinau, kad jis išeina drauge su tavo dėdės sūnum, mūsų pusbroliu.

Tada Van Lunas paleido iš rankų berniuko kaklą, pastūmė jį į šalį ir dideliais žingsniais nuėjo į dėdės kambarį. Ten ir rado dėdės sūnų: ir to veidas buvo raudonas ir vyno įkaitintas, bet šis buvo stipresnis ant kojų, nes buvo vyresnis ir jau įpratęs elgtis kaip tikras vyras.

Van Lunas ant jo suriko:

— Kur tu vedžioji mano sūnų?

Ir jaunasis vyras atsakė pasityčiodamas iš Van Luno:

— Tavo sūnaus nereikia vedžioti. Jis ir pats moka vaikščioti. Ir pats nueis, kur jam reikia.

Bet Van Lunas pakartojo savo klausimą, ir jam dingtelėjo, kad nesusivaldysiąs ir užmušiąs begėdiško, įžūlaus veido dėdės sūnų, ir baisiu balsu suriko:

— Kur šiąnakt buvo mano sūnus?

Jaunasis vyras nusigando ir, nuleidęs savo begėdiškas akis, piktai ir nenorom atsakė:

— Pas tą bjaurią moterį, kuri gyvena didžiųjų namų kieme.

Tai išgirdęs, Van Lunas garsiai sudejavo. Ją pažinojo daugelis vyrų, ir pas ją eidavo tiktai vargšai ir prasti žmonės, nes ji buvo jau nebejauna ir nereikalavo didelio užmokesčio.

Nepusryčiavęs jis išėjo už vartų ir nuėjo per laukus, ir šį kartą per nelaimę, kuri ištiko jo sūnų, jis nematė savo laukuose sužėlusių javų, nematė, koks derlius žada būti. Jis ėjo labai susimąstęs ir, praėjęs pro miesto sienos vartus, įėjo į namus, kuriuos anksčiau vadino didžiaisiais. Dabar didieji vartai buvo plačiai atidaryti, ir kiekvienas, kuris norėjo, galėjo įeiti ir išeiti netrukdomas. Jis ir įėjo pro tuos vartus. Kiemai ir kambariai buvo apgyventi prastų žmonių. Čia buvo išnuomojami kambariai. Kiekvienam kambary įsikūrusi šeimyna. Kiemas buvo nešvarus, seno-

sios pušys iškirstos, o tos, kurios liko, džiūvo stovėdamos. Tvenkiniai buvo užteršti šiukšlėmis.

Bet jis viso to nematė. Jis sustojo kiemo viduryje ir garsiai paklausė:

— Kur čia moteris vardu I-jana, paleistuvė?

Moteris, kuri sėdėjo ant trikojo ir siuvo padą, pakėlė galvą ir linktelėjo į šalines duris į kiemą, ir vėl ėmėsi siūti, nes buvo įpratusi, kad vyrai nuolat jos to klausia. Van Lunas priėjo prie durų ir pasibeldė. Atsakė susierzinęs balsas:

— Eik šalin! Šiandien jau baigiau savo darbą ir noriu miego. Aš dirbau visą naktį.

Bet jis dar kartą pasibeldė, ir balsas riktelėjo:

— Kas ten?

Jis neatsakė, tiktai dar kartą pabeldė, nes norėjo žūtbūt įeiti. Paskui jis išgirdo žingsnius, ir moteris atidarė duris. Tai buvo nelabai jauna moteris pavargusiu veidu, atkarusiom storom lūpom, bjauriai išbaltinta kakta ir nenuplautais nuo veido ir lūpų dažais. Ji pažiūrėjo į Van Luną ir griežtai pasakė:

— Anksčiau vakaro aš negalėsiu tavęs priimti. Jei nori, gali ateiti pavakare, o dabar aš einu gulti.

Bet Van Lunas šiurkščiai pertraukė jos kalbą, nes jau vien jos išvaizda vertė jį vemti. Jam buvo skaudu, kad čia buvo jo sūnus, ir jis tarė:

— Aš ne dėl savęs atėjau. Man tokios kaip tu nereikalingos. Mano sūnus...

Ir jis staiga pajuto, kad ašaros smaugia gerklę. Tada moteris paklausė:

— Tai kas gi tavo sūnui yra?

Van Lunas atsakė, ir jo balsas drebėjo:

— Praėjusią naktį jis čia buvo.

— Praėjusią naktį čia daugelio sūnūs buvo,— atsikirto moteris,— aš net nežinau, kuris buvo tavo.

Tada Van Lunas ėmė jos prašyti:

— Pagalvok, ar neatsiminsi berniuko, didelio ir liekno, kuris dar nepanašus į vyrą? Man ir galvon neatėjo, kad jis gali išdrįsti eiti pas moterį.

Ji pagalvojo ir pasakė:

— Taip, jie buvo dviese. Vienas — jaunas vaikinas, nosį užrietęs į dangų ir žiūrintis visažinio žvilgsniu, o kitas, kaip tu sakai, aukšto ūgio berniukas...

— Tai jis, tai mano sūnus! — suriko Van Lunas.

— Na ir kas gi? — vėl paklausė moteris.

Tada Van Lunas rimtai pasakė:

— Štai kas: jei jis dar kartą ateis, išvyk jį! Pasakyk, kad nenori terliotis su vaikais. Prižadėk, kad taip padarysi. Ir kiekvieną kartą, kai tu jį išvysi, aš tau užmokėsiu sidabru dvigubai, kiek tu gauni.

— Kas nesutiks paimti užmokestį ir nedirbti! Aš sutinku. Ir iš tikrųjų man reikalingi vyrai, o su vaikais menkas malonumas.

Ji linktelėjo ir mirktelėjo Van Lunui, bet jos veidas jam buvo toks bjaurus, kad net bloga darėsi, ir jis skubiai tarė:

— Tai taip ir sutarsime.

Jis ištrūko į kiemą ir greitai nuėjo namo. Pakeliui spjaudėsi, kad atsikratytų blogumo, prisiminęs tą moteriškę. Tą pačią dieną jis pasakė Gegutei:

— Tegu bus taip, kaip sakei. Eik pas javų pirklį ir sutvarkyk reikalą. Jei tiks mums mergaitė, tegu kraitis bus geras, bet nelabai didelis.

Jis sugrįžo į savo kambarį, atsisėdo prie miegančio sūnaus ir, žiūrėdamas į jo ramų veidą, jaunuoliškai skaistų ir gražų, susimąstė.

Ir, atsiminęs nukamuotą, išsidažiusią moterį, jis purtėsi iš pasibjaurėjimo ir pykčio.

Jam taip besėdint, įėjo O-lana ir sustojo žiūrėdama į berniuką; pamačiusi ant jo odos ištryškusius prakaito lašus, ji atsinešė šilto vandens su rūgštimi ir atsargiai nuplovė prakaitą, kaip ji plaudavo didžiuosiuose namuose jauniems ponams, kai tie negyvai nusigerdavo. Van Lunas, matydamas švelnų, beveik vaikišką veidą, parblokštą kieto pagirių miego, staiga įsiuto ir įbėgo į dėdės kambarį, visai pamiršęs, kad dėdė — brolis jo tėvo, ir težinodamas viena, kad jis — tėvas to dykaduonio ir begėdžio, kuris ištvirkino jo sūnų.

— Aš ant savo krūtinės priglaudžiau nedėkingą gyvačių lizdą, ir jos mane įgėlė! — suriko jis.

Dėdė išdribęs sėdėjo prie stalo ir pusryčiavo. Jis niekada neatsikeldavo anksčiau priešpiečių, nes jam nereikėjo dirbti. Jis pakėlė galvą ir tingiai paklausė:

— Kas atsitiko?

Tada Van Lunas niršdamas jam papasakojo, kas atsitiko. O dėdė tiktai nusijuokė ir pasakė:

— Laikyk nelaikęs berniuką, jis vis tiek bus vyras. Ir laikyk nelaikęs šunį, jis vis tiek bėgios paskui kalę.

Van Lunas, išgirdęs tokią pajuoką, vienu akimirksniu prisiminė visa, ką teko jam dėl dėdės iškentėti: ir kad bado metais dėdė jį vertė parduoti žemę, ir kad visa dėdės šeima pas jį apsigyveno, ir kad visi trys tiktai valgo, geria ir tinginiauja, ir kad dėdienė ryja pas Lotosą brangius valgius, ir kad dabar dėdės sūnus ištvirkino jo sūnų. Ir jis susierzinęs suriko:

— Lauk iš mano namų su visais saviškiais! Nuo šios valandos nebėra jums čia daugiau ryžių, ir aš geriau sudeginsiu savo namus, negu tau duosiu prieglaudą, tu, nedėkingas tinginy!

Bet dėdė sėdėjo lyg niekur nieko ir toliau kabino tai iš vieno, tai iš kito dubens. Van Lunui kraujas užvirė, kai pamatė, kad dėdė nekreipia į jį dėmesio, jis žengė prie jo ir pakėlė ranką. Tada dėdė atsigręžė ir pasakė:

— Išvaryk mane, jei išdrįsi!

Dėdė atsisegė apsiaustą ir jam parodė, kas buvo prisegta prie apsiausto pamušalo.

Van Lunas sustojo kaip žemėn įsmukęs, nes jis pamatė dirbtinę rudą barzdą ir gabalą raudonos medžiagos. Jis žiūrėjo nepajėgdamas atitraukti akių nuo tos barzdos ir skuduro, ir jo piktumas kaip vilnis nuplaukė — Van Lunas visiškai neteko jėgų ir stovėjo visu kūnu drebėdamas.

Tie dalykai — ruda barzda ir raudonas skuduras — buvo ženklai plėšikų gaujos, kuri plėšė šiaurės vakarų sritį, degino namus ir išsiveždavo moteris, o ramius kaimiečius pririšdavo prie namų durų, ir kitą dieną juos atrasdavo beprotiškai klejojančius, jei jie dar gyvi būdavo, arba apdegusius kaip kepta mėsa, jei jie jau būdavo numirę. Todėl Van Lunas, išvertęs akis, žiūrėjo, o paskui apsigręžė ir, nė žodžio nesakydamas, išėjo. Išeidamas jis girdėjo, kaip, vėl pasilenkęs prie ryžių dubens, dėdė nusijuokė sau po nosimi.

Dabar Van Lunas pateko į tokias žabangas, kokių ir nesapnavo. Dėdė pasirodydavo ir vėl dingdavo šaipydamasis į savo retą suveltą žilą barzdą. Van Luną išpildavo šaltas prakaitas, kai jį pamatydavo, bet neišdrįsdavo jam pasakyti nemandagaus žodžio, nes bijojo, kad jam ko nepadarytų. Tiesa, nuo to laiko, kai jis pralobo, net tais metais, kai derliaus visai nebūdavo arba būdavo visai

menkas ir žmonės su savo vaikais badaudavo, plėšikai nė karto nepuolė jo žemės ir namų, bet jis visą laiką bijojo plėšikų užpuolimo ir nakčiai tvirtai užsklęsdavo duris. Iki tos meilės vasaros jis prastai vilkėjo ir stengėsi išvaizda nepanėšėti į turtuolį. Kai išgirsdavo kaime pasakojimus apie plėšikus, tai, sugrįžęs namo, tą naktį neramiai miegodavo ir visą laiką klausydavosi nakties garsų.

Tačiau plėšikai nelietė jo namų, jis darėsi vis nerūpestingesnis, paskui įsidrąsino ir patikėjo, kad pats dangus jį ginąs ir kad jau toks laimingas jo likimas. Jis ėmė nieko nepaisyti, net dievams smilkomųjų lazdelių nebepirko, nes jie jam buvo geri ir be jų, ir jam galvoje buvo tik jo paties reikalai ir žemė. O dabar jis suprato, kodėl jo niekas neliečia, suprato, kad jo ir nelies, kol jis maitins dėdės šeimą. Jau vien pamanius apie tai, jį išpildavo šaltas prakaitas, ir jis su niekuo neišdrįso pasidalyti savo rūpesčiais ir papasakoti, ką jis matęs ant dėdės krūtinės.

Bet dėdės jis jau nebevijo iš namų, o dėdienei kalbėjo kiek galėdamas meiliau:

— Jei nori, valgyk viduriniame kieme. Štai tau išlaidoms sidabro.

Ir dėdės sūnui sakė:

— Štai tau sidabro, jauni žmonės mėgsta pažaisti kaulais.

Bet savo sūnų Van Lunas saugojo, nė per žingsnį nuo jo nesitraukdamas, ir saulei nusileidus draudavo jam išeiti iš kiemo, nors vaikinas ir susierzindavo, širsdavo ir nei iš šio, nei iš to lupdavo jaunesniuosius vaikus tik todėl, kad buvo blogos nuotaikos.

Taip Van Luną iš visų pusių ir apsupo rūpesčiai.

Iš pradžių Van Lunas negalėjo nė dirbti, vis galvojo apie tą nelaimę, kuri jį ištiko; jis visą laiką graužėsi dėl tų rūpesčių: „Aš galėčiau išvyti dėdę ir persikelti už miesto sienos, kur kas vakaras nuo banditų užrakina didžiuosius vartus". Taip iš pradžių jis manė, bet paskui atsiminė, kad jam kasdien reiks išeiti be jokios apsaugos į laukus darban, ir ką žinai, kas gali jį ištikti darbo metu kad ir savo laukuose? Ir kaip gyventi mieste, užsidarius tarp keturių sienų?! Jis neištvers atplėštas nuo savo žemės. Be to, turbūt ateis bado metai, o tada miesto sienos

neapsaugos nuo banditų, kaip ir žlungant didiesiems namams.

Tiesa, jis galėjo nueiti į miestą, į tuos namus, kur gyvena teisėjas, ir pasakyti teisėjui: „Mano dėdė priklauso Rudabarzdžių gaujai". Bet jeigu jis ir pasakytų, tai kas juo patikėtų? Kas patikės žmogum, kuris skundžia savo tėvo brolį? Jau greičiau jį nubaus už vyresniųjų negerbimą, o jei dar plėšikai sužinotų apie įskundimą, tai jį užmuštų.

O čia dar Gegutė sugrįžo iš javų pirklio su žinia, kad pirklys Liu sutinka pasirašyti vedybų sutartį, bet nesutinka tuojau išleisti dukters, nes mergaitė tiktai keturiolikos metų ir per jauna vedyboms, tai reiksią palaukti dar trejus metus. Van Lunas nusiminė: dar trejus metus jo sūnus erzinsis, tinginiaus ir žvalgysis ilgesio kupinom akim. Ir tą vakarą per vakarienę Van Lunas pasakė O-lanai:

— Na, kitus vaikus reikės kuo greičiau supiršti ir, vos jie pradės nerimauti, tuojau sutuokti, nes aš nenoriu tris kartus paeiliui išgyventi tų pačių rūpesčių.

Visą naktį jis beveik nemiegojo, o iš ryto, nusimetęs ilgą apsiaustą ir batus, pasiėmė kauptuką ir išėjo į laukus. Taip jis buvo pratęs daryti, kai susipainiodavo jo namų reikalai. Praeidamas pro priešakinį kiemą, kur sėdėjo jo vyresnioji duktė ir žaidė skudurėliu, jis sumurmėjo:

— Tai va, iš vargšės kvailiukės man daugiau paguodos negu iš visų kitų vaikų drauge sudėjus.

Ir taip kasdien jis eidavo į laukus. Ir žemė vėl negailėjo jam gydomosios galios, ir saulė jį kaitino ir gydė, ir šilti vasaros vėjai jį ramino. Ir, tarsi norėdamas visas jo graužatis iš šaknų išrauti, pietų pusėje pasirodė mažas lengvas debesėlis. Iš pradžių jis kabojo akiratyje, lengvas kaip migla, ir nejudėjo, kaip vėjo vaikomi debesys; jis stovėjo nejudėdamas, o paskui vėduokle išsiplėtė padangėje.

Kaimo gyventojai stebėjo tą debesį, ir juos apėmė baimė: juk tai atlekia iš pietų skėriai ir suris jų pasėlius. Van Lunas taip pat stovėjo ir žiūrėjo. Visi žiūrėjo į tą debesį. Pagaliau vėjas kažką atnešė ir numetė prie jų kojų. Vienas iš susirinkusiųjų pasilenkė ir pakėlė negyvą skėrį; negyvą ir lengvą, daug lengvesnį negu iš paskos atskrendantis gyvas spiečius.

Tada Van Lunas pamiršo visa, kas jį graužė. Jis užmiršo ir pačias, ir vaikus, ir dėdę ir, puolęs į išsigandusių valstiečių būrį, suriko:

— Mūsų žemės vardan mes turime išsklaidyti padangėje skėrius.

Bet buvo ir tokių, kurie jau iš pat pradžių beviltiškai lingavo galvomis ir sakė:

— Ne, visa tai neduos naudos. Taip jau lemta, kad mes šiemet badautume. Ir kam mums eikvoti jėgas kovai su skėriais, jei mes vis tiek galiausiai numirsime iš bado...

Moterys verkdamos nubėgo į miestą pirkti smilkomųjų lazdelių ir sustatė jas dievams mažajame Žemės šventnamyje, o kai kurios ėjo į didžiąją miesto šventovę, skirtą dangaus dievams, ir ten karštai meldėsi dangui ir žemei.

Bet skėrių jau buvo pilnas oras, ir jie debesimis lakiojo viršum žemės.

Tada Van Lunas pašaukė savo darbininkus, ir Činas stovėjo šalia jo tylomis, pasiryžęs, ir dar kiti jaunesni valstiečiai. Savo rankomis jie padegė kai kuriuos laukus ir sudegino jau išnokusius kviečius; iškasė plačius griovius ir iš šulinių prileido juos vandens. Dirbo be poilsio ir miego. O-lana atnešė jiems valgyti, ir visų žmonos atnešė savo vyrams valgyti, ir vyrai, čia pat laukuose stovėdami, valgė, godžiai kaip gyvuliai rijo, nes dirbo dieną ir naktį.

Paskui dangus pajuodo, oras prisipildė slegiančio ir tylaus daugybės sparnų zvimbimo, ir skėriai, lėkdami iš lauko į lauką, tūpė ant žemės ir ten, kur nutūpdavo, surydavo viską, palikdami tiktai nuogą žemę. Valstiečiai dūsavo ir kalbėjo: „Tokia dangaus valia!" Bet Van Lunas nesitvėrė piktumu ir puolė skėrius, mindydamas juos kojomis, darbininkai mušė juos spragilais, ir skėriai krito į degančius laužus ir plaukiojo negyvi iškastų griovių vandens paviršiuje. Daugel milijonų skėrių buvo sunaikinta, bet tai buvo tik mažmožis, palyginti su tuo, kiek jų liko.

Tačiau Van Luno kova neliko bevaisė: geriausi jo laukai buvo nepaliesti, ir kai skėrių debesys nuskrido toliau, jis ir jo darbininkai galėjo atsikvėpti. Pjūčiai liko kviečių, ir ryžių daigai buvo išgelbėti. Van Lunas buvo patenkintas. Daugelis kaimiečių valgė keptus skėrius, bet Van Lunas nevalgė: jam jie buvo šlykštūs, nes pražudė daug jo laukų. Jis nepratarė nė žodžio, kai O-lana iškepė jų

alyvoje ir darbininkai juos kramtė, jų dantyse jie traškėjo, ir vaikai, atsargiai atsiplėšę gabalėlį, bijodami jų didelių akių, paragavo. Bet pats jis nevalgė.

Tačiau skėriai jam ir pasitarnavo. Septynias dienas jis apie nieką kitą negalvojo, tiktai apie savo žemę, ir pasigydė iš rūpesčių ir baimės.

Jis tarė sau: „Ką gi, visi turi savo rūpesčių. Ir man reikia kaip nors verstis ir gyventi su savaisiais. Dėdė vyresnis už mane ir greit numirs, o sūnus kaip nors išgyvens tuos trejus metus, ir man nėra ko graužtis".

Jis nuėmė kviečių derlių, atėjo lietaus metas, ir jauni, žali ryžių daigai buvo persodinti į užlietus laukus, ir vėl prasidėjo vasara.

XXIV

Po to, kai Van Lunas sau tarė, kad jo namuose ramu, kartą, kai jis buvo parėjęs iš laukų pietų, priėjo prie jo sūnus ir pareiškė:

— Tėte, jei jau aš turiu būti mokytas, tai man nėra ko daugiau mokytis pas senąjį mokytoją.

Van Lunas pasisėmė iš katilo dubenį verdančio vandens, įmerkė į jį rankšluostį, nugręžė ir, dar garuojančiu trindamas veidą, pasakė:

— Na tai kas?

Vaikinas, kiek paabejojęs, kalbėjo toliau:

— Jei man reikia būti mokytam, tai norėčiau važiuoti į pietų miestą ir įstoti į didžiąją mokyklą, kur galima išmokti visko, ko tik ten mokoma.

Van Lunas nusišluostė rankšluosčiu akis ir ausis ir, garuojant veidui, griežtai tarė sūnui, nes jam visą kūną gėlė nuo darbo laukuose:

— Kas tai per kvailystės? Nevažiuosi. Ir neįkyrėk man, nes aš tau pasakiau, kad nevažiuosi. Mūsų vietoms tu pakankamai mokytas.

Jis ir vėl pamerkė rankšluostį ir jį nugręžė. O berniukas stovėjo ir žiūrėjo su neapykanta į tėvą ir kažką sumurmėjo. Van Lunas neišgirdęs supyko ir riktelėjo:

— Sakyk, ką nori pasakyti!

Vaikiną įgėlė tėvo riksmas, ir jis atsakė:

— Ką gi, ir pasakysiu. Tai štai: aš vis dėlto išvažiuosiu į pietus ir nepasiliksiu šituose kvailuose namuose, kur mane kaip vaiką seka, ir šitame miestelyje, kuris niekuo ne geresnis už kaimą. Aš išvažiuosiu ir ko nors išmoksiu, ir pamatysiu svetimus kraštus.

Van Lunas pažvelgė į sūnų. Sūnus stovėjo prieš tėvą su ilgu apsiaustu iš pilkšvo kaip sidabras audeklo, kuris buvo plonas ir vėsus net per vasaros karščius. Virš jo lūpų jau kalėsi pirmieji vyriškumo daigai, jo oda buvo švelni ir gelsva, ir ilgos apsiausto rankovės slėpė švelnias ir minkštas kaip moters rankas. Tada Van Lunas pasižiūrėjo į save. Jis buvo kresnas, visas žemėtas, apsimovęs prastom medvilninės medžiagos kelnėm, paraitytom ligi kelių; ligi juostos buvo nuogas, ir buvo galima pamanyti, kad jis savo sūnaus tarnas, o ne tėvas. Jis su panieka vėl žvilgtelėjo į liekną lepaus grožio sūnų ir riktelėjo jau supykęs ir įširdęs:

— Nueik į laukus ir bent kiek išsitepk žeme, kad tavęs nepalaikytų moterimi! Ir padirbėk truputį, kad dovanai nevalgytum ryžių!

Van Lunas užmiršo, kaip jis kažkada didžiavosi, kad sūnus moka rašyti ir skaityti, ir, šlepsėdamas basomis kojomis, išėjo laukan ir nusispjovė ant žemės, nes sūnaus lepumas jį suerzino. O sūnus stovėjo ir su neapykanta žvelgė į tėvą, bet Van Lunas neatsigręžė ir nepamatė jo žvilgsnio.

Ir kartą vakare, kai jis užėjo į vidurinį kiemą ir atsisėdo šalia Lotoso, kuri gulėjo lovoje, o Gegutė vėsino ją vėduokle, Lotosas jam pasakė tingiai, tarsi nereikšmingą dalyką, kuris atsitiktinai jai atėjo į galvą:

— Tavo vyresnysis sūnus nerimsta ir nori išvažiuoti.

Van Lunas, prisiminęs savo nemalonų pokalbį su sūnumi, pasakė:

— O kas tau darbo? Nėra ko jam vaikščioti pas tave į kambarius, jis jau suaugęs.

Bet Lotosas pasiskubino atsakyti:

— Ne, ne, man tai pasakė Gegutė!

Ir Gegutė skubėjo pritarti:

— Kiekvienas mato, kad jis nerimsta. Jis gražus berniukas ir jau suaugęs. Nėra ko jam čia tinginiauti ir ilgėtis.

Bet Van Lunas vis dar nebuvo užmiršęs savo pykčio ir pasakė:

— Ne, jis niekur nevažiuos. Aš nešvaistysiu tuščiai pinigų.

Ir jis nenorėjo daugiau apie tai kalbėti. Lotosas pastebėjo, kad jis nepatenkintas ir pyksta, išsiuntė Gegutę ir leido jam pasilikti su ja viena.

Paskui daug dienų jie apie tai nekalbėjo; jaunuolis staiga nurimo ir atrodė vėl viskuo patenkintas, bet į mokyklą daugiau nėjo. Tai Van Lunas jam leido, nes jaunuoliui jau buvo aštuoniolika metų ir jis buvo stambių kaulų kaip motina. Kai tėvas sugrįždavo namo, vaikiną rasdavo savo kambaryje besėdintį prie knygos.

Van Lunas buvo patenkintas ir pats vienas galvojo: „Tai buvo tiktai jaunuoliškas įgeidis. Jis ir pats nežino, ko nori. Dabar liko tiktai treji metai, o gal ir dveji, jei pridėtume truputį sidabro, o gal tik vieni, jei duotume daug sidabro. Šiomis dienomis, kai bus pabaigtas derliaus valymas, pasėti žieminiai kviečiai ir apkauptos pupos, aš pats tuo pasirūpinsiu".

Ir Van Lunas nustūmė šalin mintis apie sūnų, nes derlius, nors ir daug jo surijo skėriai, buvo geras, ir jis susigrąžino tas išlaidas, kurias turėjo dėl moters Lotoso. Jis vėl brangino auksą ir sidabrą, kartais net pats stebėjosi, kad taip nesigailėdamas leido tai moteriškei.

Ir vis dėlto retkarčiais ji dar sujaudindavo jį, nors ir ne taip stipriai, kaip iš pradžių, ir jis didžiavosi, kad ji jam priklauso. Dabar jis aiškiai matė, kad dėdienė sakė tiesą: Lotosas, nors ir atrodė gražiai, nebuvo jau tokia jauna ir nė karto netapo nuo jo nėščia. Bet dėl to jis nesigraužė, nes turėjo sūnų ir dukterų ir buvo linkęs ją laikyti tik dėl malonumo, kurį ji suteikdavo.

O Lotosas kasmet vis gražėjo. Anksčiau jai galėjai prikišti nebent liesumą, dėl kurio jos veidelio bruožai buvo aštroki kaip paukščio — smaili pasmakrė ir kiek per gilūs smilkinių įdubimai. Bet dabar nuo Gegutės gaminamų valgių ir dykaduoniško gyvenimo su vienu vyru jos kūnas pasidarė minkštas ir apvalus, smilkinių įdubimai išsilygino ir ji tapo panaši į sočią mažą katytę. Ji jau nebebuvo Lotoso pumpuras, bet negalima buvo jos pavadinti ir vystančiu žiedu: jei ji ir nebuvo jauna, tai neatrodė ir sena, tiek jaunystė, tiek senatvė jai buvo tolima.

Van Luno gyvenimas ir vėl ramiai tekėjo, sūnus nusiramino, ir Van Lunas manė, kad jo rūpesčiai išsisklaidė. Bet vieną vakarą, kai jis pirštais skaičiavo, kiek galėsiąs

parduoti kviečių ir kiek ryžių, į kambarį tyliai įėjo O-lana. Ji buvo labai suliesėjusi, išdžiūvusi, žandikauliai buvo išsišovę kaip akmenys, o akys giliai įdubusios. Jei jos kas paklausdavo, kaip ji jaučiasi, tai ji trumpai atsakydavo:

— Mane iš vidaus degina ugnis.

Jau treti metai jos pilvas buvo didelis, kaip nėščios, bet ji nė karto negimdė. Ji atsikeldavo su aušra ir atlikdavo savo darbus, ir Van Lunas žiūrėjo į ją, kaip žiūri į stalą, į kėdę arba į medį kieme, bet niekados nepažiūrėdavo su tokiu dėmesiu, su kokiu žiūrėdavo į galvą nuleidusį jautį arba paliovusią ėsti kiaulę. O-lana dirbdavo viena ir su dėdės žmona kalbėdavo tiktai tada, kai jau negalima buvo be kalbos apsieiti, ir visai nekalbėjo su Gegute. Niekados ji neužeidavo į vidurinį kiemą, ir jeigu Lotosas išeidavo kartais pasivaikščioti už savo kiemo, tai O-lana nueidavo į savo kambarį ir ten tol sėdėdavo, kol kas nors pasakydavo: „Ji jau nuėjo". O-lana tylėjo ir dirbo, virė valgį ir skalbė tvenkinyje net žiemą, kai vanduo užšaldavo ir reikdavo prakirsti ledą. Bet Van Lunui net mintis neatėjo pasakyti: „Aš turiu atliekamo sidabro. Tai kodėl tau nepasisamdyti tarnaitės arba nenusipirkti vergės?"

Jam ir į galvą neateidavo, kad to reikia, nors jis pats samdydavo bernus laukų darbams ir asilams, jaučiams bei kiaulėms prižiūrėti, o vasarą, kai patvindavo upė, jis pasamdydavo ir padienių darbininkų žąsims ir antims ganyti.

Tą vakarą, kai jis vienas sėdėjo šviečiant alavo žvakidėse raudonoms žvakėms, ji, dairydamasi į šalis, atsistojo priešais ir pagaliau tarė:

— Man reikia su tavim pasikalbėti.

Jis nustebęs pažiūrėjo į ją ir pasakė:

— Tai ką, kalbėk!

Jis atsidėjęs pažvelgė į ją, į jos įdubusius skruostus ir vėl pamanė: „Kokia ji negraži, ir jau daug metų, kai aš jos negeidžiu".

Tada ji sukuždėjo užkimusiu balsu:

— Vyresnysis sūnus per dažnai lankosi viduriniam kieme. Jis ten eina, kai tavęs nėra namie.

Van Lunas ne tuojau suprato, ką ji kužda, pasilenkė į priekį, net išsižiojo nustebęs, ir paklausė:

— Ką sakai?

Ji tylom parodė pirštu į sūnaus kambarį ir atkišo storas išdžiūvusias lūpas į vidurinio kiemo pusę. Bet Van Lunas žiūrėjo į ją netikėdamas.

— Tu kliedi! — pagaliau ištarė jis.

Ji papurtė galvą ir, sunkiai tardama žodžius, kalbėjo toliau:

— Na, mano pone, pamėgink sugrįžti, kai tavęs niekas nesitiki.— Ir patylėjusi pridūrė: — Jau geriau jam išvažiuoti, kad ir į pietus.

Paskui ji priėjo prie stalo, paėmė jo puodelį, išliejo ant plytinių grindų šaltą arbatą, pripylė karštos ir išėjo taip tyliai, kaip buvo atėjusi, ir jis nustebęs liko sėdėti vienas.

„Na ir kas, šita moteris pavyduliauja",— tarė pats sau. Jis dėl to nesijaudins: jo sūnus nusiramino ir kasdien savo kambaryje skaito. Van Lunas pakilo ir, nubloškęs šitas mintis, juokėsi iš moteriško smulkmeniškumo.

Bet kai jis tą naktį nuėjo ir atsigulė su Lotosu, ji pradėjo skųstis, supyko ir atstūmė jį nuo savęs, sakydama:

— Karšta, o tu dar dvoki. Nors nusipraustum, jei nori su manim gulėti.

Ji atsisėdo lovoje ir susierzinusi nubraukė plaukus nuo veido, o kai jis mėgino ją priglausti, nenorėjo leistis jo glamonėjama. Tada jis pagulėjo nejudėdamas ir prisiminė, kad jau daug naktų ji nenorom jam atsiduoda, ir jis manė, kad tai naujas jos įgeidis ir kad ją slegia sunkus ir karštas vėlyvos vasaros oras, bet dabar jo ausyse aiškiai suskambo O-lanos žodžiai,— jis iššoko iš lovos ir šiurkščiai pasakė:

— Na, tai miegok viena! Ir tegu man gerklę perpjauna, jei aš pas tave atsigulsiu.

Jis iškūrė iš kambario ir dideliais žingsniais nuėjo į savo namo vidurinį kambarį, sustūmė dvi kėdes ir ant jų atsigulė. Bet negalėjo miegoti, atsikėlė, išėjo už vartų ir ėmė vaikščioti bambukų miškelyje, kuris buvo šalia namų. Jo įkaitęs kūnas jautė dvelkiantį vėsų nakties vėją, ir vėjas dvelkė jau artėjančio rudens vėsuma.

Ir tada jis atsiminė, kad Lotosas žinojo tai, jog jo sūnus norįs išvažiuoti. O iš kurgi ji galėjo tai žinoti? Ir jis atsiminė, kad pastaruoju metu jo sūnus nebekalbėjo apie išvažiavimą ir buvo patenkintas. Ir Van Lunas įniršęs pasakė sau: „Aš pats sužinosiu!" Ir žiūrėjo, kaip jo laukuose pro miglas aušta rausva aušra.

Kai prašvito ir galulaukėje pasirodė auksinė saulė, jis parėjo namo ir pavalgė, o paskui, kaip visada pjūties ir sėjos metu, nuėjo prižiūrėti darbininkų ir vaikščiojo dairydamasis po savo laukus. O paskui garsiai, kad visi namuose galėtų jį išgirsti, šūktelėjo:

— Dabar aš eisiu į sklypą prie miesto sienos ir negreit grįšiu!

Ir jis pasuko į miestą. Bet, nuėjęs pusiaukelį, jis atsisėdo prie mažojo šventnamio ant seno, jau seniai pamiršto pakelės kapo. Sėdėdamas rovė žoles, suko jas tarp pirštų ir mąstė. Priešais jį stovėjo mažieji dievukai, ir jis atsiminė, kaip anksčiau bijojo jų, o dabar buvo jiems abejingas, nes buvo pralobęs ir dievų nereikalingas. Jį visą laiką graužė mintis: „Eiti namo ar dar ne?"

Ir čia jis atsiminė praėjusią naktį, kai Lotosas jį atstūmė, ir pykdamas, nes tiek daug gero jai padarė, pats sau pasakė: „Aš žinau, arbatnamyje jos būtų ilgiau nebelaikę, o mano namuose ją gerai valgydina ir puošia." Labai supykęs atsikėlė ir kitu keliu pasuko namų link. Patylom įėjo į namus ir atsistojo prie uždangos, kuri kabojo prie durų į vidaus kiemą. Įsiklausęs jis išgirdo vyriško balso kuždesį — tai buvo jo sūnaus balsas.

Tokio pykčio, koks tada kilo Van Luno širdyje, jis dar nebuvo patyręs savo gyvenime, nors nuo to laiko, kai jo ūkis išsiplėtė ir žmonės pradėjo jį vadinti turtuoliu, jam dingo kaimiečio nedrąsumas, jis dėl niekų supykdavo ir net mieste būdavo išdidus. Bet šis pyktis buvo pyktis vyro, kuriam paveržė mylimą moterį, ir kai Van Lunui smilktelėjo, kad tai jo sūnus,— jam širdis apkarto iš pasibjaurėjimo.

Jis sukando dantis ir išėjo į bambukų miškelį, ten pasirinko lankstų ir laibą kamblį — tiesų ir stiprų kaip styga — nuskabė šakas, palikęs tiktai smulkias viršūnės šakeles. Paskui jis įsėlino į kiemą, staiga praskleidė uždangą ir pamatė, kad sūnus stovi ir žiūri iš viršaus į Lotosą, kuri sėdėjo ant suolelio prie tvenkinio krašto. Lotosas buvo apsivilkusi persikų spalvos šilkiniu apsiaustu, kuriuo jis niekad nebuvo matęs ją vilkint iš ryto. Jie kalbėjosi, ir moteris lengvabūdiškai kvatojo nusigręžusi į šalį ir šnairom žiūrėdama į vaikiną. Jie Van Luno nematė. Jis stovėjo akis įbedęs į juos, išblyškusiu veidu, prasišiepusiom lūpom, jo rankos stipriai spaudė bambuko lazdą. Jie jo

nepajuto ir būtų nepajutę, bet įėjo Gegutė ir, jį pamačiusi, suriko.

Tada Van Lunas šoko į priekį, puolė sūnų ir ėmė jį čaižyti bambuku; sūnus buvo aukštesnis, bet tėvas nuo darbo laukuose buvo stipresnis, jo suaugęs kūnas atsparesnis. Jis mušė sūnų, kol ištryško kraujas. Kai Lotosas spiegdama įsikibo jam į ranką, jis ją nubloškė, ji ir vėl pradėjo kabintis ir spiegti, jis ir jai smogė ir mušė, kol ji pabėgo, ir sūnų pliekė, kol tas, rankom užsidengęs veidą, krito ant žemės.

Tada Van Lunas sustojo šnopuodamas — prakaitas išpylė visą jo kūną, ir jis visas lyg po ligos buvo šlapias ir nusilpęs. Jis numetė bambuko kamblį ir, sunkiai kvėpuodamas, prašvokštė:

— Eik į savo kambarį ir nedrįsk išeiti, kol aš su tavim susitvarkysiu, o jei ne, užmušiu.

Vaikinas atsikėlė ir, nė žodžio netaręs, išėjo.

Van Lunas sudribo ant suolelio, kur pirma sėdėjo Lotosas, ir, užsimerkęs, parėmęs rankom galvą, sunkiai kvėpavo. Niekas prie jo nepriėjo, jis ilgai sėdėjo vienas, kol nusiramino ir pyktis nuslinko.

Tada jis pavargęs atsistojo ir įėjo į kambarį, kur Lotosas, gulėdama ant lovos, garsiai žliumbė. Jis priėjo prie jos, atgręžė į save jos veidą; ji gulėdama žiūrėjo į jį ir verkė, ir per jos veidą nuo bambuko smūgio ėjo pamėlynavęs randas.

Jis labai liūdnai jai pratarė:

— Tai tu, vadinasi, taip ir likai pasileidėlė ir tvirkini net mano sūnus.

Ji pravirko dar garsiau ir prieštaravo:

— Ne, ne! Aš nekalta. Jis atėjo tik todėl, kad čia jis vienišas. Tu gali paklausti Gegutės: jis nebuvo priėjęs prie mano lovos, jis buvo tiktai kieme!

Nusigandusi ji gailiai pažvelgė į jį, paėmė jo ranką ir perbraukė per randą veide kūkčiodama:

— Štai ką tu padarei savo Lotosui. Aš neturiu kitų vyrų pasaulyje, tiktai tave vieną, o kad čia buvo tavo sūnus, tai jis man tiktai tavo sūnus ir niekas kitas.

Ji žvilgtelėjo į jį, ir ašarom paplūdo jos gražiosios akys. Ir jis sudejavo, nes šios moters gražumas buvo už jį stipresnis, jis ją mylėjo prieš savo valią. Ir staiga jam smilktelėjo, kad jis neiškęsiąs, jei sužinosiąs ką daugiau apie jų santykius, šito jis nebenorėjo — jau geriau jam

nieko apie tai nežinoti. Jis vėl sudejavo ir išėjo laukan. Praeidamas pro sūnaus kambarį, šūktelėjo:

— Susidėk savo daiktus į skrynią ir rytoj važiuok į pietus ar kur nori ir negrįžk, kol aš tavęs nepakviesiu.

Ir jis nuėjo tolyn. O-lana sėdėjo ir lopė jo drabužį ir, jam praeinant pro šalį, nieko nepasakė; jei ji ir girdėjo kirčius ir spiegimą, tai dėjosi negirdėjusi. Jis išėjo iš namų į laukus, kur svilino vidudienio saulė, ir jautėsi toks pavargęs, lyg būtų dirbęs visą dieną.

XXV

Kai vyresnysis sūnus išvažiavo, Van Lunas pajuto, kad jo namuose pasidarė ramiau, ir jis lengviau atsikvėpė. Jis įtikino save, kad išvažiavimas vaikinui bus tik į naudą; dabar jis galės pasirūpinti kitais vaikais ir pažinti juos, nes, susirūpinęs savais reikalais ir žeme, kurią būtinai reikėjo laiku užsėti ir nuvalyti, jis tik kada ne kada prisimindavo, kad, be vyresniojo sūnaus, jis dar turi ir daugiau vaikų. Antrąjį sūnų jis nutarė anksčiau atsiimti iš mokyklos ir leisti mokytis kokio nors amato, nelaukti, kol jį apims jaunystės nerimas, ir su juo jau nebus visiems namams tokia bėda kaip su vyresniuoju.

Antrasis Van Luno sūnus buvo toks nepanašus į vyresnįjį brolį, kokie tegali būti nepanašūs vieno tėvo vaikai. Vyresnysis buvo aukšto ūgio, plačių kaulų ir rausvo veido kaip dauguma šiauriečių ir labai panašus į motiną, o antrasis buvo neaukštas, lieknas, gelsvaveidis ir kažkuo priminė Van Lunui jo tėvą: jis buvo gudraus, skvarbaus ir pašaipaus žvilgsnio, linkęs kiekviena proga griebtis suktybės. Ir Van Lunas tarė:

— Tai ką, gal iš vaiko išeis neblogas pirklys, aš jį paimsiu iš mokyklos ir pažiūrėsiu, ar jo negalima įtaisyti į javų rinkas mokiniu, kad ten jis prakustų. Būtų gerai turėti sūnų ten, kur aš pardavinėju javus: jis prižiūrėtų svarstykles ir galėtų nusverti mano naudai.

Todėl kartą jis tarė Gegutei:

— Eik ir pasakyk mano vyresniojo sūnaus nuotakos tėvui, kad man reikia su juo pasikalbėti. Ir bus proga

mums išgerti vyno, nes greitai jo kraujas susilies vienoje taurėje su mano krauju.

Gegutė nuėjo ir sugrįžus pranešė:

— Jis sutinka su tavim pasimatyti kada panorėsi, ir gerai būtų, jei tu galėtum vidudienį nueiti pas jį išgerti vyno, o jei nori, jis ateis pas tave.

Van Lunas nenorėjo, kad miesto pirklys ateitų pas jį į namus, nes tada reikėtų pasiruošti jį sutikti, todėl jis nusiprausė, apsivilko šilkiniu apsiaustu ir per laukus nužingsniavo į miestą. Jis nuėjo, kaip jam pasakė Gegutė, tiesiai į Tiltų gatvę ir sustojo ties vartais, ant kurių buvo parašyta „Pirklys Liu". To vardo jis negalėjo perskaityti, bet spėjo, kad čia tie patys vartai, nes buvo į dešinę nuo tilto antri, ir jam praeivis pasakė, kad ant jų užrašytas Liu vardas. Tai buvo dailūs vartai, padirbti vien iš medžio, ir Van Lunas sudavė į juos delnu.

Vartai tuojau atsidarė, išėjo tarnaitė ir, šluostydamasi šlapias rankas į prijuostę, paklausė, kas jis. Kai jis pasakė savo vardą, ji, akylai į jį pažiūrėjusi, įvedė į kambarį, paprašė sėsti ir dar kartą į jį pažiūrėjo, nes žinojo, kad jis jaunikio tėvas. Paskui ji nuėjo pašaukti šeimininko.

Van Lunas atidžiai apsidairė ir priėjęs pačiupinėjo durų uždangos medžiagą, dar apžiūrėjo nedažyto stalo medį ir buvo patenkintas, nes visur buvo matyti išteklius, bet ne per didžiausias turtingumas. Jis nenorėjo turtingos marčios, bijojo, kad ji nebūtų išdidi ir nenuolanki, lepi valgiui ir išranki drabužiui. Paskui Van Lunas atsisėdo ir ėmė laukti.

Staiga sužlegsėjo sunkūs žingsniai, ir įėjo stambus vidutinio amžiaus vyras. Van Lunas atsistojo ir nusilenkė, abu ėmė vienas kitam linkčioti ir tylomis vienas kitą stebėti. Vienas kitam jie patiko ir pajuto pagarbą, nes vienas kitame pamatė žmogų garbingą ir pasiturintį. Paskui abu susėdo ir pradėjo gerti karštą vyną, kurį jiems pilstė tarnaitė, ir neskubėdami kalbėjo apie derlių bei kainas, apie tai, kokios šiemet bus ryžių kainos, jei gerai užderės.

Pagaliau Van Lunas tarė:

— Aš atėjau su reikalu, bet jei tu nenori, tai galime pakalbėti apie ką kita. O jei tau reikėtų grūdų rinkoje tarnautojo, tai aš turiu antrą sūnų: jis apsukrus berniukas. Bet jei tau jo nereikia, tai pakalbėkime apie ką nors kita.

Ir pirklys labai širdingai atsakė:

— Taip, man reikia apsukraus jauno vyro, jei jis moka skaityti ir rašyti.

Ir Van Lunas atsakė didžiuodamasis:

— Mano abu sūnūs mokyti ir supranta, kada raidė netiksliai parašyta, ar taisyklingai parašytas vandens arba medžio ženklas.

— Tai gerai,— tarė Liu.— Tegu ateina kada panorės; kol pramoks amato, dirbs už valgį ir butą, o po metų, jei parodys sugebėjimo, gaus po sidabrinį pinigą kiekvieno mėnesio pabaigoje, o po trejų metų — tris pinigus. O paskui išaugs iš mokinių ir galės užimti tokią verslo vietą, kuri jam pritiks. Be algos, jis dar gali gauti iš pirkėjų ir pardavėjų dovanų, aš neprieštarausiu, jei jis jų užsitarnaus. Ir kadangi mūsų šeimos susigiminiavo, aš neimsiu iš tavęs stojamojo mokesčio.

Tada Van Lunas labai patenkintas atsistojo, nusijuokė ir tarė:

— Dabar mes esame draugai. Ar neturi sūnaus mano antrajai dukteriai?

Pirklys nusikvatojo iš viso pilvo, nes buvo storas, nutukęs, ir atsakė:

— Aš turiu dešimties metų antrąjį sūnų. Jis dar nesupirštas. O kelerių metų tavo duktė?

Van Lunas vėl nusijuokė:

— Kitą gimimo dieną jai sukaks dešimt metų, ir ji gražus žiedelis.

Ir abu nusijuokė, o pirklys paklausė:

— Tai ką, susirišime dvigubu mazgu?

Van Lunas nutylėjo, nes apie tokį reikalą nepritiko pačiam kalbėti. Jis nusilenkė ir išėjo labai patenkintas, ir pasakė pats sau: „Tai bus galima padaryti".

Parėjęs namo, jis ilgai žiūrėjo į savo jaunesniąją dukterį: ji buvo graži mergytė, motina buvo gerai įvyniojusi jos kojas, ir ji vaikščiojo mažais, grakščiais žingsneliais.

Bet Van Lunas, dabar atidžiau į ją pažvelgęs, pastebėjo, kad ji apsiverkusi ir pagal savo metus per daug išblyškusi ir nuliūdusi. Jis prisitraukė ją už rankos ir paklausė:

— Ko gi tu verki?

Ji nuleido galvą ir, sukinėdama savo apsiausto sagą, pasakė susidrovėjusi, tyliu balsu:

— Todėl, kad motina vis stipriau ir stipriau man įvynioja kojas ir aš negaliu naktį miegoti.

— Bet aš negirdėjau, kad tu verktum,— pasakė jis nustebęs.

— Ne,— atsakė ji atvirai,— motina man sakė, kad aš garsiai neverkčiau, nes tu labai geras ir gailestingas ir paliepsi nevynioti man kojų, o tada vyras manęs nemylės, kaip tu nemyli motinos.

Ji tai pasakė taip paprastai ir atvirai, kaip vaikas paseka pasaką. Ir Van Luną lyg peiliu perrėžė, kad O-lana papasakojo kūdikiui, jog jis jos, kūdikio motinos, nemylįs. Jis greitai nukreipė kalbą:

— Na, šiandien aš girdėjau apie gerą vyrą tau. Pažiūrėsim, ar nesutvarkys šito reikalo Gegutė.

Tada mergytė nusišypsojo ir nuleido galvą, lyg būtų jau suaugusi mergina, o ne kūdikis. Ir tą patį vakarą Van Lunas, nuėjęs į vidurinį kiemą, tarė Gegutei:

— Nueik ir pažiūrėk, ką galima padaryti.

Bet tą naktį jis neramiai miegojo su Lotosu; vis pabusdavo ir galvodavo apie savo gyvenimą ir apie tai, kad O-lana buvo pirmoji moteris, kurią jis pažino, ir kad ji buvo jam ištikima tarnaitė. Ir jis galvojo apie tai, ką pasakė mergaitė, ir liūdėjo, nes O-lana, nors ir atrodė neišmanėlė, jį kiauriai permatė.

Po to artimiausiom dienom jis išsiuntė antrąjį sūnų į miestą ir pasirašė dukters sužadėtuvių sutartį, susitarė dėl kraičio ir vestuvių dovanų drabužiais ir brangenybėmis ir numatė vestuvių dieną. Van Lunas nusiramino ir širdyje tarė: „Dabar visi mano vaikai aprūpinti, ir mano vargšė kvailiukė gali žaisti saulėje su savo skudurėliu. O jauniausiąjį sūnų aš pasiliksiu sau pagalbininku ir neleisiu jo į mokyklą, nes jau du sūnūs moka skaityti ir rašyti, ir to pakanka".

Jis didžiavosi, kad turi tris sūnus ir kad vienas jų — mokslininkas, antras — pirklys, o trečias — ūkininkas. Jis buvo patenkintas ir daugiau apie vaikus nebegalvojo. Bet — norom nenorom — vis dažniau į jo galvą smelkėsi mintis apie moterį, kuri jam juos pagimdė.

Pirmą kartą nuo to laiko, kai gyvena su O-lana, Van Lunas susimąstė apie ją. Net pirmomis bendro gyvenimo dienomis jis galvojo apie ją ne dėl jos pačios, bet todėl, kad ji buvo moteris, ir pirmoji, kurią jis pažino. Ir jam atrodė, kad jis visą laiką vienu ar kitu dalyku būdavo

užimtas ir neturėjo laisvo laiko, tik dabar, kai jo vaikai aprūpinti, o laukai nuvalyti ir, atėjus žiemai, ištuštėję, dabar, kai jo gyvenimas su Lotosu susitvarkė ir ji, jo apkulta, jam pasidavė,— tik dabar jis rado laiko pagalvoti apie ką tik nori, ir apie O-laną.

Dabar jis į ją žiūrėjo ne todėl, kad ji moteris, ir ne todėl, kad pasidarė negraži, pagelto ir išdžiūvo. Jis stebėjo ją sąžinės graužiamas ir matė, kad ji sulyso ir jos oda pagelto ir išdžiūvo. Ji buvo juodbruva, jos veidas būdavo rausvas ir įdegęs, kai dirbdavo laukuose. O dabar jau daug metų ji neišeidavo į laukus, nebent pjūties metu, ir jau pora metų, jei ne daugiau, ji neišeidavo net per pjūtį, nes jis nenorėjo, kad žmonės kalbėtų: „Tavo žmona dar vis dirba laukuose, nors tu ir turtingas".

Tačiau jis nesusimąstė, kodėl ji pagaliau sutiko pasilikti namie ir kodėl ji pradėjo vis lėčiau ir lėčiau judėti, ir dabar, apie tai galvodamas, jis atsiminė, kad kartais iš ryto jis girdėdavo ją dejuojant, kai keldavosi iš lovos arba kai pasilenkdavo prie krosnies, ir kai jis tiktai paklausdavo: „Kas gi tau?" — ji tuojau nutildavo. Ir dabar, žiūrint į ją ir į tą keistą skaudulį, iškilusį jos kūne, nežinia kodėl jį graužė sąžinė ir jis pats sau teisinosi: „Tai ką, juk ne mano kaltė, kad aš nemylėjau jos taip, kaip mylimos sugulovės. Niekas taip nedaro". Ir pridėdavo save guosdamas: „Aš jos nemušiau ir duodavau jai sidabro, kai ji prašydavo".

Bet jis vis negalėjo pamiršti, ką pasakė kūdikis, ir dėl to jam gėlė širdį, nors jis ir nesugebėdavo paaiškinti kodėl, nes, kai apie tai imdavo galvoti, jam atrodė, kad jis visada buvo geras vyras, net geresnis kaip kiti.

Vis dėlto jam niekaip nepavyko atsikratyti nesmagumo ir vis žiūrėdavo į ją, kai ji atnešdavo jam valgyti ar triūsėsi po namus. Ir kartą po valgio ji, pasilenkusi iššluoti aslos, tyliai suaimanavo, išsiepė lūpas ir ėmė sunkiai pūtuoti, o jos veidas pajuodo nuo skausmo iš vidaus, ir ji susilenkusi, tarytum norėdama šluoti, rankom susiėmė pilvą. Jis griežtai paklausė:

— Kas yra?

Bet ji nusigręžė ir trumpai tarė:

— Tai vis tie patys skausmai viduriuose.

Jis pažvelgė į ją atidžiai ir pasakė jaunesniajai dukteriai:

— Paimk šluotą ir iššluok, nes tavo motina serga.

O žmonai jis pasakė meiliau negu paprastai sakydavo:

— Eik ir atsigulk į lovą; aš paliepsiu dukteriai atnešti tau karšto vandens. Ir nesikelk.

Ji tyliai jo paklausė ir neprieštaraudama nuėjo į savo kambarį. Jis girdėjo, kaip sunkiai ji ten šliaužiojo, o paskui atsigulė ir tyliai sudejavo. Jis sėdėjo klausydamas jos dejonės ir pagaliau neiškentė, pašoko ir nuėjo į miestą sužinoti, kur yra gydytojas.

Jis rado jo butą, kurį nurodė javų rinkos raštininkas, pas kurį tarnavo jo vidurinis sūnus, ir įėjo. Gydytojas sėdėjo sriūbčiodamas arbatą. Tai buvo senis ilga žila barzda, nosis pabalnota variniais akiniais, dideliais kaip pelėdos akys. Jis vilkėjo nešvariu pilku apsiaustu tokiom ilgom rankovėm, kad jos visiškai slėpė rankas.

Kai Van Lunas papasakojo, kas yra jo žmonai, jis sučiaupė lūpas, ištraukė iš stalo, prie kurio sėdėjo, stalčiaus kažką, suvyniotą į juodą gelumbę, ir tarė:

— Aš tuojau ateisiu.

Kai jie priėjo prie O-lanos lovos, ji gulėjo be sąmonės, prakaitas buvo aprasojęs jos viršutinę lūpą ir kaktą. Senasis gydytojas pasilenkė, kad geriau įžiūrėtų. Ištiesė ranką, sausą ir geltoną kaip beždžionės, pačiupinėjo pulsą ir, ilgai palaikęs jos ranką savojoje, reikšmingai palingavo galvą, o paskui pasakė:

— Blužnis padidėjusi ir kepenys nesveikos. O gimdoje akmuo žmogaus galvos didumo, nusilpęs skrandis. Širdis vos plaka, ir be abejo, ji turi kirminų.

Tuos žodžius išgirdus, Van Lunui širdis apmirė, ir jis išsigandęs piktai suriko:

— Na, tai duok jai vaistų! Ko gi tu?

O-lana, išgirdusi jo balsą, atmerkė akis ir pažvelgė į juos, iš skausmo nesuvokdama, kas čia yra.

Tada senasis gydytojas prabilo:

— Tai sunki liga. Negarantuoju, kad ji pasveiks, bet paimsiu iš tavęs dešimt sidabrinių. Duosiu žolių su džiovinta tigro širdimi ir šuns dantimi, visa tai drauge išvirk ir to viralo duok jai gerti. Bet jei nori, kad garantuočiau, jog ji pasveiks, tada reikia penkių šimtų sidabrinių.

Kai O-lana išgirdo žodžius „penki šimtai sidabrinių", ji tuojau atgavo sąmonę ir silpnu balsu tarė:

— Ne, mano gyvenimas nevertas tokių pinigų. Už tuos pinigus galima nupirkti gerą gabalą žemės.

Ir kai Van Lunas išgirdo jos žodžius, jį vėl ėmė graužti sąžinė ir jis karščiuodamasis paprieštaravo:

— Savo namuose aš nenoriu mirties ir galiu apmokėti.

Senojo gydytojo akys godžiai sužibėjo išgirdus žodžius „galiu apmokėti". Bet jis žinojo, kad įstatymas jį nubaus, jei jis netesės žodžio ir moteris numirs, tad jis, kiek apgailestaudamas, tarė:

— Ne, iš jos akių baltymų spalvos matau, kad suklydau. Jei garantuočiau, kad ji pasveiks, tai turėčiau gauti penkis tūkstančius sidabrinių.

Tada Van Lunas suprato ir liūdnai pažvelgė į gydytoją. Tiek sidabrinių jis neturėjo, nebent būtų pardavęs žemę, bet jis žinojo, kad nėra prasmės žemę parduoti, nes tai, ką pasakė gydytojas, reiškė: „Moteris mirs".

Todėl jis išėjo su gydytoju ir sumokėjo jam dešimt sidabrinių. Jį išleidęs, Van Lunas nuėjo į tamsią virtuvę, kur O-lana praleido beveik visą savo gyvenimą ir kur jo niekas negalėjo matyti, ir dabar, kai jos čia nebuvo, jis nusigręžė į pajuodusią sieną ir pravirko.

XXVI

O-lanos kūnas ilgai mirtimi vadavosi. Ji buvo vos peržengusi vidurio amžių, ir giltinė ilgai galando savo dalgį. Ji merdėjo savo lovoje daug mėnesių. Visus ilgus žiemos mėnesius ji išgulėjo, ir Van Lunas, ir jo vaikai pirmą kartą sužinojo, kas ji buvo namuose ir kaip ji visais rūpinosi.

Paaiškėjo, jog nė vienas nemoka įkurti žolių ir kūrenti krosnyje ugnies, nė vienas nemoka taip apversti žuvies, kad ji liktų sveika ir viena pusė nepridegtų, kol antra iškepa, nė vienas nežinojo, kokias daržoves reikia spirginti su sezamo alyva, o kokias — su pupų. Po stalu buvo prišiukšlinta trupinių ir graužtukų, ir niekas jų nepašluodavo, tik kartais, nebepakęsdamas smarvės, Van Lunas atvesdavo iš kiemo šunį, kad tas išlaižytų grindis, arba surikdavo ant jaunesnės dukters, kad ji iššluotų ir išmestų šiukšles.

Jauniausias sūnus stengėsi pakeisti motiną patarnaudamas senajam tėvukui, kuris buvo bejėgis kaip mažas

vaikas. Van Lunas nepajėgė jam išaiškinti, kas atsitiko ir kodėl O-lana neatneša arbatos ir karšto vandens ir nepadeda jam atsigulti ir atsikelti, ir senis susierzindavo, kai ji neateidavo jo šaukiama, mesdavo į grindis puodelį su arbata kaip užsiožiavęs vaikas. Pagaliau Van Lunas nuvedė jį į O-lanos kambarį ir parodė lovą, kurioje ji gulėjo, ir senis ilgai spangino į ją pusiau apžlibusiomis akimis, o paskui sučepsėjo lūpomis ir pravirko neaiškiai suvokdamas, kad atsitiko kažkas bloga.

Tiktai vargšė kvailiukė nieko nežinojo, ir tiktai ji šypsojosi ir žaidė savo skudurėliu. Bet reikėjo ir ja rūpintis — vakare parvesti namo, o dieną pasodinti saulėje, papenėti ir lyjant nuvesti po pastoge. Visa tai kas nors turėjo atsiminti. Bet net pats Van Lunas ją užmiršdavo, kartą ji per naktį liko kieme ir anksti rytą drebėjo vargšelė ir verkė. Van Lunas pyko ir barė sūnų ir dukterį, kad jie pamiršta vargšę sesutę. Paskui jis suprato, kad jie tiktai vaikai, kurie stengiasi pavaduoti savo motiną, bet nepajėgia. Ir pats ėmė rūpintis rytais ir vakarais kvailiuke; jei lydavo arba snigdavo, arba pūsdavo šiaurus vėjas, jis ją parvesdavo namo ir pasodindavo į šiltus pelenus, kuriuos sužerdavo į krūvą iš krosnies.

Apytamsiais žiemos mėnesiais, kai O-lana buvo prie mirties, Van Lunas nekreipė dėmesio į savo žemę. Jis pavedė žiemos darbus ir bernus Čino valiai, ir Činas sąžiningai dirbo. Ir kas rytą ir vakarą jis prieidavo prie kambario durų, kur gulėjo O-lana, ir du kartus per dieną šiurpiu kuždesiu paklausdavo, kaip ji jaučiasi. Pagaliau Van Lunas neiškentė, nes kas rytą ir vakarą tegalėjo atsakyti: „Šiandien ji išgėrė tiktai truputį vištienos sultinio" arba „Šiandien ji valgė truputį skystos ryžių košės",— ir paliepė Činui daugiau to neklausinėti. Tegu tiktai dirba, ką reikia, ir to pakaks.

Visą šiltą, tamsią žiemą Van Lunas dažnai sėdėdavo prie O-lanos lovos, ir jei jai būdavo šalta, jis atnešdavo molinę puodynę su žarijom ir pastatydavo šalia lovos, o ji kuždėjo kaskart vis labiau silpstančiu balsu:

— Tai labai daug kainuoja!

Pagaliau jis neiškentė ir riktelėjo:

— To aš negaliu pakęsti! Aš parduosiu visą savo žemę, kad tik tave galėčiau išgydyti.

Ji nusišypsojo ir dusdama sukuždėjo:

— To padaryti aš tau neleisiu. Juk man vis tiek reikės kada mirti, o žemė ir man numirus liks...

Bet jis ir girdėti nenorėjo apie jos mirtį, atsikėlė ir išėjo iš kambario, kai ji apie tai prabilo.

Tačiau jis žinojo, kad ji mirs, todėl turėjo atsiminti savo pareigą. Ir kartą nuėjo į miestą ir užėjo pas graborių, apžiūrėjo išstatytus parduoti grabus ir pasirinko gerą juodą, padarytą iš sunkaus ir tvirto medžio. Graborius laukė, kol Van Lunas išsirinks, ir pasakė įsiteikdamas:

— Jei pirksi du, tai aš tau trečdalį kainos nuleisiu. Kodėl gi tau nenusipirkus ir sau grabo,— žinotum, kad esi apsirūpinęs?

— Ne, tuo pasirūpins mano sūnūs,— atsakė Van Lunas. O paskui pagalvojo apie savo tėvą ir prisiminė dar neturįs seniui grabo, tad tarė: — Bet aš turiu seną tėvą, ir jis turbūt greit mirs, nes jau vos paeina, beveik apkurto ir apako, tai galėsiu paimti du grabus.

Graborius prižadėjo dar kartą nudažyti grabus gerais juodais dažais ir juos atsiųsti Van Lunui į namus. Van Lunas pasakė tai O-lanai, ir ji buvo patenkinta, kad jis pasirūpino ja ir gerai pasirengė jos mirčiai.

Jis sėdėdavo prie jos lovos daug valandų, bet jie mažai kalbėjosi, nes ji buvo silpna, be to, jie visada kalbos neturėjo. Ji tarpais pamiršdavo, kur esanti, ir kai Van Lunas nejudėdamas sėdėjo ir tylėjo, kartais imdavo kalbėti apie savo vaikystę. Ir Van Lunas pirmą kartą pažvelgė į jos širdį, nors ir dabar jis sugaudavo tiktai pavienius trūkčiojančius žodžius:

— Aš atnešiu valgius prie durų,— žinau, aš bjauri ir negaliu rodytis ponui...

Ir vėl dusdama sako:

— Nemuškit manęs, daugiau niekad nė gabalėlio neimsiu.

Ir dažnai kartojo:

— Tėvas... motina... tėvas... motina...

Vėl sakydavo:

— Žinau, kad aš negraži ir manęs negalima mylėti...

Kai ji tai pasakė, Van Lunas nebeištvėrė, paėmė jos ranką ir pradėjo ją glostyti — didelę, šiurkščią ranką ir be gyvybės, lyg lavono. Labiausiai jį graužė jos žodžių tiesa, ir net dabar, paėmęs jos ranką ir iš visos širdies trokšdamas, kad ji pajustų jo meilę, jis gėdijosi, nes nejautė meilės ir jo širdis neatlyžo, o Lotosas lengvai to

pasiekdavo: jai pakakdavo tiktai papūsti lūputes. Laikydamas jos kasdien vis bejėgiškesnę ranką, jis nejautė jai meilės, ir net jo gailestis buvo apniauktas bjaurėjimosi. Todėl jis dar labiau stengėsi būti geras ir pirkdavo jai atskirų valgių: baltosios žuvies, gležnų jaunų kopūstų sriubos ir kitko. Jis nebegalėjo džiaugtis ir Lotosu, nes, kai nueidavo pas ją išblaškyti nusiminimo, kurį sukeldavo ilgos mirties kančios, neįstengdavo užmiršti O-lanos ir, apkabinęs Lotosą, nuleisdavo rankas atsiminęs O-laną.

Kartais ji atgaudavo sąmonę ir suprasdavo, kas aplink dedasi, ir vieną sykį ji pareikalavo pašaukti Gegutę. Kai nustebęs Van Lunas ją pašaukė, O-lana iš paskutinių jėgų pasikėlė ant alkūnės ir gana tvirtai pasakė:

— Ką gi, tu gal ir gyvenai pono kambariuose ir buvai gražuolė, bet aš buvau savo vyro žmona ir pagimdžiau jam tris sūnus, o tu taip ir likai vergė.

Kai Gegutė norėjo atsakyti piktai plūsdamasi, Van Lunas ją nuramino ir išvedė iš kambario sakydamas:

— Ji pati nežino, ką kalba.

Kai jis sugrįžo į kambarį, O-lana vis dar gulėjo pasirėmusi ant alkūnės ir jam pasakė:

— Kai aš numirsiu, tegu nei ji, nei jos ponia neina į mano kambarį ir neliečia mano daiktų; jei jos įeis, tai mano dvasia neduos joms ramybės,— ir ji krito ant pagalvės ir užmigo sunkiu, neramiu miegu.

Bet prieš Naujuosius metus ji pasijuto geriau — ir žvakė prieš galą ryškiau blyksteli — vėl atgavo sąmonę, ko jau seniai nebuvo, atsisėdo lovoje, pati susipynė kasas ir paprašė arbatos. Kai Van Lunas įėjo, ji pasakė:

— Artinasi Naujieji metai, o mes dar nieko nekepėme ir nevirėme, bet kai ką aš sugalvojau. Aš nenoriu, kad ta vergė vaikščiotų į mano virtuvę, geriau tu pakviesk mano marčią, kuri sužadėta su vyresniuoju sūnumi. Aš jos dar nemačiau, bet kai ji ateis, aš pasakysiu, ką reikia daryti.

Van Lunas buvo patenkintas, kad jai geriau; nors jis šiemet ir nebegalvojo apie šventes, bet pasiuntė Gegutę su prašymu pas pirklį Liu, matydamas, kad reikalai liūdni. Pirklys Liu sutiko, kai išgirdo, kad O-lana žiemos neišgyvens, o jau ir mergaitei sukako šešiolika metų; daugelis ir jaunesnės būdamos pereina į vyro namus.

Bet dėl O-lanos ligos didelių iškilmių nebuvo. Neštuvuose tyliai buvo atnešta mergaitė, o ją palydėjo tiktai motina ir sena tarnaitė. Motina, perdavusi mergaitę O-lanai, sugrįžo namo, o tarnaitė liko patarnauti savo poniai.

Vaikus iškėlė iš to kambario, kur jie miegojo, ir jį, viską įrengus kaip reikiant, pavedė jaunajai marčiai. Van Lunas nekalbėjo su mergaite, nes taip ir reikėjo, tiktai oriai nulenkė galvą, atsakydamas į jos nusilenkimą, ir buvo ja patenkintas, nes ji žinojo savo pareigas ir, nuleidusi akis, tyliai vaikštinėjo po namus. Ji buvo atsargi ir mandagiai elgėsi, nueidavo į O-lanos kambarį ir jai patarnaudavo, ir Van Lunas nusiramino, nes dabar prie jos lovos buvo moteris. Ir pati O-lana buvo labai patenkinta.

Tris dienas ir net ilgiau ji buvo patenkinta, o paskui pradėjo galvoti apie kažką kitą, ir kai Van Lunas įėjo iš ryto sužinoti, kaip ji praleido naktį, ji pasakė:

— Pirma negu numirsiu yra dar vienas reikalas.

Jis piktai atsakė:

— Man nepatinka, kad tu kalbi apie mirtį.

Ji nusišypsojo ta lėta šypsena, kuri pranykdavo jos akių nenušvietusi, ir pasakė:

— Man reikia mirti, nes mirtis įsimetė į mano vidurius, bet aš nenumirsiu tol, kol mano sūnus negrįš namo ir neves šitos geros mergaitės, mano marčios. Ji moka mane prižiūrėti, lygiai laiko dubenėlį su karštu vandeniu ir žino, kada reikia nuplauti man veidą, jei jį nuo skausmo išpila prakaitas. Aš noriu, kad mano sūnus grįžtų namo, nes man jau reikia mirti, ir susituoktų su šia mergaite, tada aš ramiai numirsiu žinodama, kad yra pradėtas vaikaitis tau ir provaikaitis — seneliui.

Jai tai buvo ilga kalba, net jei ji ir sveika būtų buvusi, ir tai ji pasakė tvirtai, kaip jau daug mėnesių nebuvo kalbėjusi. Van Lunas apsidžiaugė jos balso garsumu ir jos noro stiprumu ir jai neprieštaravo, nors ir nenorėjo skubomis atšvęsti šaunių vyresniojo sūnaus vestuvių. Todėl jis nuoširdžiai pasakė:

— Tai ką, galima tai padaryti. Šiandien aš pasiųsiu žmogų į pietus, jis suieškos mano sūnų ir parveš jį vestuvėms namo. O tu man turi pažadėti, kad vėl sukaupsi jėgas, pamesi mintis apie mirtį ir pasitaisysi, nes be tavęs namas tapo panašus į žvėrių olą.

Taip jis pasakė jai įsiteikdamas, ir ji buvo patenkinta, nors ir nieko neatsakė, tiktai atsilošė ir, švelniai nusišypsojusi, užmerkė akis.

Van Lunas pasiuntė žmogų į pietus ir jam pasakė:

— Pasakyk jaunajam ponui, kad jo motina miršta ir jos siela nenurims, kol nepamatys jo vedusio, ir jei jam brangūs tėvas, motina ir gimtieji namai, tegu tuojau grįžta, nes per tris dienas aš viską paruošiu vestuvėms ir sukviesiu svečius.

Kaip pasakė Van Lunas, taip ir padarė. Jis liepė Gegutei paruošti viską vestuvėms kuo geriausiai ir pasikviesti pagalbon didžiojo arbatnamio virėjas; pripylė jai į rankas sidabro ir pasakė:

— Daryk viską taip, kaip tokiais atvejais darydavo didžiuosiuose namuose, o sidabro galėsi ir daugiau gauti.

Paskui jis nuėjo į kaimą ir pakvietė į svečius vyrus ir moteris, visus, kuriuos tik pažinojo, ir nuėjo į miestą ir pakvietė visus pažįstamus iš arbatnamių ir iš javų rinkų ir visus, kuriuos tik pažinojo. Ir pasakė dėdei:

— Pasikviesk ką nori į mano sūnaus vestuves: ir savo draugus, ir savo sūnaus draugus.

Jis pasakė tai dėdei, nes niekada nepamiršdavo, kas yra jo dėdė, ir Van Lunas buvo mandagus ir elgėsi su juo kaip su garbingu svečiu nuo to laiko, kai sužinojo, kas jis.

Vestuvių išvakarėse Van Luno vyresnysis sūnus sugrįžo namo. Kai dideliais žingsniais jis įėjo į kambarį, Van Lunas užmiršo visus sielvartus, kuriuos vaikinas jam lig šiol buvo padaręs. Jau buvo praėję dveji metai, net daugiau, kai jis matė savo sūnų. Jis sugrįžo jau nebe jaunuolis, bet aukštas, plačiapetis vyras, gražiu, rausvu veidu ir trumpais juodais plaukais, blizgančiais nuo tepalo. Jis buvo apsivilkęs ilgu tamsiai raudono atlaso apsiaustu, kokius pardavinėjo pietų krautuvėse, ir trumpu juodo mašasto berankoviu, ir Van Luno širdis prisipildė pasididžiavimo pamačius sūnų, ir jis visa užmiršo, matė tiktai gražuolį sūnų, ir jį nuvedė pas motiną.

Jaunikaitis atsisėdo prie motinos lovos, ir, pamačius motiną, ašaros ištryško jam iš akių. Jis stengėsi kalbėti guodžiančius žodžius:

— Tu dvigubai geriau atrodai, negu man apie tave pasakojo, ir dar toli tavo mirtis.

Bet O-lana tiesiai atsakė:

— Aš pamatysiu tave vedusį ir paskui numirsiu.

Jaunikaitis, žinoma, neturėjo matyti nuotakos, ir Lotosas ją nusivedė į vidurinį kiemą paruošti vestuvėms. Ir niekas kitas to nemokėjo padaryti geriau negu Lotosas, Gegutė ir Van Luno dėdės pati. Jos trise nusivedė mergaitę ir vestuvių rytą išprausė nuo kojų ligi galvos, sutvarstė naujais baltais tvarsčiais kojas ir apavė baltom kojinėm, o Lotosas jos kūną ištrynė kvepiančia savo pačios migdolų alyva. Paskui aprengė ją drabužiais, kuriuos ji atsivežė iš namų: baltais gėlėto šilko marškiniais — jos gležną nekaltą kūną, paskui lengvu apsiaustu, ploniausių ir švelniausių vilnų, ir vestuviniu raudono atlaso rūbu. Kalkėmis ištepė jos kaktą ir mikliai surištu raiščiu išrovė „mergystės plaukus" — pluoštą plaukų ant kaktos, ir jos kaktą padarė aukštą, lygią ir keturkampę, kaip ir dera jos naujai padėčiai. Paskui ją nupudravo ir išdažė raudonais dažais, teptuku prailgino jos siaurus antakius, o ant galvos uždėjo jaunamartės karūną ir žemčiūgais nusagstytą šydą ir apavė jos mažutes kojas išsiuvinėtais batukais, ir nudažė jos pirštų galus, ir iškvėpino delnus. Ir taip ją paruošė vestuvėms. Mergaitė klusniai leido visa tai sau daryti, nors nenorom ir gėdydamasi, kaip ir priderėjo ir kaip reikalavo papročiai.

Van Lunas su dėde, tėvu ir svečiais laukė viduriniame kambaryje. Paėmusios už rankų, nuotaką įvedė jos vergė ir Van Luno dėdės žmona. Ji įėjo kukliai ir kaip pridera nuleidusi galvą, lyg eitų už vyro ne savo noru, bet varu varoma. Tai rodė jos kuklumą, ir Van Lunas buvo patenkintas ir pats sau pasakė, kad tai padori mergelė.

Paskui įėjo Van Luno vyresnysis sūnus, apsivilkęs, kaip ir pirma, raudonu apsiaustu ir juodu berankoviu; jo plaukai buvo lygiai sušukuoti ir veidas švariai nuskustas. Paskui jį ėjo jo abu broliai, ir Van Lunas, matydamas gražuolius sūnus, kurie pratęs jo gyvenimą, kai jis numirs, buvo pilnas puikybės ir išdidumo. Senasis tėvas, kuris visiškai nesuprato, kas čia vyksta, ir girdėjo tiktai atskirus žodžius viso to, ką jam šaukė, dabar staiga perprato, kas čia yra, ir pradėjo kikenti ir kartoti senu išklerusiu balsu:

— Tai vestuvės! O vestuvės — tai vėl vaikai ir vaikaičiai!

Ir jis taip iš širdies juokėsi, kad net visi svečiai nusijuokė matydami jo linksmumą. Ir Van Lunas pats sau pamanė: jei iš lovos atsikeltų O-lana, tai būtų iš tikrųjų linksma diena.

Visą tą laiką Van Lunas slapčia stebėjo sūnų, ar jis žiūri į nuotaką. Jaunikis patylom žvilgčiojo į ją, ir to jau pakako, nes jis pralinksmėjo ir atrodė patenkintas. Ir Van Lunas tarė sau ne be puikenybės: „Na, mano išrinkimas jam patiko".

Jaunikis ir jaunoji drauge nusilenkė seneliui ir Van Lunui ir nuėjo į kambarį, kur gulėjo O-lana. Ji buvo liepusi ją apvilkti geru juodu apsiaustu ir atsisėdo, kai jie įėjo; jos skruostuose raudonavo dvi ryškios dėmės, kurios Van Lunui pasirodė sveikatos požymiai, ir jis garsiai pasakė:

— Na, ji dar pasitaisys!

Jaunieji priėjo ir jai nusilenkė, o ji paplekšnojo ranka į lovą ir pasakė:

— Sėskite čia ir išgerkite sutuoktuvių vyno ir suvalgykite ryžių — aš noriu visa tai matyti. Tai bus jūsų sutuoktuvių lova, nes aš jau baigiuosi ir mane iš čia išneš.

Niekas jai nieko neatsakė, abu jaunavedžiai atsisėdo šalia jos, vienas kito varžydamiesi ir nepratardami nė žodžio. Paskui įėjo Van Luno dėdės žmona — ori tokia proga — nešdama dvi taures karšto vyno. Jaunavedžiai kiekvienas atskirai gėrė, paskui supylė vyną į vieną taurę ir vėl gėrė, o tai reiškė, kad dabar jie jau vienas kūnas; ir jie valgė ryžius, paskui juos sumaišė ir vėl valgė, ir tai reiškė, kad dabar jų jau vienas gyvenimas. Ir taip jie susituokė. Paskui jie vėl nusilenkė O-lanai ir Van Lunui ir išėjo pas susirinkusius svečius, ir jiems drauge nusilenkė.

Tada prasidėjo puota. Kambariai ir kiemai buvo pristatyti stalų, pakvipo valgiai ir suskambėjo juokas, nes iš visur atvyko svečių, kuriuos pakvietė Van Lunas, o su jais ir daugybė kitų, kurių jis niekada ir matęs nebuvo, nes visi žinojo, kad jis turtuolis ir jo namuose tokią dieną nebus skaičiuojami kąsniai. Gegutė pasikvietė virėjus iš miesto, nes vestuvėms reikia visokių skanėstų, kurių kaimiečio virtuvėje neįmanoma pagaminti. Miesto virėjai atsinešė krepšius su pagamintais valgiais, kuriuos reikėjo tiktai pašildyti, todėl jie vaikščiojo pasipūtę po visus namus ir karštai švaistėsi nešvariomis prijuostėmis. Visi valgė ir gėrė kiek tilpo ir iš visos širdies linksminosi.

O-lana paprašė atidaryti visas duris ir praskleisti visas uždangas, kad girdėtų juoką ir triukšmą ir užuostų valgių kvapą, ir vis klausinėjo Van Luną, kai jis užeidavo jos pažiūrėti:

— Ar visiems įpilta vyno? Ar viduryje puotos padavė karštų saldžiųjų ryžių? Ir ar įdėjo į juos lašinių ir cukraus, ir aštuonių rūšių vaisių?

Kai jis pasakė, kad visa padaryta taip, kaip ji nori, ji nusiramino ir gulėjo klausydamasi. Paskui visa baigėsi, svečiai išėjo, ir atėjo naktis. Ir tiktai tada, kai namuose nurimo linksmybės ir tapo tylu, O-laną apleido jėgos, ji pavargo ir nusilpo, pašaukė pas save jaunavedžius ir pasakė:

— Dabar aš patenkinta ir galiu mirti. Sūnau mano, rūpinkis tėvu ir seneliu, o tu, mano dukra, rūpinkis vyru, vyro tėvu ir jo seneliu, ir vargše kvailiuke — štai ji! O daugiau niekuo jums nereikia rūpintis.

Tai ji pasakė turėdama galvoje Lotosą, su kuria niekad nesikalbėjo. Paskui ji užmigo neramiu miegu, nors jie ir laukė, ką ji toliau kalbės. Netrukus atgavo sąmonę ir vėl prašneko. Bet dabar kalbėjo taip, lyg nematytų, kad jie čia yra, ir nesuprastų, kur esanti. Užmerkusi akis ir neramiai blaškydamasi, ji murmėjo:

— Nors aš ir negraži, bet vis dėlto pagimdžiau sūnų, ir nors aš tik vergė, bet namuose yra mano sūnūs.

Ir staiga ji pasakė:

— Argi ji gali jį maitinti ir juo rūpintis kaip aš? Gražuolė nepagimdo vyrui sūnų!

Ji užmiršo juos visus ir gulėjo neaiškiai kuždėdama. Tada Van Lunas ženklu parodė, kad jie išeitų, atsisėdo šalia jos ir stebėjo, kaip ji čia užmiega, čia vėl pabunda. Ir jis neapkentė savęs todėl, kad net dabar, kai ji gulėjo mirties patale, jis matė, kaip plačiai ir bjauriai išsišiepia jos pajuodusios lūpos, rodydamos dvi eiles pajuodusių dantų. Paskui ji plačiai atmerkė akis, ir jos atrodė lyg migla aptrauktos, nes ji žiūrėjo tiesiai į jį, atsidėjusi ir neatitraukdama akių, tarsi negalėdama jo pažinti. Ir staiga jos galva nusviro nuo apvalaus pagalvio, kūnu perbėgo drebulys. Ir ji mirė.

Ji gulėjo negyva, ir Van Lunas pajuto, kad jis nepajėgia būti viename kambaryje su O-lana. Ir pašaukė dėdienę, kad ją apiplautų šarvojimui. Kai tai buvo padaryta, jis nenorėjo dar kartą eiti į tą kambarį ir leido dė-

dienei ir vyresniajam sūnui su marčia iškelti jos kūną iš lovos ir įdėti į didįjį grabą, kurį jis buvo nupirkęs. Norėdamas išsiblaškyti, jis pats nuėjo į miestą ir pakvietė žmones užantspauduoti grabą, kaip reikalauja papročiai, ir suieškojo burtininką, kad tas išburtų laimingą laidotuvių dieną. Paaiškėjo, kad laiminga diena būsianti tiktai po trijų mėnesių. Tai buvo pirmoji laiminga diena, kurią galėjo išburti burtininkas. Van Lunas jam užmokėjo ir nuėjo į miesto šventnamį, susiderėjo su vyresniuoju kunigu ir trims mėnesiams pasamdė grabui vietą. Ten buvo perneštas O-lanos grabas ligi laidotuvių, nes Van Lunas nepajėgė matyti grabo savo namuose.

Van Lunas stengėsi sąžiningai padaryti visa, ką priderėjo padaryti velionei. Jis užsakė sau ir savo vaikams gedulo drabužius. Ir jiems pasiuvo baltus šiurkštaus audeklo batus, nes balta spalva — gedulo spalva. Ir užsirišo balto audeklo juostas, o namų moterys baltais raiščiais pasirišo plaukus.

Van Lunas daugiau nebepajėgė miegoti O-lanos kambaryje ir su visais savo daiktais persikraustė į vidurinį kiemą, kur gyveno Lotosas, ir pasakė vyresniajam sūnui:

— Pereik su žmona į tą kambarį, kur gyveno ir mirė tavo motina, kuri tave pradėjo ir pagimdė, ir ten gimdyk savo sūnus.

Jie persikraustė į tą kambarį ir buvo patenkinti.

O paskui įsisuko į namus mirtis, tarytum nenorėdama jų taip lengvai palikti. Senasis Van Luno tėvas, jau visai nukaršęs, pamatęs dedamą į grabą sustingusį O-lanos kūną, atsigulė vakare miegoti, o kai jaunesnioji dukraitė atnešė jam iš ryto arbatos, jis, užvertęs galvą, gulėjo lovoje užmigęs amžinu miegu ir jo reta nutriušusi barzdelė styrojo į viršų.

Tai pamačiusi, mergaitė suriko ir verkdama nubėgo pas tėvą. Van Lunas atėjo ir pamatė senuką numirus; jo lengvas, senas kūnas buvo pastyręs, sausas, šaltas ir plonas kaip sunykusi pušis. Jis jau buvo miręs prieš keletą valandų, galbūt vos atsigulęs į lovą. Van Lunas pats apiplovė tėvą ir atsargiai įdėjo į grabą, kurį jau buvo nupirkęs, liepė jį užantspauduoti ir pasakė:

— Abu mūsų namų numirėlius mes palaidosime tą pačią dieną. Aš paskirsiu kalnelyje gražų žemės sklypą, ir mes juos ten drauge palaidosim. O kai aš numirsiu, mane taip pat ten palaidokit.

Jis kaip sakė, taip ir padarė. Užantspauduotą senuko grabą pastatė viduriniame kambaryje ant dviejų suolų, ir ten jis stovėjo ligi paskirtos dienos. Ir Van Lunui atrodė, kad tėvui čia net mirusiam gera gulėti, ir jautėsi artimas tėvui, nes liūdėjo jo, nors ir negailėjo, kad jis mirė,— senukas buvo labai nukaršęs ir jau daug metų buvo tiktai pusgyvis.

Tą gražią pavasario dieną, kurią paskyrė burtininkas, Van Lunas pakvietė Dao šventnamio kunigus. Jie atėjo apsivilkę geltonais apsiaustais ir susirišę savo ilgus plaukus mazgu viršugalvyje. Jis pakvietė kunigus ir iš budistų šventnamio, ir tie atėjo su ilgais pilkais apsiaustais, o jų galvos buvo nuskustos ir su devyniais šventais randais. Jie mušė būgnus ir visą naktį monotoniškai giedojo prie abiejų mirusių. Kai jie sustodavo, Van Lunas įpildavo sidabro jiems į delnus, ir jie atkutę vėl giedojo ir nenutilo ligi pat aušros.

Van Lunas parinko kapams gerą vietą kalnelyje prie datulės palmės. Činui prižiūrint, buvo iškastos duobės ir kapai aptverti žemės siena. Aptvertame plotelyje buvo vietos Van Luno kapui ir jo sūnums su žmonomis ir sūnų sūnums. Van Lunui buvo negaila žemės, nors ta vieta buvo sausa ir ten gerai augdavo kviečiai, bet savi kapai reiškė, kad šeima jau įsikūrė nuosavoje žemėje. Mirę ar gyvi jie ilsėsis savoje žemėje.

Skirtąją dieną, kai kunigai baigė savo giedojimą, Van Lunas apsivilko balto audeklo apsiaustu, tokius pat apsiaustus davė dėdei ir jo sūnui, ir savo sūnums, ir sūnaus žmonai, ir abiem dukterims. Jis buvo pasamdęs iš miesto neštuvus, nes jiems nepritiko pėstiems eiti į laidotuvių vietą, tarsi jie būtų vargšai ar prasti žmonės. Ir pirmą kartą gyvenime jį nešė ant pečių nešikai, nešė paskui grabą, kuriame gulėjo O-lana. Bet paskui jo tėvo grabą pirmiausia nešė dėdę. Net Lotosas, kuri gyvai O-lanai nedrįso į akis pasirodyti, dabar neštuvuose vyko paskui jos grabą, kad žmonės pamatytų, jog ji atlieka savo pareigą pirmajai vyro žmonai. Ir dėdės žmonai, ir jo sūnui Van Lunas pasamdė neštuvus ir pasiūdino baltos drobės apsiaustus. Net vargšei kvailiukei jis pasiūdino apsiaustą ir pasamdė neštuvus, nors ji visiškai neturėjo proto ir garsiai juokėsi, kai reikėjo verkti.

Taip jie visi, apsivilkę gedulo drabužiais ir garsiai raudodami, nuvyko į kapines, o paskui juos pėsti ėjo Či-

nas ir darbininkai, apsiavę baltais batais. Van Lunas atsistojo prie iškastų duobių. O-lanos grabas buvo atneštas iš šventnamio ir padėtas ant žemės, nes pirma reikėjo palaidoti senelį. Van Lunas stovėjo ir žiūrėjo, jo sielvartas buvo rūstus ir šaltas: jis neverkė kaip kiti, jo akyse nebuvo ašarų, nes jis žinojo, kad jau nepakeisi to, kas įvyko, ir neįmanoma padaryti daugiau, kiek jis padarė.

Bet kai grabus užpylė žemėm ir kapus sulygino, jis tylėdamas nusigręžė, pasiuntė neštuvus tuščius ir vienas nuėjo namo. Iš jį apėmusio sunkumo aiškiai išsiskyrė viena mintis, kuri jį kankino: jis graužėsi dėl tų dviejų perlų, kuriuos atėmė iš O-lanos, kai ji plovė tvenkinyje skalbinius, ir dabar jam buvo nepakenčiama matyti juos Lotoso ausyse.

Prislėgtas liūdnų minčių, jis ėjo vienui vienas ir pats sau kalbėjo: „Ten, mano žemėje, palaidota mano pirmoji ir pati geriausioji gyvenimo pusė, net daugiau. Tarsi pusę manęs paties būtų ten palaidoję. Ir dabar mano namuose jau bus visai kitas gyvenimas".

Ir staiga jam ištryško ašaros, ir jis jas nubraukė atgalia ranka, kaip kad šluostosi vaikai.

XXVII

Visą tą laiką Van Lunas beveik negalvojo apie derlių. Jis buvo labai užsiėmęs vestuvėmis ir laidotuvėmis. Bet kartą Činas priėjo prie jo ir tarė:

— Dabar, kai džiaugsmas ir nelaimės jau praėjo, man reikia su tavim pasikalbėti apie žemę.

— Tai kalbėk,— atsakė Van Lunas.— Tomis dienomis aš beveik neprisimindavau žemės ar prisimindavau tik tiek, kad joje reikės laidoti savuosius mirusius.

Činas, pagerbdamas Van Luno pasakytus žodžius, patylėjo valandėlę, o paskui tyliai tarė:

— Tegu mus dangus apsaugo, bet, man rodos, šiemet bus toks potvynis, kokio dar niekada nėra buvę, nes vanduo jau liejasi per krantus, nors dar ne vasara ir upei ne metas išsilieti.

Van Lunas piktai pasakė:

— Tas senis danguje man niekad gero nelinkėjo. Nors

ir kažin kiek jam degink smilkalų, jis vis širsta! Einam, pažiūrėsim žemės.

Ir, ištaręs tuos žodžius, jis atsikėlė.

Činas buvo bailus ir drovus žmogus; jis, nors ir blogiausi buvo laikai, nedrįsdavo kaip Van Lunas kaltinti dangaus. Jis tiktai pasakydavo: „Taip dangus nori" ir kantriai sutikdavo potvynį ar sausrą. Van Lunas buvo ne toks. Jis išėjo į laukus, perėjo įvairius sklypus ir pamatė, kad Činas sakė teisybę. Pagriovyje ir prie kalnų visi žemės sklypai, kuriuos jis pirko iš Chuanų namų, buvo šlapi ir nuo prisigėrusio iš apačios vandens dumblėti, kviečiai šiuose sklypuose buvo išgeltę nuo besaikės drėgmės.

Griovys buvo kaip ežeras, o kanalai — kaip upės, juose sukosi maži, bet smarkūs verpetai, ir nors dar nebuvo vasaros liūčių, bet ir kvailys galėjo matyti, kad šiais metais bus didelis potvynis, ir vyrai, ir moterys, ir vaikai vėl badaus. Van Lunas paskubom apibėgo savo laukus, o Činas jį sekė tylus kaip šešėlis. Abu drauge apžiūrinėjo, kuriame lauke bus galima sodinti ryžius, o kuris jau bus užsemtas prieš ryžių sodinimą. Van Lunas, žiūrėdamas į kanalus, kurie jau veržėsi iš krantų, keikėsi:

— Dabar senis danguje bus patenkintas, kai pamatys iš viršaus žmones skęstant ir mirštant iš bado,— jis, prakeiktasis, to tik ir tenori.

Jis kalbėjo garsiai ir piktai; Činas sudrebėjo ir pasakė:

— Jei jau ir taip būtų, vis vien jis aukštesnis už mus ir geriau, šeimininke, apie tai nekalbėti.

Bet pralobęs Van Lunas buvo neatsargus ir širsdavo nesivaržydamas, kada tik jam užeidavo. Eidamas namo, jis keikėsi, nes beveik neabejojo, kad vanduo užlies jo žemę ir būsimą derlių.

Visa taip ir buvo, kaip Van Lunas numatė. Šiaurėje upė išgriovė užtvankas. Iš pradžių pačias tolimiausias. Kai žmonės pamatė, kas atsitiko, paskubom pradėjo rinkti pinigus užtvankoms statyti, ir kiekvienas davė kiek galėjo, nes visų bendras reikalas sulaikyti upę vagoje. Pinigus patikėjo apygardos teisėjui, žmogui naujam, tik ką atvažiavusiam. Tas teisėjas buvo neturtingas ir dar niekada nečiupinėjęs tiek daug pinigų; jis visai neseniai buvo gavęs teisėjo vietą per tėvo dosnumą — tas surinko visus savo pinigus ir prisiskolino kiek galėjo, norėdamas

nupirkti sūnui vietą, kad per jį visa šeima prasikurtų. Kai upė vėl patvino, žmonės rėkdami ir šaukdami subėgo prie teisėjo namų. Jis nepadarė, ką buvo žadėjęs — nepasirūpino užtvankomis, todėl persigandęs pasislėpė, nes pinigus — visus tris tūkstančius sidabrinių — išleido savo reikalams. Žmonės staugdami įsiveržė į namus ir reikalavo jo gyvybės už tai, ir teisėjas, supratęs, kad jį užmuš, išbėgo, puolė į vandenį ir nusiskandino, ir tada žmonės nurimo.

Pinigai vis tiek jau buvo dingę, o upė išgriovė dar vieną užtvanką ir dar vieną — ir plačiai išsiliejo užsemdama kiek tinkama vietos, o paskui nuplovė užtvankų sienas, ir niekas negalėjo pasakyti, kur šiame krašte buvo užtvankos. Upės nepaisė krantų ir kaip jūra užliejo gerą ariamą žemę, ir tos jūros dugne paskendo ir kviečiai, ir ryžių daigai.

Kaimai vienas po kito virto salomis, ir žmonės žiūrėjo, kaip kyla vanduo, ir kai jis būdavo už poros sprindžių nuo namų slenksčio, jie surišdavo lovas ir stalus, uždėdavo ant jų namų duris ir ant šitų plaustų, sukrovę antklodes ir drabužius, susodindavo žmonas su vaikais. Vanduo šliūkštelėdavo į namus ir paplaudavo molio sienas, jie griūdavo ir sutirpdavo vandenyje, tarsi jų tęn visai nebūtų buvę. Ir vanduo žemėje tarytum traukė vandenį iš dangaus — ėmė pilti lietūs, lyg žemė būtų mirusi iš troškulio. Dieną naktį vis lijo ir lijo.

Van Lunas sėdėjo ant slenksčio ir žiūrėjo į vandenis, kurie buvo dar toli nuo jo namų, pastatytų aukštai kalne. Jis matė vandenis užliejant jo žemę ir stebėjo, kad vanduo nepaplautų naujų kapų. Bet to neįvyko, nors geltonos prisisotinusios molio bangos ir godžiai laižė kapų kalnelį.

Tais metais niekas neužderėjo, ir visame krašte žmonės buvo alkani, badavo ir niršo, kad juos vėl ištiko toks likimas. Kai kurie išvažiavo į pietus, o kiti, drąsesni ir labiau įsiutę, prisidėjo prie plėšikų gaujos, kuri siautė visame krašte. Tos gaujos bandė užpulti net miestą, todėl miestelėnai uždarė visus miesto sienos vartus ir laikė juos užrakintus, palikę atidarytus tiktai vienus vartelius, kurie buvo vadinami vakariniais Vandens vartais. Tuos vartelius saugojo kareiviai, o naktį jie taip pat būdavo užrakinami. Be tų, kurie plėšikavo, ir tų, kurie išvažiavo į pietus ieškoti darbo ar prašyti išmaldos, kaip andai bu-

vo išvažiavęs Van Lunas su tėvu, žmona ir vaikais, dar buvo ir kitų — senių ir bejėgių, nedrąsių žmonių ar bevaikių kaip Činas — jie pasiliko ir badavo, valgė žoles ir lapus, kurių rasdavo ant kalnelių, ir daugelis jų mirė.

Tada Van Lunas suprato, kad kraštui gresia dar neregėtas badas, nes vanduo nenuseko atėjus metui sėti žieminius kviečius ir dar ateinančiais metais negalėjai tikėtis derliaus. Jis stropiai saugojo namus, suvaržė išlaidas ir valgį, pykosi su Gegute, kad ta vis dar perka mieste mėsą, ir apsidžiaugė, kai vanduo užliejo laukus tarp jo namų ir miesto, ir ji nebegalėjo kada tinkama eiti į miesto rinkas, nes valtis nuleisdavo į vandenį tiktai jo paliepimu. Činas klausė jo, o ne Gegutės, nors ji ir buvo aštraus liežuvio.

Kai atėjo žiema, Van Lunas uždraudė ką nors parduoti ar pirkti be jo žinios ir taupiai skirstė maisto atsargas. Kasdien jis išduodavo marčiai maistą visiems namams, o Činui — maistą darbininkams, nors jam labai buvo sunku maitinti nieko neveikiančius žmones, todėl, kai atėjo žiemos šalčiai ir vanduo užšalo, jis liepė savo darbininkams eiti į pietus ir ten ligi pavasario prašyti išmaldos arba uždarbiauti. Tiktai vienai Lotosui jis patylom duodavo cukraus ir aliejaus, nes ji buvo nepratusi kęsti nepriteklių. Net per Naujuosius metus jie valgė tiktai žuvis, kurių patys sužvejojo vandenyse, ir savą kiaulieną.

Van Lunas nebuvo toks vargšas, koks stengėsi atrodyti, nes turėjo paslėpęs sidabro sienose to kambario, kur miegojo jo sūnus su žmona, bet nei sūnus, nei marti nieko apie tai nežinojo; ir patvinusio ežero dugne, artimiausioje prie namų žemėje, buvo užkastas ąsotis su sidabru ir net su auksu; ir dar sidabro turėjo paslėpęs po bambuko šaknimis, turėjo ir praėjusių metų javų, kurių nepardavė rinkose,— tad jo namiškiams badas negrėsė.

Bet aplink žmonės badavo, o jis dar nebuvo pamiršęs, kaip šaukė tada išbadėję žmonės prie didžiųjų namų vartų, ir žinojo, kad jo neapkenčia, nes jis turėjo sau ir savo vaikams maisto, todėl vartus jis laikė užrakinęs ir nieko svetimo neįsileisdavo. Tačiau jis gerai žinojo, kad visa tai jo neišgelbėtų, kai aplinkui viešpatauja savivalė ir siaučia plėšikų gaujos, jei ne jo dėdė. Van Lunas neabejojo: jei ne dėdės galybė, tai jo namus būtų išplėšę, išgrobę visą maistą ir pinigus, ir moteris. Todėl jis buvo mandagus su dėde, jo sūnum ir žmona, jie visi trys gy-

veno jo namuose kaip svečiai: pirmieji gėrė arbatą ir pirmieji susmeigdavo lazdeles į valgio dubenis.

Jie visi trys labai gerai suprato, kad Van Lunas jų bijo, todėl buvo išdidūs, reikalavo tai šio, tai to ir skundėsi valgiu ir gėrimu. Ypač skundėsi dėdės žmona, nes jai stigo skanėstų, kuriuos ji valgydavo viduriniame kieme, ji skundėsi savo vyrui, o visi trys skundėsi Van Lunui.

Van Lunas matė, kad dėdė sensta, pasidarė abejingas ir aptingo ir pats būtų tingėjęs skųstis, jei jo nebūtų kurstęs sūnus ir žmona. Ir kartą, stovėdamas prie vartų, Van Lunas išgirdo, kaip jie abu spyrė senį:

— Jis turi pinigų. Tai reikalaukim iš jo sidabro.

Ir moteris pasakė:

— Niekada mes neturėsime tokios galybės kaip dabar, nes jis puikiai žino: jei tu nebūtum jo dėdė ir jo tėvo brolis, tai jį apiplėštų ir iš jo namų liktų tiktai griuvėsiai, o tu jį saugai, nes tu tarp rudabarzdžių pirmas žmogus po vado.

Van Lunas, tai išgirdęs, vos nesprogo iš piktumo, bet susivaldė ir prisivertė patylėti: jis suko galvą, ką jam dabar daryti su tais trimis akiplėšomis, bet nieko negalėjo sugalvoti. Todėl, kai kitą dieną atėjo dėdė ir pasakė: „Na, brolėnai, duok man saują sidabro pypkei ir tabakui, be to, mano žmona apiplyšo, jai reikia naujo apsiausto",— jis tylėdamas ištraukė iš juostos penkis sidabrinius ir padavė dėdei, nors ir griežė dantimis. Ir atrodė, kad net anais laikais, kai kiekvienas sidabrinis jam buvo brangus, jis ne taip sunkiai su jais skyrėsi.

Nepraėjo nė pora dienų, ir dėdė vėl atėjo sidabro, ir Van Lunas neiškentė:

— Tai ką, mums, vadinasi, reikės mirti badu?

Dėdė nusijuokė ir abejingai pasakė:

— Tave dangus globoja. Ir ne tokius turtuolius kaip tu korė ant jų namų apdegusių sijų.

Tai išgirdęs, Van Lunas apsiliejo šaltu prakaitu ir, nė žodžio nesakydamas, davė dėdei sidabro.

Visi namai versdavosi be mėsos, bet šie trys valgė mėsą, ir nors pats Van Lunas tiktai retkarčiais paragaudavo tabako, jo dėdė neišleisdavo pypkės iš dantų.

Vyresnysis Van Luno sūnus domėjosi tik jaunavedžio pareigomis ir bemaž nematė, kas aplink dedasi. Jis pavydulingai saugojo savo žmoną nuo pusbrolio žvilgsnių,

dabar jie buvo jau ne draugai, bet priešai. Van Luno sūnus išleisdavo savo žmoną iš kambario tiktai vakare, kai pusbrolis drauge su savo tėvu išeidavo iš namų, o per dieną laikė uždaręs. Bet kai pamatė, kad ta trijulė kaip beišmanydama šokdina tėvą, jis įsiuto, nes buvo karšto būdo, ir pasakė:

— Keista, kad tu labiau rūpiniesi tais trimis tigrais negu savo sūnumi ir jo žmona, tavo vaikaičių motina. Jeigu jau taip, tai mums geriau kur kitur pasiieškoti nuosavų namų.

Tada Van Lunas atvirai jam pasakė, ko dar niekam nebuvo sakęs:

— Aš jų neapkenčiu ir jei tiktai žinočiau kaip, tai jais nusikratyčiau. Tas mano dėdė — plėšikų gaujos vadas; kol jį maitinu ir jam pataikauju, mes apsaugoti nuo apiplėšimo, todėl pyktis su juo negalima.

Tai išgirdęs, vyresnysis sūnus sustingo kaip stabo ištiktas, bet, kiek pagalvojęs, dar labiau įsiuto ir pasakė:

— O jeigu juos nustumtume naktį kur nors į vandenį? Činas nustumtų dėdienę: ji pertukusi ir bejėgė, aš — pusbrolį, kuris amžinai žvalgosi į mano žmoną, o tu — dėdę.

Bet Van Lunas negalėjo leisti žmogžudystės; nors jis mieliau būtų užmušęs dėdę negu savo jautį, vis dėlto negalėjo žudyti, kad ir iš neapykantos, todėl pasakė:

— Ne, net jei aš ir įstengčiau žudyti, nestumčiau į vandenį savo tėvo brolio, nes kiti plėšikai apie tai sužinotų. Kol jis gyvas, mums nėra pavojaus; kai jis numirs, mums teks drebėti dėl savo gyvenimo, kaip dreba mūsų laikais visi, kurie ką nors turi.

Jie abu nutilo galvodami, ką jiems daryti, ir sūnus suprato, kad tėvas tiesą sako: žmogžudystė — jokia išeitis iš susidariusios padėties, reikia rasti kitą būdą. Pagaliau Van Lunas ėmė taip samprotauti:

— O jei būtų galima rasti būdą juos čia laikyti, bet padaryti nekenksmingus ir ne tokius reiklius, būtų labai gerai. Bet tokių stebuklų nebūna.

Tada jaunasis pliaukštelėjo delnais ir šūktelėjo:

— Štai tu pakišai man mintį, ką reikia su jais daryti! Nupirksim jiems opiumo ir dar opiumo, ir tegu jie džiaugiasi ir rūko, kiek tik nori, kaip turtuoliai. Aš ir vėl susidraugausiu su pusbroliu ir nuviliosiu jį į arbatnamį mieste, kur galima nusipirkti opiumo, mes nupirksime opiumo dėdei ir jo žmonai.

Bet Van Lunas abejojo, nes ši mintis ne jam pirmam atėjo į galvą.

— Tai bus labai brangu,— tarė jis iš lėto,— opiumas brangus kaip nefritas.

— Na, bet jie mums kainuoja brangiau kaip nefritas,— atsakė sūnus.— Be to, mums tenka kęsti jų įžūlumą, o mano žmonai — begėdiškus pusbrolio žvilgsnius.

Bet Van Lunas ne tuojau sutiko, nes tai buvo nelengva padaryti ir kainuotų visą maišelį sidabro.

Galbūt jie niekad nebūtų įvykdę to sumanymo ir viskas būtų taip ir likę ligi atslūgstant vandenims, jei ne vienas įvykis.

Atsitiko taip, kad dėdės sūnus įsižiūrėjo antrąją Van Luno dukterį, kuri jam buvo artima giminaitė ir savo krauju beveik sesuo. Antroji Van Luno duktė buvo nepaprastai graži mergytė, panaši į vidurinį sūnų, kuris išėjo į pirklius, tiktai mažesnė ir grakštesnė, ir jos oda buvo ne tokia geltona kaip brolio. Jos oda buvo šviesi ir pablyškusi kaip migdolo žiedas, raudonos lūpos buvo plonos, nosis mažutė ir mažutės kojos.

Pusbrolis sučiupo ją kartą vakare, kai ji iš virtuvės ėjo viena per kiemą. Jis akiplėšiškai griebė jai už krūtų, ir ji suriko. Išbėgo Van Lunas ir sudavė jam per galvą, bet jis nenorėjo jos paleisti, laikė kaip šuo, sugriebęs mėsos gabalą, ir Van Lunui teko iš jo dukterį atimti jėga.

Tada brolėnas kimiai nusijuokė ir pasakė:

— Tai tiktai žaidimas. Argi ji man ne sesuo? Ką blogo gali padaryti brolis seseriai?

Bet jo akys geidulingai blizgėjo.

Van Lunas pakuždom nusikeikė, patraukė mergytę į save ir pasiuntė ją į kambarį.

Tą pat vakarą Van Lunas papasakojo tai sūnui; sūnus susimąstė ir pasakė:

— Reikia ją siųsti į miestą, į jos jaunikio namus. Net jei pirklys Liu ir sakytų, kad per daug blogi metai vestuvėms, vis tiek mums ją reikėtų išsiųsti. Argi galime mes ją išsaugoti, kai mūsų namuose gyvena tas plėšrus tigras?

Van Lunas taip ir padarė. Kitą dieną jis nuvyko į miestą pas pirklį į namus ir pasakė:

— Mano duktė jau trylikos metų, ji jau nebe kūdikis ir subrendusi jungtuvėms.

Bet Liu nesiryždamas atsakė:

— Šiais metais aš turiu per maža pelno, kad galėčiau savo namuose sukurti dar vieną šeimą.

Van Lunui buvo gėda pasakyti: „Man reikia ją saugoti nuo brolėno, kuris kaip tigras",— tai jis pasakė:

— Aš negaliu apsiimti prižiūrėti mergaitę, nes jos motina mirusi, o ji graži ir tokių metų, kai gali pastoti. Mano namai dideli ir pilni visokių žmonių, aš negaliu visą laiką ją saugoti. Kadangi jai lemta įeiti į tavo šeimą, tai tegu pas tave ir bus saugoma, o išleisi ją už vyro, kada pats panorėsi.

Tada pirklys, žmogus nuolaidus ir geraširdis, atsakė:

— Jei jau taip, atsiųsk dukterį. Aš pakalbėsiu su savo sūnaus motina, tegu mergaitė atvyksta ir gyvena su anyta, o suvalius derlių ar apie tą laiką bus galima iškelti ir vestuves.

Taip reikalas buvo sutvarkytas, ir Van Lunas labai patenkintas išėjo. Eidamas link miesto vartų, kur jo laukė su laivu Činas, Van Lunas ėjo pro tabako ir opiumo krautuvę ir užėjo nusipirkti pjaustyto tabako, nes vakarais mėgdavo parūkyti kaljaną. Kai pardavėjas padėjo tabaką ant svarstyklių, jis nenorom paklausė:

— O kiek kaštuoja opiumas, jei jo turite?

Pardavėjas atsakė:

— Dabar draudžiama viešai jį pardavinėti ir mes taip nepardavinėjame. Bet jei tu nori pirkti opiumo ir turi sidabro, tai gali jo gauti užpakaliniame kambaryje po vieną sidabrinį už unciją.

Van Lunas ilgai negalvojo ir paskubom pasakė:

— Tai paimsiu šešias uncijas.

XXVIII

Išsiuntęs antrąją dukterį ir būdamas laisvas nuo rūpinimosi ja, Van Lunas kartą pasakė dėdei:

— Kadangi tu mano tėvo brolis, štai tau šis tas geresnio kaip tabakas.

Ir jis atidengė stiklainį su opiumu, kuris buvo lipnus ir saldžiai kvepėjo.

Dėdė paėmė stiklainį, pauostė ir patenkintas nusijuokė:

— Ką gi, aš ir anksčiau jį rūkiau, bet ne per dažniausiai, nes jis labai brangus. Bet aš jį labai mėgstu.

Van Lunas jam atsakė dirbtinai abejingai:

— Aš nupirkau jo kartą tėvui, kai jis jau visai buvo nukaršęs ir nebegalėjo naktį miegoti. O šiandien radau jį nepaliestą, tai ir pamaniau: „Mano tėvas turi brolį. Kodėl neatidavus jam opiumo? Juk aš jaunesnis ir man opiumas dar nereikalingas". Imk ir rūkyk, kada norėsi arba kai tau ką skaudės.

Ir dėdė godžiai griebėsi opiumo, nes jis gardžiai kvepėjo ir jį rūkė tiktai turtuoliai; jis paėmė opiumą, nusipirko pypkę ir visą dieną, gulėdamas lovoje, rūkė. O Van Lunas pasirūpino, kad būtų nupirkta daugiau pypkių ir tai šen, tai ten padėta namuose. Pats apsimetė irgi rūkąs, pasiimdavo pypkę į savo kambarį, bet jos ten neužsidegdavo. Savo sūnums ir Lotosui jis uždraudė liesti opiumą, nes esąs labai brangus, bet dėdę, jo žmoną ir sūnų prisispyręs vaišino. Kiemai pakvipo saldžiais dūmais, ir Van Lunas nesigailėjo sidabro, nes tai teikė jam ramybę.

O žiema jau baigėsi, ir vanduo pradėjo slūgti. Van Lunas jau galėjo apžiūrinėti savo laukus. Ir kartą jį pasekė vyresnysis sūnus ir pasakė:

— Greitai namuose atsiras dar viena burna ir ši burna bus tavo vaikaičio.

Tai išgirdęs, Van Lunas atsigręžė ir nusijuokė trindamas rankas:

— Šiandien iš tikrųjų laiminga diena.

Ir jis vėl nusijuokė, susiieškojo Činą ir liepė jam nuvykti į miestą ir nupirkti žuvų ir gero valgio, ir visa tai pasiuntė sūnaus žmonai su žodžiais:

— Valgyk ir stiprink mano vaikaičio kūnelį!

Visą pavasarį guodė jį mintis apie būsimą vaikaitį. Jis mąstė apie tai ką nors dirbdamas, dėl ko nors susierzinęs, ir ši mintis jį nuramindavo.

O kai pavasarį pakeitė vasara, sugrįžo į savo tėviškę pabėgę nuo potvynio žmonės. Jie grįžo vienas paskui kitą, būrys paskui būrį, per žiemą suliesėję ir suvargę, ir džiaugėsi sugrįžę, nors ten, kur pirma stovėjo jų namai, buvo tiktai gelsvas purvynas. Bet iš šito purvyno buvo galima vėl pastatyti namus, uždengti juos dembliais, ir daugelis ateidavo skolintis iš Van Luno pinigų. Ir jis skolindavo su dideliais procentais, nes pareikalavimas bu-

vo didelis. Ir visada sakydavo, kad užstatas turi būti žemė. O jie už paskolintus pinigus sėjo žemę, kuri, potvyniui atslūgus, buvo riebi. Kai jiems prireikė jaučių, sėklų ir arklų ir nebegalima buvo gauti paskolos, tai parduodavo dalį savo žemės, kad galėtų užsėti likusiąją. Van Lunas pirko iš jų žemę, pripirko daug žemės ir pigiai, nes žmonėms reikėjo pinigų.

Bet buvo ir tokių, kurie nenorėjo parduoti žemės ir, neturėdami už ką pirkti sėklų ir jaučių, ir arklų, parduodavo dukteris; kai kurios iš tų dukterų patekdavo į Van Luno namus, nes buvo žinoma, kad jis žmogus turtingas, garbingas ir geros širdies.

Ir jis, visą laiką mąstydamas apie kūdikį, kuris turėjo gimti, ir apie kitus kūdikius, kurių susilauks iš savo sūnų, kai visi susituoks, nupirko penkias verges: dvi po dvylika metų, didelėm kojom ir stipraus kūno, ir dvi jaunesnes, kad visiems patarnautų ir būtų ką siuntinėti, ir dar vieną, kad patarnautų Lotosui, nes Gegutė paseno ir nuo to laiko, kai antroji duktė išvažiavo, nebuvo kam rūpintis namais. Ir visas penkias verges jis nupirko vieną dieną, nes buvo pakankamai turtingas ir nedelsdamas įvykdydavo tai, ką buvo sumanęs.

Kartą, jau daugeliui dienų praėjus, atėjo vienas žmogus ir atvedė mažą, gležną septynerių metų mergytę, norėdamas ją parduoti. Iš pradžių Van Lunas pasakė, kad jos neimsiąs, nes ji maža ir silpna. Bet ją pamatė Lotosas, mergaitė jai patiko, ir ji įnoringai pasakė:

— Aš ją paimsiu, ji maža ir graži, o ta, antroji, šiurkšti ir dvokia ožiu, man ji nepatinka.

Van Lunas pažiūrėjo į kūdikį, pamatė jos gražias išsigandusias akutes, jos pasigailėtiną liesumą ir ne vien todėl, kad norėjo patenkinti Lotosą, bet ir dėl to, kad norėjo pamatyti kūdikį sotų ir pariebėjusį, pasakė:

— Tai ką, tegu bus taip, kaip nori.

Ir jis nupirko mergytę už dvidešimt sidabrinių, ir ji apsigyveno viduriniame kieme ir miegojo Lotoso lovos kojūgalyje.

Van Lunui atrodė, kad jau dabar jo namuose bus ramu. Kai vanduo nuseko ir prasidėjo vasara ir reikėjo apsėti žemę geromis sėklomis, jis apsėjo savo laukus, apžiūrėdamas kiekvieną sklypą, drauge su Činu aptardamas kiekvieno sklypo žemės ypatumus ir nuspręsdamas,

kur ką sėti, kad būtų geresnis derlius. Eidamas į laukus, jis visada pasiimdavo jauniausiąjį sūnų, kad jis pratintųsi suprasti ūkio reikalus, nes po jo turės dirbti žemę. Van Lunas nė karto neatsigręžė į sūnų pažiūrėti, ar jis klauso jų kalbos, ar ne. O berniukas ėjo paskui jį nuleidęs galvą, nepatenkintu veidu, ir niekas nežinojo, ką jis galvoja.

Bet Van Lunas nežiūrėjo į sūnų ir žinojo tiktai tiek, kad jis tylėdamas seka tėvą. Ir kai viskas jau buvo nutarta, Van Lunas grįžo namo labai patenkintas ir pats sau kalbėdamas: „Aš jau nejaunas ir man nėra reikalo dirbti laukuose, nes turiu darbininkų ir sūnų, ir mano namuose ramu".

Bet kai jis įėjo į namus, pamatė, kad ten nebuvo ramybės. Nors jis parūpino sūnui žmoną ir nupirko pakankamai vergių visiems patarnauti, nors jo dėdė su žmona turėjo pakankamai opiumo smaguriauti per dienas, bet namuose ramybės nebuvo. Ir dabar kilo kivirčai tarp dėdės sūnaus ir jo vyresniojo sūnaus.

Atrodė, kad vyresnysis Van Luno sūnus niekados nesiliaus nekęsti pusbrolio ir įtarinėti jo piktais kėslais. Dar jaunystėje jis savo akimis matė, kad jo pusbrolis visokio pikto versmė, ir dabar iki to priėjo, kad Van Luno sūnus neišeidavo iš namų net į arbatnamį, jei pusbrolis būdavo namie: jis visą laiką sekė pusbrolį ir išeidavo tiktai tada, kai to nebūdavo. Jis įtardavo jį glėbesčiuojantis su vergėmis ir net su Lotosu viduriniame kieme, nors šitas įtarimas buvo nepagrįstas: Lotosas kasdien senėjo ir storėjo ir jau seniai niekuo daugiau nesidomėjo — tiktai valgiu ir gėrimais, ir jeigu prie jos būtų priėjęs dėdės sūnus, tai ji būtų net nepasižiūrėjusi. Ji net džiaugėsi, kad Van Lunas sensta ir vis rečiau ją aplanko.

Kai Van Lunas sugrįžo su jaunesniuoju sūnum iš laukų, vyresnysis sūnus pasivedė jį į šalį ir pasakė:

— Aš nepakęsiu, kad mano pusbrolis gyventų drauge su mumis ir valkiotųsi nesususisegiojęs drabužių po visus kambarius, ir kabinėtųsi prie vergių.

Jis neišdrįso pasakyti to, ką norėjo: „Jis drįsta net landžioti į vidurinį kiemą pas tavo žmoną", nes pasibjaurėdamas prisiminė, kad jis ir pats landžiojo pas tėvo žmoną, ir dabar, matydamas, kaip ji pastorėjo ir paseno, baisiai gėdijosi to, kas buvo. Jokiu būdu jis nenorėjo to

priminti tėvui. Tad nutylėjo apie jo žmoną ir paminėjo tiktai verges.

Van Lunas grįžo iš laukų smagus ir linksmai nusiteikęs, nes vanduo jau buvo atslūgęs ir oras buvo sausas ir šiltas, ir dabar jis buvo patenkintas todėl, kad jauniausiasis sūnus vaikščiojo su juo drauge. Pykdamas dėl naujos bėdos namuose, Van Lunas pasakė:

— Tu neišmintingas kūdikis, jei tau iš galvos tas neišeina. Tu myli, net per daug myli savo žmoną, o tai negerai: nepritinka žmogui labiau už viską rūpintis žmona, kurią jam davė tėvai, ir nepritinka žmogui mylėti savo žmoną neprotinga ir aistringa meile — kaip meilužę.

Jaunąjį vyrą įžeidė šitas tėvo priekaištas, nes jis labiausiai už viską bijojo prikišamas, kad nemokąs elgtis, tarsi koks paprastas žmogelis ir nemokša. Todėl jis paskubom atsakė:

— Tai ne dėl žmonos. Nepadoru taip elgtis mano tėvo namuose.

Bet Van Lunas jo neklausė. Jis susiraukęs mąstė, o paskui tarė:

— Nejaugi mano namuose nebus galo tiems kivirčams tarp vyrų ir moterų? Aš jau beveik senis, mano kraujas atvėso, aš jau pagaliau laisvas nuo geidulių ir norėčiau ramybės. Nejaugi man dabar kankintis dėl savo sūnų aistrų ir pavydų?

Ir, kiek pagalvojęs, pridėjo:

— Tai ko gi nori iš manęs?

Sūnus kantriai laukė, kol nurims tėvo pyktis, nes jis dar ne viską buvo pasakęs. Šitą aiškiai matė Van Lunas, kai suriko: „Tai ko gi nori iš manęs?"

Paskui sūnus ryžtingai pasakė:

— Aš noriu, kad mes išsik austytume iš šitų namų ir apsigyventume mieste. Netinka mums vis dar gyventi kaime lyg kumečiams. Mes galėtume išvažiuoti ir palikti čia dėdę, jo žmoną ir sūnų, ir saugūs gyventi už miesto sienu.

Van Lunas nusijuokė šiurkščiu ir staigiu juoku ir atmetė sūnaus norą, kaip menką ir nevertą dėmesio.

— Tai mano namai! — tvirtai pasakė jis, sėsdamas prie stalo ir imdamas pypkę.— Nori — gyvenk, nori — gali išsikraustyti. Čia mano namai ir mano žemė. Ir jei ne žemė — tai mes badautume, kaip kiti badauja, ir tu nevilkėtum gražiais drabužiais, tinginiaudamas kaip mokytas

žmogus. Geroji žemė padėjo tau pasidaryti šiek tiek didesniam negu kaimiečio sūnus.

Ir Van Lunas atsikėlė iš vietos ir garsiai trepsėdamas pradėjo vaikščioti po kambarį, spjaudyti ant grindų ir elgtis kaip tikras kaimietis, nes jis, nors viename širdies kampelyje didžiavosi, kad turi išlepintą sūnų, kitame jį niekino dėl jo lepumo; ir vis dėlto jis didžiavosi sūnumi, ir kaip tik todėl, kad, žiūrėdamas į sūnų, niekas nebūtų įspėjęs, jog jį tiktai viena karta skiria nuo žemės.

Bet vyresnysis sūnus vis dar nepasidavė. Jis vaikščiojo paskui tėvą ir kalbėjo:

— Yra mieste didieji Chuanų namai. Priekiniai kiemai pilni paprastų žmonių, o užpakaliniai uždaryti ir tušti. Mes galėtume juos išsinuomoti ir ramiai gyventi. Tu galėtum su jaunesniuoju broliu vaikščioti iš ten į laukus, o manęs neerzintų tas šuo pusbrolis.

Jis įtikinėjo tėvą, iš akių ištryško ašaros ir tekėjo jam per veidą, bet jis nešluostė jų ir pasakė:

— Tai ką, aš stengiuosi būti geras sūnus: nelošiu ir nerūkau opiumo, patenkintas žmona, kurią tu man davei, ir prašau nedaug,— štai ir viskas.

Nežinia, ar sūnaus ašaros būtų galėjusios sugraudinti Van Luną, bet jį sujaudino žodžiai „didieji Chuanų namai".

Van Lunas negalėjo pamiršti, kaip jis kažkada susilenkęs ėjo į didžiuosiuos namus ir drebėdamas stovėjo prieš tuos, kurie ten gyveno, bijojo net vartininko, ir tai jam liko visam gyvenimui kaip gėdingas prisiminimas. Visą savo gyvenimą jis jautė, kad žmonių akyse jis žemesnis už tuos, kurie gyvena mieste, ir kai jis didžiuosiuose namuose stovėjo prieš senąją ponią, jam tai buvo nepakenčiama. Ir kai sūnus pasakė: „Mes galėtume gyventi didžiuosiuose namuose", tai jo smegenyse blykstelėjo mintis, kurią jis lyg savo akimis pamatė: „Aš galėčiau sėdėti krėsle, kur sėdėjo senė ir man, kaip kokiam vergui, liepė prieiti,— o dabar aš ten galėčiau sėdėti ir įsakinėti kitiems". Jis pagalvojo ir vėl sau tarė: „Tai aš galiu padaryti, jei tik panorėsiu".

Ir, mėgaudamasis šia mintimi, jis tylomis sėdėjo ir neatsakė sūnui; prisikimšo pypkę ir užsidegė čia pat buvusia balana, rūkė ir svajojo apie tai, ką jis galėtų padaryti, jei panorėtų. Ir ne dėl savo sūnaus, ir ne dėl dė-

dės sūnaus jis svajojo apsigyventi Chuanų namuose, kurie jam taip ir liko „didieji namai".

Ir nors jis nesutiko tuojau persikraustyti į miestą arba ko nors imtis, bet vis dėlto nuo to laiko jį labiau pradėjo erzinti brolėno tinginiavimas. Jis pradėjo jį akylai sekti ir pastebėjo, kad jis iš tikrųjų kabinėjasi prie vergių. Tada ir pats Van Lunas ėmė skųstis:

— Nebegaliu aš gyventi vienuose namuose su šituo pasiutusiu šunim!

Jis įsižiūrėjo į dėdę ir pamatė, kad jis suliesėjo berūkydamas opiumą, jo oda pagelto, jis sulinko ir paseno, kosėjo krauju. Įsižiūrėjo ir į dėdės pačią — ši pasidarė apvali kaip kopūsto galva, vis godžiai rūkydavo opiumo pypkes, buvo viskuo patenkinta ir apsnūdusi. Dabar su jais buvo mažai rūpesčių, opiumas padarė tai, ko Van Lunas norėjo.

Bet liko dar dėdės sūnus, ligi šiol nevedęs ir geidulingas kaip laukinis žvėris. Jis ne taip lengvai, kaip abu seniai, pasidavė opiumo veikiamas, ir jo aistros nenusilpo per mieguistus regėjimus.

Van Lunas nenorėjo, kad jis vestų ir užveistų namuose savo veislę: jau pakako ir vieno tokio kaip jis. Jis nedirbo, nes nebuvo ir reikalo, ir nebuvo kam jį priversti dirbti, nebent laikyti darbu jo naktines iškylas. Bet ir tai jis vis rečiau darydavo, nes žmonės sugrįžo prie savo žemės, kaimuose ir miestuose vėl įsigalėjo valdžia, banditai išėjo šiaurės vakarų link į kalnus, o jis su jais nėjo, kadangi jam geriau patiko gyventi Van Luno namuose. Per dienas slankiojo po visus namus plepėdamas, tinginiaudamas, žiovaudamas ir pusplikis net viduryje dienos.

Kartą, kai Van Lunas nuėjo aplankyti javų rinkose vidurinio sūnaus, tai paklausė jo:

— Na, mano sūnau, ką tu pasakytum apie vyresniojo brolio norą: kad mes persikeltume į miestą ir samdytume didžiųjų namų dalį?

Tuo metu vidurinis sūnus jau suaugo ir buvo tvarkingas ir klastingas, panašus į kitus pirklius, nors vis dar nedidelio ūgio, vylingų akių ir gelsvos odos. Jis atsakė tėvui įsiteikdamas:

— Tai puikus sumanymas ir man labai patinka, nes tada aš galėčiau vesti ir pasiimti į namus žmoną, mes galėtume gyventi po bendru stogu, kaip gyvena visos turtingos šeimos.

Van Lunas dar buvo nepasirūpinęs vidurinio sūnaus sutuoktuvėm, nes tas buvo protingas ir šaltakraujis berniukas ir nepareiškė noro vesti, o tėvas ir be jo turėjo rūpesčių. Tačiau dabar jis pasakė susigėdęs, nes jautėsi nusikaltęs sūnui:

— Matai, aš jau seniai sau sakau, kad metas tave sutuokti, bet vis trukdė čia vienas, čia kitas reikalas ir aš negalėjau suspėti, o pastarojo bado metais ne laikas buvo kelti iškilmes... Bet dabar jau vėl visi sotūs, ir aš tuo pasirūpinsiu.

Ir jis pradėjo galvoti, kur ieškoti nuotakos. Tada vidurinis sūnus tarė:

— Ką gi, aš neatsisakysiu vesti: tai neblogas dalykas — jau daug geriau negu švaistyti pinigus paleistuvėms, be to, žmogui reikia turėti sūnų. Tiktai tu man neimk žmonos iš miesto, kaip vyresniajam broliui, nes ji nuolat kalbės apie tai, kaip buvo jos tėvo namuose, ir privers mane tuščiai leisti pinigus, o tas man nepatiks.

Tai išgirdęs, Van Lunas nustebo, nes nežinojo, kad jo marti tokia, tiktai matė, kad ji moteris gana graži ir stropi padorumo taisyklių saugotoja. Bet sūnaus žodžiai jam atrodė protingi, ir jis apsidžiaugė, kad sūnus protingas ir moka taupyti pinigus. Šį sūnų Van Lunas menkai pažinojo, nes jis augdamas buvo silpnas berniukas, palyginti su stipruoliu vyresniuoju, ir nei vaikystėje, nei jaunystėje neatkreipė į save niekieno dėmesio; o paskui, pasiuntęs į javų rinkas, Van Lunas apie jį visai užmiršo ir atsimindavo tiktai tada, kai jo kas paklausdavo, kiek jis turi vaikų. Tada jis atsakydavo:

— Aš turiu tris sūnus.

Dabar jis žiūrėjo į vaikiną ir matė jo lygiai nukirptus plaukus, išteptus kvapniu tepalu ir sušukuotus, matė padorų pilko šilko apsiaustą, matė jo vikrius judesius ir jo ramias, slėpiningas akis ir pats sau apstulbęs tarė: „Juk šitas taip pat mano sūnus!"

O garsiai jis pasakė:

— Kokios gi nuotakos tu nori?

Ir jaunasis vyras atsakė ramiai ir tvirtai, lyg jau būtų iš anksto apgalvojęs:

— Aš noriu iš pasiturinčios šeimos kaimo mergaitės, kuri neturėtų neturtingų giminaičių ir gautų gerą kraitį, būtų ne baidyklė ir ne gražuolė, gera virėja ir net jeigu virtuvėje būtų tarnaičių, galėtų jas prižiūrėti. Tokios,

14. Užsak. Nr. 514.

kuri, pirkdama ryžius, geba nupirkti tiek, kiek reikia, ir nė vienos saujos daugiau, o pirkdama medžiagą ir siūdama drabužius, geba numatyti, kad atlikusios atkarpos būtų ne didesnės už delną. Štai kokios aš noriu.

Van Lunas, išgirdęs tokią kalbą, dar labiau nustebo, nes tai kalbėjo vaikinas, apie kurio gyvenimą jis nieko nežinojo, nors ir buvo jo tėvas. Ne toks kraujas tekėjo jo stipriame kūne, kai jis buvo jaunas, ne toks ir jo vyresniojo sūnaus kūne. Tačiau jis pajuto pagarbą savo sūnaus išmintingumui ir juokdamasis tarė:

— Tai ką jau, paieškosiu tokios mergaitės — Činas tokios paieškos kaimuose.

Jis juokdamasis išėjo į gatvę ir nuėjo ten, kur buvo didieji namai, ir sustojo nesiryždamas tarp dviejų liūtų, o paskui įėjo, nes nebuvo kam jį sulaikyti. Kiemai buvo tokie pat, kaip ir tuo metu, kai jis ieškojo tos paleistuvės, bijodamas, kad ji neištvirkintų sūnaus. Medžiai buvo apkabinėti džiūstančiais skalbiniais, visuose pašaliuose sėdėjo moterys ir liežuvavo taisydamos batus ir varstydamos ilga adata batų padus, plytomis grįstame kieme raičiojosi pliki ir dulkėti vaikai. Visur buvo tas kvapas, kurį atsineša vargšai žmonės, kai jie sausakimšai apgyvena turtuolių paliktus namus. Jis pažiūrėjo į duris, kur gyveno paleistuvė — durys buvo pusiau praviros, ir dabar ten gyveno kažkoks senis. Van Lunas dėl to apsidžiaugė ir nuėjo toliau.

Anais laikais, kai čia gyveno garsioji šeima, Van Lunas būtų pasijutęs esąs iš vargšų ir būtų nusiteikęs prieš turtinguosius: jų bijojęs ir neapkentęs. Bet dabar, kai turėjo daug žemės ir sidabro, ir aukso, paslėpto saugioje vietoje, pats neapkentė vargšų ir ėjo pro juos užrietęs nosį ir vos kvėpuodamas, nes jie dvokė. Jis niekino juos ir buvo nusiteikęs prieš juos, lyg pats būtų priklausęs garsiai turtuolių giminei.

Jis ėjo per kiemus tiktai tuščio smalsumo vedamas, o ne todėl, kad būtų ką nors nutaręs, bet vis dėlto jis ėjo vis tolyn, kol priėjo gale kiemo vartelius, prie kurių snaudė kažkokia senė. Jis žvilgtelėjo į ją ir pažino buvusio vartininko rauplėtąją žmoną. Tai jį nustebino, jis ilgai žiūrėjo į vartininkę, kurią atsiminė dar neseną kresną moterį, o dabar priešais knapsėjo išvargusi, surukusi ir žila senė, kurios burnoje buvo tiktai pageltusios dantų liekanos. Įsižiūrėjęs į ją, jis suprato, kaip greitai praėjo

metai ir kiek jų praėjo nuo to laiko, kai lankėsi čia jaunystėje su pirmagimiu sūnum ant rankų. Ir pirmą kartą Van Lunas pajuto, kad ir prie jo sėlina senatvė.

Tada jis atsidusęs tarė senei:

— Pabusk ir įleisk mane pro vartelius.

Senė pradėjo mirksėti ir, laižydama išdžiūvusias lūpas, pasakė:

— Man įsakyta įleisti tik tuos, kurie norės išsinuomoti vidurinius kiemus.

Ir Van Lunas staiga pasiryžo:

— Tai ką, gal aš ir išsinuomosiu, jei man patiks.

Bet jis nesakė jai, kas esąs, tik ėjo paskui, gerai atsimindamas kelią.

Kiemuose buvo tylu. Štai ir mažasis kambarėlis, kur jis buvo palikęs pintinę, o štai ir ilgoji veranda, paremta plonais, raudonu laku nudažytais stulpais. Jis įėjo paskui ją į didžiąją salę ir tuojau prisiminė praeitį, kai jis čia stovėjo laukdamas būsimosios savo žmonos, šitų namų vergės. Priešais stovėjo didelis išraižytas sostas, tik dabar jis buvo tuščias, o tada jame sėdėjo senoji ponia, ir jos menką išlepintą kūną dengė sidabro spalvos šilkas.

Stumiamas kažkokios nežinomos jėgos, jis priėjo prie sosto ir atsisėdo ten, kur ji sėdėdavo, ir, padėjęs ranką ant stalo, pažvelgė į išblyškusį senės veidą — ši mirksėdama žiūrėjo ir laukė, ką jis darys. Ir jo širdis dabar buvo kupina pasitenkinimo, tokio, kurio jis, pats nesuvokdamas, ilgėjosi visą savo gyvenimą. Jis trinktelėjo ranka į stalą ir netikėtai pasakė:

— Aš nuomoju šituos namus!

XXIX

Van Lunas, nutaręs ką daryti, skubėdavo savo nutarimą vykdyti. Juo jis labiau seno, juo nekantriau skubėjo baigti dienos darbus, kad galėtų ramiai ir nieko neveikdamas praleisti vakarą ir, apėjęs savo žemę, pasigėrėti saulėlydžiu arba truputį prisnūsti. Jis pasakė vyresniajam sūnui apie savo nutarimą, liepė jam baigti šį reikalą ir pakviesti vidurinį sūnų, kad jis ateitų ir padėtų jiems persikraustyti. Ir kai viskas jau buvo padaryta, jie, nieko

nelaukdami, persikraustė: pirma Lotosas su Gegute ir savo vergėmis ir daiktais, o paskui vyresnysis Van Luno sūnus su žmona, tarnais ir vergėmis.

Bet Van Lunas nenorėjo tuojau išvažiuoti ir pasiliko prie savęs jaunesnįjį sūnų. Kai atėjo laikas skirtis su žeme, kur jis gimė, ne taip jau buvo lengva. Ir kai sūnūs ėmė jį įkalbinėti, jis atsakė:

— Na ką gi, paruoškite man atskirą kiemą, ir aš gal kurią dieną persikelsiu. Galbūt mano vaikaičio gimimo išvakarėse. O jei panorėsiu, sugrįšiu ant savo žemės.

Ir kai jie vėl ėmė įkalbinėti, jis tarė:

— Be to, dar yra mano vargšė kvailiukė, ir aš nežinau, imti ją ar neimti. Neimti negalima: be manęs nebus kam jos prižiūrėti, ar ji soti, ar alkana.

Tai pasakė Van Lunas, priekaištaudamas vyresniojo sūnaus žmonai, nes ji neapkęsdavo šalia savęs kvailiukės, staipėsi, šaipėsi ir kalbėjo:

— Tokia kaip ji visai neturėtų gyventi. Jeigu aš į ją žiūrėčiau, tai mano kūdikis gimtų išsigimėlis.

Vyresnysis Van Luno sūnus prisiminė, kad jo žmona nemyli kvailiukės, todėl nutylėjo ir nieko nepasakė. Tada Van Lunas pasigailėjo priekaištavęs ir trumpai tarė:

— Aš atvažiuosiu, kai atsiras nuotaka mano viduriniam sūnui. Kol tas reikalas bus sutvarkytas, patogiau man likti čia drauge su Činu.

Todėl vidurinis sūnus ir liovėsi jį įkalbinėjęs.

Be Van Luno, jaunesniojo sūnaus ir kvailiukės, namuose liko tiktai dėdė su žmona ir sūnumi ir Činas su darbininkais. Dėdė su žmona ir sūnumi persikėlė į vidurinį kiemą, kur gyveno Lotosas, ir jį visą užėmė. Bet dėl to Van Lunas mažai sielojosi, nes aiškiai matė, kad dėdei liko viso labo keliolika dienų gyventi. Kai tinginys senis numirs, pasibaigs Van Luno pareigos vyresniajai kartai, ir jeigu dėdės sūnus jo neklausys, tai niekas Van Luno nepasmerks, jei jis išvys jį iš namų. Činas su darbininkais persikraustė į priešakinius kambarius, o Van Lunas su kvailiuke ir sūnumi apsigyveno viduriniuose kambariuose ir pasisamdė stambią moterį, kad jiems patarnautų.

Van Lunas miegojo, ilsėjosi ir niekuo nesirūpino. Jis staiga pajuto didelį nuovargį. Namuose buvo tylu ir ramu. Niekas nedrumstė jo ramybės, nes jauniausiasis sūnus buvo tylus vaikas ir vengė tėvo, o Van Lunas beveik nežinojo, kas jis: toks jau tylus buvo berniukas.

Pagaliau Van Lunas pailsėjo ir liepė Činui paieškoti viduriniam sūnui nuotakos. Činas jau buvo nuo senatvės susigūžęs ir išdžiūvęs kaip šapelis, bet vis dar turėjo seno, ištikimo šuns jėgų. Van Lunas jam jau nebeleido dirbti laukuose su kauptuku arba eiti paskui jaučius su žagre, ir vis dėlto jis buvo naudingas, nes prižiūrėjo darbininkus ir stebėjo, kaip sveriami ir seikėjami grūdai. Dabar, išklausęs, ko nori iš jo Van Lunas, jis nusiprausė ir, apsivilkęs nauju mėlynos medžiagos apsiaustu, ėjo iš vieno kaimo į kitą, matė daug mergaičių ir pagaliau sugrįžęs pasakė:

— Man būtų lengviau išsirinkti žmoną sau pačiam negu tavo sūnui. Tavo sūnaus dėtas, imčiau mergaitę, kuri gyvena nuo čia per tris kaimus. Tai gera, linksma, rūpestinga mergaitė, ir jos trūkumas tiktai vienas: ji didelė juokdarė. Jos tėvas sutinka, net džiaugtųsi per dukterį susigiminiavęs su tavo šeima. Bet aš pasakiau, kad be tavo sutikimo nieko negaliu žadėti.

Van Lunui pasirodė, kad mergina bus tinkama, ir kadangi jis norėjo greičiau baigti šį reikalą, tai davė savo sutikimą, o kai buvo atsiųsti popieriai, padėjo ant jų savo parašą ir, su palengvėjimu atsikvėpęs, pasakė:

— Liko dar vienas sūnus, ir aš baigsiu visas šitas vestuves ir tuoktuves. Džiaugiuosi, kad jau arti mano poilsis.

Ir kai viskas buvo padaryta ir paskirta vestuvių diena, jis ilsėjosi ir snaudė sėdėdamas saulėje, kaip anksčiau sėdėdavo jo tėvas.

Van Lunas pradėjo galvoti, ar neatidavus tolimesnių laukų nuomon, nes Činas jau buvo silpnas ir nusenęs, jis pats apsunkęs nuo valgio ir senatvės, o trečiasis sūnus dar buvo per jaunas imtis tokios atsakomybės.

Taip Van Lunas ir padarė, ir iš aplinkinių kaimų ateidavo pas jį daugybė žmonių nuomoti žemės ir tapdavo jo nuomininkais, kai susitardavo dėl nuomos mokesčio: pusė derliaus tekdavo Van Lunui, kaip žemės savininkui, o kita pusė — nuomininkui už jo darbą; be to, Van Lunas įsipareigodavo duoti sutartą kiekį mėšlo, pupų išspaudų, sezamo išspaudų, o nuomininkas įsipareigodavo pristatyti įvairių daržovių Van Luno ir jo namiškių stalui.

Kadangi jau nebereikėjo vadovauti kaip pirma, tai Van Lunas retkarčiais nuvykdavo į miestą ir miegodavo kie-

me, kuris buvo jam skirtas. Bet, brėkštant dienai, jis grįždavo prie savo žemės — išeidavo pro miesto sienos vartus, atidaromus auštant. Jis įkvėpdavo gaivaus laukų kvapo ir džiaugėsi, kad grįžta prie savo žemės.

Paskui — tarsi dievai būtų šį kartą pasidarę jam maloningi ir panorę suteikti jam ramią senatvę — jo dėdės sūnus, kuris nebenurimo namuose, kur buvo tylu, nebebuvo moterų, be vienos apkūnios tarnaitės, darbininko žmonos, išgirdo apie karą šiaurėje ir pasakė Van Lunui:

— Girdėjau, kad šiaurėje vyksta karas, o aš noriu kariauti. Eisiu į karą, gal ką nuveiksiu ir pamatysiu, jei duosi man sidabro drabužiams, patalynei ir tai svetimos šalies Ugnies lazdai, kurią nešioja kareiviai ant pečių.

Van Luno širdis pašoko iš džiaugsmo, bet jis tai nuslėpė ir apsimetęs pradėjo prieštarauti:

— Tu vienintelis mano dėdės sūnus, ir, be tavęs, nėra kito, be to, nežinia kas gali kare atsitikti.

Bet dėdės sūnus juokdamasis atsakė:

— Na, aš ne kvailys — neisiu ten, kur mano gyvybei bus pavojus. Jei prasidės mūšis, spruksiu į šalį, kol jis baigsis. Aš noriu permainos, noriu keliauti ir, kol dar nepasenau, pamatyti svetimus kraštus.

Van Lunas noromis davė jam sidabro, o pildamas sidabrą jam į rankas, galvojo: „Na, jei jam patiks kariauti, tai galas mūsų vargams, nes krašte visada kur nors vyksta karas. O galbūt jį nubaus, jei mano laimė bus man ištikima, be to, juk kare kai kas ir žūsta".

Jis labai pralinksmėjo, nors tai ir slėpė ramindamas dėdės žmoną, kuri, išgirdusi, kad sūnus išvyksta, pravirko. Jis padovanojo jai opiumo ir įdegė pypkę sakydamas:

— Jis kariuomenėje tikriausiai išsitarnaus aukštą laipsnį, ir mums visiems tada bus garbė.

Pagaliau jis galėjo ramiai gyventi, nes, be jo, kaimo namuose liko tiktai du snaudžiantys seniai, o miesto namuose artėjo Van Luno vaikaičio gimimas.

Artėjant tai valandai, Van Lunas vis ilgiau ir ilgiau likdavo miesto namuose, vaikščiojo po kiemus ir visą laiką mąstė apie tai, kas atsitiko — nesiliovė stebėjęsis, kad čia, šituose kiemuose, kitados gyveno garsi Chuanų šeima, o dabar gyvena jis su žmona ir sūnumis ir su jų žmonomis ir greitai gims jo sūnaus sūnus ir duos pradžią trečiai kartai.

Ir jis taip pasikėlė puikybėn, kad viskas jam atrodė per prasta. Ir jis nupirko daugybę šilko ir atlaso visai savo šeimai, nes nesmagu buvo matyti prie išdrožinėtų kėdžių ir juodų pietų medžio stalų prastus medvilninius apsiaustus. Jis nupirko taip pat geros medvilninės medžiagos, mėlynos ir juodos, vergių apsiaustams, kad niekas jų namuose nevaikščiotų apiplyšęs. Taip padaręs, jis buvo patenkintas, kai į jų kiemus ateidavo vyresniojo sūnaus draugai, kurių tas susirado mieste. Tada jis didžiavosi, kad jie visa tai mato.

Van Lunas pamėgo ir gardžius valgius, ir dabar jam, kuris anksčiau pasitenkindavo gera kvietine duona ir česnaku, sunku buvo įtikti, nes jis miegojo ligi priešpiečių ir nedirbo laukuose. Jis smaguriavo šaldytu bambuku, krabais ir pietų žuvimis, ir pietų jūrų moliuskais, ir karvelių kiaušiniais, ir visu tuo, ką buvo sugalvoję tinginiaudami turtuoliai savo apetitui sužadinti. Ir jo sūnūs taip pat valgė, ir Lotosas su jais, o Gegutė, tai matydama, juokėsi ir sakė:

— Ką gi, darosi panašu į senus laikus, kai aš gyvenau kiemuose, tiktai aš pati nuvytau ir sudžiūvau ir netikčiau net senajam ponui.

Tai sakydama, ji klastingai žvilgtelėjo į Van Luną ir nusijuokė, o jis apsimetė negirdįs jos begėdiškų žodžių, nors jam ir patiko būti sulygintam su senuoju ponu.

Taip dykas gyvendamas prabangoje, atsikeldamas, kada patinka, ir atsiguldamas, kada panori, jis laukė gimstant vaikaičio. Ir vieną rytą jis išgirdo dejuojant moteriškę ir nuėjo į vyresniojo sūnaus kiemą. Sūnus jį pasitiko ir tarė:

— Jau atėjo gimdymo valanda. Bet Gegutė sako, kad tai greitai nesibaigs, nes mano žmonos siauri klubai, tad gimdymas bus sunkus.

Van Lunas grįžo į savo kiemą ir, įsiklausęs į riksmą, prisėdo ir pirmą kartą savo gyvenime nusigando ir pasijuto norįs kokios moralinės pagalbos. Jis atsikėlė ir nuėjo į krautuvę, kur pardavinėjo smilkalus. Nusipirkęs smilkomųjų lazdelių, jis nuėjo į miesto šventnamį, kur paauksuotoje nišoje sėdėjo Gailestingumo deivė, pasišaukė kunigą, davė jam pinigų ir liepė uždegti smilkalus prieš deivę.

— Nors ir netinka man, vyrui, tai daryti,— pasakė jis kunigui,— bet man gimsta pirmasis vaikaitis, ir jo moti-

nai labai sunkus gimdymas: ji miestelėnė ir jos klubai per daug siauri; o mano sūnaus motina jau mirusi, ir nėra namuose moters, kuri galėtų uždegti smilkalus.

Paskui, stebėdamas, kaip kunigas stato lazdeles į pelenų pilną smilkytuvą, jis staiga su baime pagalvojo: „O kas bus, jeigu gims dukraitė?" Ir paskubom tarė:

— Jei gims berniukas, aš apmokėsiu deivei už naują raudoną apsiaustą, bet nieko neduosiu, jei gims mergaitė.

Jis išėjo susijaudinęs, nes lig šiol jam ir į galvą neatėjo, kad gali gimti ne berniukas, bet mergaitė. Jis nuėjo pirkti dar daugiau smilkalų. Ir nors buvo karšta diena ir gatvėje dulkių per sprindį, jis vis tiek nužingsniavo į mažąjį kaimo šventnamį, kur sėdėjo du dievukai, saugoję žemę ir laukus; pastatė prieš juos lazdeles, uždegė jas ir prigrasino dievų porai:

— Na, mes jumis rūpinomės: ir aš, ir mano tėvas, ir mano sūnus. Dabar mano sūnaus kūnas išleidžia atžalą, ir jei gims ne sūnus, bet mergaitė, tai nieko jums daugiau nebeduosiu.

Padaręs visa, ką galėjo, parėjo namo ir atsisėdo prie stalo. Jis norėjo, kad vergė atneštų jam arbatos ir kad kita vergė atneštų karštame vandenyje įmerktą ir nugręžtą rankšluostį, bet veltui plojo delnais — niekas neatėjo. Niekas nekreipė į jį dėmesio, visi bėgiojo ten ir atgal, o jis nedrįso ką nors sulaikyti ir paklausti, kas gimė ir ar jau gimė. Jis sėdėjo visas dulkėtas, pavargęs, ir niekas jo nė nepraklabino.

Pagaliau, kai jam jau atrodė, kad greitai užeis naktis,— taip ilgai jis laukė,— įėjo Lotosas, krypuodama ant mažyčių kojų, nes buvo labai stora, atsirėmusi į Gegutę. Ji, garsiai juokdamasi, tarė:

— Na, tavo namuose gimė tavo sūnaus sūnus. Ir motina, ir sūnus gyvi. Aš jį mačiau: kūdikis gražus ir sveikas!

Tada Van Lunas taip pat nusijuokė, atsikėlė ir pliaukštelėjo delnais, vėl nusijuokė ir pasakė:

— Aš čia sėdėjau, tarsi laukdamas savo paties pirmagimio, nežinojau, ko griebtis ir ką iš baimės begalvoti.

O paskui, kai Lotosas nuėjo į savo kambarį, jis vėl atsisėdo, susimąstė ir sau vienas samprotavo: „Kai ta, anoji, gimdė mano pirmagimį sūnų, aš taip nebijojau".

Ir jis tyliai sėdėjo mąstydamas ir prisimindamas tą dieną: kaip ji viena nuėjo į mažą, tamsų kambarėlį ir kaip visada ji viena gimdydavo jam sūnus ir dukteris, gimdydavo be jokio garso, ir kaip po gimdymo išeidavo į laukus ir drauge su juo dirbdavo. O šita, jo sūnaus žmona, gimdydama šaukė kaip kūdikis, sukėlė visus namus ant kojų ir privertė vyrą stovėti prie jos durų.

Jis prisiminė — lyg seniai užmirštą sapną — kaip O-lana, ilsėdamasi nuo darbo, laukuose žindė vaiką ir tirštas baltas pienas srove tekėjo iš jos krūtų ir gėrėsi į žemę. Ir atrodė, kad tai buvo taip seniai, tarsi ir visai nebuvo...

Bet tuo metu įėjo sūnus, šypsantis ir džiūgaujantis, ir garsiai tarė:

— Gimė berniukas, mano tėve. Ir dabar mums reikia rasti moterį, kuri maitintų jį krūtimi: aš nenoriu, kad mano moters grožis nuvystų žindant ir kad ji dėl žindymo netektų jėgų. Mieste nė viena pasiturinti moteris nežindo savo vaikų.

Ir Van Lunas liūdnai atsakė, nors ir pats nežinojo, ko liūdėjo:

— Ką gi, tegu bus taip, jei ji negali žindyti savo kūdikio.

Kai kūdikiui sukako mėnuo, jo tėvas, senojo Van Luno sūnus, atšventė jo gimimo dieną — pakvietė svečių iš miesto: savo žmonos tėvus ir visus įžymiuosius miestelėnus. Ir jis liepė raudonai nudažyti daug šimtų vištų kiaušinių, ir juos dovanojo kiekvienam svečiui ir kiekvienam svečio namiškiui. Ir visas namas linksminosi ir džiaugėsi, nes kūdikis buvo storas ir gražus, jo gyvenimo dešimta diena jau buvo praėjusi, jis liko gyvas, baimė dėl jo praėjo, ir visi džiaugėsi.

Kai šventė pasibaigė, Van Luno sūnus priėjo prie tėvo ir pasakė:

— Dabar, kai namuose gyvena trys kartos, mums reikia, kaip visose įžymiose šeimose, senolių lentelių. Mes turime pakabinti lenteles ir per šventes prieš jas melstis, nes mes dabar jau įkūrėme giminę.

Tai Van Lunui labai patiko, ir jis paliepė didžiojoje salėje pakabinti lenteles, vienoje tų lentelių buvo jo senelio vardas, paskui tėvo vardas ir liko dar tuščios vietos Van Lunui ir jo sūnui, kai jie numirs. O Van Luno sūnus nupirko smilkytuvą ir pastatė jį prieš lenteles.

Kai visa tai buvo padaryta, Van Lunas atsiminė raudonąjį apsiaustą, kurį jis pažadėjo Gailestingumo deivei, ir nuvyko į šventnamį sumokėti pinigų už apsiaustą.

O paskui, kai jis ėjo atgal, pribėgo prie jo vienas lauko darbininkas ir — tarsi dievai negalėtų duoti dovanos, nepaslėpę joje geluonies — pasakė jam, kad nuo spragilo smūgio mirštąs Činas ir prašąs Van Luną ateiti ir pasimatyti su juo prieš mirtį. Van Lunas, klausydamas uždususio pasiuntinio, piktai suriko:

— Turbūt tai prakeiktai porai Žemės šventnamyje pavydu, kad aš miesto deivei daviau drabužiams, turbūt jie nežino, kad gimimai ne jų valdžioje, o tiktai žemė!

Ir nors pietūs laukė ant stalo, jis nė neprisilietė prie lazdelių; ir nors Lotosas garsiai šaukė grįžti ir palaukti, kol saulė pradės krypti į vakarus, jis nepaklausė ir išėjo iš namų. Kai Lotosas pamatė, kad jis nekreipia į ją dėmesio, pasiuntė tarnaitę su lajinio popieriaus skėčiu, bet Van Lunas taip greitai bėgo, kad storai tarnaitei sunku buvo spėti laikyti virš jo galvos skėtį.

Van Lunas įėjo į tą kambarį, kur buvo paguldytas Činas, ir garsiai paklausė susirinkusiųjų:

— Kaip tai atsitiko?

Kambarys buvo pilnas darbininkų, susigrūdusių apie Činą, jie paskubom ir nesmagiai atsakė:

— Jis pats norėjo kulti, mes jam sakėme, kad ne jo amžiui... Ten buvo naujas darbininkas... Jis ne taip laikė spragilą, ir Činas norėjo jam parodyti... Senam žmogui per sunkus darbas...

Tada Van Lunas rūsčiai suriko:

— Atveskite man tą darbininką!

Ir jie išstūmė tą žmogų į priekį. Jis drebėdamas stovėjo prieš Van Luną, ir jo nuogi keliai kaukšėjo vienas į kitą. Tai buvo aukšto ūgio, rudaplaukis griaumedis bernas, jo priešakiniai dantys buvo smarkiai išsikišę pro apatinę lūpą, o akys mieguistos, apvalios lyg buliaus. Bet Van Lunas jo nepasigailėjo. Jis tėškė jam per skruostus, ištraukė iš vergės rankų skėtį ir pradėjo juo tvoti darbininkui per galvą. Ir niekas nedrįso Van Luno sulaikyti, kad pyktis neįsilietų į jo kraują ir jo viso neužnuodytų. Ir griaumedis kantriai kentė, patylom žliumbdamas ir pro dantis šniokuodamas.

Tuo metu sudejavo Činas lovoje, kur buvo paguldytas. Van Lunas numetė skėtį ir suriko:

— Jis, ko gero, numirs, kol aš lupsiu šitą vėplą!

Jis atsisėdo šalia Čino, paėmė jo ranką ir laikė; ji buvo lengva, sausa ir maža kaip išdžiūvęs ąžuolo lapas, ir buvo sunku patikėti, kad joje teka kraujas. Bet Čino veidas, visada išblyškęs ir pageltęs, dabar buvo tamsus ir dėmėtas, nes visas menkas jo kraujas subėgo į galvą. Pusiau užmerktos akys buvo aptrauktos migla ir nieko nebematė, jis kvėpavo su pertrūkiais. Van Lunas pasilenkė prie jo ir garsiai pasakė į ausį:

— Aš čia. Aš nupirksiu tau beveik tokį pat grabą kaip tėvui.

Bet Čino ausys buvo pribėgusios kraujo, ir jis niekuo neparodė, kad girdėjo Van Luną. Jis tiktai sunkiai kvėpavo ir taip mirė.

Kai jis numirė, Van Lunas pasilenkė prie jo ir taip pravirko, kaip neverkė savo tėvo. Jis užsakė geriausią grabą, pasamdė laidotuvėms kunigų ir pats ėjo paskui grabą, apsivilkęs baltais gedulo drabužiais. Jis net vyresnįjį sūnų privertė užsirišti baltus gedulo raiščius, lyg būtų miręs artimas giminaitis. Sūnus skundėsi:

— Jis buvo tiktai vyresnysis tarnas, ir nepritinka nešioti gedulą dėl tarno.

Bet Van Lunas vis dėlto privertė jį tris dienas nešioti gedulą. Ir jei būtų tiktai nuo Van Luno priklausę, jis būtų palaidojęs Činą už sienos, kur gulėjo jo tėvas ir O-lana. Bet sūnūs nenorėjo, skundėsi ir piktinosi:

— Nejaugi mūsų motinai ir seneliui teks gulėti greta tarno? Ir mums, kai numirsim?!

Tada Van Lunas palaidojo Činą prie kapinaičių vartų, nes nebeįstengė su jais ginčytis ir norėjo senatvėje turėti namuose ramybę. Jis nusiramino dėl to, ką padarė, ir tarė:

— Taip ir pridera, nes jis visada saugojo mane nuo pikto.

Ir liepė palaidoti jį patį, kai numirs, greta Čino.

Dabar jau rečiau kaip kitados Van Lunas išeidavo apžiūrėti savo laukų; be Čino buvo sunku vaikščioti, ir jam įgrisdavo darbai, ir imdavo kaulus gelti, kol apeidavo svarbiausius laukus. Jis išnuomojo beveik visą žemę, o žmonės ją norom nuomojo, nes visi žinojo, kad tai gera žemė. Bet Van Lunas nė girdėti nenorėjo apie pardavimą ir pėdos žemės ir nuomodavo ją sutarta kaina ne

ilgiau kaip metams. Taip jis jausdavo, kad ji visa jam priklauso ir jis dar vis ją laiko savo rankose.

Jis liepė vienam darbininkui su žmona apsigyventi kaimo namuose ir rūpintis dviem seniais, kurie rado užsimiršimą opiume. Ir, pastebėjęs jauniausiojo sūnaus klausiantį žvilgsnį, jis pasakė:

— Na, ir tu galėsi su manim persikelti į miestą, ir kvailiukę taip pat pasiimsiu: ji galės gyventi drauge su manimi viename kieme. Dabar, kai jau Čino nebėr, vargšei kvailiukei bus blogai: nebus kam pasiskųsti, kad ją muša ir prastai maitina. Ir nebėra kam tave mokyti viso to, kas siejasi su žeme, kai jau nebėra Čino.

Ir Van Lunas pasiėmė jauniausiąjį sūnų ir kvailiukę į miestą, ir paskui retai kada ilgiau pasilikdavo kaimo namuose.

XXX

Dabar Van Lunui atrodė, kad jam jau nebėra ko daugiau norėti gyvenime: gali sėdėti saulėje šalia kvailiukės, rūkyti pypkę ir džiaugtis ramybe, nes jo žemę, be jo rūpesčio, kiti apdirba ir atneša jam į rankas pinigus.

Taip būtų ir buvę, jei ne jo vyresnysis sūnus, kuris nepasitenkino tuo, kad viskas gerai vyksta, o norėjo dar daugiau. Jis atėjo pas tėvą ir pasakė:

— Mums šituose namuose ir šio trūksta, ir ano, nereikia manyti, jog mes galime vadintis garsia šeima vien tik todėl, kad gyvename viduriniuose kiemuose. Ligi mano brolio vestuvių liko tiktai šešetas mėnesių, o mums trūksta kėdžių svečiams pasodinti, trūksta puodelių, trūksta stalų, visko trūksta šituose namuose. Be to, gėda, jei svečiams reikės eiti pro didžiuosius vartus ir pro tą prastų žmonių minią, kuri tiktai triukšmauja ir dvokia. O kai brolis ves ir susilauks vaikų ir aš turėsiu daugiau vaikų, tai mums patiems prireiks priešakinių kiemų.

Van Lunas pažiūrėjo į sūnų, stovintį prieš jį gražiais drabužiais, ir, užmerkęs akis ir stipriai patraukęs iš pypkės, suniurnėjo:

— Na, ko gi tau, ko gi tau dar reikia?

Sūnus matė, kad jis jau įkyrėjo tėvui, bet vis dėlto pakėlęs balsą atkakliai kartojo:

— Aš sakau, kad mums reikia priešakinių kiemų ir kad mes turime įsigyti viso to, kas pridera šeimai su tokiais pinigais ir tokia gera žeme kaip mūsų.

Tada Van Lunas vėl suniurnėjo į savo pypkę:

— Žemė tai mano, o tu prie jos nė karto ir rankų nepridėjai.

— Na, tėve! — sušuko tada jaunasis vyras.— Tu pats norėjai, kad aš būčiau mokytas, o dabar, kai stengiuosi elgtis kaip dera žemvaldžio sūnui, tu mane niekini ir nori kartu su žmona paversti kažkokiais kumečiais.

Ir sūnus staigiai grįžtelėjo, lyg būtų norėjęs tėkšti galvą į kreivą pušį, augančią kieme.

Van Lunas nusigando, kad jaunuolis sau nepakenktų, nes visada buvo karšto būdo, ir suriko:

— Daryk kaip nori! Daryk kaip nori, tiktai palik mane ramybėje!

Tai išgirdęs, sūnus tuojau išėjo bijodamas, kad tėvas nepersigalvotų, ir buvo labai patenkintas. Netrukus jis pripirko iš Sučžou kėdžių ir stalų, raižytų ir išdrožinėtų, ir raudono šilko uždangas prie durų, ir didelių ir mažų vazų, ir daug gražių moterų paveikslų ant sienų, ir keistų uolų kiemui papuošti, kaip puošiama pietuose, ir taip jis daug dienų buvo užsiėmęs.

Visa tai perkant ir gabenant, jam tekdavo daug kartų per dieną pereiti priešakinį kiemą, ir jis nenorom užriesdavo nosį eidamas pro prastus žmones, nes nebegalėjo jų pakęsti. Ir kiemo gyventojai iš jo juokėsi ir kalbėjo:

— Jis pamiršo, kad jo tėvo kieme dvokia mėšlas.

Bet vis dėlto niekas neišdrįsdavo to pasakyti jam tiesiai į akis, nes jis buvo turtuolio sūnus. Atėjo šventės, kada peržiūrimas ir iš naujo skiriamas nuomos mokestis, ir tie vargšai žmonės sužinojo, kad mokestis už kambarius ir kiemus, kur jie gyveno, labai pakilo, nes kažkas kitas apsiėmė brangiau mokėti, ir jiems teks iš čia išsikelti. Paskui jie sužinojo, kad tai padarė Van Luno vyriausiasis sūnus; jis buvo gudrus ir, nieko jiems nesakęs, raštu susitarė su senojo Chuano sūnumi, kuris gyveno kažkur svetimuose kraštuose. Tam senojo pono sūnui tik ir rūpėjo, kaip daugiau pinigų sugriebti iš tėvų namų.

Vargšams žmonėms teko išsikraustyti. Jie kraustėsi keikdami turtuolius ir skųsdamiesi, kad šie gali daryti

viską, ką tik užsimano. Jie pasiėmė savo menką mantą ir išėjo kupini pykčio, ir niurnėjo kada nors sugrįšią, kaip sugrįžta vargšai, kai turtuoliai jau per daug pasidaro turtingi.

Bet viso to Van Lunas negirdėjo,— jis buvo viduriniuose kiemuose ir retai kada išeidavo, nes senatvėje tiktai miegojo, valgė ir ilsėjosi, o šį reikalą buvo pavedęs vyresniajam sūnui. Sūnus pasamdė dailides ir mūrininkus, ir jie suremontavo kambarius ir Mėnulio vartus, kuriuos prasti žmonės savo šiurkščiais įpročiais buvo apgadinę, ir vėl iškasė tvenkinius ir nupirko margų ir auksinių žuvyčių į tuos tvenkinius. Ir kai viskas buvo padaryta ir išpuošta, kiek jis suprato apie puošnumą, pasodino tvenkiniuose lotosų ir lelijų, ir Indijos bambuką raudonom uogom, ir visa kita, ką atsiminė matęs pietuose. Ir jo žmona išėjo pasižiūrėti jo atlikto darbo; jie dviese perėjo per kiemus ir kambarius, ir ji sakė, kad čia dar vieno ar kito daikto trūksta, ir jis atidžiai klausėsi, ketindamas jos norus įvykdyti.

Miesto gatvėse žmonės išgirdo apie visa, ką padarė Van Luno sūnus, ir pradėjo kalbėti, kas padaryta didžiuosiuose namuose, kai juose ir vėl apsigyveno turtuolis. Ir žmonės, kurie anksčiau jį vadino Van-kaimiečiu, dabar pradėjo jį vadinti Van-sukčium arba Van-turtuoliu.

Pinigai plaukė iš Van Luno rankų, ir jis pats nežinojo, kiek ir kada išleista, nes ateidavo vyresnysis sūnus ir sakydavo:

— Man reikia šimto sidabrinių.

Arba:

— Štai geri vartai. Pataisymas labai pigiai kaštuos, ir jie bus kaip nauji.

Arba:

— Štai čia reikia pastatyti ilgą stalą.

Van Lunas rūkė ir ilsėjosi, ir duodavo jam pinigų, monetą po monetos, nes, nuėmus kiekvieną derlių, jis be vargo gaudavo iš žemės sidabro, kai tik jam prireikdavo, o dabar nesunku buvo su sidabru skirtis. Taip jis būtų ir nežinojęs, kiek pinigų išleido, jei kartą iš ryto, saulei patekėjus virš sienos, nebūtų atėjęs vidurinis sūnus ir nepasakęs:

— Tėve, argi jau nebus galo pinigų švaistymui? Ir kam mums gyventi šituose rūmuose? Jei atiduotum tuos pinigus paskolon po dvidešimt procentų, tai jie atneštų

nemažai sidabro, o kokia nauda iš visų tų tvenkinių ir žydinčių medžių, kurie neduoda net vaisių, ir iš visų tų nieko vertų lelijų?

Van Lunas pamatė, kad broliai, ko gero, ims dėl viso to pyktis, ir, norėdamas, kad jį paliktų ramybėje, skubiai pasakė:

— Bet juk visa tai daroma tavo vestuvių garbei.

Tada jaunasis vyras atsakė šypsodamasis kreiva, visai nelinksma šypsena:

— Keista, kad vestuvės kainuoja dešimt kartų brangiau už nuotaką. Juk tai palikimas, kurį mums reiks pasidalyti, kai tu numirsi, o dabar jis be reikalo švaistomas, vien dėl vyresniojo brolio tuščio išdidumo.

Van Lunas žinojo savo antrojo sūnaus atkaklumą, žinojo, kad jo neperkalbėsi, todėl greitai ėmė jį raminti:

— Gerai, gerai, aš padarysiu tam galą, pakalbėsiu su tavo broliu ir užgniaušiu savo saują. Pakaks! Tavo teisybė.

Sūnus atsinešė sąrašą, kur buvo surašyta, kur ir kam, ir kiek pinigų išleido vyresnysis brolis. Van Lunas pamatė, koks ilgas buvo tas sąrašas, ir skubiai sumurmėjo:

— Aš dar nevalgiau, o aš jau senas ir man iš ryto silpna, kol nepavalgau. Kitą kartą apie tai pakalbėsim...

Jis apsisuko ir nuėjo į savo kambarį, nutraukdamas šį pašnekesį.

Bet tą pat vakarą jis kreipėsi į vyresnįjį sūnų ir jam pasakė:

— Baik dažyti ir dailinti. Pakaks! Mes vis dėlto esame tiktai kaimiečiai.

Bet jaunasis žmogus atsakė didžiuodamasis:

— Ne, mes nebe kaimiečiai. Mieste mus vadina garsiąja Vanų šeima. Mums privalu gyventi taip, kad būtume verti to vardo, ir jeigu mano brolis brangina pinigus tiktai dėl pinigų, tai man su žmona reikės pasirūpinti mūsų vardo garbe.

Van Lunas nežinojo, kad žmonės taip vadina jo šeimą, nes pasenęs retai kada užsukdavo į arbatnamius ir niekada nenueidavo į javų rinkas nuo to laiko, kai vidurinis sūnus ėmėsi tvarkyti šituos reikalus. Bet širdyje jam tai patiko, ir jis pasakė:

— Tai ką, ir garsios šeimos prasideda nuo žemės, ir žemėje yra jų šaknys.

Bet jaunasis vyras atsikirto:

— Taip, bet atžalos nelieka žemėje. Jos šakojasi, žydi ir duoda vaisių.

Van Lunui nepatiko, kad sūnus taip smarkiai ir nesivaržydamas atsikerta, ir jis riktelėjo:

— Ką aš pasakiau, tas pasakyta. Liaukis švaistęs sidabrą. O šaknys, kad duotų vaisių, turi giliai įaugti į žemę.

Atėjo vakaras, ir Van Lunas norėjo, kad sūnus išeitų iš jo kiemo ir eitų į savo. Norėjo, kad sūnus paliktų jį ramybėje — jis norėjo sutemose pabūti vienas. Bet sūnus nedavė jam ramybės. Jis buvo linkęs klausyti tėvo, nes dabar buvo patenkintas kambariais ir kiemais ir buvo padaręs viską, ko norėjo, bet vis dėlto ir vėl pradėjo savo:

— Gal ir pakaks, bet yra dar vienas reikalas.

Tada Van Lunas sviedė pypkę į žemę ir suriko:

— Nejaugi man niekada neduosi ramybės?

Tačiau jaunasis vyras atkakliai kalbėjo toliau:

— Aš ne dėl savęs ir ne dėl savo sūnaus, bet dėl jaunesniojo brolio, kuris yra tavo sūnus. Nepatinka jam augti nemokša. Reikia ir jį pamokyti.

Van Lunas nustebęs sumirksėjo akimis, nes tai jam buvo naujiena. Jis jau seniai buvo nusprendęs, koks turi būti jaunesniojo sūnaus gyvenimas, todėl dabar pasakė:

— Mano namuose nereikia daugiau galvų, prigrūstų hieroglifų. Pakanka dviejų. O jam po mano mirties atiteks žemė.

— Taip, bet jis todėl ir verkia naktimis, toks išblyškęs ir lieknas kaip nendrė,— atsakė vyresnysis brolis.

Van Lunui ir į galvą neatėjo paklausti jaunesnįjį sūnų, kaip jis norėtų susitvarkyti savo gyvenimą, nes buvo nutaręs vieną sūnų palikti prie žemės. Vyresniojo sūnaus žodžiai jį apstulbino, ir jis nutilo. Van Lunas iš lėto pakėlė nuo grindų pypkę, susimąstęs apie jauniausiąjį sūnų. Tas jaunuolis buvo nepanašus į brolius, tylus kaip jo motina, ir todėl, kad jis buvo toks tylus, niekas nekreipė į jį dėmesio.

— Ar jis tau pats sakė? — vis dar netikėdamas paklausė Van Lunas.

— Paklausk jo, tėve,— atsakė sūnus.

— Taip, bet vienas mano sūnų privalo likti prie žemės! — pakėlęs balsą, staiga pasakė Van Lunas.

— Kodėl gi, tėve? — prieštaravo sūnus.— Tu turtingas, ir tavo sūnums nėra reikalo būti panašiems į vergus. Tai mums netinka. Žmonės sakys, kad tu piktos širdies. „Štai žmogus, kuris savo sūnų pavertė bernu, o pats gyvena kaip kunigaikštis",— štai ką pasakys žmonės.

Jaunasis vyras tyčia taip pasakė, nes žinojo, kad tėvui labai rūpi, ką mano žmonės; ir kalbėjo toliau:

— Mes galėtume pasamdyti jam mokytoją arba pasiųsti jį į pietus mokyklon. Kadangi namuose tu turi pagalbininkų — mane ir vidurinį brolį, gerai įsitaisiusį,— tai berniukas tegul pasirenka, kas jam patiktų.

Pagaliau Van Lunas tarė:

— Atsiųsk tu man jį.

Po kiek laiko atėjo jauniausiasis sūnus ir atsistojo prieš tėvą. Van Lunas žiūrėjo į jį, stengdamasis suvokti, koks jis. Ir jis pamatė aukštą ir liekną jaunuolį, kuris buvo nepanašus nei į motiną, nei į tėvą, bet buvo rimtas ir tylus kaip motina. Tačiau jis buvo gražesnis už motiną ir daug gražesnis už kitus Van Luno vaikus, išskyrus antrąją dukterį, kuri išėjo į vyro šeimą ir daugiau nebepriklausė Van Luno namams. Bet jaunuolio kaktą kirto, beveik sugadindami visą jo grožį, juodi antakiai, per daug tankūs ir per juodi jaunam, išblyškusiam veidui, ir kai jis susiraukdavo, o raukydavosi jis dažnai, juodi antakiai susieidavo tarpuakyje į plačią tiesią juostą. Van Lunas atidžiai žvelgė į sūnų ir pagaliau pasakė:

— Tavo vyresnysis brolis sako, kad tu nori pramokti skaityti.

Berniukas atsakė vos krutindamas lūpas:

— Taip.

Van Lunas iškrėtė pelenus iš pypkės ir palengva prikimšo ją iš naujo, grūsdamas tabaką nykščiu.

— Tai ką, vadinasi, tu nenori dirbti žemės, ir aš neturėsiu ką palikti ant savo žemės, nors ir turiu sūnų daugiau negu reikia.

Tai jis pasakė su širdgėla, bet berniukas nieko neatsakė. Jis stovėjo tiesus ir nejudėdamas ilgais baltais vasarinės drobės drabužiais. Van Luną pagaliau supykino jo tylėjimas, ir jis riktelėjo:

— Ko tu tyli? Ar tiesa, kad nenori dirbti žemės?

Ir vėl berniukas atsakė tiktai vienu žodžiu:

— Taip.

15. Užsak. Nr. 514.

Ir Van Lunas, žiūrėdamas į jį, galiausiai suprato, kad senatvėje nepajėgia susitvarkyti su sūnumis, kad jie jam rūpestis ir našta ir kad jis nežino, ką su jais daryti, ir vėl jis riktelėjo jausdamasis sūnų nuskriaustas:

— Kas man darbo, ko tu nori! Eik šalin nuo manęs!

Tada berniukas greitai išėjo, o Van Lunas liko sėdėti vienas ir pats sau kalbėjo, kad jo dukterys geresnės už visus sūnus: vienai — vargšei kvailiukei — nieko nereikia, tiktai ryžių puodelio ir skudurėlio žaisti, o kita ištekėjo už vyro ir išėjo iš namų. Sutemos nusileido kieme ir apgaubė jį besėdintį vienatvėje.

Tačiau Van Lunas visada leisdavo sūnums daryti, kas jiems patinka, kai jam praeidavo pyktis. Jis pašaukė vyresnįjį sūnų ir pasakė:

— Pasamdyk jaunesniajam broliui, jeigu jis to nori, mokytoją, ir tegul daro, kas jam patinka, tiktai tegul nesuka man galvos.

Ir jis pašaukė vidurinį sūnų ir pasakė:

— Kadangi man nelemta turėti sūnaus, kuriam galėčiau palikti žemę, tai tu privalai pasirūpinti nuomos mokesčiu ir sidabru, kuris gaunamas iš žemės nuėmus kiekvieną derlių. Tu perpratęs visus svorius ir matus, tai būsi mano ūkvedys.

Vidurinis sūnus buvo patenkintas, nes tai reiškė, kad pinigai eis per jo rankas ir jis bent žinos, kiek gaunama pinigų, ir galės pasiskųsti tėvui, jei namuose bus išleidžiama daugiau kaip reikia.

Vidurinis sūnus Van Lunui atrodė dar keistesnis kaip anuodu, nes jis net vestuvių dieną skaičiavo pinigus, išleidžiamus valgiams ir gėrimams, ir rūpestingai atskyrė stalus, geresnius valgius ir gėrimus palikęs savo miesto draugams, kurie nutuokė apie patiekalus, o pakviestiems nuomininkams ir kaimiečiams jis pastatė stalus kiemuose ir juos vaišino prastesniais valgiais ir vynais, nes jie kasdien valgė prastą maistą ir visa, kas buvo bent kiek geriau, jiems buvo jau labai gerai. Vidurinis sūnus priiminėjo pinigus ir dovanas, kurias jam atnešė, ir dovanojo vergėms bei tarnaitėms kiek galėdamas mažiau; Gegutė net pajuokė, kad jai įdėjo į ranką dvi menkas sidabrines monetas, ir pasakė visiems girdint:

— Tikrai garsi giminė taip labai nesigaili sidabro, ir šiai šeimai, matyt, šiuose kiemuose ne vieta.

Tai išgirdęs, vyresnysis brolis susigėdo ir, bijodamas jos aštraus liežuvio, patylom davė jai sidabro ir supyko ant brolio. Taip broliai nesutarė net vestuvių dieną, kai svečiai sėdėjo už stalų, o pro vartus neštuvuose buvo įnešta nuotaka.

Iš savo draugų vyresnysis brolis pakvietė tiktai keletą, ir ne svarbiausiuosius, nes jis gėdijosi brolio šykštumo, ir dar todėl, kad nuotaka buvo kaimo mergaitė. Jis stovėjo nuošaliai, niekinamai šaipydamasis ir sakydamas:

— Na, mano brolis pasirinko molio puodą, o galėjo — pagal tėvo turtą — pasirinkti nefrito taurę.

Ir į viską aplink jis žiūrėjo su panieka ir vos linktelėjo, kai jaunoji pora priėjo ir jam su žmona nusilenkė kaip vyresniajam broliui ir seseriai. Ir vyresniojo brolio žmona buvo pasipūtusi ir išdidi ir atsakė į jų nusilenkimą tiktai lengvu galvos linktelėjimu — tik tiek, kiek būtinai reikėjo iš mandagumo.

Atrodė, kad niekas iš gyvenančiųjų šiuose kiemuose nebuvo patenkintas ir ramus, gal tiktai vienas mažasis Van Luno vaikaitis. Net pats Van Lunas, pabusdamas didelės išdrožinėtos lovos užuolaidos šešėlyje, lovos, kurioje jis gulėjo savo kambaryje, šalia Lotoso kiemo, kartais įsivaizduodavo vėl gulįs paprastame ir tamsiame molio sienų kambaryje, kur gali išlieti šaltą arbatą ant grindų, nebijodamas aptaškyti drožinėtos lovos, ir kur užteko vieno žingsnio — ir jau būdavai savo laukuose.

O Van Luno sūnūs gyveno nuolat kamuojami nerimo: vyresnysis sūnus būgštavo, kad per mažai pinigų išleidžia ir gali save pažeminti svetimųjų akyse arba kad tuo metu, kai pas jį svečiuojasi koks nors miestelėnas, pro dešiniuosius vartus gali įeiti kaimietis ir padaryti prie svečio gėdą; vidurinis sūnus bijojo per daug išleisti ir tuščiai pinigus iššvaistyti, o jaunėlis stengėsi pavyti kaime prarastą laiką.

Ir kiemuose tiktai vienas vaikas bėgiojo, netvirtai laikydamasis ant kojų, patenkintas savo gyvenimu. Tai buvo vyresniojo sūnaus sūnus. Be didžiųjų namų, jis nežinojo kitų, ir jie jam buvo nei per dideli, nei per maži, o tiktai jo namai, kur buvo jo tėvas ir motina, ir senelis ir kur visi gyveno tiktai jam patarnauti. Ir tiktai su juo Van Lunas rasdavo džiaugsmo ir niekada nepavargdavo į jį bežiūrėdamas, iš jo juokdamasis ir keldamas jį, kai tas parpuldavo. Jis atsiminė, kaip darydavo jo tėvas, ir

su džiaugsmu apjuosdavo kūdikį juosta ir vedžiojo jį, neleisdamas jam suklupti, ir jie vaikščiodavo iš vieno kiemo į kitą. Kūdikis rodydavo pirštu į mirgančias tvenkiniuose žuvytes ir, be paliovos plepėdamas, draskydavo gėlių žiedus, ir jam buvo gera šitoje aplinkoje. Ir tiktai su juo Van Lunas rasdavo ramybę.

Bet, be jo, buvo dar ir daugiau vaikų. Vyresniojo sūnaus žmona buvo ištikima savo pašaukimui, nuolatos būdavo nėščia ir gimdydavo, ir kiekvienas gimęs kūdikis turėjo savo vergę. Van Lunas kasmet vis daugiau ir daugiau kiemuose matė vaikų ir vergių, ir kai jam pasakydavo, jog vyresniojo sūnaus kieme greitai prisidės dar viena burna, jis tiktai juokėsi ir sakė:

— Ėhė, ką jau, ryžių visiems užteks, nes mūsų žemė gera!

Jis buvo patenkintas, kad antrojo sūnaus žmona taip pat laiku gimdė ir pagimdė mergytę, kaip ir priderėjo pagerbiant vyresniąją marčią. Per penketą metų Van Lunas jau turėjo keturis vaikaičius ir tris dukraites, ir kiemai nuolatos skambėjo nuo jų juoko ir verksmo.

Penkeri metai nieko nereiškia žmogaus gyvenime, jeigu jis ne per daug jaunas ir ne per senas. Tie metai davė Van Lunui vaikaičių ir atėmė seną snaudalių, opiumo rūkytoją — jo dėdę, kurį jis buvo beveik užmiršęs, rūpindamasis tiktai tiek, kad jis su sena žmona būtų sotūs, aprengti ir turėtų pakankamai opiumo.

Penktųjų metų žiema buvo labai šalta, per pastaruosius trisdešimt metų pati šalčiausia. Ir pirmą kartą, kiek Van Lunas atsiminė, užšalo didysis griovys prie miesto sienos, ir žmonės per ledą ėjo iš miesto ir į miestą. Iš šiaurės vakarų be paliovos pūtė žiemys, ir niekas nešildė — nepadėjo nė drabužiai, pasiūti iš ožkų odos ir kitokių kailių. Kiekviename didžiųjų namų kambaryje gorėse liepsnojo žarijos, ir vis dėlto buvo taip šalta, kad garavo žmogaus kvėpavimas.

Van Luno dėdė ir jo žmona jau seniai išdžiūvo berūkydami ir gulėjo per dienas lovoje kaip šakaliai, ir juose nebeliko šilumos. Van Lunas išgirdo, kad jo dėdė negali atsikelti iš lovos ir spjaudo krauju, kai tik pasijudina. Nedelsdamas jis nuėjo aplankyti ir pamatė, kad seniui tiktai keletas valandų beliko. Tada Van Lunas nupirko du gero medžio grabus, bet ne pačius brangiausius, ir liepė pastatyti juos kambaryje, kur gulėjo dėdė, kad senasis

matytų ir galėtų ramiai numirti žinodamas, jog yra kur sudėti jo kaulus. Ir dėdė drebančiu balsu sukuždėjo:

— Tu man sūnus, ir net geresnis kaip manasis valkata.

O senoji, nors ir buvo stipresnė už savo vyrą, pasakė:

— Jeigu aš numirsiu dar sūnui nesugrįžus, tai prižadėk išrinkti jam gerą merginą, kad mes iš jo turėtume vaikaičių.

Van Lunas pažadėjo.

Kelintą valandą dėdė numirė, Van Lunas nežinojo; jam pasakė, kad vieną vakarą tarnaitė, nunešusi dubenėlį sriubos, rado jį nebegyvą. Van Lunas palaidojo jį per didelius šalčius, kai pūtė žvarbus vėjas, nešdamas sniego debesis. Jis palaidojo jį šeimos kapuose, greta savo tėvo, tiktai žemiau tėvo kapo ir truputį aukščiau tos vietos, kur jis pats atsiguls.

Paskui Van Lunas liepė pasiūti visai šeimai gedulo drabužius, ir jie nešiojo gedulą visus metus, ir ne todėl, kad kas nors būtų nuoširdžiai liūdėjęs senio, kuris visą gyvenimą jiems buvo tiktai sunkenybė, bet todėl, kad garsiose šeimose taip priderėjo daryti, kai mirdavo artimas giminaitis.

Van Lunas paėmė dėdės našlę į miestą, kad ji nebūtų viena, davė jai tolimo kiemo gale atskirą kambarį ir Gegutei liepė prižiūrėti vergę, kuri jai patarnaudavo. Senė žindo pypkę su opiumu, miegojo lovoje per dienas ir buvo labai patenkinta. Šalia jos stovėjo grabas, kad ji galėtų į jį žiūrėti ir rasti paguodą.

Ir Van Lunas stebėjosi prisiminęs, kaip jis kažkada bijojo storos ir apsileidusios kaimo bobos, tinginės ir rėksnės, tos pačios, kuri dabar gulėjo surukusi, išgeltusi ir nutilusi, kaip kažkada senoji ponia prieš Chuanų namų žlugimą.

Visą gyvenimą Van Lunas girdėdavo, kad kažkur eina karas, bet jam neteko jo iš arti pamatyti, nebent tą kartą, kai jis dar buvo jaunas ir žiemojo pietų mieste. Karas niekada prie jų nepriartėdavo, nors jis dažnai apie jį girdėdavo iš žmonių dar vaikystėje: „Šįmet karas vakaruose" arba „Šįmet karas rytuose ir šiaurės rytuose".

Ir jam karas buvo kaip žemė, dangus ir oras,— niekas nežinojo, kodėl jis yra, ir tik žinojo, kad jis yra. Kartais žmonės sakydavo: „Mes eisime į karą". Taip jie kalbėdavo, kai ateidavo badas, ir jie manydavo, jog ge-

riau būti kareiviais negu elgetom, o kartais žmonės taip sakydavo, jeigu namuose nesugyvendavo — kaip jo dėdės sūnus. Bet, šiaip ar taip, karas visada būdavo kažkur toli. Ir staiga, lyg pakvaišęs vėjas iš padangės, karas visai prisiartino.

Ir pirmiausia Van Lunas tai išgirdo iš vidurinio sūnaus, kuris kartą, parėjęs iš rinkų valgyti ryžių, tėvui pasakė:

— Javų kainos staiga pakilo, nes į pietus nuo mūsų vyksta karas, ir jis kasdien vis labiau artėja. Mums reikės palaikyti javų atsargą, nes kainos, juo arčiau bus karas, vis kils ir kils, ir mes javus galėsim parduoti gera kaina.

Van Lunas valgė ir klausėsi jo žodžių, o paskui pasakė:

— Ką gi, tai įdomus dalykas, ir aš mielai pažiūrėsiu, kas yra tas karas, nes per visą gyvenimą apie jį tik girdžiu, o matyti — niekuomet nemačiau.

Ir tada Van Lunas atsiminė, kaip kažkada pats bijojo, kad jo prievarta nepaimtų į karą, bet dabar jis jau per senas ir, be to, turtingas, o turtingiems nėra ko bijoti. Ir jis nekreipė į tai daug dėmesio, tiktai jam buvo smalsu, ir jis pasakė viduriniam sūnui:

— Daryk su grūdais, kaip tau atrodo geriau. Jie tavo rankose.

Paskui jis vėl žaidė su vaikaičiais, jei turėdavo noro, ir miegojo, ir valgė, ir rūkė, ir retkarčiais eidavo pažiūrėti savo kvailiukės, kuri kiemo gale žaisdavo su skudurėliu.

Kartą, tai buvo pavasario pradžioje, iš šiaurės vakarų lyg skėrių debesis miestą užgriuvo kariuomenė. Vieną gražų pavasario rytą mažasis Van Luno vaikaitis stovėjo su tarnu prie vartų ir žiūrėjo į praeivius, ir, pamatęs begalines žmonių eiles, pilkai apsirengusias, atbėgo pas senelį ir suriko:

— Žiūrėk, kas eina, seneli!

Tada Van Lunas, kad įtiktų anūkui, nuėjo su juo prie vartų ir pamatė: žmonių minios užplūdusios visą gatvę ir visą miestą. Ir Van Lunui pasirodė, kad net saulės šviesa nuo jų pritemusi: begalinė daugybė pilkų žmonių sunkia ir lygia eisena ėjo per miestą. Van Lunas atsidėjęs juos stebėjo ir pamatė, kad kiekvienas jų turi kažkokį ginklą su blizgančiu peiliu gale ir kad jų veidai įžūlūs,

nors kai kurie kareiviai buvo labai jauni, bet veidai vis tiek tokie pat. Pamatęs jų veidus, Van Lunas priglaudė prie savęs berniuką ir sušnabždėjo:

— Eime ir uždarysime vartus. Tai, mano širduti, negeri žmonės, ir nėra ko į juos žiūrėti.

Bet nespėjo jie pasisukti, kai vienas iš minios jį pamatė ir suriko:

— Ei, mano seno tėvo sūnėne!

Van Lunas atsigręžė į šį šauksmą ir pažino dėdės sūnų: jis buvo aprengtas, kaip ir kiti, pilkai ir visas dulkėtas, bet jo veidas buvo visų žiauriausias ir įžūliausias.

Jis šiurkščiai nusijuokė ir kreipėsi į savo draugus:

— Čia bus galima apsistoti, draugužiai, nes jis turtuolis ir mano giminaitis.

Van Lunas iš baimės taip ir sustingo: minia puolė pro jį į jo namų vartus, o jis bejėgis stovėjo viduryje. Ta minia, lyg nešvarus ir sudrumstas vanduo, užliejo visus kiemus, užėmė kiekvieną kampą ir skylę. Žmonės sugulė tiesiai ant žemės, sėmė saujomis iš tvenkinių vandenį ir gėrė, ir peiliais kapojo išdrožinėtus stalus, ir spjaudė kur kam patinka, ir šūkavo vienas per kitą.

Tada Van Lunas, priblokštas to, kas įvyko, nubėgo su berniuku ieškoti vyresniojo sūnaus. Pirmiausia pasuko į jo kiemą. Sūnus sėdėjo ir skaitė knygą, bet, pamatęs tėvą, atsistojo. Išklausęs, ką dusdamas papasakojo Van Lunas, sudejavo ir nuėjo ten.

Pamatęs savo pusbrolį, jis nežinojo, ar čia su juo plūstis, ar mandagiai kalbėti. Apžvelgęs ginkluotą minią, jis vėl suvaitojo ir pasisuko į tėvą:

— Jie visi su peiliais!

Paskui priėjo arčiau ir mandagiai prašneko:

— Na, pusbroli, būk pasveikintas namo sugrįžęs.

O pusbrolis atsakė negražiai šiepdamasis:

— Aš parsivedžiau svečių!

— Labai prašom, jeigu jie tavo svečiai,— atsakė Van Luno vyresnysis sūnus.— Mes išvirsime pietus, kad jie galėtų pavalgyti eidami į kelią.

O pusbrolis, vis dar šaipydamasis, atsakė:

— Tai ką, išvirkite, tik per daug neskubėkite, nes mes ilsėsimės keletą dienų, o gal mėnesį, o gal ir visus metus, nes prieš žygį mus apgyvendins mieste.

Kai Van Lunas su sūnumi tai išgirdo, jie vos begalėjo paslėpti savo nusiminimą ir vis dėlto turėjo slėpti, nes

po visą kiemą švaistėsi peiliai. Ir jie šypsojosi gailia priverstine šypsena ir kartojo:

— Mes džiaugiamės... Mes laimingi...

Sūnus apsimetė einąs pasirengti svečius priimti. Ir tėvą nusivedė paėmęs už rankos. Abu smuko į vidurinį kiemą, ir sūnus užsklendė vartus. Tada tėvas su sūnumi beviltiškai pažvelgė vienas į kitą, nežinodami, ką jiems daryti.

Paskui atbėgo vidurinis sūnus ir ėmė belsti į vartus; kai jie atidarė, jis lėkte įlėkė ir vos nepargriuvo, ir uždusdamas pasakė:

— Visur apsigyveno kareiviai, kiekvienuose namuose, net ir pas vargšus. Ir aš atbėgau pasakyti, kad jūs nesipriešintumėt, nes šiandien mano krautuvės vienas pardavėjas,— aš jį gerai pažįstu, mes kasdien stovėjome greta prie prekystalio,— tai išgirdęs, nubėgo namo ir ten rado kiekviename kambaryje, net ir tame, kur gulėjo jo serganti žmona, kareivius. Jis pradėjo su jais ginčytis, ir jie pervėrė jį peiliu tarsi lašinių gabalą, net peilio galas pasirodė antroje pusėje! Kad ir ko jie reikalautų, reikia duoti. Tiktai melskimės, kad kariuomenė greičiau žygiuotų tolyn.

Visi trys liūdnai pasižiūrėjo vienas į kitą ir susirūpinę pagalvojo apie savo žmonas ir tuos sveikus, meilės išbadėjusius vyrus. Ir vyresniajam sūnui prieš akis tuoj iškilo jo graži ir dorovinga žmona, ir jis pasakė:

— Reikia surinkti visas moteris į vidurinį kiemą ir saugoti jas dieną naktį, ir vartus laikyti užrakintus, ir paruošti Taikos vartelius, kad prireikus būtų galima juos atidaryti.

Taip jie ir padarė. Surinko moteris ir vaikus ir nuvedė į vidurinį kiemą, kur gyveno tik Lotosas su Gegute ir tarnaitėmis, ir visi ten ankštai ir nepatogiai apsigyveno. Vyresnysis sūnus ir Van Lunas dieną naktį saugojo vartus; kai galėdavo, ateidavo vidurinis sūnus, ir jie naktį dar rūpestingiau saugojo kaip dieną.

Bet buvo dar pusbrolis, kurio nė vienas nedrįso šalintis, kadangi jis buvo giminaitis; ir jis belsdavosi į vartus, įeidavo ir vaikščiodavo po kiemus kada norėjo, rankoje laikydamas žvilgantį peilį. Vyresnysis sūnus eidavo paskui jį įsiutęs, bet nedrįsdavo pasakyti nė žodžio, nes peilis žvilgėjo, o pusbrolis atidžiai apžiūrinėjo kiekvieną moterį ir kiekvieną gyrė.

Jis pasižiūrėjo į vyresniojo sūnaus žmoną, nusijuokė gergždžiančiu balsu ir pasakė:

— Tau teko gardus kąsnelis — miestietė, ir jos kojos kaip lotoso pumpurėliai mažutės.

O pamatęs antrojo sūnaus žmoną, šūktelėjo:

— Na, o šita kaip sveikas kaimo raudonasis ridikas — geras jautienos gabalas!

Jis taip pasakė dėl to, kad moteris buvo apkūni, raudona ir plačių kaulų, bet vis dėlto graži. Ir tuo metu, kai vyresniojo sūnaus žmona susigūžė nuo jo žvilgsnio ir rankove užsidengė veidą, šita, būdama geraširdė ir guvi moteris, linksmai nusijuokė ir smarkiai atkirto:

— Tai kas, kai kurie vyrai mėgsta kartųjį ridiką ir raudoną jautieną.

— Aš kaip tik toks ir esu! — smagiai atsiliepė pusbrolis ir mėgino sugriebti ją už rankos.

Vyresnysis sūnus apmirė iš gėdos, matydamas tokį vyro ir moters elgesį: jie neturėjo tarp savęs net kalbėtis; jis žvilgtelėjo į žmoną, nes dėl pusbrolio ir brolienės jam buvo gėda prieš ją — juk ji buvo daug geriau išauklėta kaip jis pats. Ir pusbrolis, pastebėjęs, kad giminaitis drovisi žmonos, klastingai pasakė:

— Na ir ką gi, aš jau geriau kasdien valgyčiau jautieną negu šaltą ir negardžią žuvį — kaip štai šita.

Tuos žodžius išgirdusi, vyresniojo brolio žmona garbingai pakilo ir pasišalino į vidurinius kambarius. Pusbrolis begėdiškai nusijuokė ir pasakė kreipdamasis į Lotosą, kuri sėdėjo ir rūkė savo kaljaną:

— Tos miestietės per daug jau staiposi, ar ne tiesa, senoji ponia?

Paskui jis atidžiai apžvelgė Lotosą ir pasakė:

— Na, senoji ponia, jeigu aš ir nebūčiau žinojęs, kad mano giminaitis Van Lunas taip pralobęs, būčiau tai supratęs, vos į tave žvilgtelėjęs — išsipūtei kaip ant mielių. Turbūt lig soties ir skaniai rijai. Tiktai turtuoliai turi tokias storas žmonas.

Lotosui labai patiko, kad jis vadina ją senąja ponia, nes taip vadinamos tiktai garsių namų senosios moterys. Ji nusijuokė giliu, riebioje gerklėje gurgančiu juoku ir, iškrėtusi iš pypkės pelenus, padavė vergei vėl ją prikimšti ir, kreipdamasi į Gegutę, pasakė:

— Šitas begėdis mėgsta pajuokauti!

Tai sakydama, ji šelmiškai žvilgtelėjo į pusbrolį; dabar, kai jos akutės pasidarė mažos ir riebiuose skruostuose jau visai neatrodė panašios į abrikosą, jos žvilgsnis buvo praradęs pirmykštį drovumą. Ir pusbrolis, atrėmęs jos žvilgsnį, garsiai nusikvatojo ir sušuko:

— Na, tu vis dar tokia pat pasileidėlė!

Visą tą laiką vyresnysis sūnus stovėjo tylomis niršdamas.

Kai pusbrolis, jau viską apžiūrėjęs, nuėjo aplankyti savo motinos, Van Lunas jį palydėjo. Ji gulėjo lovoje ir taip kietai miegojo, kad sūnus vos įstengė ją pažadinti, bet vis dėlto jam tai pavyko, kai trinktelėjo šautuvu į grindis jos galvūgalyje. Ji pabudo ir mieguistai į jį žiūrėjo, ir jis nekantraudamas pasakė:

— Čia tavo sūnus, o tu vis dar negali prasiblaivyti!

Ji pasikėlė lovoje, dar pasižiūrėjo į jį ir nustebusi pasakė:

— Mano sūnus... Tai mano sūnus...

Ir ilgai neatitraukė nuo jo akių.

Paskui, lyg nežinodama, ką toliau daryti, pasiūlė jam pypkę opiumo, tarsi tai būtų buvusi pati didžiausia gėrybė, kokią ji begalėjo sugalvoti, ir pasakė vergei, kuri ją prižiūrėjo:

— Sutaisyk jam pypkę!

Ir jis, su nuostaba į ją žiūrėdamas, pasakė:

— Nereikia, aš nenoriu.

Van Lunas, stovėdamas prie lovos, staiga nusigando, kad sūnėnas atsisuks į jį ir paklaus: „Ką tu padarei mano motinai, kad ji taip išdžiūvo ir pagelto, ir visas jos storumas dingo?" skubinosi pasakyti:

— Aš norėčiau, kad ji mažiau rūkytų, nes per vieną dieną už jos opiumą išeina visa sauja sidabro, bet ji sena, ir mes nedrįstame jai prieštarauti, ir ji visą opiumą surūko.

Jis kalbėjo dūsaudamas ir patylom žvilgčiodamas į dėdės sūnų. Bet tas tylėjo ir nustebęs žiūrėjo, kas atsitiko jo motinai, ir kai ji vėl krito į lovą ir užmigo, jis atsikėlė ir išėjo kaukšėdamas batais ir ramstydamasis šautuvu kaip lazda.

Van Lunas su šeima nė vieno iš visos tos dykaduonių gaujos taip nebijojo kaip pusbrolio ir nė vienam kitam nejautė tokios neapykantos, nors kareiviai aplaužė slyvų

medžius ir žydinčius migdolų krūmus ir savo sunkiais batais gadino dailius kėdžių raižinius, ir nešvarumais užteršė tvenkinius, kur plaukiojo auksinės ir margos žuvytės, ir žuvytės išdvėsė ir, plūduriuodamos vandens paviršiuje išvertusios baltus pilvelius, puvo vandenyje.

Pusbrolis kada tinkamas ateidavo ir išeidavo, ir kabinėjosi prie vergių. Van Lunas su sūnumis žvelgė vieni į kitus pavargusiomis ir įdubusiomis akimis, nes jie bijojo net valandėlei užsnūsti.

Tai pastebėjo Gegutė ir pasakė:

— Tik viena lieka: duoti jam vergę, ir tegu sau džiaugiasi, kol čia bus, o jei ne, tai jis pasiims, kas nepridera.

Ir Van Lunas karštai stvėrėsi šių žodžių, nes jam atrodė, kad daugiau nebeįstengs pakęsti tokio gyvenimo,— tiek jau daug nerimo buvo jo namuose, ir jis pasakė:

— Tai gera mintis!

Ir liepė Gegutei nueiti ir paklausti pusbrolio, kurios vergės jis norėtų, nes visas yra matęs.

Gegutė taip ir padarė ir grįžusi pasakė:

— Jis sakė norįs gauti tą išblyškusią mažutę, kuri miega ponios lovoje.

Tą išblyškusią vergę vadino Kriaušės Žiedeliu, ir Van Lunas buvo ją pirkęs bado metu, menkutę, suskurdusią ir išbadėjusią, ir kadangi ji buvo silpnos sveikatos, ją lepino ir leido padėti tiktai Gegutei ir Lotosui, atlikti joms smulkius patarnavimus: prikimšti pypkę ir pripilti arbatos. Lotoso kambariuose ją ir pamatė pusbrolis.

Kai Kriaušės Žiedelis tai išgirdo, ji pravirko pildama Lotosui arbatą — Gegutė apie tai garsiai kalbėjo viduriniame kieme, kur visi buvo susirinkę,— ir išmetė arbatinuką, ir jis sudužo į grindų plytas, ir arbata išsiliejo. Bet mergaitė nematė, ką padarė. Ji puolė ant kelių prieš Lotosą ir, trinktelėjusi galvą į grindis, sudejavo:

— O ponia! Ne, ne, tiktai ne mane! Aš jo bijau labiau kaip mirties.

Lotosas ant jos supyko ir nepatenkinta pasakė:

— Jis tiktai vyras, o vyras yra vyras, ir jie visi tokie pat su mergaitėmis. Tai kam čia tiek daug triukšmo?

Ir, atsisukusi į Gegutę, pasakė:

— Paimk šitą vergę ir atiduok jam.

Tada mergytė gailiai sudėjo rankas ir taip pravirko, lyg būtų mirusi iš baimės, ir jos žvilgsnis slydo nuo vieno prie kito, kiekvieno su ašarom maldaudamas apginti.

Van Luno sūnūs negalėjo prieštarauti tėvo žmonai, negalėjo kalbėti ir žmonos, jeigu jų vyrai tyli, negalėjo ir jauniausias sūnus. Jis stovėjo nenuleisdamas nuo jos žvilgsnio, sukryžiavęs rankas ant krūtinės, ir jo antakiai buvo susiėję tarpuakyje į tiesią liniją. Bet jis tylėjo. Vaikai ir vergės žiūrėjo ir tylėjo, ir buvo girdėti tiktai beviltiškas išgąsdintos mergaitės verksmas.

Bet Van Lunui tapo nesmagu, ir jis nesiryždamas žiūrėjo į jauną mergaitę: nenorėjo supykinti Lotoso ir kartu gailėjo mergaitės, nes buvo geros širdies. Mergaitė tai įspėjo iš jo veido, pribėgo prie jo ir apkabino kojas, ir, garsiai verkdama, nulenkė prie jo kojų savo galvą. Jis pažvelgė į ją ir pamatė, kokie siauri jos petukai ir kaip jie krūpčioja, ir atsiminė stambų, šiurkštų ir pasileidusį pusbrolio kūną, kurio jaunystė jau seniai buvo praėjusi, ir jį apėmė pasibjaurėjimas, ir jis garsiu balsu pasakė Gegutei:

— Negerai taip prievartauti jauną mergaitę!

Tuos žodžius jis ištarė ganėtinai ramiai, bet Lotosas suriko susierzinusi:

— Ji privalo daryti tai, kas jai liepta. Ir aš sakau, kad kvaila žliumbti dėl tokio menkniekio: juk anksčiau ar vėliau tai atsitinka kiekvienai moteriai.

Bet Van Lunas buvo nuolaidesnis ir pasakė Lotosui:

— Pažiūrėsim, ar negalima kitaip sutvarkyti. Ir jeigu tu nori, nupirksiu tau kitą vergę ar ką panorėsi, o aš pažiūrėsiu, ką galima padaryti.

Lotosas jau seniai buvo užsimaniusi užsieninio laikrodžio ir naujo žiedo su rubinu, todėl tuojau nutilo, ir Van Lunas pasakė Gegutei:

— Nueik ir pasakyk mano brolėnui, kad ji serga bloga ir nepagydoma liga, bet jeigu jis ir tada jos norėtų, tai tegu ima, ir ji ateis pas jį, o jeigu jis, kaip ir mes visi, ligos bijosi, tai pasakyk, kad yra kita sveika vergė.

Jis apžvelgė aplink stovinčias verges, ir vergės nusisuko, suprunkštė ir apsimetė, kad joms gėda,— visos, išskyrus vieną kresną vergę, kuriai jau buvo apie dvidešimt. Ir ji pasakė juokdamasi ir raudonuodama:

— Tai ką, apie tai aš esu girdėjusi ir sutikčiau pamėginti, jeigu manęs panorėtų: jis ne toks bjaurus vyras kaip kiti.

Van Lunas lengviau atsiduso:

— Tai ir eik.

Ir Gegutė pasakė:

— Eik paskui mane! Aš žinau, kad jis panorės to vaisiaus, kuris pasitaikys po ranka.

Ir jos išėjo.

Mažoji mergaitė vis dar laikė apkabinusi Van Luno kojas, bet dabar liovėsi verkusi ir klausėsi, kas aplink dedasi. O Lotosas, vis dar ant jos pykdama, atsistojo ir, nė žodžio nesakydama, nuėjo į savo kambarį. Tada Van Lunas atsargiai pakėlė mergaitę, ir ji stovėjo prieš jį išblyškusi ir nuleidusi akis, ir jis pastebėjo, kad jos mažas veidelis pailgas kaip kiaušinis, labai švelnus ir išblyškęs, ir labai maža raudona burnelė. Ir jis geraširdiškai pasakė:

— Kūdiki mano, dieną kitą nesirodyk senajai poniai, kol jai praeis pyktis. O kai ateis tas mūsų giminaitis, slėpkis, kad jis ir vėl tavęs nepanorėtų.

Ji pakėlė akis ir pažvelgė į jį atviru, mylinčiu žvilgsniu, praėjo pro jį tyli kaip šešėlis ir dingo.

Pusbrolis pagyveno pas juos pusantro mėnesio ir susieidavo su savo verge, kada tik panorėdavo, ir ji pastojo nuo jo, ir apie tai gyrėsi kiemuose. Paskui staiga buvo paskelbtas žygis, ir visa gauja pakilo iš vietos, lyg vėjo sugriebtas ir varomas šapas. Ir Van Luno pusbrolis prisikabino prie diržo peilį ir, stovėdamas prieš giminaičius su šautuvu rankose, pasityčiodamas kalbėjo:

— Ką gi, jeigu aš nesugrįšiu namo, tai jums liks mano antrasis „aš" ir mano motinai vaikaitis. Ne kiekvienas ten, kur pagyvena mėnesį kitą, palieka sūnų. Ir tai kaip tik viena iš gerųjų kareivio gyvenimo pusių: jo pasėta sėkla, jam išžygiavus, išdygsta, ir ja kiti privalo pasirūpinti!

Ir, juokdamasis iš giminaičių, jis drauge su kitais nuėjo savo keliu.

XXXII

Kai kareiviai išžygiavo, Van Lunas ir abu jo sūnūs, šį kartą sutardami, nusprendė, kad reikia apsivalyti, ir vėl pašaukė mūrininkus ir dailides. Tarnai išvalė kiemus, o dailidės gražiai sutaisė aplaužytus kėdžių ir stalų rai-

žinius ir išgriebė iš tvenkinių nešvarumus, ir vėl prileido į juos švaraus ir šviežio vandens, o vyresnysis sūnus vėl nupirko auksinių ir margų žuvyčių, ir dar kartą pasodino žydinčių medžių ir apskabė likusių medžių aplaužytas šakas...

Ir po metų viskas vėl žydėjo ir žaliavo, ir kiekvienas sūnus persikraustė į savo kiemą, ir vėl visur buvo atkurta tvarka.

Vergei, kuri pastojo nuo dėdės sūnaus, Van Lunas liepė patarnauti dėdės žmonai, kol ji bus gyva, o tai negalėjo ilgai trukti, ir paguldyti ją į grabą, kai numirs. Van Lunas nudžiugo, kai vergė pagimdė mergaitę, nes jeigu ji būtų pagimdžiusi berniuką, tai būtų galėjusi pasikelti puikybėn ir reikalauti šeimoje sau tinkamos vietos, o čia dabar vergė pagimdė tiktai kitą vergę, ir viskas liko kaip buvę.

Tačiau Van Lunas jai buvo teisingas kaip ir kitiems ir pasakė: jeigu ji norėsianti, tai galėsianti gauti senės kambarį, kai ta numirs, taip pat ir jos lovą. Nebuvo gaila iš šešiasdešimties namo kambarių atiduoti vieną kambarį ir lovą. Be to, jis davė moteriai truputį sidabro, ir ji buvo visa kuo patenkinta, išskyrus viena, ir tai ji pasakė Van Lunui, kai jis davė jai sidabrą.

— Palik sidabrą mano kraičiui, pone,— pasakė ji,— ir, jeigu tau nebūtų sunku, išleisk mane už valstiečio arba už gero vargšo žmogaus. Tau už tai bus atlyginta, nes man nelengva vienai gulti į lovą, kai jau esu gyvenusi su vyru.

Van Lunas lengvai pažadėjo, ir kai pažadėjo, jam į galvą staiga toptelėjo mintis, ir štai kokia: jis pažadėjo išleisti moterį už vargšo vyro, o kažkada jis pats buvo vargšas ir atėjo į šiuos namus žmonos. Jau daug metų Van Lunas nė karto nepagalvojo apie O-laną, o dabar jis prisiminė ją su liūdesiu, ir ne todėl, kad būtų jos gailėjęs, bet todėl, kad tai buvo sunkūs seniai praėjusių laikų prisiminimai — dabar tokia tolima jam buvo O-lana. Ir jis rūsčiai pasakė:

— Kai senoji opiumo rūkytoja numirs, aš surasiu tau vyrą. Ilgai to nereikės laukti.

Van Lunas taip ir padarė, kaip pasakė. Vieną rytą moteris atėjo pas jį ir tarė:

— Dabar išpildyk savo pažadą, pone, nes senoji neatsibudusi anksti rytą numirė, ir aš ją pašarvojau grabe.

Ir Van Lunas ėmė galvoti, ką jis dar atsimena iš savųjų darbininkų. Ir atsiminė tą verksnį berną, nuo kurio smūgio mirė Činas, tą patį, kurio dantys buvo išsikišę pro apatinę lūpą, ir jis sau tarė: „Ką gi, juk jis tai netyčia padarė, o šiaip jis ne blogesnis kaip kiti. Ir dabar aš nieko kito negaliu atsiminti".

Jis pasiuntė pašaukti berno, ir tas atėjo. Dabar jis buvo jau suaugęs bernas, bet vis toks pat rambus, ir jo dantys buvo tokie pat.

Van Lunui atėjo į galvą atsisėsti didžiojoje salėje į sostą ir juos abu pasišaukti, ir, neatsidžiaugdamas šia nepaprasta valandėle, jis iš lėto pasakė:

— Štai moteris. Imk ją: ji tavo, ir niekas kitas jos nepalietė, tiktai mano dėdės sūnus.

Ir bernas dėkingas ją išsivedė, nes ji buvo sveika ir gera moteris, o jis buvo per daug didelis vargšas, kad galėtų ką kitą, o ne vergę, vesti.

O Van Luną, nulipantį nuo sosto, apspito mintys, kad dabar jis jau visko pasiekė, ko troško gyvenime, ir net daugiau negu svajojo, ir pats nežinojo, kaip visa tai įvyko. Dabar jau tikėjosi rasiąs tikrą ramybę ir galėsiąs ramiai snausti saulėje. Jau ir laikas buvo, nes jis jau turėjo beveik šešias dešimtis metų, ir vaikaičiai supo jį kaip bambuko jaunos atžalos: jo vyresniojo sūnaus trys sūnūs — vyriausiajam jau ėjo dešimti — ir du sūnūs vidurinio sūnaus. O netrukus turės vesti ir jauniausiasis, ir kai tai bus sutvarkyta, daugiau jau nebus kuo rūpintis, ir jis galės ramiai gyventi.

Bet ramybės nebuvo, kareivių pasirodymas panėšėjo į laukinių bičių spiečių: jos pralėkdamos visur palieka savo geluonis. Vyresniojo ir vidurinio sūnų žmonos, kol drauge gyveno, buvo viena kitai mandagios, o dabar ėmė viena kitos baisiai nekęsti. Tą jų neapykantą pagimdė šimtai smulkių ginčų, kurie įprasti tarp moterų, kai jų vaikai drauge gyvena, žaidžia ir niaujasi kaip katės su šunimis. Kiekviena motina puldavo ginti savo vaiką, noriai mušdavo svetimus ir gailėjosi savųjų, ir jos vaikai visada būdavo nekalti; taip abi moterys ir riejosi visą laiką.

O tą dieną, kai dėdės sūnus pagyrė kaimietę ir pasijuokė iš miestietės, įvyko galutinis skilimas: vyresniojo brolio žmona išdidžiai pakėlė galvą praeidama pro jau-

nesniąją. O kartą, kai ta ėjo pro šalį, ji garsiai pasakė savo vyrui:

— Nelaimė turėti šeimoje tokią netašytą ir įžūlią moterį: ją vyriškis vadina jautiena, o ji tiktai kvatoja į akis.

Vidurinio sūnaus žmona, daug negalvodama, garsiai pasakė:

— Ji pavydi, nes vyriškis ją pavadino šalta žuvimi.

Ir jos pradėjo viena į kitą piktai šnairuoti ir viena kitos nekęsti, nors vyresnioji, didžiuodamasi savo padorumu, tylom niekino antrąją ir stengdavosi apsimesti jos visai nepastebinti. Bet kai vaikai išbėgdavo iš savo kiemo, ji šaukė jiems:

— Neikite prie tų neišauklėtų vaikų!

Taip ji šaukė vaikams, girdint jaunesniajai, stovinčiai čia pat greta, kieme; o ši taip šaukė savo vaikams:

— Nežaiskite su gyvatėmis, įgels jums!

Ir abi moterys vis labiau ir labiau pradėjo viena kitos nekęsti, juo labiau kad ir broliai nelabai vienas kitą mėgo. Vyresnysis brolis visada bijojo, kad jo kilmė ir šeima nepasirodytų per prasta jo žmonai, kuri išauklėta mieste ir aukštesnės kilmės kaip jis pats; o vidurinis brolis bijojo, kad vyresniojo išlaidumas ir prabangos pamėgimas nepražudytų viso tėvo turto dar prieš atsiskiriant. Be to, vyresniajam broliui buvo apmaudu, kad vidurinis žinojo, kiek tėvas turi pinigų ir kiek jų išleidžiama, nes pinigai ėjo per jo rankas. Nors Van Lunas ir pats imdavo už savo žemes pinigus ir juos tvarkė, bet vidurinis sūnus žinojo, kiek tų pinigų tėvas turi, o vyresnysis nežinojo, ir jam tekdavo eiti pas tėvą ir kaip vaikui prašyti pinigų vienam ar kitam reikalui. Ir kai abi moterys pradėjo viena kitos nekęsti, šitai persidavė ir jų vyrams, ir visi brolių namiškiai ėmė šiauštis vieni prieš kitus, ir Van Lunas dūsavo, kad jo namuose nėra ramybės.

Van Lunas turėjo dar ir slaptą rūpestį nuo to laiko, kai paėmė savo globon Lotoso vergę ir apgynė ją nuo dėdės sūnaus. Nuo tos dienos jaunoji vergė buvo Lotoso nemalonėje, ir nors mergaitė tylomis ir nuolankiai visą dieną šalia stovėjo ir jai tarnavo — prikimšdavo pypkę ir paduodavo vieną ar kitą daiktą, keldavosi naktį, jeigu Lotosas skundėsi nemiga, ir trindavo jos kojas ir visą

kūną, kad ją nuramintų,— Lotosas vis tiek buvo nepatenkinta.

Ji pavyduliavo mergaitei ir išvarydavo ją iš kambario, kai ateidavo Van Lunas, ir kaltino Van Luną, kad jis per daug žiūri į mergaitę. Lig šiol Van Lunui mergaitė buvo tik vargšas kūdikis, kuris yra išgąsdintas ir visko bijosi, ir buvo prie jos prisirišęs ne labiau kaip prie savo kvailiukės. Bet kai Lotosas pradėjo jį kaltinti, kad jis kartais pažiūrįs į mergaitę, tai jis pamatė, kad mergaitė iš tikrųjų graži ir balzgana kaip kriaušės žiedas, ir kažkas sujaudino jo seną kraują, kuris jau dešimt ar daugiau metų ramiai sroveno.

Jis juokėsi iš Lotoso sakydamas: „Nejaugi tu manai, kad aš dar vis kupinas aistrų, nors žinai, kad į tavo kambarį ateinu ne daugiau kaip tris kartus per metus?", bet čia pat šnairom žvilgčiojo į mergaitę ir jaudinosi.

Lotosas buvo nemokša, bet gerai išmanė vyro ir moters santykius ir žinojo, kad vyras sendamas neilgam atgauna jaunystės geismus, ir, pykdama ant mergaitės, kalbėjo, kad parduos ją į arbatnamį. Bet Lotosas buvo labai išlepinta, jos Gegutė pasenusi ir aptingusi, o mergaitė buvo vikri, įpratusi patarnauti Lotosui, ir žinojo, ko poniai reikia, kai ta dar pati nesuvokdavo. Taigi Lotosas ir norėjo, ir nenorėjo su ja skirtis, ir šitas keistas neaiškumas ją erzino ir pykino, drumstė jos ramybę, ir su ja dabar sugyventi buvo sunkiau kaip bet kada. Van Lunas jau daug dienų paeiliui nėjo į jos kiemą, nes sunku buvo kęsti jos pykčio priepuolius. Jis kalbėjo sau, kad reikia palaukti, kol ji nusiramins, o tuo metu jo mintys buvo užimtos išblyškusia verge labiau, negu jis drįso pats sau prisipažinti.

Ir, lyg namuose būtų neužtekę rūpesčių dėl moterų nesantarvės, atsirado dar vienas rūpestis: jaunesnysis Van Luno sūnus. Jaunesnysis sūnus buvo tylus, visą laiką užsiėmęs savo pavėluotu mokslu, ir visiems jis atrodė tik berniukas, nekalbus ir lieknas, amžinai su knygomis po pažastim, paskui kurį kaip šuo sekiojo jo senasis mokytojas.

Bet kai kareiviai gyveno jų namuose, berniukas būdavo tarp jų ir klausydavosi jų pasakojimų apie karą, plėšimus ir kovas, klausydavosi sužavėtas, nepratardamas nė žodžio. Paskui jis pradėjo prašyti senojo mokytojo knygų apie karus, apie tris karalystes ir apie plėšikus,

kurie senovėje gyveno prie Suei ežero, ir jo galva buvo pilna svajonių.

Ir dabar jis atėjo pas tėvą ir pasakė:

— Aš žinau, ką man daryti. Aš noriu būti kareiviu ir eisiu į karą.

Tai išgirdęs, Van Lunas baisiai nusiminė, nes, jo manymu, nieko baisesnio negalėjo atsitikti, ir rūsčiu balsu sušuko:

— Kas tai per beprotystė! Ir nejaugi mano sūnūs niekados neduos man ramybės?

Jis ėmė ginčytis su sūnumi, bet, pamatęs jo juodus antakius, susiėjusius tarpuakyje, stengėsi būti geraširdis ir nuolankus.

— Sūnau mano,— tarė jis,— dar senovėje sakydavo, kad geros geležies neima vinims, o gerų žmonių — į kareivius. O tu, mano sūnau, esi mano mylimiausias jauniausiasis sūnus, tai kaip aš galėsiu ramiai miegoti, kai žinosiu, kad tu bastaisi su kariuomene po visą pasaulį?

Bet vaikinas buvo griežtas, žvilgtelėjo į tėvą, suraukė antakius ir pasakė:

— Aš eisiu.

Tada Van Lunas ėmė jį atkalbinėti:

— Aš leisiu tau stoti į kokią tik norėsi mokyklą ir pasiųsiu tave į didžiąsias pietų mokyklas ir net į užsienio mokyklas, kur moko įdomių dalykų. Tu galėsi važiuoti mokytis, kur panorėsi, jeigu tiktai neisi į karą. Tokiam žmogui kaip aš, žmogui, kuris turi žemės ir sidabro, gėda turėti sūnų kareivį.

Kadangi jaunuolis vis tylėjo, jis vėl bandė jį įkalbėti:

— Pasakyk savo senam tėvui, kodėl tu nori būti kareiviu?

Staiga jaunuolio akys sublizgėjo iš po antakių, ir jis atsakė:

— Bus toks karas, kokio mes dar negirdėjome, bus revoliucija, bus kovų ir dar nematytų karų, ir mūsų žemė taps laisva.

Van Lunas klausėsi nustėręs: dar nė vienas sūnų nebuvo jo taip nustebinęs.

— Nežinau, kokios čia nesąmonės,— pasakė jis.— Mūsų žemė ir taip laisva. Visa mūsų geroji žemė laisva. Aš nuomoju ją kam noriu, ir ji duoda man sidabro ir gerų ryžių, ir tu aprengtas ir sotus, ačiū žemei. Nežinau, kokios dar laisvės tu nori?

Jaunuolis tyliai ir labai liūdnai pratarė:

— Tu nesupranti. Tu per daug senas... Tu nieko nesupranti...

Van Lunas susimąstęs žvelgė į sūnų ir, matydamas liūdną jo veidą, galvojo: „Aš daviau šitam sūnui viską, net gyvenimą. Leidau jam mesti žemę, ir, man mirus, nė vienas mano sūnus nesirūpins žeme. Leidau jam mokytis rašto, nors mano šeimai to jau nereikėjo..." Paskui, neatitraukdamas nuo jaunuolio akių, lyg pats sau garsiai pasakė:

— Šitas sūnus iš manęs gavo viską.

Tada dar kartą atidžiai apžiūrėjo sūnų ir pamatė, kad šis ūgio jau sulig geru vyru, nors vis dar jaunuoliškai laibas, ir, neįžvelgęs jame geidulingumo žymių, neryžtingai sumurmėjo:

— Tai ką, galbūt dar vieno dalyko jam trūksta...

Ir paskui pasakė garsiai ir iš lėto:

— Na, mes tave tuojau sutuoksim.

Bet jaunuolis piktai sužaibavo pro tamsius surauktus antakius ir su panieka atsakė:

— Tada aš iš tikrųjų pabėgsiu. Man moteris — ne atsakymas į visus klausimus, kaip vyresniajam broliui.

Van Lunas suprato nepataikęs ir ėmė teisintis:

— Na, ne tuojau, aš tik norėjau pasakyti, kad jeigu tu norėtum kurios nors vergės...

Ir berniukas, sudėjęs rankas ant krūtinės, išdidžiai ir jausdamas savo vertę, atsakė:

— Aš ne toks kaip kiti. Ir turiu savo svajonių. Aš noriu garbės. O moterų visur yra.

Paskui, lyg kažką atsiminęs, jis staiga prarado savo išdidumą, nuleido rankas ir paprastu balsu pasakė:

— Be to, mūsų namuose vergės tokios bjaurios kaip reta. Jeigu aš norėčiau... Bet aš nenoriu. Mūsų kiemuose nėra nė vienos gražios vergės, galbūt tiktai ta mažoji išblyškusi vergė, kuri patarnauja viduriniame kieme.

Van Lunas suprato, kad jis kalba apie Kriaušės Žiedelį, ir jo širdį sugniaužė keistas pavydas. Jis staiga pasijuto senesnis negu buvo — storas, pražilęs senis ir pamatė, kad jo sūnus jaunas ir žvalus, ir šį akimirksnį jie buvo jau ne tėvas ir sūnus, bet du vyrai: vienas senas, o kitas jaunas. Ir Van Lunas rūsčiai pasakė:

— Palik verges ramybėje! Aš nenoriu, kad mano namiškiai būtų tokie pasileidę kaip jaunieji ponai. Mes

garbingi ūkininkai ir padorūs žmonės, ir savo namuose aš tokių dalykų nepakęsiu.

Jaunuolis pakėlė juodus antakius, plačiai išplėtė akis ir, patraukęs pečiais, pasakė tėvui:

— Tu pirmas apie tai prakalbai! — ir išėjo staigiai pasisukęs.

Van Lunas, likęs kambaryje vienas, pasijuto įžeistas ir niekam nereikalingas ir pats sau sumurmėjo:

— Niekados man nėra namie ramybės!

Jį pykino ir erzino daugelis dalykų, bet labiausiai jis supyko — ir pats nežinojo kodėl — kad jo sūnus atkreipė dėmesį į mažąją išblyškusią vergę ir kad jam ji buvo graži.

XXXIII

Van Lunui neišėjo iš galvos tai, ką jauniausiasis sūnus pasakė apie Kriaušės Žiedelį, ir jis negalėjo atitraukti nuo jos akių, kai ji eidavo pro šalį. Jo mintys buvo užimtos ja viena, ir jis, pats to nežinodamas, beprotiškai ją įsimylėjo. Bet jis niekam apie tai neprasitarė.

Kartą vasaros pradžioje, naktį, tuo metu, kai švelnus oras būna kupinas malonios šilumos ir kvepėjimo, Van Lunas vienas sėdėjo savo kieme po žydinčiu kasijos medžiu, gerdamas tirštą jo žiedų aromatą, ir jo gyslose smarkiai sutvinkčiojo kraujas, karštas kaip jauno vyro. Visą dieną jis jautė taip srovenant kraują ir norėjo išeiti į savo laukus ir pajusti po kojom gerąją žemę — nusiauti batus ir kojines ir prisiliesti prie jos basomis kojomis.

Jis būtų taip ir padaręs, jeigu būtų nebijojęs, kad kas nors jį pamatys, o jis jau buvo laikomas ne kaimiečiu, apsigyvenusiu mieste, bet žemvaldžiu ir turtuoliu. Ir jis neramus slankiojo po savo kiemą, vengdamas užeiti į tą kiemą, kur pavėsyje sėdėjo Lotosas ir rūkė kaljaną, nes ji tuoj pastebėdavo, kad vyras nerimauja, ir greitai atspėdavo to nerimo priežastis; todėl jis ir vaikščiojo vienas, nenorėdamas matyti nei besiriejančių marčių, nei vaikaičių, kurie kitais kartais jį džiugindavo.

Diena jam labai prailgo, jis jautėsi vienišas, ir kraujas nebetilpo jo gyslose. Ir jis negalėjo užmiršti, kaip prieš

jį stovėjo jaunesnysis sūnus, aukštas, tiesus, nejaunuoliškai rimtai suraukęs juodus antakius, taip pat negalėjo užmiršti ir mergaitės. Ir jis sau pasakė:

— Jie turbūt bendramečiai: jis jau turėtų būti aštuoniolikos metų, o ir jai ne daugiau kaip aštuoniolika.

Tada Van Lunas prisiminė, jog po kelerių metų jam sukaks septyniasdešimt, ir jis susigėdo savo nerimstančio kraujo ir garsiai ištarė:

— Būtų gerai atiduoti mergaitę sūnui.

Ir jis daug kartų tai sau kartojo, ir kiekvieną kartą tie žodžiai buvo kaip smūgis į skaudamą vietą, bet jis nebegalėjo jų nekartoti.

Ir diena Van Lunui baisiai prailgo, ir jis jautėsi vienišas.

Kai atėjo naktis, jis vėl vienas sėdėjo kieme, nes nė pas vieną namiškių negalėjo užeiti kaip pas draugą. O nakties oras buvo švelnus ir šiltas, ir pilnas kasijos žiedų kvapo.

Tuo metu, kai jis tamsoje sėdėjo po medžiu, kažkas praėjo pro kiemo vartus, kur augo tas medis. Jis greitai pakėlė galvą ir pamatė Kriaušės Žiedelį.

— Kriaušės Žiedeli! — pakuždom pašaukė jis.

Ji tuojau sustojo ir palenkė galvą įsiklausydama.

Tada jis vėl ją pašaukė sunkiai tardamas žodžius:

— Eikš pas mane!

Išgirdusi Van Luno balsą, ji bailiai įėjo pro vartus ir atsistojo prieš jį. Jis vos galėjo ją įžiūrėti tamsoje, bet jautė, kad ji čia, ir, ištiesęs rankas, palietė jos drabužius ir dusliai pasakė:

— Kūdiki!

Ir, šitą žodį pasakęs, užspringo. Pirštais čiupinėdamas jos apsiaustą, mintyse jis įtikinėjo save, kad jis senas ir kad nedora su ja susieiti, nes jis turi beveik su ja bendramečių vaikaičių ir dukraičių.

Tada jai persidavė jo kraujo karštis, ir ji palinko kaip žiedas, nusviręs ant stiebo, ir sukniubo ant žemės, apkabindama jo kojas. Ir jis lėtai pasakė:

— Kūdiki, aš senas, aš labai senas.

O ji atsakė, ir jos balsas tamsoje buvo kaip kasijos dvelkimas:

— Aš myliu senus, aš myliu senus, jie tokie geri!

— Tokiai mažutei mergaitei reikia aukšto, liekno berniuko!

Ir mintyse pridėjo: „kaip mano sūnus", bet garsiai nepasakė, kad neįteigtų jai minties apie sūnų, nes to jis būtų negalėjęs pakelti.

— Jaunieji žmonės negeri — jie žiaurūs!

Jis klausėsi jos plono kūdikiško balso, ir jo širdį užliejo meilė šitai mergaitei. Jis paėmė ją už rankos, tyliai pakėlė nuo žemės ir nusivedė pas save.

Kai tai jau įvyko, jis stebėjosi savo vėlyva meile labiau negu kuria nors ankstesne, nes jis, nors ir mylėjo Kriaušės Žiedelį, nebuvo su ja toks aistringas kaip su kitomis, kurias pažinojo.

Jis buvo su ja labai švelnus ir tenkindavosi tuo, kad jos lengva jaunystė liečia jo apsunkusį kūną, kad dieną ją mato ir kad jos drabužiai prisiliečia prie jo rankos, ir kad naktį jos kūnas ramiai ilsisi šalia jo. Ir jis stebėjosi senatvės meile, kuri tokia švelni ir taip mažu pasitenkina. O ji irgi nebuvo aistringa ir glaudėsi prie jo kaip prie tėvo, ir iš tiesų Van Lunui ji buvo greičiau vaikas ir vargu ar moteris.

Tai, ką padarė Van Lunas, negreit paaiškėjo, nes jis niekam nieko nesakė. Ir kam gi jam sakyti, juk jis ponas šituose namuose! Pirmoji tą pastebėjo Gegutė ir, pamačiusi mergaitę, kai rytas aušo, bėgant iš jo kiemo, sulaikė ją ir nusijuokė, ir jos vanagiškos akys sublizgėjo.

— Na, na! — pasakė ji.— Ir vėl tas pats prasideda, kaip prie senojo pono.

Van Lunas, išgirdęs ją kalbant, greitai susijuosė apsiaustą ir išėjo droviai, bet kartu ir išdidžiai šypsodamasis:

— Aš sakiau, kad jai geriau pritiktų jaunas vyras, bet ji panorėjo senio!

— Gražus dalykas! Yra ką papasakoti poniai! — pasakė Gegutė, ir jos akys klastingai sužibėjo.

— Ir pats nežinau, kaip tai atsitiko,— iš lėto pasakė Van Lunas.— Aš visai nenorėjau į savo kiemą pasiimti dar vienos moters, ir visa kažkaip savaime išėjo.

Tada Gegutė burbtelėjo:

— Ką gi, reikės pasakyti poniai.

Van Lunas, labiau už viską pasaulyje bijodamas Lotoso pykčio, maldaujamu balsu tarė Gegutei:

— Pasakyk, jei nori. Bet jeigu tu sugebėsi viską taip sutvarkyti, kad ji nepyks ant manęs, tai gausi saują sidabro.

Gegutė, juokdamasi ir linguodama galvą, pažadėjo.

Van Lunas nuėjo į savo kiemą ir neišėjo, kol ji grįžo ir pasakė:

— Na, aš jai pasakiau, ir ji gerokai supyko. Bet aš priminiau, jog ji jau seniai nori gauti užsieninį laikrodį, kurį jai žadėjai, ir rubino žiedą, ir ne vieną, bet du, kad būtų abiem rankom. Jai reikia ir kitų daiktų, ji dar pagalvos kokių, ir vergės Kriaušės Žiedelio vieton. O Kriaušės Žiedelis tegu pas ją nebeina, ir tu negreit atsilankyk, mat jai bjaurus esi.

Van Lunas visa tai mielai pažadėjo ir pasakė:

— Parūpink jai visa, ko ji nori. Aš nieko nepagailėsiu.

Ir buvo patenkintas, kad jam nebereikia matytis su Lotosu, kol visi jos norai bus patenkinti, o tada jos pyktis atslūgs. Bet namuose dar buvo trys jo sūnūs, ir jis gėdijosi jų, nors daug kartų pats sau kartojo: „Argi ne aš ponas šituose namuose, argi aš negaliu pasiimti vergės, kurią pirkau už savo pinigus?"

Jis drauge ir gėdijosi, ir didžiavosi — kaip kiekvienas, kuris dar jaučiasi esąs aistringas vyras, kai kiti jį laiko tik seneliu.

Ir jis laukė sūnų ateinant į jo kiemą.

Jie atėjo vienas paskui kitą atskirai, ir vidurinis atėjo pirmas. Atėjęs jis pradėjo kalbėti apie žemę, apie derlių, apie vasaros sausrą, kuri šįmet trigubai sumažins derlių. Bet dabar Van Lunas nekreipė dėmesio nei į lietų, nei į sausrą, nes, jeigu šių metų derlius ir mažai jam duotų, jis turi sidabro iš praėjusių metų, ir jo kiemai pilni sidabro, ir javų rinkose pirkliai jam skolingi, ir daug pinigų paskolinta su dideliais procentais, kuriuos jam surinkdavo vidurinis sūnus. Ir jis daugiau nebežiūrėjo, koks dangus virš jo žemės.

Bet vidurinis sūnus kalbėdamas patylomis žvalgėsi po kambarį. Van Lunas žinojo, kad akimis jis ieško mergaitės, norėdamas įsitikinti, ar tiesa tai, ką buvo girdėjęs. Senis pašaukė mergaitę, pasislėpusią jo miegamajame:

— Kūdiki mano, atnešk man ir mano sūnui arbatos!

Ji išėjo pas juos, ir jos švelnus veidelis paraudo kaip persikas. Ji, nuleidusi galvą, tyliai tapsėjo po kambarį savo mažutėmis kojomis, ir vidurinis sūnus nustebęs žiūrėjo į ją, tarsi ligi šiol būtų netikėjęs tuo, ką girdėjo.

Bet jis nieko dėl to nesakė ir kalbėjo tiktai apie žemę ir apie tai, kad tokiam ir tokiam nuomininkui reikia pa-

baigoje metų atsakyti nuomą, o anam taip pat, nes jis rūko opiumą ir žemė duoda jam mažiau derliaus negu galėtų duoti. Van Lunas paklausė sūnaus apie jo vaikų sveikatą, ir šis atsakė, kad juos kankiną kosulys, bet tai niekai, nes lauke šiltas oras.

Taip jie kalbėjosi prie arbatos, ir kai vidurinis sūnus pakankamai prisižiūrėjo ir išėjo, Van Lunas dėl šito sūnaus nusiramino.

Nepraėjo nė pusdienis, kai atėjo vyresnysis sūnus, aukštas, gražus ir išdidus, vyras pačiame pajėgume, ir Van Lunas, bijodamas jo išdidumo, nebešaukė Kriaušės Žiedelio, tik laukė ir rūkė pypkę. Vyresnysis sūnus sėdėjo nejudėdamas, tiesus ir orus, ir klausinėjo, kaip to reikalavo padorumas, apie tėvo sveikatą ir savijautą. Van Lunas ramiai atsakė, kad jis sveikas, ir, pažiūrėjęs į sūnų, liovėsi jo bijojęs.

Jis suprato, koks jo vyresnysis sūnus: stambaus sudėjimo vyras, kuris bijo savo žmonos miestietės, o labiausiai jaudinasi dėl to, kad kas nors nepastebėtų jo prastos kilmės. Tada Van Luno žemdirbio protas, kurį ir pats Van Lunas neįtarė esant tokį stiprų, padėjo jam nurimti, ir jis nebekreipė daugiau dėmesio į vyresniojo sūnaus savimeilę. Ir staiga jis pašaukė Kriaušės Žiedelį:

— Eikš, mano kūdiki, įpilk arbatos dar vienam mano sūnui!

Šį kartą ji išėjo iš miegamojo tyli ir abejinga, ir jos pailgas veidelis buvo išblyškęs kaip jos vardo žiedas. Ji, nuleidusi akis, tyliai vaikščiojo, o padariusi, kas pasakyta, greitai nuėjo atgal.

Vyrai sėdėjo tylėdami, kol ji pilstė arbatą, bet kai ji išėjo ir abu pasiėmė puodelius, Van Lunas pažvelgė sūnui tiesiai į akis ir sugavo dar nespėjusį išnykti grožėjimosi žvilgsnį, žvilgsnį vyro, širdyje pavydinčio kitam vyrui. Jie išgėrė arbatą, ir sūnus pagaliau pasakė dusliu ir nelygiu balsu:

— Aš tuo netikėjau.

— Kodėl gi ne? — ramiai atsakė Van Lunas.— Tai mano namai.

Sūnus atsiduso ir po kiek laiko pratarė:

— Tu turtingas ir gali elgtis kaip tinkamas.— Paskui jis vėl atsiduso ir pridėjo: — Tai ką, aš irgi manau, kad vienos moters vyrui per maža, ateina laikas, kada...

Jis nutilo, bet jo žvilgsnis vis dar reiškė vyro pavydą kitam vyrui. Ir Van Lunas pats sau nusišypsojo, nes gerai žinojo stiprią savo sūnaus prigimtį ir žinojo, kad ne visada jo miestietė žmona laikys jį prisirišusi ir kada nors jis save dar parodys.

Vyresnysis sūnus nieko daugiau nesakė ir išėjo susimąstęs, tarsi į jo galvą būtų įstrigusi kažkokia nauja mintis. O Van Lunas sėdėjo ir rūkė pypkę didžiuodamasis, kad jis ir senatvėje padarė taip, kaip norėjo.

Kai atėjo jauniausiasis sūnus, jau buvo vakaras — jis taip pat atėjo vienas. Van Lunas sėdėjo viduriniame kambaryje. Ant stalo žibėjo raudonos žvakės. Jis sėdėjo ir rūkė, o Kriaušės Žiedelis, sudėjusi rankas ant kelių, ramiai sėdėjo priešais jį prie stalo. Kartais ji pažvelgdavo į Van Luną, tiesiai, atvirai, be koketavimo — kaip žiūri kūdikis, ir jis nenuleisdavo nuo jos akių ir didžiuodavosi savo pasielgimu.

Jauniausiasis sūnus netikėtai išniro iš tamsaus kiemo ir įėjo niekieno nepastebėtas. Jis stovėjo kažkaip keistai susilenkęs, ir Van Lunas, pats nežinodamas kodėl, staiga prisiminė kažkada matytą panterą, kurią vyrai buvo pagavę kalnuose ir atvežę į kaimą: ji buvo surišta, bet susilenkusi šuoliui, ir jos akys degė — ir jaunuolio akys degė nesitraukdamos nuo tėvo akių.

Ir jo antakiai, ne pagal metus tankūs ir juodi, buvo piktai suraukti ir į juodą juostą susilieję tarpuakyje. Taip jis stovėjo ir pagaliau pasakė tyliu, prislėgtu balsu:

— Dabar aš išeisiu į karą. Aš tapsiu kareiviu.

Bet jis nežiūrėjo į mergaitę, o tiktai į tėvą, ir Van Lunas, visai nebijojęs vyresniojo ir vidurinio sūnaus, staiga išsigando jauniausiojo, į kurį beveik niekada nekreipė dėmesio nuo pat gimimo.

Van Lunas mirkčiojo ir murmėjo, ir, išsiėmęs iš dantų pypkę, norėjo kalbėti, bet negalėjo ištarti nė žodžio, tik bejėgiškai žiūrėjo į sūnų. O sūnus vis kartojo ir kartojo:

— O dabar aš išeisiu. O dabar aš išeisiu...

Staiga jaunuolis atsigręžė ir žvilgtelėjo į mergaitę, ir ji pažvelgė į jį, visa susigūžė ir abiem rankom užsidengė veidą, kad jo nematytų. Tada jis prisivertęs atitraukė nuo jos akis ir vienu šuoliu iššoko iš kambario. Van Lunas žvelgė jam iš paskos į tamsų durų kvadratą, likusį žio-

jėti į vasaros naktį, kol sūnus dingo iš akių ir vėl visur tapo tylu.

Tada jis atsisuko į mergaitę. Visas jo išdidumas dingo, ir jis, nusižeminęs ir švelnus, graudžiai pasakė:

— Aš tau, širdele mano, per daug senas — tai gerai matau. Aš senas, labai senas.

Bet mergaitė atitraukė rankas nuo veido ir taip aistringai suriko, kaip jis dar nebuvo girdėjęs:

— Jaunieji vyrai žiaurūs, aš labai myliu senus!

Kitos dienos rytą Van Luno jauniausiasis sūnus išėjo nežinia kur.

XXXIV

Kaip ruduo prieš žiemos miegą neilgam švysteli vasaros šiluma, taip neilgai truko ir Van Luno aistra Kriaušės Žiedeliui. Pasibaigė trumpas švystelėjimas, ir jo aistros užgeso; jis vis dar ją mylėjo, bet jau kitaip.

Kai Van Luno aistra užgeso, jis atšalo ir staiga paseno. Tačiau jis mylėjo ją ir džiaugėsi, kad ji gyvena jo kieme, ištikimai ir net per daug kantriai pagal savo amžių jam tarnauja, ir visada buvo jai geras. Ir jo meilė darėsi vis labiau ir labiau panaši į tėvo meilę dukteriai.

Dėl jo Kriaušės Žiedelis buvo gera vargšei kvailiukei, ir tai jį guodė, ir todėl jis kartą jai pasakė, ką jau seniai turėjo širdyje. Van Lunas neretai pagalvodavo, kas bus po jo mirties su kvailiuke, ir žinojo, kad tiktai jam vienam rūpi, ar ji gyva, ar mirusi. Gydytojo krautuvėje jis nupirko baltų nuodingų miltelių ir nutarė įduoti tų nuodų kvailiukei, kai pamatys, jog artinasi jo mirtis. Tačiau to jis bijojo labiau kaip savo mirties valandos, ir dabar jam buvo didelė paguoda Kriaušės Žiedelio ištikimybė.

Kartą jis pasišaukė ją pas save ir pasakė:

— Be tavęs, man nėra kam palikti po mirties savo vargšę kvailiukę, o ji gyvens ilgai, nes jos galvos negraužia rūpesčiai ir dėl nieko ji nesikankina. Ir aš žinau, kad po mano mirties niekas nepasirūpins ją papenėti nei pasodinti vasaros saulėje, nei laiku ją nuvesti, kai lyja arba sninga, ir jai, vargšelei, kuria rūpinosi tiktai jos motina ir aš, turbūt teks klaidžioti gatvėmis. Štai šitame maiše-

lyje yra jos Ramybės vartai. Ir jeigu aš numirsiu, tai po mano mirties tu sumaišysi juos su ryžiais ir duosi jai suvalgyti, ir ji paseks mane, kur aš būsiu. Ir aš nusiraminsiu.

Bet Kriaušės Žiedelis atšoko nuo jo ištiestos rankos, kurioje jis laikė miltelius, ir pasakė kaip visada patylom:

— Aš negaliu užmušti musės, tai kaip atimsiu iš jos gyvenimą? Ne, pone, jau geriau aš pasiimsiu vargšę kvailiukę pas save, nes tu buvai man geras, geresnis už visus, ir tiktai per tave aš mačiau gyvenimą.

Van Lunas vos nepravirko nuo šitų žodžių, nes lig šiol niekas jam nebuvo atsilyginęs tokiu dėkingumu, ir jo širdis palinko į ją, ir jis pasakė:

— Ir vis dėlto paimk juos, mano kūdiki, nes nieku kitu aš taip nepasitikiu kaip tavimi, bet ir tau reikės kada nors mirti — man nelengva apie tai kalbėti. O be tavęs, aš žinau, nėra kam kitam tuo pasirūpinti. Mano marčioms nebus laiko, jos riejasi ir turi savo vaikų, o mano sūnūs — vyrai, ir jiems tai nerūpės.

Supratusi jo mintį, nė žodžio nesakydama, ji paėmė iš jo miltelius, ir Van Lunas ja patikėjo ir daugiau nesikankino dėl vargšės kvailiukės likimo.

Van Lunas vis labiau ir labiau karšo ir beveik vienas gyveno savo kieme, neskaitant vargšės kvailiukės ir Kriaušės Žiedelio. Kartais jis truputį atgydavo ir, žiūrėdamas į Kriaušės Žiedelį, nerimavo ir sakė:

— Tau pernelyg ramus toks gyvenimas, mano kūdiki.

Bet ji visada atsakydavo ramiu balsu ir be galo dėkinga:

— Tai ramus ir geras gyvenimas.

Kartais jis ir vėl jai sakydavo:

— Aš per senas tau, ir mano ugnis jau pavirtus į pelenus.

Bet ji buvo vis tokia pat dėkinga:

— Tu man labai geras, o daugiau man nieko nereikia.

Kartą Van Luną sugundė smalsumas ir jis jos paklausė:

— Kas gi tau atsitiko kūdikystėje, kad tu taip bijai vyrų?

Ir, laukdamas atsakymo, pažvelgė į ją ir pamatė jos akyse išgąstį. Užsidengusi rankom veidą, ji kuždėjo:

— Aš neapkenčiu visų vyrų, išskyrus tave. Ir visada

neapkęsdavau visų vyrų, ir net tėvo, kuris mane pardavė. Aš iš jų tiktai bloga tegirdėjau, ir jų neapkenčiu.

Ir jis susimąstęs pasakė:

— Man rodos, kad mano namuose tau buvo lengva ir ramu gyventi.

— Aš vyrais bjauriuosi,— vėl pakartojo ji nusigręžusi.— Jais bjauriuosi ir jų neapkenčiu. Neapkenčiu visų jaunų vyrų...

Daugiau ji nieko nenorėjo pasakoti, ir jis visaip galvojo ir negalėjo suprasti, ar Lotosas jai įdiegė šį jausmą, pasakodama apie savo gyvenimą, ar Gegutė ją išgąsdino savo begėdiškumu, ar dar kas kita buvo jai atsitikę, ką ji laiko paslaptyje ir nenori jam pasakyti.

Jis atsiduso ir liovėsi klausinėjęs, nes dabar labiau už viską norėjo ramybės ir troško tiktai sėdėti kieme šalia savo kvailiukės ir Kriaušės Žiedelio.

Taip diena po dienos ir metai po metų slinko Van Luno senatvė, ir jis, kaip jo tėvas, snaudė sėdėdamas saulėje, dažnai nubusdamas ir sau kalbėdamas, kad jo gyvenimas baigtas ir jis juo patenkintas.

Kartais, labai retai, jis užeidavo į kitus kiemus, o dar rečiau aplankydavo Lotosą. Ir ji nė žodžio neužsimindavo apie mergaitę, kurią jis pasiėmė, nes ji taip pat buvo pasenusi ir tenkinosi valgiu bei vynu, kurį ji mėgo, ir sidabru, kurio jai neatsakydavo. Po tiek metų bendro gyvenimo ji per dienas sėdėjo drauge su Gegute, jau ne kaip ponia su tarnaite, bet kaip dvi draugės, ir daug apie ką kalbėjosi, o daugiausia apie senus laikus ir apie vyrus, ir kuždėjosi tarp savęs apie tai, apie ką nenorėjo balsu kalbėti, ir valgė ir gėrė, ir miegojo, o pabudusios ir vėl liežuvavo, ir vėl valgė ir gėrė.

Ir kai Van Lunas nueidavo pas sūnus, o tai būdavo labai retai, jie sutikdavo jį pagarbiai ir skubėdavo pripilti jam arbatos, o jis prašydavo parodyti paskutinį vaikaitį ir, čia pat užmiršęs, ką sužinojo, daug kartų klausdavo:

— Kiek dabar aš turiu vaikaičių?

Ir jam noriai atsakydavo:

— Vienuolika vaikaičių ir aštuonias dukraites.

Ir jis juokdamasis atsiliepdavo:

— Jeigu kasmet pridėsim po du, tai visada galima sužinoti, kiek jų yra iš viso, ar ne taip?

Van Lunas truputį pasėdėdavo tarp susirinkusių jo pasižiūrėti vaikų.

Jo vaikaičiai dabar jau buvo aukšti berniukai, ir jis, atidžiai į juos žiūrėdamas, stengėsi įspėti, į ką jie panašūs, ir pats sau murmėjo: „Štai šitas į prosenį. O šitas — tikras mažasis pirklys Liu. O štai ir aš pats jaunystėje."

Ir jis jų klausinėjo:

— Ar jūs lankote mokyklą?

— Taip seneli,— atsakydavo jie mišriu choru.

— O ar mokotės iš Keturių knygų?

Jie juokėsi, kaip juokiasi jaunystė, atvirai niekindama senatvę, ir atsakydavo:

— Ne, seneli, po revoliucijos niekas jau nebemoko iš Keturių knygų.

Ir jis susimąstęs sakydavo:

— Taip, aš girdėjau apie revoliuciją, bet visą savo gyvenimą taip daug dirbau, kad man nebuvo kada apie tai galvoti. Reikėjo rūpintis žeme.

Anūkai stengdavosi susiturėti nesijuokę, ir Van Lunas galiausiai atsikeldavo, jausdamasis pas savo sūnus tiktai svečias.

Praėjo dar kiek laiko, ir jis nebeeidavo aplankyti savo sūnų, tik kartais paklausdavo Gegutės:

— Ar mano marčios, kai jau praėjo daug laiko, susitaikė?

Ir Gegutė, nusispjovusi ant žemės, atsakydavo:

— Susitaikė? Jos kaip dvi katės viena kitą seka. Bet vyriausiajam nusibodo žmonos skundai tai dėl vieno, tai dėl kito dalyko: ji per daug ceremoniška ypata ir įkyri vyrui, amžinai aiškindama, kas ir kaip buvo daroma jos tėvo namuose. Girdėjau, kad jis imąs antrą žmoną. Be to, jis dažnai vaikšto į arbatnamius.

— Štai kaip,— tarė Van Lunas.

Jis norėjo tą žinią apsvarstyti, bet kažkodėl jo susidomėjimas sūnų reikalais dingo, ir jis, pats nepastebėdamas, pradėjo galvoti apie arbatą ir apie tai, kad vėsus pavasario vėjas šaldo jo pečius.

O kitą kartą jis vėl paklausė Gegutės:

— Ar nėra žinių apie mano jauniausiąjį sūnų?

Ir Gegutė atsakė, nes nebuvo kiemuose tokių dalykų, kurių ji nežinotų:

— Jis nerašo laiškų, bet retkarčiais kai kas atvažiuoja iš pietų ir pasakoja, kad jis tarnauja kariuomenėje ir

užima žymią vietą toje, kaip ją vadina, revoliucijoje. Bet kas tokia ta revoliucija, aš nežinau,— galbūt koks nors reikalas.

Ir vėl Van Lunas nusistebėjo:

— Štai kaip!

Jis norėjo apie tai pamąstyti, bet sutemo, ir nuo drėgno ir vėsaus vakaro oro jam geldavo kaulus. Jis pasidarė išsiblaškęs ir negalėdavo ilgai apie vieną dalyką galvoti. Ir jo pasenęs kūnas labiau negu visų kitų dalykų buvo reikalingas gero maisto ir karštos arbatos. Ir naktį, kai jam būdavo šalta, jaunos mergaitės kūnas priglusdavo prie jo ir sušildydavo jo senatvę savo šiluma.

Taip pavasaris bėgo po pavasario, ir kasmet jis vis blankiau jusdavo jo artėjimą. Tačiau vienas dalykas nesusilpnėjo — tai žemės trauka. Jis ją apleido, įsirengė namus mieste ir daug mėnesių apie ją visai negalvodavo, bet, pavasariui išaušus, kasmet pajusdavo nenumaldomą norą pamatyti savo žemę. Ir nors jis jau nebegalėjo eiti paskui žagrę ir tiktai žiūrėjo, kaip paskui žagrę eina kitas, ardamas žemę, jį vis dėlto traukdavo iš miesto. Ir jis išeidavo. Kartais jis pasiimdavo tarną ir patalynę ir vėl nakvodavo kaimo namuose, senojoje lovoje, kur gimė jo vaikai ir mirė O-lana. Su aušra atsikėlęs, jis išeidavo iš namų, virpančiomis rankomis nusiskindavo šakelę gluosnio su pumpurėliais arba šakelę žydinčio persiko ir visą dieną neišleisdavo jos iš rankų.

Taip kartą vėlyvą pavasarį, jau beveik pradžioje vasaros, perėjęs per lauką, neaukštam kalnely priėjo prie tvoros, kur buvo palaidoti jo artimieji. Abiem rankom atsirėmė į lazdą ir žiūrėjo į kapus, prisimindamas kiekvieną mirusįjį. Dabar jie buvo jam artimesni kaip sūnūs, kurie gyveno drauge su juo vienuose namuose, artimesni už visus, išskyrus kvailiukę ir Kriaušės Žiedelį. Jo mintys nukrypo į praeitį, ir prieš akis aiškiai iškilo visi, net ir antroji duktė, apie kurią jau seniai nieko negirdėjo, net ir visai buvo ją užmiršęs. Jis pamatė ją gražią mergytę, kokia ji buvo jo namuose, plonomis ir raudonomis kaip šilko juostelė lūpomis, ir ji jam buvo tokio artumo, kaip ir tie, kurie gulėjo žemėje.

Ir staiga jo galvoje šmėstelėjo mintis: „Tai ką, dabar jau mano eilė".

Tada jis įėjo už aptvaro, atidžiai apžiūrėjo kapus ir numatė vietą, kur pats gulės: žemiau tėvo ir dėdės, au-

kščiau Čino ir netoli O-lanos. Ir jis atsidėjęs ištyrinėjo žemės sklypelį, kur jam teks gulėti, ir įsivaizdavo save kape, amžinai sugrįžusį į savo žemę. Ir jis sumurmėjo:

— Reikia pasirūpinti grabu.

Nors ir skaudu jam buvo, bet šios minties stengėsi neišleisti iš galvos ir, sugrįžęs į miestą, pasiuntė pakviesti vyriausiąjį sūnų.

— Man reikia kai ką tau pasakyti.

— Sakyk,— atsakė sūnus,— aš klausau.

Tačiau Van Lunas staiga pamiršo, ką norėjo sakyti sūnui, ir ašaros ištryško jam iš akių, nes jis taip labai stengėsi išlaikyti tą mintį, o ji vis tiek ėmė ir pabėgo. Tada jis pašaukė Kriaušės Žiedelį ir paklausė:

— Kūdiki, apie ką aš norėjau kalbėti?

Ir ji ramiai pasiteiravo:

— O kur tu šiandien buvai?

— Aš buvau laukuose,— atsakė Van Lunas, nenuleisdamas nuo jos akių.

O ji ir vėl ramiai paklausė:

— O kuriam sklype tu buvai?

Ir užmiršta mintis staiga blykstelėjo jo sąmonėje, jis, juokdamasis pro ašaras, suriko:

— Atsimenu, atsimenu! Sūnau mano, aš pasirinkau sau vietą žemėje: ta vieta žemiau mano tėvo ir dėdės, aukščiau Čino ir greta jūsų motinos. Ir aš norėčiau pamatyti savo grabą prieš mirtį.

Tada vyriausiasis Van Luno sūnus pagarbiai — kaip pridera — sušuko:

— Nekalbėk man apie tai, tėve, aš visa padarysiu taip, kaip tu liepsi!

Ir jis nupirko drožiniais išgražintą grabą, išskaptuotą iš kamieno kvepiančio medžio, tokio medžio, kuris naudojamas tiktai grabams, nes yra kietas kaip geležis ir patvaresnis už žmogaus kaulus. Ir Van Lunas nusiramino.

Jis liepė atnešti grabą į savo kambarį ir kasdien į jį žiūrėjo.

Paskui jam atėjo mintis: „Aš liepsiu grabą pernešti į senuosius namus, ten praleisiu likusias savo dienas, ten ir numirsiu".

Ir kai sūnus pamatė, kad visos tėvo mintys sukauptos prie šito sumanymo, jis įvykdė jo norą, ir Van Lunas drauge su kvailiuke, Kriaušės Žiedeliu ir keliais tarnais sugrįžo į senuosius namus. Van Lunas vėl apsigyveno

savo žemėje, palikęs mieste namus ir sūnus su šeimomis, kurių gyvenimui jis padėjo pamatus.

Praėjo pavasaris, ir vasarą pakeitė pjūties metas, ir dabar, prieš ateinant žiemai, dar maloniai šildė rudens saulė. Van Lunas sėdėjo prie sienos toje vietoje, kur sėdėdavo jo tėvas. Ir dabar jis negalvojo apie nieką, tiktai apie valgį, gėrimą ir žemę. Bet jis mąstė ne apie tai, kokį derlių duos jo žemė, ir ne apie tai, kokias sėklas reikia sėti,— tuo jis jau nebesirūpino, jo mintys sukosi grynai apie žemę. O kartais jis pasilenkdavo ir paimdavo saujon žemės, ir sėdėjo laikydamas ją rankoje, ir saujoje ji atrodė pilna gyvybės. Jis buvo patenkintas turėdamas ją rankoje ir snūduriavo nepamesdamas minties apie savo grabą, kuris stovėjo kambaryje, ir apie gerąją žemę, kantriai laukiančią, kol jis į ją sugrįš.

Sūnūs jį gerbė ir kasdien arba bent kas antrą dieną jį aplankydavo ir atsiųsdavo lengvų valgių, tinkamų jo amžiui, bet jam labiausiai patikdavo miltų košė, užmaišyta verdančiame vandenyje, ir jis ją valgė, kaip valgydavo jo tėvas.

Kartais jis truputį nusiskųsdavo sūnumis, jei tie ne kasdien ateidavo, ir guosdavosi Kriaušės Žiedeliui, kuri visada su juo būdavo:

— Na ir kuo jie taip užsiėmę?

Ir Kriaušės Žiedelis atsakydavo:

— Dabar jų metas, ir jie turi daug reikalų. Tavo vyriausiąjį sūnų paskyrė miesto valdininku, ir jis turi naują žmoną, o vidurinis sūnus statosi didelius prekybos namus.

Van Lunas klausydavo, bet nesuprasdavo jos žodžių ir tuoj užmiršdavo viską, kai tik pažvelgdavo į savo žemę.

Bet kartą jo protas prašviesėjo. Tai buvo tą dieną, kai atėjo abu jo sūnūs ir, pagarbiai jam nusilenkę, nuėjo į laukus. Van Lunas tylėdamas nusekė iš paskos. Jie negirdėjo jo žingsnių ir lazdos stuksėjimo į minkštą žemę, ir Van Lunas išgirdo, kaip vidurinis sūnus savo pataikūnišku balsu pasakė:

— Šitą žemę mes parduosim ir aną taip pat, o pinigus pasidalysim lygiomis. Tavo dalį aš pasiskolinsiu už

gerus nuošimčius, nes dabar, kai nutiesė geležinkelį, aš galiu siųsti ryžius į pajūrį ir...

Senis išgirdo tiktai žodžius „parduosim žemę" ir suriko drebančiu iš pykčio balsu:

— Ką jūs kalbat, tinginiai sūnūs?! Parduoti žemę?!!

Jis tiesiog duso ir būtų pargriuvęs, jei jie būtų jo nesugriebę ir nesulaikę, ir jis pravirko.

Jie puolė jį raminti ir kalbėjo guosdami:

— Ne, ne, mes niekados neparduosime žemės.

— Galas šeimai, kai ji pradeda pardavinėti žemę,— pasakė dusdamas Van Lunas.— Iš žemės esame kilę, į žemę turėsime atgulti. Ir jeigu jūs išlaikysite žemę, tai gyvensite: žemės niekas iš jūsų neatims.

Ir šykščios seniokiškos ašaros išdžiūvo ant jo skruostų, palikdamos sūrius pėdsakus. Jis pasilenkė, pasisėmė saujon juodžemio ir sumurmėjo:

— Jeigu jūs parduosite žemę, tai — galas.

Sūnūs iš abiejų pusių laikė jį, o jis stipriai spaudė saujoje šiltą ir purią žemę. Jie guodė jį ir vis kartojo:

— Ilsėkis ramiai, tėve, nesirūpink. Žemės mes neparduosime.

Bet už tėvo nugaros jie persimetė žvilgsniais ir nusišypsojo kaip sąmokslininkai.

PERLĖ BAK

Kai pasirodė „Geroji žemė", autorės vardą mažai kas težinojo — Perlė Bak buvo išleidusi tik vieną apsakymų rinkinį. Tačiau po „Gerosios žemės" (1931) tuoj išėjo romanas „Sūnūs" (1932), paskui dar keletas knygų, ir per trumpą laiką amerikietė rašytoja išgarsėjo. Jos kūrinius imta versti į daugelį Europos kalbų, o 1938 metais „Gerosios žemės" autorė gavo Nobelio premiją.

Tokį pasisekimą lėmė ir ryškus pasakotojos talentas, ir pati jos kūrybos tema — ne vienas skaitytojas kaip tik iš Perlės Bak kūrinių daug sužinojo apie savitą ir spalvingą Kinijos buitį.

Perlė Bak (Pearl Buck) gimė 1892 m. JAV, bet augo ir jaunystę praleido Kinijoje, kur jos tėvai buvo misionieriai. Nuo 1921 m. ji dėstė anglų literatūrą Nankino universitete, o į Ameriką persikėlė gyventi tik tapusi žinoma rašytoja. Kaip žmogus ir kaip literatė Perlė Bak subrendo Kinijoje.

Nuo pat vaikystės ji turėjo progos stebėti tai, ką paskiau vaizdavo geriausiose savo knygose. Tėvai, užsiėmę darbais, dukterį per dienas palikdavo vieną. Jų namelis stovėjo ant kalvos tarp ryžių laukų, netoli didžiausios Kinijos upės. Mergaitė mėgdavo laipioti pakrančių uolomis, braidyti po pelkėtas pievas, žiūrėti, kaip žvejai traukia iš upės didelius keturkampius tinklus. Ji matė, kaip ryžių laukuose plūkiasi valstiečiai, lankėsi jų skurdžiose trobelėse, ragavo jų valgį. Sausra, badas, skėrių antpuoliai, didžiuliai potvyniai, kurie niekais paversdavo gero derliaus viltis,— visa tai mergaitė žinojo ne iš knygų.

Perlė Bak daug skaitė. Kartą ji užtiko Dikenso tomelį. Perskaitė, susižavėjo ir ėmė ryte ryti vieną Dikenso romaną po kito. Didysis anglų rašytojas tapo jos literatūriniu mokytoju. „Jis man parodė,— rašė vėliau Perlė Bak,— kaip reikia

žiūrėti į žmones... Jis mane įtikino, kad išorinis rūstumas dažnai slepia gerumą ir kad už viską aukščiau yra gerumas ir širdingumas".

„Geroji žemė" drauge su „Sūnumis" ir kiek vėliau parašytu romanu „Padalyti namai" sudaro trilogiją. Visi trys romanai skirti valstiečiui Van Lunui, jo šeimai ir palikuonims. Tai lyg ir šeimos kronika — žanras, kurį mėgo nemaža garsių XX a. literatūros meistrų (prisiminkime T. Mano „Budenbrokus", D. Golsvorčio „Forsaitų sagą", R. Marteno diu Garo „Tibo šeimą"). Šios tradicijos vaga eina ir Perlė Bak; jos pavaizduota Van Luno šeima, kitados vieninga ir tvirta, sunyksta, praranda pagrindą po kojomis, kai atitrūksta nuo žemės.

Daugelyje savo romanų Perlė Bak piešia tokį gyvenimą, kuria tokius charakterius, kurie Europos ir Amerikos literatūroje neturėjo ryškesnės tradicijos. Jos rašymo būdas originalus, paremtas stebėjimais, kurie kaupėsi per ilgus metus ir jaudino rašytojos širdį. Perlė Bak nepaprastai patraukliai papasakojo Europos ir Amerikos žmonėms apie nedaugeliui pažįstamą Rytų šalį. Ir svarbiausia: perteikdama kinų buitį ir papročius, pabrėždama tos buities savitumą ir ryšį su senosiomis tradicijomis, autorė savo veikėjų charakteriuose išryškina tai, kas jaudina kiekvieną žmogų, daug dėmesio skiria amžinosioms vertybėms — meilei, pagarbai, ištikimybei.

Perlė BAK
GEROJI ŽEMĖ

Romanas

Meninis redaktorius Romas Dubonis
Techninė redaktorė Virginija Jucienė
Korektorės: Marijona Rėzienė, Aleksandra Gobienė

SL 255. 1993 07 16. 15,96 leidyb. apsk. l. Tir. 8000 egz. Užsakymas 514. **Išleido** „Minties" leidykla, Z. Sierakausko 15, 2600 Vilnius.
Spausdino valstybinė „Aušros" spaustuvė, Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas.

Kaina sutartinė.

Bak P.

Ba-161 Geroji žemė: Romanas /Iš anglų k. vertė K. Boruta.— 3-iasis leid.— V.: Mintis, 1993.— 260 p.

ISBN 5-417-00647-5

Nobelio premijos laureatė Perlė Bak romane pasakoja kinų valstiečio šeimos, turtėjančios ir prarandančios ryšį su žeme, istoriją. Originaliai perteikdama kinų buitį ir papročius, pabrėždama tos buities savitumą ir ryšį su tradicijomis, rašytoja savo veikėjų charakteriuose išryškina tai, kas jaudina kiekvieną žmogų, daug dėmesio skiria amžinosioms vertybėms — meilei, pagarbai, ištikimybei.

UDK 820(73)-3

Perle Bak

GEROJI ŽEMĖ

Ši amerikietės rašytojos, Nobelio premijos laureatės Perlės Bak knyga — tai skaitytoją pavergiantis filosofiškai įprasmintas pasakojimas apie savitą ir be galo spalvingą kinų buitį, apie santūrią meilę ir pražūtingas aistras, apie moters dalią, apie tikrąsias ir tariamas vertybes.

„Geroji žemė“ — ne vieną kartą ir ne vienos kartos skaitomas kūrinys.